

අභිගුත්තරනිකායෙ

අට්ඨකනිපාත-ටීකා

1. පටිමපණ්ණාසකං

1. මෙත්තාවග්ගො

1. මෙත්තාසුත්තවණ්ණනා

1. අට්ඨකනිපාතස්ස පටිමෙ වඩ්ඪිතායාති භාවනාපාරිපුරිවසෙන පරිබුහිතාය. පුනථපුනං කතායාති භාවනාය ඛුලිකරණෙන අපරාපරං පවත්තිතාය. යුත්තයානසදිසකතායාති යථා යුත්තආපඤ්ඤායානං ඡෙකෙන සාරථිතා අධිට්ඨිතං යථාරුචි පවත්තිති, එවං යථාරුචි පවත්තාරහතං ගමිතාය. පතිට්ඨානට්ඨෙතාති සබ්බසම්පත්තිඅධිට්ඨානට්ඨෙත. පච්චුපට්ඨිතායාති භාවනාඛුලිකාරෙහි පති පති උපට්ඨිතාය අවිජ්ඣිතාය. සමන්තතො විතායාති සබ්බභාගෙන භාවනානුරූපං වයං ගමිතාය. තෙනාහ “උපවිතායා”ති. සුට්ඨු සමාරද්ධායාති අතිවිය සම්මදෙව නිබ්බත්තිගතාය.

යො ව මෙත්තං භාවයතීතිආදීසු යො කොචි ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා. මෙත්තන්ති මෙත්තාකාමානං.

අප්පමාණන්ති භාවනාවසෙන ආරම්මණවසෙන ව අප්පමාණං. අසුභභාවනාදයො විය හි ආරම්මණෙ එකදෙසග්ගහණං අකත්වා අනවසෙසඵරණවසෙන අනොධිසො ඵරණවසෙන ව, අප්පමාණාරම්මණතාය පගුණභාවනාවසෙන ව අප්පමාණං. තනු සංයොජනා භොන්තිති මෙත්තං පාදකං කත්වා සම්මසිත්වා හෙට්ඨිමෙ අරියමග්ගෙ අධිගච්ඡන්තස්ස සුබ්බෙනෙව පටිසංයොජනාදයො පහියමානා තනු භොන්තිති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

එවං කිලෙසප්පහානඤ්ච නිබ්බානාධිගමඤ්ච මෙත්තාභාවනාය සිංඤ්ජන්තමානසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි අඤ්ඤෙපි ආනිසංසෙ දස්සෙතුං “එකම්පි චෙ”තිආදි චුත්තං. තත්ථ අද්වයවිත්තොති මෙත්තාබලෙන සුට්ඨු වික්ඛම්භිතබ්‍යාපාදතාය බ්‍යාපාදෙන අද්විතවිත්තො. මෙත්තායතීති හිතඵරණවසෙන මෙත්තං කරොති. කුසලීති අතිසයෙන කුසලවා මහාපුඤ්ඤො, පටිසාදිඅනත්ථවිගමෙන බෙමී. සබ්බෙ ව පාණෙනි ව-සද්දො බ්‍යතිරෙකො. මනසානුකම්පිති විත්තෙන අනුකම්පන්තො. ඉදං චුත්තං භොති – එකසත්තවිසයාපි තාව මෙත්තා මහාකුසලරාසි, සබ්බෙ පන පාණෙන අත්තනො පුත්තං විය

හිතඵරණෙන මනසා අනුකම්පන්තො පහුකං පහුං අනප්පකං අපරියන්තං
චතුසට්ඨිමහාකප්පෙපි අත්තනො විපාකප්පබන්ධං පවත්තෙතං සමත්ථං උළාරං
පුඤ්ඤං අරියො පරිසුද්ධවිත්තො පුග්ගලොච කරොති නිප්ථාදෙතීති. සත්තහරිතන්ති
සත්තෙහි අවිරලං, ආකිණ්ණමනුස්සන්ති අත්ථො.

සඬගහවත්ථුනීති (සං. නි. ටී. 1.1.120) ලොකස්ස සඬගණ්හනකාරණානි.
නිප්ඵන්තසස්සතො නච භාගෙ කස්සකස්ස දත්වා රඤ්ඤං එකභාගග්ගහණං
දසමභාගග්ගහණං. එවං කස්සකා හට්ඨතුට්ඨා සස්සානි සම්පාදෙන්තීති ආහ
“සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො”ති. තතො ඔරභාගෙ කිර ඡභාගග්ගහණං
ජාතං. ඡමාසිකන්ති ඡන්තං ඡන්තං මාසානං පහොනකං. පාසෙතීති පාසගතෙ විය
කරොති. වාචාය පියං වාචාපියං, තස්ස කම්මං වාචාපෙය්‍යං. සබ්බසො රට්ඨස්ස
ඉද්ධාදිභාවතො ඛෙමං. නිරඬබ්බදං චොරියාභාවතො. ඉද්ධඤ්ඤි රට්ඨං අචොරියං.
“නිරග්ගළ”න්ති වුවචති අපාරුතසරභාවතො.

උද්ධංමුලකං කත්වාති උම්මුලං කත්වා. ද්විති පරියඤ්ඤෙහිති මහායඤ්ඤස්ස
පුබ්බභාගෙ පච්ඡා ච පවත්තෙතබ්බෙහි ද්විති පරිවාරයඤ්ඤෙහි. සත්ත...පෙ....
භීසනස්සානි සත්තනවුතාධිකානං පඤ්චන්තං පසුසතානං මාරණෙන හෙරවස්ස
පාපහිරුකානං භයාවහස්ස. තථා හි වදන්ති –

“ඡසතානි නියුජ්ජන්ති, පසුනං මජ්ඣිමෙ හනි;
අස්සමෙධස්ස යඤ්ඤස්ස, උනානි පසුහි තීහි”ති. (සං. නි. ටී. 1.1.120; අ.
නි. ටී. 2.4.39);

සම්මන්ති යුගච්ඡිද්දෙ පක්ඛිපිතබ්බදණ්ඩකං. පාසන්තීති බිපන්ති. සංභාරිමෙහීති
සකට්ඨෙහි වහිතබ්බෙහි. පුබ්බෙ කිර එකො රාජා සම්මාපාසං යජන්තො
සරස්සතිනදිතීරෙ පථවියා විවරෙ දිත්තෙ නිමුග්ගොයෙව අහොසි.
අන්ධබාලබ්‍රාහ්මණා ගතානුගතිගතා “අයං තස්ස සග්ගගමනමග්ගො”ති සඤ්ඤාය
තත්ථ සම්මාපාසං යඤ්ඤං පට්ඨපෙන්නි. තෙන වුත්තං “නිමුග්ගොකාසතො
පහුතී”ති. අයුපො අප්පකදිවසො යාගො, සයුපො බහුදිවසං සාධෙය්‍යො සත්‍රයාගො.
මන්තපදාහිසඬබතානං සප්පිමධුනං “වාජ”මිති සමඤ්ඤා.
හිරඤ්ඤසුවණ්ණගොමහිංසාදි සත්තරසකදක්ඛිණස්ස. සාරගබ්හකොට්ඨාගාරාදීසු
නත්ථි එත්ථ අග්ගළාති නිරග්ගළො. තත්ථ කිර යඤ්ඤෙ අත්තනො සාපතෙය්‍යං
අනවසෙසතො අනිගුහිත්වා නිය්‍යාතීයති.

වන්දප්පහානි (ඉතිවු. අට්ඨ. 27) වන්දිමස්සෙව පහාය. තාරාගණාව සබ්බෙති
යථා සබ්බෙපි තාරාගණා වන්දිමසොභාය සොළසිම්පි කලං නාග්ගන්ති, එවං තෙ
අස්සමෙධාදයො යඤ්ඤා මෙත්තස්ස විත්තස්ස වුත්තලක්ඛණෙන සුභාවිතස්ස
සොළසිම්පි කලං නානුභවන්ති, න පාපුණන්ති, නාග්ගන්තීති අත්ථො.

ඉදානි අපරෙපි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙ මෙත්තාභාවනාය ආනිසංසෙ දස්සෙතුං “යො න හන්ති” තිආදි වුත්තං. තත්ථ යොනි මෙත්තාබ්බමච්චාරභාවනානුයුත්තො පුග්ගලො. න හන්තීති තෙනෙව මෙත්තාභාවනානුභාවෙන දුරවික්ඛම්භිතඛ්‍යාපාදතාය න කඤ්චි සත්තං භිංසති, ලෙඩ්චුදණ්ඩාදීහි න විබාධති වා. න ඝාතෙතීති පරං සමාදපෙත්වා න සත්තෙ මාරාපෙති න විබාධාපෙති ව. න ජිනාතීති සාරම්භවිග්ගාහිකකථාදිවසෙන න කඤ්චි ජිනාති සාරම්භස්සෙව අභාවතො, ජාතිකරණවසෙන වා අට්ඨකරණාදිනා න කඤ්චි ජිනාති. තෙනාහ “න අත්තනා පරස්ස ජාතිං කරොති” ති. න ජාපයෙති පරෙහි පයොපෙත්වා පරෙසම්පි ධනජාතිං න කාරාපෙය්‍ය. තෙනාහ “න පරෙන පරස්ස ජාතිං කාරෙති” ති. මෙත්තාය වා අංසො අවිහෙයනට්ඨෙයන අවයවභූතොති මෙත්තංසො.

මෙත්තාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-4. පඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

2-4. දුතියෙ ආදිබ්බමචරියිකායාති ආදිබ්බමචරියමෙව ආදිබ්බමචරියිකා. තෙනාහ “මග්ගබ්බමචරියස්ස ආදිභූතාය” ති. අරියොති නිද්දොසො පරිසුද්ධො. තුණ්හිභාවො න තිත්ථියානං මුග්ග්ඛිකගහණං විය අපරිසුද්ධොති අරියො තුණ්හිභාවො. වතුත්ථජ්ඣානන්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසෙනෙතං වුත්තං, පට්ඨමජ්ඣානාදිනිපි අරියො තුණ්හිභාවොත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති. ජානන්ති ඉදං කම්මසාධනන්ති ආහ “ජාතිතඬ්ඛකං ජානාති” ති. යථා වා එකච්චො විපරිතං ගණ්හන්තො ජානන්තොපි න ජානාති, පස්සන්තොපි න පස්සති, න එවමයං. අයං පන ජානන්තො ජානාති, පස්සන්තො පස්සතීති එවමෙත්ථ දට්ඨබ්බො. තතියාදිති සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

පඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පට්ඨමලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ ලොකස්ස ධම්මාති සත්තලොකස්ස අවස්සංභාවිධම්මා. තෙනාහ “එතෙහි මුත්තා නාම නත්ථි” තිආදි. සාසච්ඡාදනාදිනං ලද්ධි ලාභො, තානි එව වා ලද්ධිබ්බතො ලාභො, තදභාවො අලාභො, ලාභග්ගහණෙන චෙත්ථ තඬ්ඛිසයො අනුරොධො ගහිතො, අලාභග්ගහණෙන විරොධො. යස්මා ලොභිතෙ සති තදුපසාතවසෙන පුබ්බො විය අනුරොධො ලද්ධාවසරො එව භොති, තස්මා වුත්තං “ලාභෙ ආගතෙ අලාභො ආගතොයෙවා” ති. එස නයො යසාදිසුපි. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

පට්ඨමලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-8. දුතියලොකධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

6-8. ඡට්ඨෙ අධිකං පයසති පයුජ්ජති එතෙනාති අධිජ්ජයාසො, සවිසෙසං ඉතිකත්තබ්බකිරියා. තෙනාහ “අධිකජ්ජයාගො”ති. සත්තමට්ඨමෙසු නත්ථි වත්තබ්බං.

දුතියලොකධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නන්දසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ දුට්ඨා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තා ව. තත්ථ “තෙන බො පන සමයෙන රට්ඨපාලො කුලපුත්තො තස්මිංයෙව පුල්ලකොට්ඨිකෙ අග්ගකුලිකස්ස පුත්තො”ති (ම. නි. 2.294) එවං ආගතා උච්චාකුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා. “සද්ධායෙනෙ කුලපුත්තා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතා”ති (ම. නි. 3.78) එවං ආගතා පන යත්ථ කත්ථවි කුලෙ පසුතාපි ආචාරකුලපුත්තා නාම. ඉධ පන උච්චාකුලප්පසුතතං සන්ධාය “කුලපුත්තොති, භික්ඛවෙ, නන්දං සම්මා වදමානො වදෙය්‍යා”ති භගවතා වුත්තන්ති ආහ “ජාතිකුලපුත්තො”ති. උභොහිපි පන කාරණෙහි තස්ස කුලපුත්තභාවොයෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කාරණ්ඩවසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ පටිවරතීති පටිච්ඡාදනවසෙන වරති පවත්තති. පටිච්ඡාදනට්ඨො එව වා වරති-සද්දො අනෙකත්ථත්තා ධාතුනන්ති ආහ “පටිච්ඡාදෙති”ති. අඤ්ඤානාඤ්ඤන්ති පන පටිච්ඡාදනාකාරදස්සනන්ති ආහ “අඤ්ඤන කාරණෙන”තිආදි. තත්ථ අඤ්ඤං කාරණං වචනං වානි යං වොදකෙන වුදිතකස්ස දොසච්ඡාවනං කාරණං, වචනං වා වුත්තං, තං තතො අඤ්ඤෙනෙව කාරණෙන, වචනෙන වා පටිච්ඡාදෙති. කාරණෙනාති වොදනාය අමුලාය අමුලිකභාවදීපනියා යුත්තියා වා. වචනෙනාති තදත්ථබ්බොධකෙන වචනෙන. “කො ආපන්නො”තිආදිනා වොදනං විස්සජ්ජේත්වාච වික්ඛෙපාපජ්ජනං අඤ්ඤානාඤ්ඤං පටිවරණං. බහිද්ධා කථාපනාමනා නාම “ඉත්ථන්තාමං ආපත්තිං ආපන්නොසී”ති වුත්තෙ – “පාටලිපුත්තං ගතොමිහි”තිආදිනා වොදනං විස්සජ්ජේත්වාති අයමෙව විසෙසො. යො හි “ආපත්තිං ආපන්නොසී”ති වුත්තො “කො ආපන්නො, කිං ආපන්නො, කිස්මිං ආපන්නා, කං භණං, කිං භණං”ති වා වදති, “එවරූපං කිඤ්චි තයා දිට්ඨ”න්ති වුත්තෙ “න සුණාමී”ති සොතං වා උපනෙති, අයං අඤ්ඤානාඤ්ඤං පටිවරති නාම. යො පන “ඉත්ථන්තාමං නාම ආපත්තිං ආපන්නොසී”ති පුට්ඨො “පාටලිපුත්තං ගතොමිහි”ති වත්වා පුන “න තව පාටලිපුත්තගමනං පුච්ඡාම, ආපත්තිං පුච්ඡාමා”ති වුත්තෙ තතො “රාජගහං ගතොමිහි. රාජගහං වා යාහි බ්‍රාහ්මණගහං වා, ආපත්තිං ආපන්නොසීති. තං තත්ථ මෙ සුකරමංසං ලද්ධ”න්තිආදීනි වදති, අයං බහිද්ධා කථං අපනාමෙති නාම.

සමණකච්චරොති සමණවෙසධාරණෙන සමණජ්ජනිරූපකතාය සමණානං
කච්චරභූතං.

කාරණඛවං (සු. නි. අට්ඨ. 2.283-284) නිද්ධමථාති විපන්තසීලතාය කච්චරභූතං
පුග්ගලං කච්චරමිව අනපෙක්ඛා අපනෙථ. කසම්බුං අපකස්සථාති කසම්බුභූතඤ්ච
නං ඛත්තියාදීනං මජ්ඣගතං පභින්නපග්ගරිතකුට්ඨං චණ්ඩාලං විය අපකඬ්ඨථ. කිං
කාරණං? සඬ්ඝාරාමො නාම සීලවත්තානං කතො, න දුස්සීලානං. යතො එතදෙව
සන්ධායාහ “තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ”ති. යථා පලාපා
අත්තොසාරරහිතා අතණ්ඩුලා ඛහි ටුසෙන වීහී විය දිස්සන්ති, එවං පාපහික්ඛු
අත්තො සීලරහිතාපි ඛහි කාසාවාදිපරික්ඛාරෙන හික්ඛු විය දිස්සන්ති, තස්මා
“පලාපා”ති වුච්චන්ති. තෙ පලාපෙ වාහෙථ ඔපුනථ විධමථ, පරමත්ථතො
අස්සමණෙ සමණවෙසමත්තෙන සමණමානිනෙ. කජ්ජයවිහොති කජ්ජෙථ,
කරොථාති වුත්තං හොති. පතිස්සතාති සජ්ජතිස්සා. වට්ටදුක්ඛස්ස අත්තං කරිස්සථ,
පරිනිබ්බානං පාපුණ්ණස්සථාති අත්ථො.

කාරණඛවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මෙත්තාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මහාවග්ගො

1. වෙරඤ්ජසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ වෙරඤ්ජායං විහරතීති (පාරා. අට්ඨ. 1.1) එත්ථ වෙරඤ්ජාති
තස්ස නගරස්සෙනං අධිවචනං, තස්සං වෙරඤ්ජායං. සමීපත්ථෙ භූමිමච්චනං.
නලෙරුපුච්චන්දමුලෙති එත්ථ නලෙරු නාම යක්ඛො. පුච්චන්දොති නිම්බරුක්ඛො.
මූලන්ති සමීපං. අයඤ්ඤි මූල-සද්දො “මූලාති උද්ධරෙය්‍ය අත්තමසො
උසිරනාලිමත්තානිපි”තිආදීසු (අ. නි. 4.195) මූලමූලෙ දිස්සති. “ලොහො
අකුසලමූල”න්තිආදීසු (දී. නි. 3.305; පරි. 323) අසාධාරණහෙතුමිහි. “යාව
මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණාති පතන්ති, එත්තාවතා
රුක්ඛමූල”න්තිආදීසු (පාරා. 494) සමීපෙ. ඉධ පන සමීපෙ අධිජ්ජෙතො, තස්මා
නලෙරුයක්ඛෙන අධිග්ගහිතස්ස පුච්චන්දස්ස සමීපෙති එවමෙත්ථ අත්ථො
දට්ඨබ්බො. සො කිර පුච්චන්දො රමණීයො පාසාදිකො අනෙකෙසං රුක්ඛානං
ආධිපච්චං විය කුරුමානො තස්ස නගරස්ස අවිදුරෙ ගමනාගමනසමීපන්තෙ යානෙ
අහොසි. අථ භගවා වෙරඤ්ජං ගන්ත්වා පතිරූපෙ යානෙ විහරන්තො තස්ස
රුක්ඛස්ස සමීපෙ හෙට්ඨාභාගෙ විහාසි. තෙන වුත්තං “වෙරඤ්ජායං විහරති
නලෙරුපුච්චන්දමුලෙ”ති.

පච්චුට්ඨානං (සාරත්ථ. ටී. 1.2) නාම ආසනා වුට්ඨානන්ති ආහ “නාසනා
වුට්ඨාති”ති. නිසින්නාසනතො න වුට්ඨහතීති අත්ථො. එත්ථ ච ජිණ්ණෙ...පෙ....

වයොඅනුප්පත්තෙති උපයොගවචනං ආසනා වුට්ඨානකිරියාපෙක්ඛං න හොති.
 තස්මා “පීණණෙ...පෙ.... වයොඅනුප්පත්තෙ දිස්වා”ති අප්ඤ්ඤාභාරං කත්වා
 අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා පච්චුග්ගමනකිරියාපෙක්ඛං උපයොගවචනං, තස්මා න
 පච්චුට්ඨානීති උට්ඨාය පච්චුග්ගමනං න කරොතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො.
 පච්චුග්ගමනමිපි හි පච්චුට්ඨානන්ති වුච්චති. චුත්තඤ්ඤොහෙතං “ආචරියං පන දුරතොව
 දිස්වා පච්චුට්ඨාය පච්චුග්ගමනකරණං පච්චුට්ඨානං නාමා”ති. නාසනා වුට්ඨානීති
 ඉමිනා පන පච්චුග්ගමනාභාවස්ස උපලක්ඛණමත්තං දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.
 විභාවනෙ නාම අත්ථෙති පකතිවිභාවනසංඛාතෙ අත්ථෙ. න අභිවාදෙති වාති න
 අභිවාදෙතබ්බන්ති වා සල්ලක්ඛෙතීති චුත්තං හොති.

තං අඤ්ඤාණන්ති “අයං මම අභිවාදනාදීති කාතුං අරහරුපො න හොතී”ති
 අජානනවසෙන පවත්තං අඤ්ඤාණං. ඔලොකෙත්තොති “දුක්ඛං ඛො අගාරවො
 විහරති අප්පතිස්සො, කිං නු ඛො අහං සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා සක්කරෙය්‍යං ගරුං
 කරෙය්‍යං”න්තිආදිසුත්තවසෙනෙව (අ. නි. 4.21) ඤාණවක්ඛුනා ඔලොකෙත්තො.
 නිපච්චකාරාරහන්ති පණිපාතාරහං. සමපතිජාතොති මුහුත්තජාතො,
 ජාතසමනන්තරමෙවාති චුත්තං හොති. උත්තරෙන මුඛොති උත්තරදිසාහිමුඛො.
 “සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා සකලං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙසි”න්ති
 ඉදං –

“ධම්මතා එසා, හික්ඛවෙ, සමපතිජාතො ඛොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි
 පතිට්ඨන්තිවා උත්තරාහිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගච්ඡති, සෙනමිහි ඡත්තෙ
 අනුධාරියමානෙ සබ්බා දිසා විලොකෙති, ආසහිඤ්ච වාවං භාසතී”ති (දී. නි.
 2.31) –

එවං පාළියං සත්තපදවීතිහාරුපරි ධීතස්ස විය සබ්බාදිසානුලොකනස්ස කථිතත්තා
 චුත්තං, න පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං සත්තපදවීතිහාරතො පගෙව දිසාවිලොකනස්ස
 කතත්තා. මහාසත්තො හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමං දිසං
 ඔලොකෙසි, අනෙකානි චක්කවාලසහස්සානි එකඪගණානි අහෙසුං. තත්ථ
 දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පුජයමානා, “මහාපුරිස, ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි,
 කුතො උත්තරිතරො”ති ආහංසු. එවං චතස්සො දිසා, චතස්සො අනුදිසා, හෙට්ඨා,
 උපරිති දසපි දිසා අනුචිලොකෙත්වා අත්තනො සදිසං අදිස්වා “අයං උත්තරදිසා”ති
 සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසීති වෙදිතබ්බො. ඔලොකෙසින්ති මම පුඤ්ඤානුභාවෙන
 ලොකවිචරණපාටිභාරියෙ ජාතෙ පඤ්ඤායමානං දසසහස්සිලොකධාතුං
 මංසවක්ඛුනාව ඔලොකෙසින්ති අත්ථො.

මහාපුරිසොති ජාතිගොත්තකුලප්පදෙසාදිවසෙන මහන්තපුරිසො. අග්ගොති
 ගුණෙහි සබ්බප්පධානො. ජෙට්ඨොති ගුණවසෙනෙව සබ්බෙසං වුද්ධතමො, ගුණෙහි
 මහල්ලකතමොති චුත්තං හොති. සෙට්ඨොති ගුණවසෙනෙව සබ්බෙසං
 පසත්ථතමො. අත්ථතො පන පච්ඡිමානි ද්වෙ පුරිමස්සෙව වෙච්චනානීති වෙදිතබ්බං.
 තයාති නිස්සක්කෙ කරණවචනං. උත්තරිතරොති අධිකතරො. පතිමානෙසීති පුපෙසි.

ආසන්නීති උත්තමං. මය්හං අභිවාදනාදිරහො පුග්ගලොති මය්හං අභිවාදනාදිකිරියාය අරහො අනුච්ඡවිකො පුග්ගලො. නිව්වසාපෙක්ඛතාය පනෙත්ථ සමාසො දට්ඨබ්බො. තථාගතාති තථාගතතො, තථාගතස්ස සන්තිකාති වුත්තං හොති. එවරුපන්ති අභිවාදනාදිසභාවං. පරිපාකසිථිලබන්ධනන්ති පරිපාකෙන සිථිලබන්ධනං.

තං වචනන්ති “නාහං තං බ්‍රාහ්මණා” තිආදිවචනං. “නාහං අරසරුපො, මාදිසා වා අරසරුපා” ති වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො ථද්ධො භවෙය්‍ය. තෙන වුත්තං “චිත්තමුදුභාවජනනත්ථ”න්ති.

කතමො පන සොති පරියායාපෙක්ඛො පුල්ලිඬගනිද්දෙසො, කතමො සො පරියායොති අත්ථො? ඡාතිවසෙනාති ඛත්තියාදිඡාතිවසෙන. උපපත්තිවසෙනාති දෙවෙසු උපපත්තිවසෙන. සෙට්ඨසම්මතානම්පිති අපි-සද්දෙන පගෙව අසෙට්ඨසම්මතානන්ති දස්සෙති. අභිනන්දන්තානන්ති සප්පිතිකතණ්භාවසෙන පමොදමානානං. රජ්ජන්තානන්ති බලවරාගවසෙන රජ්ජන්තානං. රූපරිහොගෙන උප්පන්නතණ්භාසම්පයුත්තසොමනස්සවෙදනා රූපතො නිබ්බත්තිත්වා භද්දතප්පනතො අම්බරසාදයො විය රූපරසාති වුච්චන්ති. ආවිඤ්චන්තීති ආකඩ්ඪන්ති. වත්ථාරම්මණාදිසාමග්ගියන්ති වත්ථුආරම්මණාදිකාරණසාමග්ගියං. අනුක්ඛිපන්තොති අත්තුක්කංසනවසෙන කථිතෙ බ්‍රාහ්මණස්ස අසප්පායභාවතො අත්තානං අනුක්ඛිපන්තො අනුක්කංසෙන්තො.

එතස්මිං පනත්ථෙ කරණෙ සාම්චචනන්ති “ජහිතා” ති එතස්මිං අත්ථෙ තථාගතස්සාති කරණෙ සාම්චචනං, තථාගතෙන ජහිතාති අත්ථො. මූලන්ති භවමූලං. “තාලවත්ථුකතා” ති වත්තබ්බෙ “ඔට්ඨමුඛො” තිආදීසු විය මජ්ඣිමනිකායෙ “තාලවත්ථුකතා” ති අ-කාරඤ්ච දීසං කත්වා “තාලවත්ථුකතා” ති වුත්තන්ති ආහ “තාලවත්ථු විය නෙසං වත්ථු කතන්ති තාලවත්ථුකතා” ති. තත්ථ තාලස්ස වත්ථු තාලවත්ථු. යථා ආරාමස්ස වත්ථුභූතපුබ්බො පදෙසො ආරාමස්ස අභාවෙ “ආරාමවත්ථු” ති වුච්චති, එවං තාලස්ස පතිට්ඨිතොකාසො සමූලං උද්ධරිතෙ තාලෙ පදෙසමත්තෙ ධීතෙ තාලස්ස වත්ථුභූතපුබ්බත්තා “තාලවත්ථු” ති වුච්චති. නෙසන්ති රූපරසාදීනං. කථං පන තාලවත්ථු විය නෙසං වත්ථු කතන්ති ආහ “යථා භී” තිආදි. රූපාදිපරිහොගෙන උප්පන්නතණ්භාසුත්තසොමනස්සවෙදනාසම්ඛාතරූපරසාදීනං චිත්තසන්තානස්ස අධිට්ඨානභාවතො වුත්තං “නෙසං පුබ්බෙ උප්පන්නපුබ්බභාවෙන වත්ථුමත්තෙ චිත්තසන්තානෙ කතෙ” ති. තත්ථ පුබ්බෙති පුරෙ, සරාගකාලෙති වුත්තං හොති. තාලවත්ථුකතාති වුච්චන්තීති තාලවත්ථු විය අත්තතො වත්ථුස්ස කතත්තා රූපරසාදයො “තාලවත්ථුකතා” ති වුච්චන්ති. එතෙන පහිනකිලෙසානං පුන උප්පත්තියා අභාවො දස්සිතො.

අවිරුළ්භිධම්මත්තාති අවිරුළ්භිසභාවතාය. මත්ථකච්ඡින්නො තාලො පත්තථලාදීනං අවත්ථුභූතො තාලවත්ථුති ආහ “මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතා” ති. එතෙන “තාලවත්ථු විය කතාති තාලවත්ථුකතා” ති අයං විග්ගහො දස්සිතො. එත්ථ පන “අවත්ථුභූතො තාලො විය කතාති අවත්ථුතාලකතා” ති

වත්තබ්බේ විසේසනස්ස පරනිපාතං කත්වා “තාලාවත්ථුකතා” ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉමිනා පනත්ථෙන ඉදං දස්සෙති – රූපරසාදිවචනෙන විපාකධම්මධම්මා භුත්වා පුබ්බේ උප්පන්නකුසලාකුසලා ධම්මා ගහිතා, තෙ උප්පන්නාපි මත්ථකසදිසානං තණ්හාවිජ්ජානං මග්ගසත්ථෙන ඡින්නත්තා ආයතිං තාලපත්තසදිසෙ විපාකක්ඛන්ධෙ නිබ්බන්තෙතුං අසමත්ථා ජාතා, තස්මා තාලාවත්ථු විය කතාති තාලාවත්ථුකතා රූපරසාදයොති. ඉමස්මිං අත්ථෙ “අභිනන්දන්තාන” ත්ති ඉමිනා පදෙන කුසලසොමනස්සමිපි සඬගහිතන්ති වදන්ති. අනභාවං කතාති එත්ථ අනු-සද්දො පච්ඡාසද්දෙන සමානත්ථොති ආහ “යථා නෙසං පච්ඡාභාවො න භොති” තිආදි.

යඤ්ච බො ත්වං සන්ධාය වදෙසි, සො පරියායො න භොතිති යං වන්දනාදිසාමග්ගිරසාභාවසඬබ්බාතං කාරණං අරසරූපතාය වදෙසි, තං කාරණං න භොති, න විජ්ජතිති අත්ථො. නනු වායං බ්‍රාහ්මණො යං වන්දනාදිසාමග්ගිරසාභාවසඬබ්බාතපරියායං සන්ධාය “අරසරූපො භවං ගොතමො” ති ආහ, “සො පරියායො නත්ථි” ති චුත්තෙ වන්දනාදීනි භගවා කරොතිති ආපජ්ජතිති ඉමං අනිට්ඨප්පසඬගං දස්සෙන්නො ආහ “නනු වා” තිආදි.

සබ්බපරියායෙසුති සබ්බවාරෙසු. සන්ධායභාසිතමත්තන්ති යං සන්ධාය බ්‍රාහ්මණො “නිබ්බොගො භවං ගොතමො” තිආදිමාහ. භගවා ව යං සන්ධාය නිබ්බොගතාදිං අත්තති අනුජානාති, තං සන්ධායභාසිතමත්තං. ඡන්දරාගපරිභොගොති ඡන්දරාගවසෙන පරිභොගො. අපරං පරියායන්ති අඤ්ඤං කාරණං.

කුලසමුදාවාරකම්මන්ති කුලාවාරසඬබ්බාතං කම්මං, කුලවාරිත්තන්ති අත්ථො. අකිරියන්ති අකරණභාවං. “අනෙකවිහිතානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මාන” ත්ති සාමඤ්ඤවචනෙපි පාරිසෙසඤ්ඤායතො චුත්තාවසෙසා අකුසලධම්මා ගහෙනබ්බාති ආහ “යපෙත්වා තෙ ධම්මෙ” තිආදි, තෙ යථාචුත්තකායදුච්චරිතාදිකෙ අකුසලධම්මෙ යපෙත්වාති අත්ථො. අනෙකවිහිතාති අනෙකප්පකාරා.

අයං ලොකතන්ති අයං වුඩ්ඪානං අභිවාදනාදිකිරියලක්ඛණා ලොකප්පවෙණි. අනාගාමිබ්‍රහ්මානං අලඬ්ඪකාරාදීසු අනාගාමිහික්ඛුනඤ්ච චීවරාදීසු නිකන්තිවසෙන රාගුප්පත්ති භොතිති අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙව පහානං වෙදිතබ්බන්ති ආහ “පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සා” ති. රූපාදීසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු වත්ථුකාමකොට්ඨාසෙසු උප්පජ්ජමානො රාගො “පඤ්චකාමගුණිකරාගො” ති වෙදිතබ්බො. කොට්ඨාසවචනො හෙත්ථ ගුණ-සද්දො “වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති” තිආදීසු (සං. නි. 1.4) විය. අකුසලචිත්තද්වයසම්පයුත්තස්සාති දොමනස්සසහගතචිත්තද්වයසම්පයුත්තස්ස. මොහස්ස සබ්බාකුසලසාධාරණත්තා ආහ “සබ්බාකුසලසම්භවස්සා” ති. අවසෙසානන්ති සක්කායදිට්ඨිආදීනං.

ජීග්‍රව්‍යයේ මඤ්ඤාති අභිමතියානො රූපවා පඤ්ඤා කථං නාම අඤ්ඤාසං අභිවාදනාදිං කරොයාන්ති ජීග්‍රව්‍යති විය, ජීග්‍රව්‍යතීති වා සල්ලක්ඛෙමි. අකුසලධම්මෙ ජීග්‍රව්‍යමානො තෙසං සමඛිග්භාවම්පි ජීග්‍රව්‍යතීති වුත්තං “අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා ජීග්‍රව්‍යතී”ති. සමාපත්තීති එතස්සෙව වෙවචනං සමාපජ්ජනා සමඛිග්භාවොති. මණ්ඩනජාතිකොති මණ්ඩනකසභාවො, මණ්ඩනකසීලොති අත්ථො. ජෙග්‍රව්‍යතීති ජීග්‍රව්‍යනසීලනං.

ලොකජෙට්ඨකකම්මන්ති ලොකජෙට්ඨකානං කත්තබ්බකම්මං, ලොකෙ වා සෙට්ඨසම්මතං කම්මං. තත්‍රාති තෙසු ද්විසුපි අත්ථවිකජ්ජෙසු. පදාභිභිතො අත්ථො පදත්ථො, ඛාඤ්ජනත්ථොති වුත්තං හොති. විනයං වා අරහතීති එත්ථ විනයනං විනයො, නිග්ගණ්හනන්ති අත්ථො. තෙනාහ “නිග්ගහං අරහතීති වුත්තං හොති”ති. නත්‍ර ව පයමං වුත්තෙසු ද්විසුපි අත්ථවිකජ්ජෙසු සකත්ථෙ අරහත්ථෙ ව තද්ධිතපච්චයො සද්දලක්ඛණතො දිස්සති, න පන “විනයාය ධම්මං දෙසෙති”ති ඉමස්මිං අත්ථෙ. තස්මා කථමෙත්ථ තද්ධිතපච්චයොති ආහ “විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්තී”ති. විචිත්‍රතා වෙත්ථ ලොකජ්ජමාණතො වෙදිතබ්බා. තථා හි යස්මිං යස්මිං අත්ථෙ තද්ධිතජ්ජයොගො ලොකස්ස, තත්ථ තත්ථ තද්ධිතවුත්තී ලොකතො සිද්ධාති විචිත්‍රා තද්ධිතවුත්තී, තස්මා යථා “මා සද්දමකාසී”ති වදන්තො “මාසද්දිකො”ති වුච්චති, එවං විනයාය ධම්මං දෙසෙතීති වෙනයිකොති වුච්චති අධිජ්ජායො.

කපණපුරිසොති ගුණවිරහිතතාය දීනමනුස්සො. ඛාඤ්ජනාති අව්චාරොත්ථාති තිස්සදත්තාදිසද්දෙසු විය “ඉමස්මිං අත්ථෙ අයං නාම පච්චයො”ති එවං ඛාඤ්ජනව්චාරං අකත්ථා, අනිජ්ජන්තපාටිපදිකවසෙනාති වුත්තං හොති.

“දෙවලොකගබ්භසම්පත්තියා”ති වත්ථාපි යපෙත්ථා භූමිමදෙවෙ සෙසදෙවෙසු ගබ්භග්ගහණස්ස අභාවතො පටිසන්ධියෙවෙත්ථ ගබ්භසම්පත්තීති වෙදිතබ්බාති වුත්තමෙවත්ථං විවරිත්ථා දස්සෙත්තො ආහ “දෙවලොකපටිසන්ධිපටිලාභාය සංවත්තතී”ති. අස්සාති අභිවාදනාදියාමිච්ඡකම්මස්ස. මාතුකුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණෙ දොසං දස්සෙත්තොති මාතිතො අපරිසුද්ධභාවං දස්සෙත්තො, අක්කොසිතුකාමස්ස දාසියා පුත්තොති දාසිකුච්ඡමිහි නිබ්බත්තභාවෙ දොසං දස්සෙත්ථා අක්කොසනං විය භගවතො මාතුකුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණෙ දොසං දස්සෙත්ථා අක්කොසන්තොපි එවමාහාති අධිජ්ජායො. ගබ්භතොති දෙවලොකජ්ජපටිසන්ධිතො. තෙනෙවාහ “අභබ්බො දෙවලොකුපපත්තිං පාපුණ්ණිකුත්ති අධිජ්ජායො”ති. “භීතො වා ගබ්භො අස්සාති අපගබ්භො”ති ඉමස්ස විග්ගහස්ස එකෙන පරියායෙන අධිජ්ජායං දස්සෙත්තො ආහ “දෙවලොකගබ්භපරිබාහිරත්තා ආයතිං භීතගබ්භපටිලාභහාගී”ති. ඉති-සද්දො හෙතුඅත්ථො. යස්මා ආයතිම්පි භීතගබ්භපටිලාභහාගී, තස්මා භීතො වා ගබ්භො අස්සාති අපගබ්භොති අධිජ්ජායො. පුන තස්සෙව විග්ගහස්ස “කොධවසෙන...පෙ.... දස්සෙත්තො”ති හෙට්ඨා වුත්තනයස්ස අනුරූපං කත්ථා අධිජ්ජායං දස්සෙත්තො ආහ “භීතො වාස්ස මාතුකුච්ඡස්මිං ගබ්භවායො අභොසීති

අධිප්පායෝ”ති. ගබ්භ-සද්දො අත්ථි මාතුකුච්ඡිපරියායො “ගබ්භෙ වසති මාණුවො”තිආදීසු (ජා. 1.15.363) විය. අත්ථි මාතුකුච්ඡිස්මි. නිබ්බත්තසත්තපරියායො “අන්තමසො ගබ්භපාතනං උපාදායා”තිආදීසු (මහාව. 129) විය. තත්ථ මාතුකුච්ඡිපරියායං ගහෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “අනාගතෙ ගබ්භසෙය්‍යා”ති. ගබ්භෙ සෙය්‍යා ගබ්භසෙය්‍යා. අනුත්තරෙන මග්ගෙනාති අග්ගමග්ගෙන. කම්මකිලෙසානං මග්ගෙන විහතත්තා ආහ “විහතකාරණත්තා”ති. ඉතරා තිස්සොපිති අණ්ඩජසංසෙදජම්පපාතිකා. එත්ථ ව යදිපි “අපගබ්භො”ති ඉමස්ස අනුරූපතො ගබ්භසෙය්‍යා එව වත්තබ්බා, පසඬගතො පන ලබ්භමානං සබ්බමපි වත්තුං වට්ටතීති පුනබ්භවාහිනිබ්බත්තිපි චුත්තාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි සත්තපරියායස්ස ගබ්භ-සද්දස්ස වසෙන විග්ගහනානත්තං දස්සෙන්තො ආහ “අපිවා”තිආදි. ඉමස්මිං පන විකප්පෙ ගබ්භසෙය්‍යා පුනබ්භවාහිනිබ්බත්තිති උභයමපි ගබ්භසෙය්‍යාවසෙනෙව චුත්තත්තිපි වදන්ති. නනු ව “ආයතිං ගබ්භසෙය්‍යා පහිනා”ති චුත්තත්තා ගබ්භස්ස සෙය්‍යා එව පහිනා, න පන ගබ්භොති ආපජ්ජතිති ආහ “යථා වා”තිආදි. අථ “අහිනිබ්බත්ති”ති එත්තකමෙව අවත්වා පුනබ්භවග්ගහණං කිමත්ථන්ති ආහ “අහිනිබ්බත්ති ව නාමා”තිආදි. අපුනබ්භවහුතාති බණ්ණ බණ්ණ උප්පජ්ජමානානං ධම්මානං අහිනිබ්බත්ති.

ධම්මධාතුන්ති එත්ථ ධම්මෙ අනවසෙසෙ ධාරෙති යාථාවතො උපධාරෙතීති ධම්මධාතු, ධම්මානං යථාසභාවතො අවබුජ්ඣනසභාවො, සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණස්සෙතං අධිවචනං. පටිච්ඡික්ඛිත්වාති සච්ඡිකත්වා, පටිලභිත්වාති අත්ථො, පටිලාභහෙතුති චුත්තං හොති. දෙසනාවිලාසජ්ජත්තො හොතීති රුචිවසෙන පරිවත්තෙත්වා දස්සෙතුං සමත්ථතා දෙසනාවිලාසො, තං පත්තො අධිගතොති අත්ථො. කරුණාවිජ්ජාරන්ති සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය ඵරණං. තාදිලක්ඛණමෙව පුන උපමාය විභාවෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ “පට්ඨිසමචිත්තත”න්ති. යථා පට්ඨි සුචිඅසුචිතික්ඛෙපච්ඡෙදනහෙදනාදීසු න විකම්පති, අනුරොධවිරොධං න පාපුණාති, එවං ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ලාභාලාභාදීසු අනුරොධවිරොධජ්ජහානතො අවිකම්පිතචිත්තතාය පට්ඨිසමචිත්තතන්ති අත්ථො. අකුප්පධම්මතන්ති එත්ථ අකුප්පධම්මො නාම ඵලසමාපත්තීති කෙවි වදන්ති. “පරෙසු පන අක්කොසන්තෙසුපි අත්තතො පට්ඨිසමචිත්තතාය අකුප්පනසභාවතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො”ති අමිභාකං බන්ති. ජරාය අනුසංචන්ති ජරාය පලිවෙඨිතං. බ්‍රාහ්මණස්ස වුද්ධතාය ආසන්නචුත්තිමරණන්ති සම්භාවනවසෙන “අජ්ජ මරිත්වා”තිආදි චුත්තං. “මහත්තෙන බො පන උස්සාහෙනා”ති සාධු බො පන තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොතී”ති එවං සඤ්ජාතමහුස්සාහෙන. අජ්ජපට්ඨිසමං පුරෙජාතභාවන්ති අනඤ්ඤසාධාරණං පුරෙජාතභාවං. නත්ථි එතස්ස පට්ඨිසමොති අජ්ජපට්ඨිසමො, පුරෙජාතභාවො.

පක්ඛෙ විදුනන්තාති පත්තෙ වාලෙන්තා. නික්ඛමන්තානන්ති නිද්ධාරණෙ සාම්චවනං, නික්ඛන්තෙසුති අත්ථො.

සො ජෙටියො ඉති අස්ස වචනියොති යො පයමතරං අණ්ඩකොසතො නික්ඛන්තො කුක්කුටපොතකො, සො ජෙටියොති වචනියො අස්ස, භවෙය්‍යාති අත්ථො. සම්පට්ඨාදෙන්තොති සංසන්දෙන්තො. තිභුමපරියාපන්නාපි සත්තා අවිජ්ජාකොසස්ස අත්තො පට්ටියා තත්ථ තත්ථ අප්පභීතාය අවිජ්ජාය වෙධිතත්තාති ආහ “අවිජ්ජාකොසස්ස අත්තො පට්ටියෙසු සත්තෙසු”ති අණ්ඩකොසන්ති ඛිජ්කපාලං. ලොකසන්නිවාසෙති ලොකොයෙව සඬගම්ම සමාගම්ම නිවාසනට්ඨෙන ලොකසන්නිවාසො, සත්තනිකායො. සම්මාසම්බොධිත්ති එත්ථ සම්මාති අවිපරිත්තත්ථො, සං-සද්දො සාමන්ති ඉමමත්ථං දිපෙති. තස්මා සම්මා අවිපරිත්තෙනාකාරෙන සයමෙව චත්තාරි සච්චාති බුජ්ඣති පටිච්ඡෙදාතිති සම්මාසම්බොධිති මග්ගො වුච්චති. තෙනාහ “සම්මා සාමඤ්ච බොධි”න්ති, සම්මා සයමෙව ච බුජ්ඣනකන්ති අත්ථො. සම්මාති වා පසත්ථවචනො, සං-සද්දො සුන්දරවචනොති ආහ “අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධි”න්ති.

අසබ්බගුණදායකත්තාති සබ්බගුණානං අදායකත්තා. සබ්බගුණෙ න දදාතීති හි අසබ්බගුණදායකො, අසමත්ථසමාසොයං ගමකත්තා යථා “අසුරියපස්සාති මුඛාති”ති. තිස්සො විජ්ජාති උපනිස්සයවතො සහෙව අරහත්තඵලෙන තිස්සො විජ්ජා දෙති. නනු චෙත්ථ තිසු විජ්ජාසු ආසවක්ඛයඤාණස්ස මග්ගපරියාපන්නත්තා කථමෙතං යුජ්ජති “මග්ගො තිස්සො විජ්ජා දෙති”ති? නායං දොසො. සතිපි ආසවක්ඛයඤාණස්ස මග්ගපරියාපන්නභාවෙ අට්ඨංඞිගිකෙ මග්ගෙ සති මග්ගඤාණෙන සද්ධිං තිස්සො විජ්ජා පරිපුණ්ණා භොන්තිති “මග්ගො තිස්සො විජ්ජා දෙති”ති වුච්චති. ඡ අභිඤ්ඤාති එත්ථාපි එසෙව නයො. සාවකපාරමිඤාණන්ති අග්ගසාවකෙහි පටිලභිතබ්බමෙව ලොකියලොකුත්තරඤාණං. පච්චෙකබොධිඤාණන්ති එත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අබ්භඤ්ඤාසින්ති ජානිං. ජානනඤ්ච න අනුස්සවාදිවසෙනාති ආහ “පටිච්ඡෙදාති”න්ති, පච්චක්ඛමකාසින්ති අත්ථො. පටිච්චෙධොපි න දුරෙ ඨිතස්ස ලක්ඛණප්පට්චෙධො වියාති ආහ “පත්තොම්හි”ති, පාපුණින්ති අත්ථො. පාපුණනඤ්ච න සයං ගන්ත්වාති ආහ “අධිගතොම්හි”ති, සන්තානෙ උප්පාදනවසෙන පටිලභින්ති අත්ථො.

ඔපම්මසම්පට්ඨාදනන්ති ඔපම්මත්ථස්ස උපමෙය්‍යෙන සම්මදෙව පට්ඨාදනං. අත්ථෙන්නාති උපමෙය්‍යත්ථෙන. යථා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු තිව්ධකිරියාකරණං කුක්කුටච්ඡාපකානං අණ්ඩකොසතො නික්ඛමනස්ස මූලකාරණං, එවං බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිව්ධානුපස්සනාකරණං අවිජ්ජණ්ඩකොසතො නික්ඛමනස්ස මූලකාරණන්ති ආහ “යථා හි තස්සා කුක්කුටියා...පෙ.... තිව්ධානුපස්සනාකරණං”න්ති. “සන්තානෙ”ති වුත්තත්තා අණ්ඩසදිසතා සන්තානස්ස, බහි නික්ඛන්තකුක්කුටච්ඡාපකසදිසතා බුද්ධගුණානං, බුද්ධගුණාති ච අත්ථතො බුද්ධොයෙව “තථාගතස්ස බො එතං, වාසෙට්ඨ, අධිවචනං ධම්මකායො ඉතිපි”ති වචනතො. අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවොති බලවට්ඨපස්සනාවසෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවො, පටිච්ඡාදනසාමඤ්ඤෙන ච අවිජ්ජාය අණ්ඩකොසසදිසතා. මුදුභූතස්සපි බරභාවාපත්ති භොතීති තන්තිචත්තත්ථං.

“උද්ධරණාවෝ” ති වුත්තං. තික්ඛරවිජ්ජසන්නසුරණාවොති එත්ථ පරිග්ගය්හමානෙසු සඬ්ඛාරෙසු විපස්සනාඤාණස්ස සමාධිත්ථියවසෙන සුඛානුප්පවෙසො තික්ඛතා, අනුපවිසිත්වාපි සතිත්ථියවසෙන අනතික්කමනතො අකුණ්ඨතා ඛරණාවෝ. තික්ඛොපි හි එකච්චෝ සරො ලක්ඛං පත්වා කුණ්ඨො හොති, න තථා ඉදං. සතිපි ඛරණාවෙ සුබ්බමජ්ජවත්තිවසෙන කිලෙසසමුදාවාරසඬ්ඛොභරහිතතාය සද්ධිත්ථියවසෙන පසන්නහාවෝ, සතිපි පසන්නහාවෙ අත්තරා අනොසක්කිත්වා කිලෙසපච්චත්ථිකානං සුට්ඨු අභිභවනතො විරිසිත්ථියවසෙන සුරණාවෝ වෙදිතඛිඛො. එවමිමෙහි පකාරෙහි සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණමෙව ගහිතන්ති දට්ඨඛිඛං. විපස්සනාඤාණස්ස පරිණාමකාලොති විපස්සනාය වුට්ඨානගාමිනිභාවාපත්ති. තදා ච සා මග්ගඤාණගඛ්භං ධාරෙත්ති විය හොතිති ආහ “ගඛ්භග්ගහණකාලෝ” ති. ගඛ්භං ගණ්භාපෙත්වාති සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාය අනන්තරං සිඛාප්පත්තඅනුලොමවිපස්සනාවසෙන මග්ගවිජායනත්ථං ගඛ්භං ගණ්භාපෙත්වා. අභිඤ්ඤාපක්ඛෙති ලොකියාභිඤ්ඤාපක්ඛෙ. ලොකුත්තරාභිඤ්ඤා හි අවිජ්ජණ්ඨකොසං පදාලිතා. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “ජාභිඤ්ඤාපක්ඛෙ” ති ලිඛන්ති, සො අපායොති වෙදිතඛිඛො.

ජෙට්ඨො සෙට්ඨොති වුද්ධතමත්තා ජෙට්ඨො, සඛ්ඛගුණෙහි උත්තමත්තා පසත්ථතමොති සෙට්ඨො.

ඉදානි “ආරද්ධං ඛො පන මෙ, බ්‍රාහ්මණ, වීරිය” න්තිආදිකාය දෙසනාය අනුසන්ධිං දස්සෙන්නො ආහ “එවං භගවා” තිආදි. තත්ථ පුඛ්ඛභාගතො පභුතීති භාවනාය පුඛ්ඛභාගීයවීරියාරම්භාදිතො පට්ඨාය. මුට්ඨස්සතිනාති විනට්ඨස්සතිනා, සතිවිරහිතෙනාති අත්ථො. සාරද්ධකායෙනාති සදරථකායෙන. ඛොධිමණ්ඛෙති ඛොධිසඬ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස මණ්ඩභාවජ්ජත්තෙ යානෙ. ඛොධීති හි පඤ්ඤා වුවිති. සා එත්ථ මණ්ඩා පසන්නා ජාතාති සො පදෙසො “ඛොධිමණ්ඛො” ති පඤ්ඤාතො. පග්ගහිතන්ති ආරම්භං සිලීලං අකත්වා දළ්භපරක්කමසඬ්ඛාතුස්සහනහාවෙන ගහිතං. තෙනාහ “අසිලීලජ්ජවත්තිත” න්ති. අසලීලිනන්ති අසඬ්ඛුචිතං කොසජ්ජවසෙන සඬ්ඛොවං අනාපන්නං. උපට්ඨිතාති ඔගාහනසඬ්ඛාතෙන අපිලාපනහාවෙන ආරම්භං උපගන්ත්වා ධීතා. තෙනාහ “ආරම්භණාහිමුඛීභාවෙනා” ති. සම්මොසස්ස විද්ධංසනවසෙන පවත්තියා න සම්මුට්ඨාති අසම්මුට්ඨා. කිඤ්චාපි චිත්තජ්ජස්සද්ධිවසෙන චිත්තමෙව පස්සද්ධං, කායජ්ජස්සද්ධිවසෙනෙව ච කායො පස්සද්ධො හොති, තථාපි යස්මා කායජ්ජස්සද්ධි උජ්ජජ්ජමානා චිත්තජ්ජස්සද්ධියා සහෙව උජ්ජජ්ජති, න විනා, තස්මා වුත්තං “කායචිත්තජ්ජස්සද්ධිවසෙනා” ති. කායජ්ජස්සද්ධියා උභයෙසම්පි කායානං පස්සම්භනාවහත්තා වුත්තං “රූපකායොපි පස්සද්ධොයෙව හොති” ති.

සො ච ඛොති සො ච ඛො කායො. විගතදරථොති විගතකිලෙසදරථො. නාමකායෙ හි විගතදරථෙ රූපකායොපි වූපසන්නදරථපරිලාභො හොති. සම්මා ආහිතන්ති නානාරම්මණෙසු විධාවනසඬ්ඛාතං වික්ඛෙපං විච්ඡින්නිත්වා එකස්මිංයෙව

ආරම්භණ අවික්ඛිත්තභාවාපාදනෙන් සම්මදෙව ආහිතං යපිතං. තෙනාහ “සුට්ඨු යපිත”න්තිආදි. චිත්තස්ස අනෙකග්ගභාවො චික්ඛෙපවසෙන චඤ්චලතා, සා සති එකග්ගතාය න භොතිති ආහ “එකග්ගං අවලං නිජ්ඵන්දන”න්ති. එත්තාවතාති “ආරද්ධං බො පනා”තිආදිනා වීරියසතිපස්සද්ධිසමාධිතං කිච්චසිද්ධිදස්සනෙන. නනු ච සද්ධාපඤ්ඤානම්පි කිච්චසිද්ධි ඤානස්ස පුබ්බභාගජ්ජපටිපදාය ඉච්ඡිතබ්බාති? සච්චං, සා පන නානන්තරිකභාවෙන අවුත්තසිද්ධාති න ගහිතා. අසති හි සද්ධාය වීරියාරම්භාදීනං අසම්භවොයෙව, පඤ්ඤාපරිග්ගහෙ ව නෙසං අසති ඤායාරම්භාදිභාවො න සියා, තථා අසල්ලීනාසම්මොසනාදයො වීරියාදීනන්ති අසල්ලීනතාදිග්ගහණෙනෙවත්ථ පඤ්ඤාකිච්චසිද්ධි ගහිතාති දට්ඨබ්බං. ඤානභාවනායං වා සමාධිකිච්චං අධිකං ඉච්ඡිතබ්බන්ති දස්සෙතුං සමාධිපරියොසානාව ඤානස්ස පුබ්බභාගජ්ජපටිපදා කථිතාති දට්ඨබ්බං.

අතීතභවෙ ඛන්ධා තජ්ජට්ඨිද්ධාති නාමගොත්තාති ච සබ්බං පුබ්බෙතිවාසංත්ථෙව ගහිතන්ති ආහ “කිං විදිතං කරොති? පුබ්බෙතිවාස”න්ති. මොහො පටිච්ඡාදකට්ඨෙයන තමො විය තමොති ආහ “ස්ථෙව මොහො”ති. ඕභාසකරණට්ඨෙයනාති කාතබ්බතො කරණං. ඕභාසොච කරණං ඕභාසකරණං. අත්තනො පච්චයෙහි ඕභාසභාවෙන නිබ්බත්තෙතබ්බට්ඨෙයනාති අත්ථො. සෙසං පසංසාවචනන්ති පටිපක්ඛවිධමනපචත්තිවිසෙසානං බොධනතො චුත්තං. අවිජ්ජා විහතාති එතෙන විජානනට්ඨෙයන විජ්ජාති අයම්පි අත්ථො දීපිතොති දට්ඨබ්බං. “කස්මා? යස්මා විජ්ජා උජ්ජන්තා”ති එතෙන විජ්ජාපටිපක්ඛා අවිජ්ජා. පටිපක්ඛතා චස්සා පහාතබ්බභාවෙන විජ්ජාය ච පහායකභාවෙනාති දස්සෙති. එස නයො ඉතරස්මිම්පි පදද්වයෙති ඉමිනා “තමො විහතො විනට්ඨො. කස්මා? යස්මා ආලොකො උජ්ජන්තො”ති ඉමමත්ථං අතිදිසති. කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙයන වීරියං ආතාපොති ආහ “වීරියාතාපෙන ආතාපිතො”ති, වීරියවතොති අත්ථො. පෙසිතත්තස්සාති යථාධිජ්ජෙතත්ථසිද්ධිං පති විස්සට්ඨචිත්තස්ස. යථා අජ්ජමත්තස්ස ආතාපිතො පහිතත්තස්ස විහරතොති අඤ්ඤස්සපි කස්සවි මාදිසස්සාති අධිජ්ජායො. පධානානුයොගස්සාති සම්මජ්ජධානමනුයුත්තස්ස.

පච්චවෙක්ඛණඤාණපරිග්ගහිතන්ති න පයමද්වුතියඤාණද්වයාධිගමං විය කෙවලන්ති අධිජ්ජායො. දස්සෙන්නොති නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො. සරූපතො හි පුබ්බෙ දස්සිතමෙවාති.

තික්ඛන්තුං ජාතොති ඉමිනා පන ඉදං දස්සෙති – “අහං, බ්‍රාහ්මණ, පයමවිජ්ජාය ජාතොයෙව පුරෙජාතස්ස සහජාතස්ස වා අභාවතො සබ්බෙසං වුද්ධො මහල්ලකො, කිමඬිගං පන තිහි විජ්ජාහි තික්ඛන්තුං ජාතො”ති. පුබ්බෙතිවාසඤාණෙන අතීතංසඤාණන්ති අතීතාරම්භසභාගතාය තබ්බාවිභාවතො ච පුබ්බෙතිවාසඤාණෙන අතීතංසඤාණං පකාසෙත්වාති යොජෙතබ්බං. තත්ථ අතීතංසඤාණන්ති අතීතක්ඛන්ධායතනධාතුසඬ්ඛාතෙ අතීතෙ කොට්ඨාසෙ අජ්ජට්ඨනඤාණං. දිබ්බවක්ඛුඤාණස්ස පච්චුජ්ජන්තාරම්භණන්තා

යථාකම්මුපගඤාණස්ස අනාගතංසඤාණස්ස ච දිබ්බවක්ඛුට්‍යෙනෙව ඉජ්ඣන්තො
 දිබ්බවක්ඛුතො පරිභණ්ඩඤාණත්තා දිබ්බවක්ඛුමිහියෙව ච ධීතස්ස
 වෙනොපරියඤාණසිද්ධිතො වුත්තං “දිබ්බවක්ඛුනා
 පච්චුප්පන්නානාගතංසඤාණ”න්ති. තත්ථ දිබ්බවක්ඛුනාති සපරිභණ්ඩෙන
 දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන. පච්චුප්පන්නංසො ච අනාගතංසො ච පච්චුප්පන්නානාගතංසං,
 තත්ථ ඤාණං පච්චුප්පන්නානාගතංසඤාණං. ආසවක්ඛයඤාණාධිගමෙනෙව
 සබ්බඤ්ඤාඤාණස්ස විය
 සෙසාසාධාරණජඤාණදසබ්බඤාණආවේණිකවුද්ධධම්මාදීනම්පි
 අනඤ්ඤාසාධාරණානං වුද්ධගුණානං ඉජ්ඣන්තො වුත්තං “ආසවක්ඛයෙන
 සකලලොකීයලොකුත්තරගුණ”න්ති. තෙනාහ “සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤාගුණ
 පකාසෙත්වා”ති.

පිතිවිජ්ජාරපරිපුණ්ණගත්තචිත්තොති පිතිඵරණෙන පරිපුණ්ණකායචිත්තො.
 අඤ්ඤාණන්ති අඤ්ඤාණස්සාති අත්ථො. ධි-සද්දයොගතො හි සාම්අත්ථෙ එතං
 උපයොගවචනං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

වෙරඤ්ජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සිහසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ සන්ථාගාරං (ම. නි. අට්ඨ. 1.22; සං. නි. අට්ඨ. 3.4.243) නාම එකා
 මහාසාලාව. උයොගකාලාදීසු හි රාජානො තත්ථ යත්වා “එත්තකා පුරතො
 ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා”තිආදීනා තත්ථ නිසීදිත්වා සන්ථං කරොන්ති, මරියාදං
 බන්ධන්ති, තස්මා තං යානං “සන්ථාගාර”න්ති වුච්චති. උයොගට්ඨානතො ච
 ආගන්ත්වා යාව ගෙනෙ ගොමයපරිභණ්ඩාදිවසෙන පටිජග්ගනං කරොන්ති, තාව
 එකං ද්වෙ දිවසෙ තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථම්භන්තිතිපි සන්ථාගාරං. තෙසං රාජුනං
 සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාරං. ගණරාජානො හි තෙ, තස්මා
 උප්පන්නං කිච්චං එකස්ස වසෙන න සිජ්ඣති, සබ්බෙසං ඡන්දො ලද්ධං වට්ඨති,
 තස්මා සබ්බෙ තත්ථ සන්තිපතිත්වා අනුසාසන්ති. තෙන වුත්තං “සහ
 අත්ථානුසාසනං අගාර”න්ති. යස්මා චා තත්ථ සන්තිපතිත්වා “ඉමස්මිං කාලෙ
 කසිතුං වට්ඨති, ඉමස්මිං කාලෙ වපිතු”න්තිආදීනා නයෙන සරාවාසකිච්චාති
 සම්මන්ත්තයන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං සරාවාසං සන්ථරන්තිතිපි සන්ථාගාරං.

පුත්තදාරධනාදිඋපකරණපරිච්චාගො පාරම්මියො. අත්තනො අභිගපරිච්චාගො
 උපපාරම්මියො. අත්තනොව ජීවිතපරිච්චාගො පරමත්ථපාරම්මියො. ඤාතීනං
 අත්ථවරියා ඤාතත්ථවරියා. ලොකස්ස අත්ථවරියා ලොකත්ථවරියා.
 කම්මස්සකතඤාණවසෙන
 අනවජ්ජකම්මායතනසිජ්ජායතනවිජ්ජාට්ඨානපරිවයවසෙන
 බන්ධායතනාදිපරිවයවසෙන ලක්ඛණත්තයතීරණවසෙන ච ඤාණවාරො
 වුද්ධවරියා. අභිගතයතධනරජ්ජපුත්තදාරපරිජ්ජාගවසෙන පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ

පරිච්ඡන්තෙන්. සතිපි මහාපරිච්චාගානං දානපාරමිතාවෙ
 පරිච්චාගවිසෙසසභාවදස්සනත්ථඤ්ඤවෙව සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ඤව
 පඤ්චමහාපරිච්චාගානං විසුං ගහණං, තතොයෙව ච අභිගපරිච්චාගතො විසුං
 නයනපරිච්චාගග්ගහණං. පරිච්චාගභාවසාමඤ්ඤෙසි ධනරජ්ජපරිච්චාගතො
 පුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ඤව විසුං කතං. පබ්බජ්ජාව සඬබ්බෙපො.

සත්තසු අනුපස්සනාසුති අනිච්චානුපස්සනා, දුක්ඛානුපස්සනා,
 අනත්තානුපස්සනා, නිබ්බිදානුපස්සනා, විරාගානුපස්සනා, නිරොධානුපස්සනා,
 පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාති ඉමාසු සත්තසු අනුපස්සනාසු.

අනුච්චිකාරන්ති අවෙච්චකරණං. ද්විති කාරණෙහි අනියානිකසාසනෙ යිතා
 අත්තතො සාවකත්තං උපගතෙ පග්ගණ්හන්ති, තාති දස්සෙතුං “කස්මා”තිආදි
 වුත්තං.

අනුපුබ්බිං කථන්ති (දී. නි. ටී. 2.75-76) අනුපුබ්බං කථෙතබ්බකථං. කා පන
 සාති? දානාදිකථා. තත්ථ දානකථා තාව පචුරජනෙසුපි පවත්තියා
 සබ්බසත්තසාධාරණත්තා සුකරත්තා සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො
 කථිතා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථුසු නිස්සඬගභාවතො සුබ්බෙනෙව
 සීලාති සමාදියති, තත්ථ ච සුජපතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන
 දායකජපටිග්ගාහකවිසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්ථා පරපිළානිවත්තිවචනතො
 කිරියාධම්මං වත්ථා අකිරියාධම්මවචනතො, භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්ථා
 භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානකථානන්තරං සීලකථා කථිතා. “තඤ්ච සීලං
 වට්ටනිස්සිතං, අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵල”න්ති දස්සනත්ථං. “ඉමෙහි ච
 දානසීලමයෙහි පණිතපණිතතරාදිහෙදහින්තෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථුහි ඵතා
 වාතුමහාරාජිකාදීසු පණිතපණිතතරාදිහෙදහින්තා අපරිමෙය්‍යා
 දිබ්බභොගසම්පත්තියො ලද්ධබ්බා”ති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සග්ගකථා. “ස්වායං
 සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බථානුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගො”ති
 දස්සනත්ථං සග්ගානන්තරං මග්ගො, මග්ගඤ්ඤව කථෙන්නෙන
 තදධිගමුපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා
 නාම බග්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මාති කාමානං ආදීනවො. “හීනා
 ගම්මා පොච්ඡජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසංහිතා”ති තෙසං ඔකාරො ලාමකභාවො.
 සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති තත්ථ සංකිලෙසො. සබ්බෙසො
 සංකිලෙසවිජ්ජමුත්තං නිබ්බානන්ති නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො ච කථෙතබ්බොති
 අයමත්ථො මග්ගන්තිති ඵත්ථ ඉති-සද්දෙන ආදි-අත්ථෙත දීපිතොති වෙදිතබ්බං.

සුඛානං නිදානන්ති දිට්ඨධම්මිකානං සම්පරායිකානං නිබ්බානුපසංහිතානඤ්ඤාති
 සබ්බෙසම්පි සුඛානං කාරණං. යඤ්ඤි කිඤ්චි ලොකෙ භොගසුඛං නාම, තං සබ්බං
 දානාධීනන්ති පාකටොයමත්ථො. යං පන
 ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානජපටිසංයුත්තං සුඛං, තස්සපි දානං
 උපනිස්සයපච්චයො භොතියෙව. සම්පත්තිනං මූලන්ති යා ඉමා ලොකෙ

පදෙසරජ්ජසිරිස්සරියසත්තරතනසමුජ්ජලවක්කවත්තිසම්පදාති එවංපහෙදා මානුසිකා සම්පත්තියො, යා ච වාතුමහාරාජිකාදිතා දිබ්බසම්පත්තියො, යා වා පනඤ්ඤාපි සම්පත්තියො, තාසං සබ්බාසං ඉදං මූලකාරණං. භොගානන්ති භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන “භොගො”ති ලද්ධනාමානං පියමනාපියරූපාදීනං තන්තිස්සයානං වා උපභොගසුඛානං පතිට්ඨා නිච්චලාධිට්ඨානතාය. විසමගතස්සාති බ්‍යාසනජ්ජත්තස්ස. තාණන්ති රක්ඛා, තතො පරිපාලනතො. ලෙණන්ති බ්‍යාසනෙහි පරිපාතියමානස්ස ඔලියනජ්ජදෙසො. ගතීති ගන්තබ්බට්ඨානං. පරායණන්ති පටිසරණං. අවස්සයොති විනිපතිතුං අදෙන්තො නිස්සයො. ආරම්මණන්ති ඔලුබ්භාරම්මණං.

ඉදානි මහාබෝධිවරියභාවෙනපි දානගුණං දස්සෙතුං “දානං නාමෙත”න්තිආදි
 චුත්තං. තත්ථ අත්තානං නිය්‍යාතෙන්තෙනාති එතෙන “දානඵලං සම්මදෙව
 පස්සන්තා මහාපුරිසා අත්තනො ජීවිතම්පි පරිච්චජන්ති, තස්මා කො නාම
 විඤ්ඤජාතිකො බාහිරෙ වත්ථුස්මිං පගෙව සඬගං කරෙය්‍යා”ති ඔවාදං දෙති. ඉදානි
 යා ලොකියා ලොකුත්තරා ව උක්කංසගතා සම්පත්තියො, තා සබ්බා දානනොයෙව
 පවත්තන්තිති දස්සෙන්තො “දානඤ්ඨී”තිආදිමාහ. තත්ථ
 සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තියො අත්තහිතාය ඵව, චක්කවත්තිසම්පත්ති පන
 අත්තහිතාය පරහිතාය වාති දස්සෙතුං සා තාසං පරතො චක්කවත්තිසම්පත්ති චුත්තා.
 එතා ලොකියා, ඉමා පන ලොකුත්තරාති දස්සෙතුං “සාවකපාරම්ඤ්ඤාණං”න්තිආදි
 චුත්තං. තාසුපි උක්කට්ඨුක්කට්ඨතරුක්කට්ඨතමං දස්සෙතුං කමෙන ඤාණත්තයං
 චුත්තං. තෙසං පන දානස්ස පච්චයභාවො හෙට්ඨා චුත්තොයෙව. එතෙනෙව තස්ස
 බ්‍රහ්මසම්පත්තියාපි පච්චයභාවො දිපිතොති වේදිතබ්බො.

දානඤ්ච නාම දක්ඛිණෙයොසු භික්ෂුකාසයෙන පුජනඝිකාසයෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං, තස්මා දායකො පුරිසපුග්ගලො පරෙ හන්ති, පරෙසං වා සන්තකං හරතීති අට්ඨානමෙතන්ති ආහ “දානං දෙන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති”ති. සීලාලඬකාරසදිසො අලඬකාරො නත්ථි සොභාවිසෙසාවහන්තා සීලස්ස. සීලපුජ්ඵසදිසං පුජ්ඵං නත්ථිති එත්ථාපි එසෙව නයො. සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථිති එත්ථ “චන්දනං තගරං වාපි”තිආදිකා (ධ. ප. 55) ගාථා – “ගන්ධො ඉසීනං විරදික්ඛිතානං, කායා වුතො ගච්ඡති මාලුතෙනා”තිආදිකා (ජා. 2.17.55) ජාතකගාථායො ව ආහරිත්වා චත්තඛිබ්බා. සීලඤ්ච සත්තානං ආහරණඤ්චෙව අලඬකාරො ව ගන්ධවිලෙපනඤ්ච පරස්ස දස්සනීයභාවාවහඤ්ච. තෙනාහ “සීලාලඬකාරෙන හී”තිආදි.

අයං සග්ගො ලබ්භතීති ඉදං මජ්ඣිමෙහි ආරද්ධං සීලං සන්ධායාහ. තෙනෙවාහ සක්කො දෙවරාජා –

“භීතෙන බ්‍රහ්මවරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ව දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති”ති. (ජා. 1.8.75);

ඉට්ඨොති සුඛො. කන්තොති කමතීයො. මනාපොති මනවඬ්ඪිනකො. තං පන තස්ස ඉට්ඨාදිභාවං දස්සෙතුං “නිච්චමෙත්ථ කීළා”තිආදි වුත්තං.

දොසොති අනිච්චතාදිනා අප්පස්සාදාදිනා ව දුස්සිතභාවො, යතො තෙ විඤ්ඤානං විත්තං නාරාධෙත්ති. අථ වා ආදීනං වාති පචත්තතීති ආදීනවො, පරමකපණතා. තථා ව කාමා යථාතථං පච්චචෙක්ඛන්තානං පච්චුපතිට්ඨන්ති. ලාමකභාවොති අසෙට්ඨෙහි සෙවිතඛිබ්බො, සෙට්ඨෙහි න සෙවිතඛිබ්බො නිහීනභාවො. සංකිලිස්සනන්ති විබාධකතා උපතාපකතා ව.

නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසන්ති එත්ථ “යත්තකා කාමෙසු ආදීනවා, තප්පට්ඨකන්තො තත්තකා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපිච නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං, නික්ඛන්තං කාමෙහි, නික්ඛන්තං කාමසඤ්ඤාය, නික්ඛන්තං කාමචිතක්කෙහි, නික්ඛන්තං කාමපරිලාභෙහි, නික්ඛන්තං බ්‍යාපාදසඤ්ඤායා”තිආදිනා නයෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසෙ පකාසෙසි. පබ්බජ්ජායං ඤානාදීසු ව ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි. කල්ලචිත්තන්ති කම්මනියවිත්තං හෙට්ඨා පචත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං විත්තදොසානං විගතත්තා උපරි දෙසනාය භාජනභාවුපගමෙන කම්මක්ඛම්මවිත්තං. අට්ඨකථායං පන යස්මා අස්සද්ධියාදයො විත්තස්ස රොගභූතා, තදා තෙ විගතා, තස්මා ආහ “අරොගචිත්ත”න්ති. දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමෙන මුදුවිත්තං. කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන විනිවරණචිත්තං. සම්මාපට්ඨත්තියං උළාරපිතිපාමොජ්ජයොගෙන උදග්ගචිත්තං. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා පසන්නචිත්තං. යදා භගවා අඤ්ඤාසිති සම්බන්ධො. අථ වා කල්ලචිත්තන්ති කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තං. මුදුවිත්තන්ති බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන

අකඨිනචිත්තං. විනිවරණචිත්තන්ති උද්ධච්චකුක්කුච්චවිභමෙන අචික්ඛෙපතො තෙන අපිහිතචිත්තං. උදග්ගචිත්තන්ති ටීනමිද්ධවිභමෙන සම්පග්ගහිතවසෙන අලීනචිත්තං. පසන්නචිත්තන්ති විචිකිච්ඡාවිභමෙන සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තන්ති එවමෙත්ථ සෙසපදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සෙය්‍යථාපීතිආදිනා උපමාවසෙන සීහස්ස කිලෙසප්පහානං අරියමග්ගප්පාදනඤ්ච දස්සෙති. අපගතකාළකන්ති විගතකාළකං. සම්මදෙවාති සුට්ඨුදෙව. රජනන්ති නීලපිතලොහිතාදිරභිගජානං. පටිග්ගණ්ඨෙය්‍යාති ගණ්ඨෙය්‍ය, පහස්සරං භවෙය්‍ය. තස්මිංයෙව ආසනෙති තස්සංයෙව නිසජ්ජායං. එතෙනස්ස ලහුවිපස්සකතා තික්ඛපඤ්ඤතා සුඛප්පටිපදබ්භිප්පාහිඤ්ඤතා ච දස්සිතා භොති. විරජන්ති අපායගමනීයරාගරජාදීනං විභමෙන විරජං. අනවසෙසදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමලාපගමෙන චිතමලං. පයමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන චා විරජං. පඤ්චවිධදුස්සීල්‍යමලවිභමෙන චිතමලං. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථන්ති කස්මා චුත්තං? නනු මග්ගඤ්ඤාණං අසඬ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති වොදනං සන්ධායාහ “තඤ්ඨී”තිආදි. තත්ථ පටිච්ඡික්කන්තන්ති අසම්මොහප්පටිවෙධවසෙන පටිච්ඡික්කන්තං. තෙනාහ “කිච්චවසෙනා”ති. තත්ත්වං උපමාසංසන්දනං – වත්ථං විය චිත්තං, වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො, ධොවනසීලාතලං විය අනුපුබ්බිකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙන තෙමෙත්වා උසගොමයජාරිකබාරෙහි කාළකෙ සම්මද්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනප්පයොගො විය සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලෙ කත්වා සුතාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භො. තෙන පයොගෙන වත්ථෙ කාළකාපගමො විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, රභිගජානං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධවත්ථස්ස පහස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති.

“දිට්ඨධම්මො”ති වත්ථා දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තන්තිචත්තනත්ථං. “පත්තධම්මො”ති චුත්තං. පත්ති නාම ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤාපි විජ්ජතීති තතො විසෙසනත්ථං. “විදිතධම්මො”ති චුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා ධම්මෙසු එකදෙසෙනපි භොතීති නිජ්ජදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං. “පරියොගාල්භධම්මො”ති චුත්තං. තෙනස්ස සච්චාහිසම්බොධංයෙව දීපෙති. මග්ගඤ්ඤාණඤ්ඨි එකාහිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙත්තං නිජ්ජදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාල්භං නාම භොති. තෙනාහ “දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො”ති. තිණ්ණා විචිකිච්ඡාති සප්පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා අට්ඨවත්ථුකා ච තිණ්ණා නිත්තිණ්ණා විචිකිච්ඡා. විගතා කථංකථාති පවත්තිආදීසු “එවං නු බො, න නු බො”ති එවං පවත්තිකා විගතා සමුච්ඡින්නා කථංකථා. සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනන්තා තප්පටිපක්ඛෙසු සීලාදිගුණෙසු පතිට්ඨිතන්තා වෙසාරජ්ජං විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං පත්තො. අත්තනා එව පච්චක්ඛතො දිට්ඨන්තා න පරං පච්චෙති, න වස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථීති අපරප්පච්චයො.

උද්දිසිත්වා කතන්ති අත්තානං උද්දිසිත්වා මාරණවසෙන කතං නිබ්බත්තිතං මංසං. පටිච්චකම්මන්ති එත්ථ කම්ම-සද්දො කම්මසාධනො අතීතකාලිකො වාති ආහ “අත්තානං පටිච්චකත”න්ති. නිමිත්තකම්මස්සෙන අධිවචනං “පටිච්ච කම්මං ඵ්ඨසති” තිආදීසු (ජා. 1.4.75) විය. නිමිත්තකම්මස්සාති නිමිත්තභාවෙන ලද්ධබ්බකම්මස්ස. කරණවසෙන පටිච්චකම්මං එත්ථ අත්ථිති මංසං පටිච්චකම්මං යථා බුද්ධි බුද්ධං. තං එතස්ස අත්ථිති බුද්ධො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

සිහසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-4. අස්සාජානියසුත්තාදිවණ්ණනා

13-14. තතියෙ සායෙය්‍යානීති සයත්තානි. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තානි පනස්ස සායෙය්‍යාදීනි කායචිත්තුජ්ජකතාපටිපක්ඛභූතා ලොභසහගතචිත්තුප්පාදස්ස පචත්තිආකාරවිසෙසා. තත්ථ යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ යාතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා තථෙව සප්පට්ඨයට්ඨානෙව යස්සාමීති න භොති, වඤ්චනාධිප්පායභාවතො යාතුකාමට්ඨානෙයෙව නිබ්බතත්ථම්භො විය වත්තාරො පාදෙ නිච්චාලෙන්වා තිට්ඨති, අයං සයො නාම, ඉමස්ස සායෙය්‍යස්ස පාකට්ඨකරණං. තථා යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ නිවත්තිත්වා ඛන්ධගතං පාතෙතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා තථෙව පාතෙස්සාමීති න භොති, පාතෙතුකාමට්ඨානෙයෙව නිවත්තිත්වා පාතෙති, අයං කුටො නාම. යස්ස කාලෙන වාමනො, කාලෙන දක්ඛිණතො, කාලෙන උජුමග්ගෙනෙව ව ගන්තුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා තථෙව එවං කරිස්සාමීති න භොති, යදිච්ඡකං ගන්තුකාමට්ඨානෙයෙව කාලෙන වාමනො, කාලෙන දක්ඛිණතො, කාලෙන උජුමග්ගං ගච්ඡති, තථා ලෙණ්ඩං වා පස්සාවං වා විස්සජ්ජෙතුකාමස්ස ඉදං යානං සුසම්මට්ඨං ආකිණ්ණමනුස්සං රමණීයං. ඉමස්මිං යානෙ එවරූපං කාතුං න යුත්තං, පුරතො ගන්ත්වා පටිච්ඡන්තට්ඨානෙ කරිස්සාමීති න භොති, තත්ථෙව කරොති, අයං ජිම්භො නාම. යස්ස පන කිස්මිඤ්චි යානෙ මග්ගා උක්කම්ම නිවත්තිත්වා පටිමග්ගං ආරොහිතුකාමස්ස සතො යං යානං මනුස්සානං සප්පට්ඨයං, පුරතො ගන්ත්වා තත්ථෙව එවං කරිස්සාමීති න භොති, පටිමග්ගං ආරොහිතුකාමට්ඨානෙයෙව මග්ගා උක්කම්ම නිවත්තිත්වා පටිමග්ගං ආරොහති, අයං වඩ්ඪකො නාම. ඉති ඉමං චතුබ්බිධම්පි කිරියං සන්ධායෙන චුත්තං “යානි බො පනස්ස තානි සායෙය්‍යානි...පෙ.... ආචිකත්තා භොති”ති. චතුත්ථෙව නත්ථි වත්තබ්බං.

අස්සාජානියසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-8. මලසුත්තාදිවණ්ණනා

15-18. පඤ්චමෙ (ධ. ප. අට්ඨ. 2.241) යා කාවි පරියත්ති වා සිප්පං වා යස්මා අසජ්ඣායන්තස්ස අනනුයුඤ්ජන්තස්ස විනස්සති, නිරන්තරං වා න උපට්ඨාති,

තස්මා “අසජ්ඣායමලා මන්තා”ති වුත්තං. යස්මා පන සරාවාසං වසන්තස්ස උට්ඨායුට්ඨාය ඡිණ්ණප්පට්ඨිබරණාදීනි අකරොත්තස්ස සරං නාම විනස්සති, තස්මා “අනුට්ඨානමලා සරා”ති වුත්තං. යස්මා ගිහිස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා කොසජ්ජවසෙන සරීරප්පජග්ගනං වා පරික්ඛාරප්පට්ඨග්ගනං වා අකරොත්තස්ස කායො දුබ්බණ්ණො හොති, තස්මා “මලං චණ්ණස්ස කොසජ්ජ”න්ති වුත්තං. යස්මා පන ගාථො රක්ඛන්තස්ස පමාදවසෙන නිද්දායන්තස්ස වා කිළන්තස්ස වා තා ගාථො අතිත්ථපක්ඛන්දනාදීහි වා වාළුමිගවොරාදිඋපද්දවෙන වා පරෙසං සාලික්ඛෙන්තාදීනි ඔතරිත්වා බාදනවසෙන වා විනාසමාපජ්ජන්ති, සයම්පි දණ්ඩං වා පරිභාසං වා පාපුණාති, පබ්බජිතං වා පන ඡද්චාරාදීනි අරක්ඛන්තං පමාදවසෙන කිලෙසා ඔතරිත්වා සාසනා වාවෙන්ති, තස්මා “පමාදො රක්ඛතො මල”න්ති වුත්තං. සො හිස්ස විනාසාවහෙන මලට්ඨානියත්තා මලං.

දුච්චරිතන්ති අතිවාරො. අතිවාරිනිඤ්ඤි ඉත්ථිං සාමිකොපි ගෙහා නිහරති, මාතෘපිතුනං සන්තිකං ගතම්පි “ත්ථං කුලස්ස අභිගාරභූතා, අක්ඛිහිපි න දට්ඨබ්බා”ති තං මාතෘපිතරොපි නිහරන්ති, සා අනාථා විචරන්ති මහාදුක්ඛං පාපුණාති. තෙනස්සා දුච්චරිතං “මල”න්ති වුත්තං. දදතොති දායකස්ස. යස්ස හි ඛෙන්තකසනකාලෙ “ඉමස්මිං ඛෙන්තෙ සම්පන්නෙ සලාකහත්තාදීනි දස්සාමි”ති වින්තෙන්වාපි නිජ්ජන්තෙ සස්සෙ මච්ඡෙරං උප්පජ්ජිත්වා වාගචිත්තං නිවාරෙති, සො මච්ඡෙරවසෙන වාගචිත්තෙ අවිරුහන්තෙ මනුස්සසම්පත්ති, දිබ්බසම්පත්ති, නිබ්බානසම්පත්තිති තිස්සො සම්පත්තියො න ලහති. තෙන වුත්තං “මච්ඡෙරං දදතො මල”න්ති. අඤ්ඤෙසුපි ඵවරුපෙසු ඵසෙව නයො. පාපකා ධම්මාති අකුසලා ධම්මා. තෙ පන ඉධලොකෙ පරලොකෙ ව මලමෙව. තතොති හෙට්ඨා වුත්තමලතො. මලතරන්ති අතිරෙකමලං. ඡට්ඨාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

මලසුත්තාදිචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පහාරාදසුත්තචණ්ණනා

19. නවමෙ (උදා. අට්ඨ. 45; සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.384) අසුරාති දෙවා විය න සුරන්ති න කිළන්ති න විරොචන්තිති අසුරා. සුරා නාම දෙවා, තෙසං පටිපක්ඛාති වා අසුරා, වෙපවිත්තිපහාරාදාදයො. තෙසං භවනං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨාභාගෙ. තෙ තත්ථ පවිසන්තා නික්ඛමන්තා සිනෙරුපාදෙ මණ්ඩපාදීනි නිමිමිනිත්වා කිළන්තා අභිරමන්ති. සා තත්ථ තෙසං අභිරති. ඉමෙ ගුණෙ දිස්වාති ආහ “යෙ දිස්වා දිස්වා අසුරා මහාසමුද්දෙ අභිරමන්ති”ති.

යස්මා ලොකියා ඡම්බුදිපො, හිමවා තත්ථ පතිට්ඨිතසමුද්දදහපබ්බතා තප්පහවා නදියොති ඵතෙසු යං යං න මනුස්සගොචරං, තත්ථ සයං සම්මුල්ලා අඤ්ඤෙපි සම්මොහයන්ති, තස්මා තත්ථ සම්මොහවිධමනත්ථං “අයං තාව ඡම්බුදිපො”තිආදි ආරද්ධං. දසසහස්සයොජනපරිමාණො ආයාමතො විත්ථාරතො වාති අධිප්පායො. තෙනාහ “තත්ථා”තිආදි. උදකෙන අජ්ඣාත්ථවො තදුපහොගිසත්තානං.

පුඤ්ඤක්ඛයෙන. සුන්දරදස්සනං කුටන්ති සුදස්සනකුටං, යං ලොකෙ
 “හෙමකුට”න්ති වුවිති. මූලගන්ධො කාලානුසාරියාදි. සාරගන්ධො චන්දනාදි.
 ඵෙග්ගුගන්ධො සලලාදි. තවගන්ධො ලවඩ්ගාදි. පපටිකාගන්ධො කපිත්ථාදි.
 රසගන්ධො සජ්ජුලසාදි. පත්තගන්ධො තමාලහිරිවෙරාදි. පුප්ඵගන්ධො
 නාගකුසුමාදි. එලගන්ධො ජාතිඑලාදි. ගන්ධගන්ධො සබ්බෙසං ගන්ධානං ගන්ධො.
 “සබ්බානි පුටුලතො පඤ්ඤාස යොජනානි, ආයාමතො පන උබ්බෙධතො විය
 ද්වියොජනසතානෙවා”ති වදන්ති.

මනොහරසිලාතලානීති රතනමයත්තා මනුඤ්ඤසොපානසිලාතලානි.
 සුපටියත්තානීති තදුපභොගිසත්තානං සාධාරණකම්මිනාව සුට්ඨු පටියත්තානි
 සුසණ්ඨිතානි භොන්ති. මච්ඡකච්ඡපාදීනි උදකං මලං කරොන්ති, තදභාවතො
 එලිකසදිසනිම්මලොදකානි. තිරියතො දීපං උග්ගතකුටන්ති
 “තිරච්ඡානපබ්බත”න්ති ආහ. පුරිමානි නාමගොත්තානීති එත්ථ නදී
 නින්තගාතිආදිකං ගොත්තං, ගඬිගා යමුනාතිආදිකං නාමං.

සවමානානි සන්දමානා. පුරත්තන්ති පුණ්ණභාවො. මසාරගල්ලං
 “චිත්තඵලික”න්තිපි වදන්ති. මහතං භූතානන්ති මහත්තානං සත්තානං. තිම්
 තිම්ඬිගලා තිම්තිම්ඬිගලානි තිස්සො මච්ඡජාතියො. තිම් ගිලනසමත්ථා තිම්ඬිගලා.
 තිම්ඤ්ච තිම්ඬිගලඤ්ච ගිලනසමත්ථා තිම්තිම්ඬිගලානි වදන්ති.

මම සාවකානි සොතාපන්නාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ සන්ධාය වදති. න සංවසනීති
 උපොසථකම්මාදිවසෙන සංවාසං න කරොති. උක්ඛිපතීති අපනෙති. විමුක්තිරසොති
 කිලෙසෙහි විමුවිචනරසො. සබ්බා හි සාසනසම්පත්ති යාවදෙව අනුපාදාය ආසවෙහි
 විත්තස්ස විමුක්තිඅත්ථා.

රතනානීති රතිජනනට්ඨෙන රතනානි. සතිපට්ඨානාදියො හි භාවියමානා
 පුබ්බභාගෙහි අනප්පකං පිතිපාමොජ්ජං නිබ්බත්තෙන්ති, පගෙව අපරභාගෙ.
 වුත්තඤ්ඤෙනං –

“යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
 ලහති පිතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත”න්ති. (ධ. ප. 374) –

ලොකියරතනනිබ්බත්තං පන පිතිපාමොජ්ජං න තස්ස කලභාගම්පි අග්ගති. අපිච –

“චිත්තිකතං මහග්ගඤ්ච, අතුලං දුල්ලහදස්සනං;
 අනොමසත්තපරිභොගං, රතනන්ති පවුච්චති”. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සං. නි.
 අට්ඨ. 3.5.223; බු. පා. අට්ඨ. 6.3; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 50);

යදි ච චිත්තිකතාදිභාවෙන රතනං නාම භොති, සතිපට්ඨානාදීනංයෙව භූතතො
 රතනභාවො. බොධිපක්ඛියධම්මානඤ්ඤි සො ආනුභාවො, යං සාවකා
 සාවකපාරමිඤ්ඤාණං, පච්චෙකබුද්ධා පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණං, සම්මාසම්බුද්ධා

සම්මාසම්බෝධං අධිගච්ඡන්ති ආසන්නකාරණත්තා. ආසන්නකාරණං භි
දානාදිඋපනිස්සයොති එවං රතිජනනටියෙන විත්තිකතාදිඅත්ථෙත ව රතනභාවො
බෝධිපක්ඛියධම්මානං සාතිසයො. තෙන වුත්තං “තත්ත්වමානි රතනානි, සෙය්‍යථීදං.
චත්තාරො සතිපට්ඨානා”තිආදි.

තත්ථ ආරම්මණෙ ඔක්කන්තිත්වා උපට්ඨානටියෙන උපට්ඨානං, සතියෙව
උපට්ඨානන්ති සතිපට්ඨානං. ආරම්මණස්ස පන කායාදිවසෙන චතුබ්බිධත්තා වුත්තං
“චත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති. තථා හි කායවෙදනාවිත්තධම්මෙසු
සුභසුඛනිව්ච්ඡාදන්තසංස්කෘතං පහානතො අසුභද්ධක්ඛානිව්චානත්තභාවග්ගභණ්ණො ව
නෙසං කායානුපස්සනාදිභාවො විභත්තො.

සම්මා පදහන්ති එතෙන, සයං වා සම්මා පදහති, පසත්ථං සුන්දරං වා පදහන්තිති
සම්මප්පධානං, පුග්ගලස්ස වා සම්මදෙව පධානභාවකරණතො සම්මප්පධානං
වීරියස්සෙනං අධිවචනං. තම්පි අනුප්පන්තූප්පන්තානං අකුසලානං
අනුප්පාදනප්පහානවසෙන අනුප්පන්තූප්පන්තානං කුසලානං ධම්මානං
උප්පාදනට්ඨාපනවසෙන ව චතුක්ඛිව්චසාධකත්තා වුත්තං “චත්තාරො
සම්මප්පධානා”ති.

ඉජ්ඣාතිති ඉද්ධි, සම්ප්පාදනි නිප්ප්ප්පතිති අත්ථො. ඉජ්ඣාතිති වා තාය සත්තා
ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා භොන්තිති ඉද්ධි. ඉති පඨමෙන අත්ථෙත ඉද්ධි එව
පාදොති ඉද්ධිපාදො, ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො. දුතියෙන අත්ථෙත ඉද්ධියා
පාදො පතිට්ඨා අධිගමුපායොති ඉද්ධිපාදො. තෙන හි උපරුපරිවිසෙසසංඛාතං ඉද්ධිං
පජ්ජන්ති පාපුණන්ති. ස්වායං ඉද්ධිපාදො යස්මා ඡන්දාදිකෙ චත්තාරො
අධිපතිධම්මෙ ධුරෙ ජෙට්ඨකෙ කත්වා නිබ්බන්තියති, තස්මා වුත්තං “චත්තාරො
ඉද්ධිපාදා”ති.

පඤ්චන්ද්‍රියානීති සද්ධාදිති පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි. තත්ථ අස්සද්ධියං අභිභවිත්වා
අධිමොක්ඛලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති සද්ධිත්තියං. කොසජ්ජං අභිභවිත්වා
පග්ගලක්ඛණෙ, පමාදං අභිභවිත්වා උපට්ඨානලක්ඛණෙ, වික්ඛෙපං අභිභවිත්වා
අවික්ඛෙපලක්ඛණෙ, අඤ්ඤාණං අභිභවිත්වා දස්සනලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති
පඤ්ඤිත්තියං.

තානියෙව අස්සද්ධියාදිහි අනභිභවනියතො අකම්පියටියෙන
සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවෙන ව බලානි වෙදිතබ්බානි.

සත්ත බොජ්ඣංගානි බොධියා, බොධිස්ස වා අභිගාති බොජ්ඣංගා. යා හි එසා
ධම්මසාමග්ගී යාය ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය
ලීනුද්ධව්ච්චපතිට්ඨානායුභනකාමසුඛත්තකිලමානුයොගඋච්ඡෙදසස්සතාහිනිවෙසාදි
නං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය
සතිධම්මවිවයවීරියජිතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසංඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා
අරියසාවකො බුද්ධිකි, කිලෙසනිද්දාය වුට්ඨහති, චත්තාරි අරියසව්චානි

පටිවිජ්ඣානි, නිබ්බානමෙව වා සවිජ්ඣානරොතිති “බොධි”ති වුච්චති. තස්සා ධම්මසාමග්ගිසංඛිතාය බොධියා අභිගාතිපි බොජ්ඣංගිකා ඤානභිගමග්ගභිගාදයො විය. යොපෙස චුත්තජපකාරාය ධම්මසාමග්ගියා බුද්ධිකීති කත්වා අරියසාවකො “බොධි”ති වුච්චති. තස්ස බොධිස්ස අභිගාතිපි බොජ්ඣංගිකා සෙනභිගරථභිගාදයො විය. තෙනාහු පොරාණා “බුද්ධිකාසස්ස පුග්ගලස්ස අභිගාති බොජ්ඣංගිකා”ති (විභ. අට්ඨ. 466; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.182; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.17). “බොධාය සංවත්තන්තිති බොජ්ඣංගිකා”තිආදිනා (පටි. ම. 2.17) නයෙනපි බොජ්ඣංගිකත්වො වෙදිතබ්බො.

අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගොති තංතංමග්ගවජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරකත්තා, අරියභාවකරත්තා, අරියඵලජපටිලාභකරත්තා ච අරියො. සම්මාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨංගිකානි අස්ස අත්ථි, අට්ඨ අභිගාතියෙව වා අට්ඨංගිකො. මාරොත්තො කිලෙසෙ ගච්ඡති නිබ්බානත්ථිකෙහි වා මග්ගියති, සයං වා නිබ්බානං මග්ගතීති මග්ගොති ඵවමෙතෙසං සතිපට්ඨානාදීනං අත්ථවිභාගො වෙදිතබ්බො.

සොනාපන්තොති මග්ගසංඛිතානං සොනං ආපජ්ජිත්වා පාපුණිත්වා ධීතො, සොනාපත්තිඵලට්ඨොති අත්ථො. සොනාපත්තිඵලසවිජ්ඣායාය පටිපත්තොති සොනාපත්තිඵලස්ස අත්තපච්චක්ඛකරණාය පටිපජ්ජමානො පයමග්ගට්ඨො, යො අට්ඨමකොතිපි වුච්චති. සකදාගාමීති සකිදෙව ඉමං ලොකං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන ආගමනසීලො දුතියඵලට්ඨො. අනාගාමීති පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන කාමලොකං අනාගමනසීලො තතියඵලට්ඨො. යො පන සද්ධානුසාරී ධම්මානුසාරී එකච්ඡිතිඵලමාදිකො අරියපුග්ගලවිභාගො, සො එතෙසංයෙව පභෙදොති. සෙසං චුත්තනයසදිසමෙව.

පහාරාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උපොසඨසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ තදහුපොසට්ඨති (උදා. අට්ඨ. 45; සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.383) තස්මිං උපොසඨදිවසභුතෙ අහනි. උපොසඨකරණත්ථායාති ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං. උද්ධස්තං අරුණන්ති අරුණුග්ගමනං. උද්දිසතු, හන්තෙ, හගවා භික්ඛුනං පාතිමොක්ඛන්ති ථෙරො හගවන්තං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං යාථි. තස්මිං කාලෙ “න, භික්ඛවෙ, අනුපොසට්ඨ උපොසට්ඨා කාතබ්බො”ති (මහාව. 136) සික්ඛාපදස්ස අපඤ්ඤත්තත්තා. කස්මා පන හගවා තියාමරත්තිං විනිනාමෙසි? තතො පට්ඨාය ඔවාදපාතිමොක්ඛං අනුද්දිසිතුකාමො තස්ස වත්ථුං පාකටං කාතුං. අද්දසාති කථං අද්දස? අත්තතො වෙතොපරියඤාණෙන තස්සං පරිසති භික්ඛුනං විත්තානි පරිජානන්තො තස්ස දුස්සීලස්ස විත්තං පස්සි. යස්මා පන විත්තෙ දිට්ඨෙ තංසමඛිගීපුග්ගලො දිට්ඨො නාම හොති, තස්මා “අද්දසා බො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං පුග්ගලං දුස්සීල”න්තිආදි චුත්තං. යටෙව හි අනාගතෙ සත්තසු දිවසෙසු පවත්තං පරෙසං විත්තං වෙතොපරියඤාණලාභී ජානාති, ඵවං අතීතෙපිති. මජ්ඣිමනිකායෙහි භික්ඛුසංඝස්ස නිසිත්තන්ති සංඝපරියාපන්තො විය

හික්බූසඬ්ඝස්ස අන්තො නිසින්නං. දිට්ඨොසීති අයං න පකතත්තොති භගවතා දිට්ඨො අසී. යස්මා ච එවං දිට්ඨො, තස්මා නත්ථි තෙ තව හික්බූහි සද්ධිං එකකම්මාදිසංවාසො. යස්මා පන සො සංවාසො තව නත්ථි, තස්මා උට්ඨෙහි, ආවුසොති එවමෙත්ථ පදයොජනා වෙදිතබ්බා.

තතියම්පි බො සො පුග්ගලො තුණ්හී අහොසීති අනෙකචාරං වත්වාපි “ථෙරො සයමෙව නිබ්බන්තො ඔරම්ස්සති” ති වා, “ඉදානි ඉමෙසං පට්ඨත්තිං ජානිස්සාමි” ති වා අධිජ්ජායෙන තුණ්හී අහොසී. බාහායං ගහෙත්වාති “භගවතා මයා ච යාථාවතො දිට්ඨො, යාවතතියං ‘උට්ඨෙහි, ආවුසො’ ති ච වුත්තො න වුට්ඨාති, ඉදානිස්ස නික්කඬ්ඝනකාලො, මා සඬ්ඝස්ස උපොසථන්තරායො අහොසී” ති තං බාහායං අග්ගහෙසී, තථා ගහෙත්වා. ඛනී ද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති ද්වාරකොට්ඨකා ද්වාරසාලාතො නික්ඛාමෙත්වා. ඛනීති පන නික්ඛාමිතට්ඨානදස්සනං. අථ වා ඛනීද්වාරකොට්ඨකාති ඛනීද්වාරකොට්ඨකතොපි නික්ඛාමෙත්වා, න අන්තොද්වාරකොට්ඨකතො එව. උභයත්ථාපි විහාරතො ඛනිකත්වාති අත්ථො. සුච්ඡිකං දත්වාති අග්ගලෙසුච්ඡිකද්ව උපරිසට්ඨකඤ්ච ආදහින්වා, සුට්ඨතරං කවාටං ථකෙත්වාති අත්ථො. යාව බාහාගහණාපි නාමාති ඉමිනා “අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා” ති වචනං සුත්වා එව හි තෙන පක්කමිතබ්බං සියා, එවං අපක්කමිත්වා යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොසපුරිසො ආගමෙස්සති, අවිජරියමිදන්ති දස්සෙති. ඉදඤ්ච ගරහනච්ඡරියමෙවාති වෙදිතබ්බං.

අථ භගවා චින්තෙසි – “ඉදානි හික්බූසඬ්ඝෙ අබ්බුදො ජාතො, අපරිසුද්ධා පුග්ගලො උපොසථං ආගච්ඡන්ති, න ච තථාගතා අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං කරොන්ති, පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්ති. අනුද්දිසන්තෙ ච හික්බූසඬ්ඝස්ස උපොසථො පච්ඡිජ්ජති. යංනුනාහං ඉතො පට්ඨාය හික්බූනංයෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසං අනුජානෙය්‍ය” ති. එවං පන චින්තෙත්වා හික්බූනංයෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසං අනුජානි. තෙන වුත්තං “අථ බො භගවා...පෙ.... පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාථා” ති. තත්ථ න දානාහන්ති ඉදානි අහං උපොසථං න කරිස්සාමි, පාතිමොක්ඛං න උද්දිසිස්සාමිති පච්චෙකං න-කාරෙන සම්බන්ධො. දුට්ඨඤ්ච පාතිමොක්ඛං – ආණාපාතිමොක්ඛං, ඔවාදපාතිමොක්ඛන්ති. තෙසු “සුණාතු මෙ, හන්තෙ” තිආදිකං (මහාව. 134) ආණාපාතිමොක්ඛං. තං සාවකාව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, යං අන්වද්ධමාසං උද්දිසියති. “ඛන්ති පරමං...පෙ.... සබ්බපාපස්ස අකරණං...පෙ.... අනුපවාදො අනුපසාතො...පෙ.... එතං බුද්ධාන සාසන” ති (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183-185; උදා. 36; නෙත්ති. 30) ඉමා පන තිස්සො ගාථා ඔවාදපාතිමොක්ඛං නාම. තං බුද්ධාව උද්දිසන්ති, න සාවකා, ඡන්තම්පි වස්සානං අච්චයෙන උද්දිසන්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්චි ධර්මානකාලෙ අයමෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසො, අජ්ජායුකබුද්ධානං පන පඨමබොධියංයෙව. තතො පරං ඉතරො. තඤ්ච බො හික්බූයෙව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, තස්මා අම්භාකම්පි භගවා විසතිවස්සමත්තං ඉමං ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසින්වා ඉමං අන්තරායං දිස්වා තතො පරං න උද්දිසී. අට්ඨානන්ති අකාරණං. අනවකාසොති තස්සෙව වෙච්චනං. කාරණඤ්චි යථා

නිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති “යාන” ත්ති වුච්චති, එවං “අවකාසො” තිපි වුච්චති. යත්ති කිරියාපරාමසනං.

අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙනි කො අනුසන්ධි? ය්වායං අපරිසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛස්ස අනුද්දෙසො වුත්තො, සො ඉමස්මිං ධම්මචිනයෙ අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මොති තං අපරෙහිපි සත්තහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සද්ධිං විහජිත්වා දස්සෙතුකාමො පයිමං තාව තෙසං උපමාභාවෙන මහාසමුද්දෙ අට්ඨ අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙ දස්සෙත්තො සත්ථා “අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ” තිආදිමාහ.

උපොසථසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ගහපතිවග්ගො

1-7. පයමඋග්ගසුත්තාදිවණ්ණනා

21-27. තතියස්ස පයමදුතියෙසු නත්ථි වත්තබ්බං. තතියෙ “හත්ථගො” ති වත්තබ්බෙ “හත්ථකො” ති වුත්තං. සො හි රාජපුරිසානං හත්ථතො යක්ඛස්ස හත්ථං, යක්ඛස්ස හත්ථතො හගවතො හත්ථං, හගවතො හත්ථතො පුන රාජපුරිසානං හත්ථං ගතත්තා නාමතො හත්ථකො ආලවකොති ජාතො. තෙනාහ “ආලවකයක්ඛස්ස හත්ථතො හත්ථෙහි සම්පට්ඨජිතත්තා හත්ථකොති ලද්ධනාමො රාජකුමාරො” ති. චතුත්ථාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

පයමඋග්ගසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුතියබලසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ ඛිණාසවස්ස සබ්බෙසං සඬ්ඛාරානං අනිච්චතා අසම්මොභවසෙන කිච්චතො මග්ගපඤ්ඤාය සුප්පට්ඨිද්ධා, විපස්සනාය ආරම්මණකරණවසෙනපිති දස්සෙත්තො ආහ “සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤායා” ති. ඉමෙ කාමාති ද්වෙපි කාමෙ වදති. කිලෙසවසෙන උප්පජ්ජමානො හි පරිලාභො වත්ථුකාමසන්තිස්සයො වත්ථුකාමවිසයො වාති ද්වෙපි සපරිලාභට්ඨෙන අඬ්ඛාරකාසු වියාති “අඬ්ඛාරකාසුපමා” ති වුත්තා. අත්තො වුච්චති ලාමකට්ඨෙන තණ්හා, බ්‍යන්තං විගතන්තං භූතන්ති බ්‍යන්තිභූතන්ති ආහ “විගතන්තභූත” ත්ති, නිත්තණ්හන්ති අත්ථො.

දුතියබලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ යස්මා මහිද්ධිකපෙතා දෙවාසුරානං ආවාහං ගච්ඡන්ති, විවාහං න ගච්ඡන්ති, තස්මා පෙත්තිවිසයෙනෙව අසුරකායො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. පෙතාසුරා පන පෙතා එවාති තෙසං පෙනෙහි සඬගහො අවුත්තසිද්ධොව.

අක්ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අනුරුද්ධමහාවිතක්කසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ අප්පිච්ඡස්සාති න ඉච්ඡස්ස. අභාවත්ථො හෙත්ථ අප්පසද්දො “අප්පඩංසමකසවාතාතපා” තිආදිසු (අ. නි. 10.11) විය. පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො පච්චයප්පිච්ඡො, විවරාදිපච්චයෙසු ඉච්ඡාරහිතො. අධිගමප්පිච්ඡොති කුමාරාදිඅධිගමවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. පරියත්තිඅප්පිච්ඡොති පරියත්තියං බාහුසච්චවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. ධුතඬගමප්පිච්ඡොති ධුතඬගෙසු අප්පිච්ඡො ධුතඬගභාවවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. සන්තගුණනිගුහනෙනාති අත්තති සංවිජ්ජමානානං කුමාරාදිගුණානඤ්චෙව බාහුසච්චගුණස්ස ධුතඬගගුණස්ස ච නිගුහනෙන ඡාදනෙන. සම්පජ්ජති නිප්පජ්ජති සිජ්ඣති. නො මහිච්ඡස්සාති මහතියා ඉච්ඡාය සමන්තාගතස්ස නො සම්පජ්ජති අනුධම්මස්සපි අනිප්පජ්ජනතො. පච්චිත්තස්සාති පකාරෙහි විචිත්තස්ස. තෙනාහ “කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි විචිත්තස්සා”ති. ආරම්භවත්ථුපසෙනාති භාවනාහි යොගවසෙන එකිභාවොව කායවිවෙකොති අධිප්පෙතො, න ගණසඬගණිකාභාවමත්තන්ති දස්සෙති. කම්මන්ති යොගකම්මං.

සත්තෙහි කිලෙසෙහි ච සඬගණනං සමොධානං සඬගණිකා, සා ආරම්භබ්බට්ඨෙත ආරාමො එතස්සාති සඬගණිකාරාමො, තස්ස. තෙනාහ “ගණසඬගණිකාය වෙවා”තිආදි. ආරද්ධවීරියස්සාති පග්ගහිතවීරියස්ස. තඤ්ච බො උපධිවිවෙකෙ නින්තතාවසෙන “අයං ධම්මො”ති වචනතො. එස නයො ඉතරෙසුපි. විවට්ටනිස්සිතංයෙව හි සමාධානං ඉධාධිප්පෙනං, තථා පඤ්ඤාපි. කම්මස්ස-කතපඤ්ඤාය හි යිතො කම්මවසෙන භවෙසු නානප්පකාරො අනත්ථොති ඡානත්තො කම්මක්ඛයකරං ඤාණං අභිපත්ථෙති, තදත්ථඤ්ච උස්සාහං කරොති. මානාදයො සත්තසන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙන්ති චිත්ථාරෙන්ති පපඤ්චාති ආහ “තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චරහිතත්තා”තිආදි. සෙසමෙත්ථ සුවඤ්ඤායාමෙව.

අනුරුද්ධමහාවිතක්කසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගහපතිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දානවග්ගො

1-4. පට්ඨානසුත්තාදිවණ්ණනා

31-34. චතුත්ථස්ස පයමෙ ආසජ්ජාති යස්ස දෙනි, තස්ස ආගමනහෙනු තෙන සමාගමනිමිත්තං. භයාති භයහෙනු. නනු භයං නාම ලද්ධකාමතාරාගාදයො විය වෙනනාය අවිසුද්ධිකරං, තං කස්මා ඉධ ගහිතන්ති? නයිදං තාදිසං වොභාරභයාදිං සන්ධාය චුත්තන්ති දස්සෙතුං “අයං අදායකො අකාරකො”තිආදි චුත්තං. අදාසි මෙති යං පුබ්බෙ කතං උපකාරං චිත්තෙන්වා දීයති, තං සන්ධාය චුත්තං. දස්සති මෙති පච්චුපකාරාසිසාය යං දීයති, තං සන්ධාය වදති. සාහු දානන්ති දානං නාමෙතං පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තන්ති සාධුසමාවාරෙ යත්වා දෙනි. අලඬකාරත්ථන්ති උපසොහනත්ථං. දානඤ්ඤි දත්වා තං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පාමොජ්ජපිතිසොමනස්සාදයො උජ්ජප්පන්ති, ලොභදොසඉස්සාමච්ඡෙරාදයොපි විදුරි භවන්ති. ඉදානි දානං අනුකූලධම්මපරිවූහනෙන පච්චනීකධම්මවිදුරිකරණෙන ච භාවනාවිත්තස්ස උපසොහනාය ච පරික්ඛාරාය ච භොතීති “අලඬකාරත්ථඤ්චෙව පරික්ඛාරත්ථඤ්ච දෙනි”ති චුත්තං. තෙනාහ “දානඤ්ඤි චිත්තං මුදුං කරොති”තිආදි. මුදුචිත්තො භොති ලද්ධා දායකෙ “ඉමිනා මය්හං සඬගභො කතො”ති, දාතාපි ලද්ධරි. තෙන චුත්තං “උභින්නම්පි චිත්තං මුදුං කරොති”ති.

අදන්තදමනන්ති අදන්තා අනස්සවාපිස්ස දානෙන දන්තා අස්සවා භොන්ති, වසෙ වත්තන්ති. අදානං දන්තදුසකන්ති අදානං පුබ්බෙ දන්තානං අස්සවානම්පි විසාතුජ්ජාදනෙන චිත්තං දුසෙති. උන්නමන්ති දායකා පියංවදා ච පරෙසං ගරුචිත්තීකාරට්ඨානතාය. නමන්තිපටිග්ගාහකා දානෙන පියවාලාය ච ලද්ධසඬගභාසඬගාහකානං.

චිත්තාලඬකාරදානමෙව උත්තමං අනුපක්කිලිට්ඨතාය සුපරිසුද්ධතාය ගුණවිසෙසපච්චයතාය ව. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

පයමදානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දානුපපත්තිසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ දානපච්චයාති දානකාරණා, දානමයපුඤ්ඤස්ස කතත්තා උපචිතත්තාති අත්ථො. උපපත්තියොති මනුස්සෙසු දෙවෙසු ව නිබ්බත්තියො. යපෙතීති එකවාරමෙව අනුජ්ජප්පිත්වා යථා උපරි තෙනෙවාකාරෙන පවත්නති, එවං යපෙති. තදෙව වස්ස අධිට්ඨානන්ති ආහ “තස්සෙව වෙවචන”න්ති. වඩ්ඪෙතීති බුහෙති න භාපෙති. විමුත්තන්ති අධිමුත්තං, නින්නං පොණං පබ්භාරන්ති අත්ථො. විමුත්තන්ති වා විස්සට්ඨං. නිජ්ජරියායතො උත්තරි නාම පණිතං මජ්ඣෙපි භීනමජ්ඣමවිභාගස්ස ලබ්භනතොති චුත්තං “උත්තරි අභාවිතන්ති තතො උපරිමග්ගඵලත්ථාය අභාවිත”න්ති. සංවත්තති තථාපණ්ණිතං දානමයං චිත්තං. යං පන පාළියං “තඤ්ච ඛො”තිආදි චුත්තං, තං තනුපපත්තියා විබන්ධකරදුස්සිලාහාවදස්සනපරං දට්ඨබ්බං, න දානමයස්ස පුඤ්ඤස්ස කෙවලස්ස තංසංවත්තනතාදස්සනපරන්ති දට්ඨබ්බං. සමුච්ඡින්නරාගස්සාති සමුච්ඡින්නකාමරාගස්ස. තස්ස හි සියා බ්‍රහ්මලොකෙ උපපත්ති, න

සමුච්ඡින්නහවරාගස්ස. චිත්තරාගග්ගහණෙන චෙත්ථ කාමෙසු චිත්තරාගතා අධිජ්ජෙනා, යාය බ්‍රහ්මලොකුපපත්ති සියා. තෙනාහ “දානමත්තෙනෙවා” තිආදි. යදි එවං දානං තත්ථ කිමත්ථියන්ති ආහ “දානං පනා” තිආදි. දානෙන මුදුවිත්තොති බද්ධාසාතෙ වෙරිපුග්ගලෙපි අත්තනො දානසම්පට්ඨිතෙන මුදුභුතවිත්තො.

දානුපපත්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ පුජ්ජහවඵලං නිබ්බත්තෙන්ති, අත්තනො සන්තානං පුනන්තිති වා පුඤ්ඤානි ව තානි හෙතුපච්චයෙහි කත්තබ්බතො කිරියා වාති පුඤ්ඤකිරියා, තායෙව ව තෙසං තෙසං පියමනාපතාදිආනිසංසානං වත්ථුභාවතො පුඤ්ඤකිරියවත්ථුති.

අනුච්ඡින්නහවමූලස්ස අනුග්ගහවසෙන, පුජාවසෙන වා අත්තනො දෙයාධම්මස්ස පරස්ස පරිච්චාගවෙනනා දියති එතෙනාති දානං, දානමෙව දානමයං. පදපුරණමත්තං මය-සද්දො. චීවරාදීසු චතුසු පච්චයෙසු (දී. නි. අට්ඨ. 3.305), අන්තාදීසු වා දසසු දානවත්ථුසු, රූපාදීසු වා ඡසු ආරම්මණෙසු තං තං දෙන්තස්ස තෙසං උජ්ජාදනතො පට්ඨාය පුබ්බහාගෙ පරිච්චාගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්සවිත්තෙන අනුස්සරණෙ වාති තීසු කාලෙසු පවත්තවෙනනා දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු නාම.

නිච්චසීලඋපොසථසීලාදිවසෙන පඤ්ච අට්ඨ දස වා සීලානි සමාදියන්තස්ස “සීලපුරණත්ථං පබ්බජිස්සාමී” ති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජන්තස්ස, මනොරථං මත්ථකං පාපෙත්වා “පබ්බජිතො චතම්හි සාධු සුට්ඨු” ති ආචජ්ජෙන්තස්ස, සද්ධාය පාතිමොක්ඛං පරිපුරෙන්තස්ස, පඤ්ඤාය චීවරාදිකෙ පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස, සතියා ආපාඨගතෙසු රූපාදීසු චක්ඛුද්වාරාදීනි සංවරන්තස්ස, වීරියෙන ආජීවං සොධෙන්තස්ස ච පවත්තවෙනනා සීලති, සීලෙතිති වා සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු නාම.

පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.48) චුත්තෙන විපස්සනාමග්ගෙන චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සන්තස්ස, සොතං...පෙ.... සානං...පෙ.... ජීවිහං...පෙ.... කායං...පෙ.... රූපෙ...පෙ.... ධම්මෙ...පෙ.... චක්ඛුවිඤ්ඤාණං...පෙ.... මනොවිඤ්ඤාණං...පෙ.... චක්ඛුසම්ඵස්සං ...පෙ.... මනොසම්ඵස්සං...පෙ.... චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං...පෙ.... ජරාමරණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සන්තස්ස යා වෙනනා, යා ච පථවිකසිණාදීසු සබ්බාසු අට්ඨන්තිංසාය ආරම්මණෙසු පවත්තා ඤානවෙනනා, යා ච අනච්ජෙසු කම්මායතනසිජ්ජායතනවිජ්ජාට්ඨානෙසු පරිවයමනසිකාරාදිවසෙන පවත්තා වෙනනා, සබ්බා සා භාවෙති එතායාති භාවනාමයං චුත්තනයෙන පුඤ්ඤකිරියවත්ථු වාති භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු.

එකමෙකඤ්චෙන්ථ යථාරහං පුබ්බභාගතො පට්ඨාය කරොන්තස්ස කායකම්මං හොති. තදන්ථං වාවං නිව්ඡාරෙන්තස්ස වට්ඨකම්මං. කායභිගං වාවභිගඤ්ච අවොපෙත්වා මනසා චිත්තයන්තස්ස මනොකම්මං. අන්තාදීනි දෙන්තස්ස වාපි “අන්තදානාදීනි දෙමී”ති වා, දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා වා දානකාලෙ දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති. යථා හි කෙවලං “අන්තදානාදීනි දෙමී”ති දානකාලෙ දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති, එවං “ඉදං දානමයං සම්මාසම්බොධියා පච්චයො හොතු”ති දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා දානකාලෙපි දානසීසෙනෙව පවත්තිත්තං. වත්තසීසෙ යත්වා දදන්තො “එතං දානං නාම මය්හං කුලවංසහෙතු පච්චෙණ්ඩාරිත්ත”න්ති වාරිත්තසීසෙන වා දෙන්තො වාරිත්තසීලත්තං සීලමයං. බියතො වයතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදන්තො භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති. යථා හි දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගවසෙන වත්තමානාපි දානවෙතනා වත්තසීසෙ යත්වා දදන්තො සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති පුබ්බාභිසම්බාරස්ස අපරභාගෙ වෙතනාය ව තථාපවත්තත්තං.

පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. සප්පුරිසදානසුත්තාදිවණ්ණනා

37-38. සත්තමෙ විවෙය්‍ය දෙනීති එත්ථ ද්වෙ විචින්නානි දක්ඛිණෙය්‍යවිචින්නං, දක්ඛිණාවිචින්නඤ්ච. තෙසු විපන්තසීලෙ ඉතො බහිද්ධා පඤ්චනවුති පාසණ්ඩහෙදෙ ව දක්ඛිණෙය්‍ය පහාය සීලාදිගුණසම්පන්නානං සාසනෙ පබ්බජිතානං දානං දක්ඛිණෙය්‍යවිචින්නං නාම. ලාමකලාමකෙ පච්චයෙ අපනෙත්වා පණ්ණිපණ්ණිතෙ විචිතිත්වා තෙසං දානං දක්ඛිණාවිචින්නං නාම. තෙනාහ “ඉමස්ස දින්නං මහජ්ජලං භවිස්සති”තිආදි. අට්ඨමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

සප්පුරිසදානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. අභිසන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

39-40. නවමෙ පුඤ්ඤාභිසන්දානි පුඤ්ඤනදියො. කුසලාභිසන්දානි කුසලානං පවාහා. සුඛස්සාහාරානි සුඛපච්චයා. අග්ගානීති ඤාතත්තා අග්ගඤ්ඤානි. චිරරත්තං ඤාතත්තා රත්තඤ්ඤානි. අරියානං සාධුනං වංසානීති ඤාතත්තා වංසඤ්ඤානි. පොරාණානං ආදිපුරිසානං එතානීති පොරාණානි. සබ්බසො කෙනවිපි පකාරෙන සාධුහි න කිණ්ණානි න බිත්තානි ඡඩ්ඨිතානීති අසංකිණ්ණානි. අයඤ්ච නයො තෙසං යථා අතීතෙ, එවං එතරහි අනාගතෙ වාති ආහ “අසංකිණ්ණපුබ්බානි න සංකියන්ති න සංකිසිස්සන්ති”ති. තතො එව අප්පට්ඨකුට්ඨානි. න හි කදාපි විඤ්ඤා සමණ්ඩ්‍රාහ්මණා හිංසාදිපාපධම්මං අනුජානන්ති. අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙනීති සබ්බෙසු භූතෙසු නිහිතදණ්ඩත්තා සකලස්සපි සත්තකායස්ස භයාභාවං දෙනි. අවෙරන්ති වෙරාභාවං. අබ්‍යාබජ්ඣන්ති නිද්දුක්ඛතං. එවමෙත්ථ සඤ්චෙපතො පාළිවණ්ණනා වෙදිතබ්බා. දසමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

අභිසන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උපොසථවග්ගො

1-8. සංඛ්ඤාපොසථසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා

41-48. පඤ්චමස්ස පයමාදීසු නත්ථි වත්තබ්බං. ඡට්ඨෙ (සං. නි. ටී. 1.1.165)
පඤ්ච අඩ්ඨානි එතස්සානි පඤ්චඩ්ඨං, පඤ්චඩ්ඨමෙව පඤ්චඩ්ඨිකං, තස්ස
පඤ්චඩ්ඨිකස්ස. මහති දද්දරි විණාවිසෙසොපි ආතතමෙවාති
“වම්මපරියොනද්ධෙසු”ති විසෙසනං කතං. එකතලතුරියං කුම්භථුනදද්දරිකාදි.
උභයතලං හෙරිමුදිඩ්ඨාදි. වම්මපරියොනද්ධං හුත්වා විනිබ්ද්ධං ආතතවිතතං.
සබ්බසො පරියොනද්ධං නාම චතුරස්සඅම්බණං පණවාදි ව. ගොමුඛිආදීනම්පි
එත්ථෙව සඩ්ඨගො දට්ඨබ්බො. වංසාදීති ආදි-සද්දෙන සඩ්ඨාදීනං සඩ්ඨගො.
සම්මාදීති සම්මතාලකංසතාලසිලාසලාකතාලාදි. තත්ථ සම්මතාලං නාම
දන්තමයතාලං. කංසතාලං ලොහමයං. සිලාමයං අයොපත්තෙන ව වාදනතාලං
සිලාසලාකතාලං. සුමුච්ඡිතස්සානි සුට්ඨු පටියත්තස්ස. පමාණෙති
නාතිදල්භනාතිසිටිලසඩ්ඨාතෙ මජ්ඣිමෙ මුච්ඡනාපමාණෙ. ඡෙකොති පටු පට්ඨො.
සො වස්ස පටුභාවො මනොහරොති ආහ “සුන්දරො”ති. රඤ්ජෙතුන්ති රාගං
උප්පාදෙතුං. බ්බතෙවාති රොවතෙව. න නිබ්බන්දතීති න තප්පෙති,
සොතසුඛභාවතො පියායිතබ්බොව හොති.

හත්තාරං නාතිමඤ්ඤතීති සාමිකං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මනසාපි න පත්ථෙති.
උට්ඨාහිකාති උට්ඨානවිරියසම්පන්නා. අනලසාති නික්කොසප්පා.
සඩ්ඨගිනපරිප්පනාති සම්මානනාදීහි වෙව ඡණාදීසු පෙසෙතබ්බං-
පියහණ්ඩාදිපණ්ණාකාරපෙසනාදීහි ව සඩ්ඨගිනපරිප්පනා. ඉධ පරිප්පනො නාම
සාමිකස්ස වෙව අත්තනො ව ඤාතිප්පනො. සම්භතන්ති කසිවණ්ණප්පාදීති කත්වා
ආහතධනං. සත්තමට්ඨමානි උත්තානත්ථානි.

සංඛ්ඤාපොසථසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පයමඉධලොකිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා

49-50. නවමෙ ඉධලොකවිජයායාති ඉධලොකවිජිනනත්ථාය අභිභවත්ථාය.
යො හි දිට්ඨධම්මිකං අනත්ථං පරිවජ්ජනවසෙන අභිභවති, තතො එව තදත්ථං
සම්පාදෙති, සො ඉධලොකවිජයාය පටිපන්නො නාම හොති
පච්චත්ථිකනිග්ගණ්හනතො සදත්ථසම්පාදනතො ව. තෙනාහ “අයංස ලොකො
ආරද්ධො හොති”ති. (පසංසාවහනො තයිදං පසංසාවහනං කිත්තිසද්දෙන
ඉධලොකෙ සද්දානං විත්තතොසනවිද්ධෙය්‍යභාවාපාදනෙන ව හොතීති දට්ඨබ්බං.)

සුසංවිහිතකම්මන්තොති යාගුහත්තපවනකාලාදීනි අනතික්කමිත්වා තස්ස තස්ස සාධුකං කරණෙන සුට්ඨු සංවිහිතකම්මන්තො. පරලොකවිජයායාති පරලොකස්ස විජිතනත්ථාය අභිභවත්ථාය. යො හි සම්පරායිකං අනත්ථං පරිවජ්ජනවසෙන අභිභවති, තතො එව තදත්ථං සම්පාදෙති, සො පරලොකවිජයාය පටිපන්නො නාම ගොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

පයමඉධලොකිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පයමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. ගොතමීවග්ගො

1-3. ගොතමීසුත්තාදිවණ්ණනා

51-53. ජට්ඨස්ස පයමෙ (සාරත්ථ. ටී. වුළුවග්ග 3.402) ගොතමීති ගොත්තං. නාමකරණදිවසෙ පනස්සා ලද්ධසක්කාරා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා “සවෙ අයං ධීතරං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරඤ්ඤො මහෙසී භවිස්සති. සවෙ පුත්තං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරාජා භවිස්සති උභයථාපි මහතියෙවස්සා පජා භවිස්සති” ති බ්‍යාකරිංසු. අථස්සා “මහාපජාපතී” ති නාමං අකංසු. තෙනාහ “පුත්තපජාය වෙව ධීතුපජාය ව මහත්තත්තා එවංලද්ධනාමා” ති.

“අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං, ජනං පස්සථ මෙධගං;
සංවෙගං කිත්තයිස්සාමි, යථා සංවිජිතං මයා” ති. (සු. නි. 941; මහානි. 170)

ආදිනා අත්තදණ්ඩසුත්තං කපෙසි. තංතංපලොභනකිරියා කායවාචාහි පරක්කමන්තියො උක්කණ්ඩන්තුති සාසනං පෙසෙන්නි නාමාති කත්වා චුත්තං “සාසනං පෙසෙත්වා” ති. කුණාලදහන්ති කුණාලදහන්තිරං. අනභිරතිං විනොදෙත්වාති ඉත්ථිතං දොසදස්සනමුඛෙන කාමානං වොකාරසංකිලෙසවිභාවනෙන අනභිරතිං විනොදෙත්වා.

ආපාදිකාති සංවද්ධකා, තුම්භාකං හත්ථපාදෙසු කිච්චං අසාධෙත්තෙසු හත්ථෙ ව පාදෙ ව වඩ්ඪෙත්වා පටිජග්ගිතාති අත්ථො. පොසිකාති දිවස්සස් ද්වෙ තයො වාරෙ නභාපෙත්වා ගොපෙත්වා පායෙත්වා තුම්භෙ පොසෙසි. උඤ්ඤං පායෙසිති නන්දකුමාරො කිර බොධිසත්තතො කතිපාහෙනෙව දහරො, තස්මිං ජාතෙ මහාපජාපතී අත්තතො පුත්තං ධාතීතං දත්වා සයං බොධිසත්තස්ස ධාතිකිච්චං සාධයමානා අත්තතො උඤ්ඤං පායෙසි. තං සන්ධාය ටෙරො එවමාහ. දහරොති

තරුණො. යුවාති යොබ්බඤ්ඤෙ යීතො. මණ්ඩනකජාතිකොති අලඬිකාරසභාවො.
තත්ථ කොච්ඡි තරුණොපි යුවා න භොති යථා අතිතරුණො. කොච්ඡි යුවාපි
මණ්ඩනකජාතිකො න භොති යථා උපසන්තසභාවො, ආලසියබ්බාසනාදීහි වා
අභිභූතො. ඉධ පන දහරො වෙච්ඡි යුවා ච මණ්ඩනකජාතිකො ච අධිප්පෙනො, තස්මා
එවමාහ. උප්පලාදීති මණ්ඩනකජාතිකො ච ලොකසම්මතත්තා චූත්තාති.

මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තාති ඉදං පඤ්චවස්සසතතො උද්ධං අට්ඨත්වා
පඤ්චසුයෙව වස්සසතෙසු සද්ධම්මට්ඨිතියා කාරණාදිස්සනං.
පටිසම්භිදාපභෙදප්පත්තඛණාසවචසෙනෙව චූත්තත්ති එත්ථ
පටිසම්භිදාප්පත්තඛණාසවග්ගහණෙන ක්කානාතිපි ගහිතානෙව භොන්ති. න හි
නිජ්ඣානකානං සබ්බප්පකාරසම්පත්ති ඉජ්ඣතිති වදන්ති.
සුක්ඛවිපස්සකඛණාසවචසෙන වස්සසහස්සන්තිආදිනා ච යං චූත්තං, තං
බන්ධකභාණකානං මතෙන චූත්තත්ති වෙදිතබ්බං. විනයට්ඨකථායම්පි (චූළව. අට්ඨ.
403) ඉමිනාව නයෙන චූත්තං.

දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 3.161) පන “පටිසම්භිදාප්පත්තෙහි
වස්සසහස්සං අට්ඨාසි, ඡළහිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවිජ්ජෙහි වස්සසහස්සං,
සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙන වස්සසහස්සං අට්ඨාසි”ති චූත්තං.
ඉධාපි සාසනන්තරධානකථායං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) “බුද්ධානඤ්ඤි
පරිනිබ්බානතො වස්සසහස්සමෙව පටිසම්භිදා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, තතො
පරං ඡ අභිඤ්ඤා, තතො තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා
නිබ්බත්තෙත්ති, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා
සුක්ඛවිපස්සකා භොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන අනාගාමිනො, සකදාගාමිනො,
සොතාපන්තා”ති චූත්තං.

සංයුත්තනිකායට්ඨකථායං (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.156) පන “පඨමබ්බොධියඤ්ඤි
හික්ඛු පටිසම්භිදාප්පත්තා අභෙසුං. අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පටිසම්භිදා පාපුණිතුං න
සක්ඛිංසු, ඡළහිඤ්ඤා අභෙසුං. තතො ඡ අභිඤ්ඤා පත්තුං අසක්කොන්තා තිස්සො
විජ්ජා පාපුණිංසු. ඉදානි කාලෙ ගච්ඡන්තෙ තිස්සො විජ්ජා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා
ආසවක්ඛයමත්තං පාපුණිස්සන්ති, තම්පි අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලං, තම්පි
අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලං, ගච්ඡන්තෙ
කාලෙ සොතාපත්තිඵලම්පි පත්තුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති චූත්තං. යස්මා වෙනං සබ්බං
අඤ්ඤමඤ්ඤප්පට්ඨිරුද්ධං, තස්මා තෙසං තෙසං භාණකානං මතමෙව ආවරියෙන
තත්ථ තත්ථ දස්සිතත්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤා හි ආවරියස්සෙව
පුබ්බාපරවිරොධප්පසඬිගො සියාති.

තානියෙවාති තානියෙව පඤ්චවස්සසහස්සාති. පරියත්තිමූලකං සාසනන්ති ආහ
“න හි පරියත්තියා අසති පටිවෙධො අත්ථි”තිආදි. පරියත්තියා හි අන්තරහිතාය
පටිපත්තිඅන්තරධායති, පටිපත්තියා අන්තරහිතාය අධිගමො අන්තරධායති.

කිංකාරණා? අයඤ්ඤි පරියත්ති පටිපත්තියා පච්චයො භොති, පටිපත්ති අධිගමස්ස. ඉති පටිපත්තිතොපි පරියත්තියෙව පමාණං. දුතියතතියෙසු නත්ථි වත්තබ්බං.

ගොතමීසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. දීඝජාණුසුත්තාදිවණ්ණනා

54-55. චතුත්ථෙ (දී. නි. අට්ඨ. 3.265) එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති එකෙන කොට්ඨාසෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය, විනිභුඤ්ජෙය්‍ය වාති අත්ථො. ද්විති කම්මන්ති ද්විති කොට්ඨාසෙහි කසිවණ්ණජාදිකම්මං පයොජෙය්‍ය. ත්‍රිධාපෙය්‍යාති චතුත්ථකොට්ඨාසං නිධෙත්වා යපෙය්‍ය, නිදහිත්වා භූමිගතං කත්වා යපෙය්‍යාති අත්ථො. ආපදාසු භවිස්සතීති කුලානඤ්ඤි න සබ්බකාලං එකසදිසං වත්තති, කදාවි රාජඅග්ගිවොරදුබ්බික්ඛාදිවසෙන ආපදා උප්පජ්ජන්ති, තස්මා එවං ආපදාසු උප්පන්තාසු භවිස්සතීති එකං කොට්ඨාසං ත්‍රිධාපෙය්‍යාති චුත්තං. ඉමෙසු පන චතුසු කොට්ඨාසෙසු කතරං කොට්ඨාසං ගහෙත්වා කුසලං කාතබ්බන්ති? “භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යා”ති චුත්තකොට්ඨාසං. තතො ගණ්හිත්වා හි හික්ඛුනම්පි කපණද්ධිකානම්පි දානං දාතබ්බං, පෙසකාරන්භාපිතාදීනම්පි වෙතනං දාතබ්බං. සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකාදීනං දානවසෙන වෙව, අධිවත්ථදෙවතාදීනං පෙතබ්ලිවසෙන, න්භාපිතාදීනං වෙතනවසෙන ව විනියොගොපි උපයොගො එව.

අපෙත්ති ගච්ඡන්ති, අපෙත්තා වා එතෙහිති අපායා, අපායා එව මුබ්බාති ද්වාරානීති අපායමුබ්බාති. විනාසද්වාරානීති එත්ථාපි එසෙව නයො. පඤ්චමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

දීඝජාණුසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-8. භයසුත්තාදිවණ්ණනා

56-58. ඡට්ඨෙ ගබ්භවාසො ඉධ උත්තරපදලොපෙන ගබ්භො චුත්තොති ආහ “ගබ්භොති ගබ්භවාසො”ති. සත්තමට්ඨමාති උත්තානත්ථාති.

භයසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-10. පුග්ගලසුත්තාදිවණ්ණනා

59-60. නවමෙ දානං දදන්තානන්ති දක්ඛිණෙය්‍යං උද්දිස්ස දානං දෙත්තානං. උපධි විපච්චන්ති එතෙන, උපධිසු වා විපච්චති, උපධියො වා විපාකා එතස්සාති උපධිවිපාකං. සඬ්ඝෙ දිත්තං මහජ්ඣලන්ති අරියසඬ්ඝෙ දිත්තං විජ්ඣාරට්ඨානං භොති, විපුලඵලන්ති අත්ථො. දසමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

පුග්ගලසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගොතමිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(7) 2. භූමිවාලවග්ගො

1-5. ඉච්ඡාසුත්තාදිවණ්ණනා

61-65. සත්තමස්ස පට්ඨාදීනි සුච්ඤ්ඤායානි. පඤ්චමෙ (දී.නි.ටී. 2.173)
අභිභවතීති අභිභු, පරිකම්මං, ඤාණං වා. අභිභු ආයතනං එතස්සාති අභිභායතනං,
ඤානං. අභිභවිතඛිං වා ආරම්මණසඛිංතං ආයතනං එතස්සාති අභිභායතනං. අථ
වා ආරම්මණාභිභවනතො අභිභු ව තං ආයතනඤ්ච යොගිතො සුඛවිසෙසානං
අධිට්ඨානභාවතො මනායතනධම්මායතනභාවතො වාතිපි සසම්පයුත්තජ්ඣානං
අභිභායතනං. තෙනාහ “අභිභවනකාරණානි”ති ආදි. තානි හීති
අභිභායතනසඤ්ඤිතානි ඤානානි. “පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතායා”ති ඉදං
උභයත්ථාපි යොජෙතඛිං. කථං? පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනිකධම්මෙ අභිභවන්ති
පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතාය ආරම්මණානි අභිභවන්ති. ඤාණබලෙනෙව හි
ආරම්මණාභිභවනං විය පටිපක්ඛභවොපිති.

පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී, න අජ්ජනාවසෙන. න හි
පටිභාගනිමිත්තාරම්මණා අජ්ජනා අජ්ඣත්තවිසයා සම්භවති. තං පන
අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙන ලද්ධං කසිණනිමිත්තං අවිසුද්ධමෙව භොති, න
බහිද්ධාපරිකම්මවසෙන ලද්ධං විය විසුද්ධං.

පරිත්තානීති යථාලද්ධානි සුප්පසරාවමත්තානි. තෙනාහ “අවධිභීතානි”ති.
පරිත්තවසෙනෙවාති වණ්ණවසෙන ආහොගෙ විජ්ජමානෙපි පරිත්තවසෙනෙව ඉදං
අභිභායතනං චුත්තං. පරිත්තතා හෙත්ථ අභිභවනස්ස කාරණං. වණ්ණාහොගෙ සතිපි
අසතිපි අභිභායතනභාවනා නාම තික්ඛපඤ්ඤස්සෙව සම්භවති, න ඉතරස්සාති ආහ
“ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො”ති. අභිභවිත්වා සමාපජ්ජතීති එත්ථ අභිභවනං
සමාපජ්ජනඤ්ච උපචාරජ්ඣානාධිගමසමනන්තරමෙව අජ්ජනාඤානුප්පාදනන්ති
ආහ “සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අජ්ජනං පාපෙතී”ති. සහ නිමිත්තුප්පාදෙනාති
ව අජ්ජනාපරිවාසාභාවස්ස ලක්ඛණවචනමෙතං. යො “බිජ්ජාහිඤ්ඤො”ති චුච්චති,
තතොපි ඤාණුත්තරස්සෙව අභිභායතනභාවනා. එත්ථාති එතස්මිං නිමිත්තෙන.
අජ්ජනං පාපෙතීති භාවනං අජ්ජනං නෙති.

එත්ථ ව කෙවි “උජ්ජන්තෙ උපචාරජ්ඣානෙ තං ආරඛ්භ යෙ හෙට්ඨිමන්තෙන
ද්වෙ තයො ජවනවාරා පවත්තන්ති, තෙ උපචාරජ්ඣානපක්ඛිකා එව,
තදනන්තරඤ්ච භවඛිගපරිවාසෙන උපචාරාසෙවනාය ව විනා අජ්ජනා භොති, සහ
නිමිත්තුප්පාදෙනෙව අජ්ජනං පාපෙතී”ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි
පාරිවාසිකකම්මෙන අජ්ජනාවාරො ඉච්ඡිතො, නාපි මහග්ගතප්පමාණජ්ඣානෙසු
විය උපචාරජ්ඣානෙ එකන්තතො පච්චවෙක්ඛණා ඉච්ඡිතඛිං, තස්මා
උපචාරජ්ඣානාධිගමතො පරං කතිපයභවඛිගචිත්තාවසානෙ අජ්ජනං පාපුණන්තො

“සහ නිමිත්තුප්පාදෙනවෙන්ථ අප්පනං පාපෙති” ති වුත්තො. “සහ නිමිත්තුප්පාදෙනා” ති ව අධිප්පායිකමිදං වචනං, න නීතත්ථං. අධිප්පායො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

න අන්තොසමාපත්තියං තදා තථාරූපස්ස ආභොගස්ස අසම්භවතො, සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන ඤානක්ඛණෙ පචත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පචත්තොති දට්ඨබ්බං. අභිධම්මට්ඨකථායං (ධ. ස. අට්ඨ. 204) පන “ඉමිනා පනස්ස පුබ්බභොගො කටීතො” ති වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියං තථා ආභොගාභාවෙ කස්මා “ඤානසඤ්ඤායපි” ති වුත්තන්ති ආහ “අභිභවන...පෙ.... අත්ථි” ති.

වඩ්ඪිතප්පමාණානීති විපුලප්පමාණානීති අත්ථො, න එකඛගුලද්වඛගුලාදිවසෙන වඩ්ඪිං පාපිතානීති තථාවඩ්ඪනස්සෙවෙන්ථ අසම්භවතො. තෙනාහ “මහත්තානී” ති. හත්තවඩ්ඪිතකන්ති භුඤ්ජනභාජනෙ වඩ්ඪිත්වා දිත්තං හත්තං, එකාසනෙ පුරිසෙන භුඤ්ජිතබ්බහත්තතො උපඩ්ඪහත්තන්ති අත්ථො.

රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථිති රූපසඤ්ඤී, න රූපසඤ්ඤී අරූපසඤ්ඤී. සඤ්ඤාසීසෙන ඤානං වදති. රූපසඤ්ඤාය අනුප්පාදනමෙවෙන්ථ අලාභිතා. බහිද්ධාව උප්පන්නන්ති බහිද්ධාවත්ථුස්මිංයෙව උප්පන්නං. අභිධම්මෙ (ධ. ස. 204-209) පන “අප්ඤ්ඤාතං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි, අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී” ති එවං චතුත්තං අභිභායතනානං ආගතත්තා අභිධම්මට්ඨකථායං “කස්මා පන යථා සුත්තන්තෙ අප්ඤ්ඤාතං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානීතිආදි වුත්තං, එවං අවත්වා ඉධ චතුසුපි අභිභායතනෙසු අප්ඤ්ඤාතං අරූපසඤ්ඤිතාව වුත්තා” ති වොදනං කත්වා “අප්ඤ්ඤාතරූපානං අනභිභවතීයතො” ති කාරණං වත්වා “තත්ථ වා ඉධ වා බහිද්ධා රූපානෙව අභිභවිතබ්බානි, තස්මා තානි නියමතොව චත්තබ්බානීති තත්තාපි ඉධාපි වුත්තානි, ‘අප්ඤ්ඤාතං රූපසඤ්ඤී’ ති ඉදං පන සත්ථු දෙසනාවිලාසමත්තමෙවා” ති වුත්තං.

එත්ථ ව වණ්ණාභොගරහිතානි සහිතානි ව සබ්බානි “පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී” ති වුත්තානි, තථා “අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී” ති. අත්ථි හි සො පරියායො “පරිත්තානි අභිභුයා, තානි වෙ කදාපි වණ්ණවසෙන ආභුජිතානි භොන්ති සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි අභිභුයා” ති. පරියායකථා හි සුත්තන්තදෙසනාති. අභිධම්මෙ පන නිප්පරියායදෙසනත්තා වණ්ණාභොගරහිතානි විසුං වුත්තානි, තථා සහිතානි. අත්ථි හි උභයත්ථ අභිභවනවිසෙසොති, තථා ඉධ පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛානමපි අභිභවනපරියායො අත්ථිති “අප්ඤ්ඤාතං රූපසඤ්ඤී” තිආදිනා පඨමදුතියඅභිභායතනෙසු පඨමවිමොක්ඛො, තතියචතුත්ථඅභිභායතනෙසු දුතියවිමොක්ඛො, වණ්ණාභිභායතනෙසු තතියවිමොක්ඛො ව අභිභවනප්පචත්තිතො සඬගහිතො. අභිධම්මෙ (ධ. ස. 204-

209, 247-249) පන නිජපරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛාභිභායතනානි අසඬිකරතො දස්සෙතුං විමොක්ඛෙ වජ්ජෙත්වා අභිභායතනානි කථිතානි. සබ්බානි ච විමොක්ඛකිව්වානි ඤානානි විමොක්ඛදෙසනායං චුත්තානි. තදෙනං “අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤි”ති ආගතස්ස අභිභායතනද්වයස්ස අභිධම්මෙ අභිභායතනෙසු අවචනතො “රූපි රූපානි පස්සති”ති ආදීනඤ්ච සබ්බවිමොක්ඛකිව්වසාධාරණවචනභාවතො වචත්ථානං කතන්ති විඤ්ඤායති. “අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවතීයතො”ති ඉදං අභිධම්මෙ කත්ථවිපි “අජ්ඣත්තං රූපානි පස්සති”ති අවත්වා සබ්බත්ථ යං චුත්තං “බහිද්ධා රූපානි පස්සති”ති, තස්ස කාරණවචනං. තෙන යං අඤ්ඤාභෙතුකං, තං තෙන භෙතුනා චුත්තං. යං පන දෙසනාවිලාසභෙතුකං අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාය ඵව අභිධම්මෙ වචනං, න තස්ස අඤ්ඤං කාරණං මග්ගිතබ්බන්ති දස්සෙති.

අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවතීයතා ච තෙසං බහිද්ධාරූපානං විය අවිභූතත්තා දෙසනාවිලාසො ච යථාචුත්තවචත්ථානවසෙන වෙදිතබ්බො වෙනෙයාජ්ඣාසයවසෙන විජ්ජමානපරියායකථාභාවතො. “සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී”ති එතෙනෙව සිද්ධත්තා න නීලාදිඅභිභායතනානි වත්තබ්බානීති වෙ? තං න. නීලාදීසු කතාධිකාරානං නීලාදිභාවස්සෙව අභිභවනකාරණත්තා. න හි තෙසං පරිසුද්ධාපරිසුද්ධවණ්ණානං පරිත්තතා වා අජ්ජමාණතා වා අභිභවනකාරණං, අථ බො නීලාදිභාවො ඵවානි. එතෙසු ච පරිත්තාදිකසිණරූපෙසු යං යං වර්තස්ස ඉමානි අභිභායතනානි ඉජ්ඣත්ති, තං දස්සෙතුං “ඉමෙසු පනා”ති ආදි චුත්තං. සබ්බසඬිගාහිකවසෙනානි නීලවණ්ණනීලනිදස්සනනීලනිභාසානං සාධාරණවසෙන. වණ්ණවසෙනානි සභාවවණ්ණවසෙන. නිදස්සනවසෙනානි පස්සිතබ්බතාවසෙන වක්ඛුට්ඨඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණවිටීයා ගහෙතබ්බතාවසෙන. ඕභාසවසෙනානි සජ්ජභාසතාය අවභාසනවසෙන.

ඉච්ඡාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. විමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ (දී. නි. ටී. 2.129) කෙනට්ඨෙනානි කෙන සභාවෙන. සභාවො හි ඤාණෙන යාථාවතො අරණීයතො ඤාතබ්බතො “අත්ථො”ති චුච්චති, සො ඵව ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා “අට්ඨො”ති චුත්තො. අධිමුච්චනට්ඨෙනානි අධිකං සවිසෙසං මුච්චනට්ඨෙන. එතෙන සතිපි සබ්බස්සපි රූපාවචරජ්ඣානස්ස වික්ඛම්භනවසෙන පටිපක්ඛතො විමුත්තභාවෙ යෙන භාවනාවිසෙසෙන තං ඤානං සානිසයං පටිපක්ඛතො විමුච්චිත්වා පවත්ති, සො භාවනාවිසෙසො දීපිතො. භවති හි සමානජාතියුත්තොපි භාවනාවිසෙසෙන පවත්තිආකාරවිසෙසො. යථා තං සද්ධාවිමුත්තතො දිට්ඨිජ්ජත්තස්ස, තථා පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තතාය ඵව අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඬිකතාය අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනට්ඨෙනපි විමොක්ඛො. තෙනාහ “ආරම්මණෙ වා”ති ආදි. අයං පනත්ථොති අයං

අධිමුඛවනටියො පවිජ්ජමෙ විමොක්ඛෙ නිරොධෙ නත්ථී. කෙවලො විමුත්තටියො එව තත්ථ ලබ්භති, තං සයමෙව පරතො වක්ඛති.

රුජීති යෙනායං සසන්තතිපරියාපන්නෙන රූපෙන සමන්තාගතො, තං යස්ස ඥානස්ස හෙතුභාවෙන විසිට්ඨරූපං හොති, යෙන විසිට්ඨෙන රූපෙන “රුජී”ති වුච්චෙයා රුජීසද්දස්ස අතිසයත්ථදීපනතො, තදෙව සසන්තතිපරියාපන්නරූපස්ස වසෙන පටිලද්ධජ්ඣානං ඉධ පරමත්ථතො රුජිභාවසාධකන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “අජ්ඣක්ඛ”න්තිආදි. රූපජ්ඣානං රූපං උත්තරපදලොපෙන. රූපානීති පනෙත්ථ පුරිමපදලොපො දට්ඨබ්බො. තෙන චුත්තං “නීලකසිණාදීනි රූපානී”ති. රූපෙ කසිණරූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, සා එතස්ස අත්ථීති රූපසඤ්ඤී, සඤ්ඤාසීසෙන ඥානං වදති. තප්පටිපක්ඛෙන අරූපසඤ්ඤී. තෙනාහ “අජ්ඣක්ඛං න රූපසඤ්ඤී”තිආදි.

අන්තො අප්පනායං “සුභ”න්ති ආහොගො නත්ථීති ඉමිනා පුබ්බාහොගවසෙන තථා අධිමුත්ති සියාති දස්සෙති. එවඤ්ඤත්ථ තථාවත්තබ්බතාපත්තිවොදනා අනවට්ඨානා හොති. යස්මා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ කතාධිකාරානං අභිරතිවසෙන සුට්ඨ අධිමුඛවනටියො සම්භවති, තස්මා අට්ඨකථායං තථා තතියො විමොක්ඛො සංවණ්ණිකො. යස්මා පන මෙත්තාදිවසෙන පවත්තමානා භාවනා සත්තෙ අප්පටිකූලතො දහන්ති, තෙ සුභතො අධිමුඛවිත්වා පවත්තති, තස්මා පටිසම්භිදාමග්ගෙ (පටි. ම. 1.212-213) බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා “සුභවිමොක්ඛො”ති චුත්තා. තයිදං උභයමිපි තෙන තෙන පරියායෙන චුත්තත්තා න විරුජ්ඣතිති දට්ඨබ්බං.

සබ්බසොති අනවසෙසතො. න හි චතුත්තං අරූපක්ඛන්ධානං එකදෙසොපි තත්ථ අවසිස්සති. විස්සට්ඨත්තාති යථාපරිච්ඡින්නකාලෙ නිරොධිත්තත්තා. උත්තමො විමොක්ඛො නාම අරියෙහෙව සමාපජ්ජිතබ්බතො අරියඵලපරියොසානත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානප්පත්තිභාවතො ව.

විමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අනරියවොහාරසුත්තවණ්ණනා

67. සත්තමෙ අනරියානං ලාමකානං වොහාරො අනරියවොහාරො. දිට්ඨවාදිතාති දිට්ඨං මයාති එවං වාදිතා. එවං සෙසෙසුපි. එත්ථ ව තංතංසමුට්ඨාපකච්චෙනාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ “යාහි චෙනනාහී”තිආදි.

අනරියවොහාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිසාසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ (දී. නි. ටී. 2.172) සමාගන්තබ්බතො, සමාගච්ඡතීති වා සමාගමො, පරිසා. බිම්බිසාරජපමුඛො සමාගමො බිම්බිසාරසමාගමො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. බිම්බිසාර...පෙ.... සමාගමසදිසං ඛත්තියපරිසන්ති යොජනා. අඤ්ඤාසු චක්කවාලෙසුපි ලබ්භතෙව සත්ථු ඛත්තියපරිසාදිඋපසඬකමනං. ආදිතො තෙහි සද්ධිං සත්ථු භාසනං ආලාපො, කථනජපටිකථනං සල්ලාපො. ධම්මුපසංහිතා පුච්ඡාපටිපුච්ඡා ධම්මසාකච්ඡා. සණ්ඨානං පටිච්ච කථිතං සණ්ඨානපරියායත්තා වණ්ණ-සද්දස්ස “මහත්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අහිනිමිතිත්වා” තිආදීසු (සං. නි. 1.138) විය. තෙසන්ති පදං උභයපදාපෙක්ඛං “තෙසම්පි ලක්ඛණසණ්ඨානං විය සත්ථු සරීරසණ්ඨානං තෙසං කෙවලං පඤ්ඤායති එවා” ති. නාපි ආමුත්තමණ්ණකුණ්ඩලො භගවා භොතිති යොජනා. ඡන්තස්සරාති ද්විධා හින්තස්සරා. ගග්ගරස්සරාති ජජ්ජරිතස්සරා. භාසන්තරන්ති තෙසං සත්තානං භාසාතො අඤ්ඤං භාසං. වීමංසාති වින්තනා. කිමත්ථං...පෙ.... දෙසෙතීති ඉදං නනු අත්තානං ජානාපෙත්වා ධම්මෙ කථිතෙ තෙසං සාතිසයො පසාදො භොතිති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන චුත්තං? යෙසං අත්තානං අජානාපෙත්වා ධම්මෙ කථිතෙ පසාදො භොති, න ජානාපෙත්වා, තාදිසෙ සන්ධාය සත්ථා තථා කරොති. තත්ථ පයොජනමාහ “වාසනත්ථායා” ති. එවං සුතොපීති එවං අවිඤ්ඤාතදෙසකො අවිඤ්ඤාතාගමනොපි සුතො ධම්මො අත්තනො ධම්මසුධම්මතායෙව අනාගතෙ පච්චයො භොති සුණන්තස්ස.

පරිසාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භූමිවාලසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ (දී. නි. ටී. 2.167; සං. නි. ටී. 2.5.822) උදෙනයක්ඛස්ස චෙතියට්ඨානෙති උදෙනස්ස නාම යක්ඛස්ස ආයතනභාවෙන ඉට්ඨකාහි කතෙ මහාජනස්ස චිත්තිකතට්ඨානෙ. කතචිභාරොති භගවත්තං උද්දිස්ස කතචිභාරො. චූච්චතීති පුරිමවොභාරෙන “උදෙනං චෙතිය”න්ති චූච්චති. ගොතමකාදීසුපිති “ගොතමකං චෙතිය”න්තිආදීසුපි. එසෙව නයොති චෙතියට්ඨානෙ කතචිභාරභාවං අතිදිසති. තථා හි සත්තම්ඛන්ති කිකිස්ස රඤ්ඤො ධිතරො සත්ත කුමාරියො සංවෙගජාතා ගෙහතො නික්ඛමිත්වා තත්ථ පධානං පදහිංසු, තං යානං “සත්තම්ඛං චෙතිය”න්ති වදන්ති. බහුපුත්තකන්ති ව බහුපාරොහො එකො නිග්‍රොධරුක්ඛො, තස්මිං අධිවත්ථං දෙවතං බහු මනුස්සා පුත්තෙ පත්ථෙත්ති, තදුපාදාය තං යානං “බහුපුත්තකං චෙතිය”න්ති පඤ්ඤායිත්ථ. සාරන්දදස්ස නාම යක්ඛස්ස වසිතට්ඨානං, වාපාලස්ස නාම යක්ඛස්ස වසිතට්ඨානං, ඉති සබ්බානෙවෙතාති බුද්ධුජ්ජාදතො පුබ්බදෙවතා පරිග්ගහෙත්වා චෙතියවොභාරෙන වොහරිතාති, භගවතො විභාරෙ කතෙපි තථෙව සඤ්ජානන්ති. රමණීයාති එත්ථ වෙසාලියා තාව භූමිභාගසම්පත්තියා සුලභපිණ්ඩතාය රමණීයභාවො වෙදිතබ්බො. විභාරානං පන නගරතො නාතිදුරතාය නච්චාසන්නතාය ගමනාගමනසම්පත්තියා අනාකිණ්ණවිහාරට්ඨානතාය ඡායුදකසම්පත්තියා පච්චෙකපතිරූපතාය ව රමණීයතා දට්ඨබ්බො.

වඩිඪිතාති භාවනාපාරිපූර්වසෙන පරිබුහිතා. පුනඡ්ඡුනං කතාති භාවනාය
 බහුලීකරණෙන අපරාපරං පවත්තිතා. යුත්තයානං විය කතාති යථා
 යුත්තමාජඤ්ඤායානං ඡෙකෙන සාරථිනා අධිට්ඨිතං යථාරුචි පවත්ති, එවං යථාරුචි
 පවත්තිරහතං ගමිතා. පතිට්ඨානට්ඨෙතාති අධිට්ඨානට්ඨෙත. චත්ථු විය කතාති
 සබ්බසො උපක්කිලෙසවිසොධනෙන ඉද්ධිවිසයතාය පතිට්ඨානභාවනො
 සුවිසොධිතපරිස්සයවත්ථු විය කතා. අධිට්ඨිතාති පටිපක්ඛදුරිභාවනො
 සුභාවිතභාවෙන තංතංඅධිට්ඨානයොග්ගතාය යපිතා. සමන්තතො චිතාති
 සබ්බභාගෙන භාවනුපවයං ගමිතා. තෙනාහ “සුවඩිඪිතා”ති. සුට්ඨු සමාරද්ධාති
 ඉද්ධිභාවනාය සිබාජපත්තියා සම්මදෙව සංසෙවිතා.

අනියමෙනාති “යස්ස කස්සචී”ති අනියමවවනෙන. නියමෙත්වාති
 “තථාගතස්සා”ති සරුපදස්සනෙන නියමෙත්වා. ආයුජ්ජමාණන්ති (දී. නි. ටී. 1.40;
 දී. නි. අභි. ටී. 1.40) පරමායුජ්ජමාණං වදති. කිං පනෙත්ථ පරමායු නාම, කථං වා තං
 පරිච්ඡින්නජ්ජමාණන්ති? චුච්චතෙ – යො තෙසං තෙසං සත්තානං තස්මිං තස්මිං
 භවවිසෙසෙ පුරිමසිද්ධභවපත්ථනුපනිස්සයවසෙන
 සරිරාවයවචණ්ණසණ්ඨානාජ්ජමාණාදිවිසෙසා විය තංතංගතිනිකායාදීසු යෙභුයොන
 නියතපරිච්ඡෙදො ගබ්භසෙයාකකාමාවචරදෙවරුපාවචරසත්තානං
 සුක්කසොණිතඋතුභොජනාදිඋතුආදිපච්චුජ්ජපන්නපච්චයුපත්ථමිහිතො
 විපාකජ්ජබන්ධස්ස ධීතිකාලනියමො. සො යථාසකං බණ්ණමත්තාවට්ඨායිනම්පි
 අත්තනො සහජාතානං රුපාරුපධම්මානං යපනාකාරවුත්තිතාය පවත්තනකාති
 රුපාරුපථිච්ඡින්නද්වියාති යස්මා න කෙවලං තෙසං බණ්ණධීතියා එව කාරණභාවෙන
 අනුපාලකාති, අථ බො යාව භවඬගුපච්ඡෙදා අනුපබන්ධස්ස
 අවිච්ඡෙදහෙතුභාවෙනපි, තස්මා ආයුහෙතුකත්තා කාරණුපචාරෙන ආයු,
 උක්කංසපරිච්ඡෙදවසෙන පරමායුති ව චුච්චති. තං පන දෙවෘතං නෙරයිකානං
 උත්තරකුරුකානඤ්ච නියතපරිච්ඡෙදං. උත්තරකුරුකානං පන
 එකත්තනියතපරිච්ඡෙදමෙව, අවසිට්ඨමනුස්සපෙතතිරච්ඡානානං පන
 විරට්ඨිතිසංවත්තනිකකම්මබහුලෙ කාලෙ
 තංකම්මසහිතසත්තානජනිතසුක්කසොණිතපච්චයානං තංමූලකානඤ්ච
 චන්දසුරියසමච්ඡිසමපරිවත්තනාදිජනිතඋතුආභාරාදිසමච්ඡිසමපච්චයානඤ්ච වසෙන
 විරාවිරකාලතො අනියතපරිච්ඡෙදං, තස්ස ව යථා පුරිමසිද්ධභවපත්ථනාවසෙන
 තංතංගතිනිකායාදීසු වණ්ණසණ්ඨානාදිවිසෙසනියමො සිද්ධො දස්සනානුස්සවාදීහි,
 තථා ආදිතො ගහණසිද්ධියා. එවං තාසු තාසු උපපත්තිසු නිබ්බත්තසත්තානං
 යෙභුයොන සමජ්ජමාණට්ඨිතිකාලං දස්සනානුස්සවෙහි ලභිත්වා තංපරමතං
 අජ්ඣෙදාසාය පවත්තිතභවපත්ථනාවසෙන ආදිතො පරිච්ඡෙදනියමො වෙදිතබ්බො.
 යස්මා පන කම්මං තාසු තාසු උපපත්තිසු යථා
 තංතංඋපපත්තිනියතවණ්ණාදිනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං, එවං නියතායුපරිච්ඡෙදාසු
 උපපත්තිසු පරිච්ඡෙදාතික්කමෙන විපාකනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං න භොති, තස්මා
 චුත්තං “තස්මිං තස්මිං කාලෙ යං මනුස්සානං ආයුජ්ජමාණං, තං පරිපුණ්ණං
 කරොත්තො තිට්ඨෙය්‍යා”ති.

මහාසීවත්තේපරො පන “මහාබෝධිසත්තානං වරිමහවෙ පටිසන්ධිදායිනො කම්මස්ස අසඬිබෝය්‍යායුක්තාසංවත්තනසමත්ථනං හදයෙ යපෙත්වා බුද්ධානඤ්ච ආයුසඬිබාරස්ස පරිස්සයවික්ඛම්භනසමත්ථතා පාළියං ආගතා එවාති ඉමං හද්දකප්පමෙව තිට්ඨෙය්‍යා” ති අවොච. බණ්ඩිව්වාදීහි අභිභූයාතීති එතෙන යථා ඉද්ධිබලෙන ජරාය න පටිඝාතො, එවං තෙන මරණස්සපි න පටිඝාතොති අත්ථනො ආපන්නමෙවාති. “ක්ව සරො බිත්තො, ක්ව ච නිපතිතො” ති අඤ්ඤාථා වුට්ඨිතෙනපි ථෙරවාදෙන අට්ඨකථාවචනමෙව සමත්ථිතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ “යො පන වුවචති...පෙ.... නියාමිත” ති.

ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙති ථූලෙ සඤ්ඤාප්පාදනෙ. ථූලසඤ්ඤාප්පාදනඤ්ඤෙතං “තිට්ඨතු හගවා කප්ප” ති සකලං කප්පං අවට්ඨානසාධනාය, යදිදං “යස්ස කස්සචි, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා” ති ආදිනා අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනො චතුරිද්ධිපාදභාවනානුභාවෙන කප්පං අවට්ඨානසමත්ථතාවිභාවනං. ඔහාසෙති පාකට්ඨවනෙ. පාකට්ඨවනඤ්ඤෙතං, යදිදං පරියායං මුඤ්චිත්වා උජුකමෙව අත්තනො අධිප්පායවිභාවනං. පරිසුට්ඨිතවිත්තොති යථා කිඤ්චි අත්ථානත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කා, එවං අභිභූතවිත්තො. යො පන අභිභවො මහතා උදකොසෙන අප්පකස්ස උදකස්ස අප්පකොත්ථරණං විය අභොසිති වුත්තං. “අප්පකොත්ථවිත්තො” ති. අඤ්ඤාති ථෙරතො, අරියෙහි වා අඤ්ඤාපි යො කොචි පුපුප්පනො. පුපුප්පනග්ගහණඤ්ඤෙත්ථ යථා සබ්බෙන සබ්බං අප්පහිනවිපල්ලාසො මාරෙන පරිසුට්ඨිතවිත්තො කිඤ්චි අත්ථානත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කොති, එවං ථෙරො හගවාතා කතනිමිත්තොභාසං සබ්බසො න සල්ලක්ඛෙසිති දස්සනත්ථං. තෙනාහ “මාරො හී” ති ආදි.

චත්තාරො විපල්ලාසාති අසුභෙ “සුභ” ති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විත්තවිපල්ලාසො, දුක්ඛෙ “සුඛ” ති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විත්තවිපල්ලාසොති ඉමෙ චත්තාරො විපල්ලාසා. තෙනාති යදිපි ඉතරෙ අට්ඨ විපල්ලාසා පහිනා, තථාපි යථා වුත්තානං චතුත්තං විපල්ලාසානං අප්පහිනභාවෙන. අස්සාති ථෙරස්ස. මද්දතීති ථූසනමත්තෙන මද්දන්තො විය හොති, අඤ්ඤාථා තෙන මද්දිතෙ සත්තානං මරණමෙව සියා. කිං සක්ඛිස්සති, න සක්ඛිස්සතිති අධිප්පායො. කස්මා න සක්ඛිස්සති, නනු එස අග්ගසාවකස්ස කුච්ඡං පට්ටිඨොති? සච්චං පට්ටිඨො, තඤ්ච බො අත්තනො ආනුභාවදස්සනත්ථං, න විබාධනාධිප්පායෙන. විබාධනාධිප්පායෙන පන ඉධ “කිං සක්ඛිස්සති” ති වුත්තං හදයමද්දනස්ස අධිකතත්තා. නිමිත්තොභාසන්ති එත්ථ “තිට්ඨතු හගවා කප්ප” ති සකලකප්පං අවට්ඨානසාධනාය “යස්ස කස්සචි, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා” ති ආදිනා අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනො චතුරිද්ධිපාදභාවනානුභාවෙන කප්පං අවට්ඨානසමත්ථතාවසෙන සඤ්ඤාප්පාදනං නිමිත්තං. තථා පන පරියායං මුඤ්චිත්වා උජුකමෙව අත්තනො අධිප්පායවිභාවනං ඔහාසො. ජානන්තොයෙවාති මාරෙන පරිසුට්ඨිතභාවං ජානන්තොයෙව. අත්තනො අපරාධහෙතුතො සත්තානං සොකො තනුකො හොති, න බලවාති ආහ “දොසාරොපනෙන සොකතනුකරණත්ථ” ති.

කිං පන ටේරො මාරෙන පරිසුට්ඨිතචිත්තකාලෙ පවත්තිං පච්ඡා ජානාතිති? න ජානාති සභාවෙන, බුද්ධානුභාවෙන පන ජානාති.

ගච්ඡ ත්වං, ආනන්දාති යස්මා දිවාචිහාරත්ථාය ඉධාගතො, තස්මා, ආනන්ද, ගච්ඡ ත්වං යථාරුචිතට්ඨානං දිවාචිහාරාය. තෙනාහ “යස්සදානි කාලං මඤ්ඤසී”ති. අනත්ථෙ නියොජෙන්නො ගුණමාරණෙන මාරෙති, විරාගවිබන්ධනෙන වා ජාතිනිමිත්තතාය තත්ථ තත්ථ ජාතං මාරෙන්නො විය භොතිති “මාරෙතිති මාරො”ති චුත්තං. අති විය පාපතාය පාපිමා. කණ්ඨධම්මෙහි සමන්තාගතො කණ්ඨො. විරාගාදිගුණානං අන්තකරණතො අන්තකො. සත්තානං අනත්ථාවහං පටිපත්තිං න මුඤ්ඤතිති නමුචි. අත්තනො මාරපාසෙන පමත්තෙ බන්ධනි, පමත්තා වා බන්ධු එතස්සාති පමත්තබන්ධු. සත්තමසත්තාහතො පරං සත්ත අභානි සන්ධායාහ “අට්ඨමෙ සත්තාහෙ”ති න පන පල්ලඤ්ඤසත්තාහාදි විය නියතකිච්චස්ස අට්ඨමසත්තාහස්ස නාම ලබ්භනතො. සත්තමසත්තාහස්ස හි පරතො අප්පාලනිග්‍රොධමුලෙ මහාබ්‍රහ්මනො සක්කස්ස ච දෙවරඤ්ඤො පටිඤ්ඤාතධම්මදෙසනං භගවන්තං ඤාත්වා “ඉදානි සත්තෙ ධම්මදෙසනාය මම විසයං සමතික්කමාපෙස්සති”ති සඤ්ජානදොමනස්සො භුත්වා යීතො චිත්තෙසි – “හන්ද දානාහං තං උපායෙන පරිනිබ්බාපෙස්සාමි, එවමස්ස මනොරථො අඤ්ඤාත්තං ගමිස්සති, මම ච මනොරථො ඉජ්ඣිස්සති”ති. එවං පන චිත්තෙත්වා භගවන්තං උපසඬ්ඤාමිත්වා එකමන්තං යීතො “පරිනිබ්බාතු දානි, හන්තෙ, භගවා”තිආදිනා පරිනිබ්බානං යාචි. තං සන්ධාය චුත්තං “අට්ඨමෙ සත්තාහෙ”තිආදි. තත්ථ අප්පාති ආයුසඬ්ඤාමාරොස්සජ්ජනදිවසං සන්ධායාහ. භගවා චස්ස අතිබන්ධනාධිප්පායං ජානන්තොපි තං අනාවකත්වා පරිනිබ්බානස්ස අකාලභාවමෙව පකාසෙන්නො යාවනං පටික්ඛිපි. තෙනාහ “න තාවාහ”න්තිආදි.

මග්ගවසෙන බ්‍යත්තාති සච්චසම්පට්ඨෙධවෙය්‍යත්තියෙන බ්‍යත්තා. තථෙව විනිතාති මග්ගවසෙනෙව කිලෙසානං සමුච්ඡෙදචිතයෙන විනිතා. තථා විසාරදාති අරියමග්ගාධිගමෙනෙව සත්ථුසාසනෙ වෙසාරජ්ජප්පත්තියා විසාරදා, සාරජ්ජකරානං දිට්ඨිවිච්ඡිච්ඡාදිපාපධම්මානං විගමෙන විසාරදභාවං පත්තාති අත්ථො. යස්ස සුතස්ස වසෙන වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණං සම්භවති, තං ඉධ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන සුතන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ “තෙපිටකවසෙනා”ති. තිණ්ණං පිටකානං සමුභො තෙපිටකං, තිණ්ණ වා පිටකානි තිපිටකං, තිපිටකමෙව තෙපිටකං, තස්ස වසෙන. තමෙවාති යං තං තෙපිටකං සොතබ්බභාවෙන “සුත”න්ති චුත්තං, තමෙව. ධම්මන්ති පරියත්තිධම්මං. ධාරෙන්තිති සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීභවසං විය අවිනස්සන්තං කත්වා සුප්පගුණසුප්පවත්තිභාවෙන ධාරෙන්ති හදයෙ ය්‍යෙත්ති. ඉති පරියත්තිධම්මවසෙන බහුස්සුතධම්මධර්මභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි පට්ඨෙධධම්මවසෙනපි තං දස්සෙතුං “අථ වා”තිආදි චුත්තං. අරියධම්මස්සාති මග්ගඵලධම්මස්ස, නවවිධස්සපි වා ලොකුත්තරධම්මස්ස. අනුධම්මභූතන්ති අධිගමාය අනුරූපධම්මභූතං. අනුවච්ඡිකප්පට්ඨපදන්ති ච තමෙව විපස්සනාධම්මමාහ, ඡබ්බිධා විසුද්ධියො වා. අනුධම්මන්ති තස්සා යථාචුත්තප්පට්ඨපදාය අනුරූපං අභිසල්ලෙඛිතං.

අප්පිජතාදිධම්මං. වරණසීලාති සමාදාය වත්තනසීලා. අනුමග්ගඵලධම්මො
ඵතිස්සාති වා අනුධම්මා, වුට්ඨානගාමිති විපස්සනා. තස්සා වරණසීලා. අත්තනො
ආවරියවාදන්ති අත්තනො ආවරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස වාදං. සදෙවකස්ස
ලොකස්ස ආචාරසික්ඛාපනෙන ආවරියො, භගවා, තස්ස වාදො, චතුසච්චදෙසනා.

ආචික්ඛිස්සන්තිති ආදිතො කට්ඨස්සන්ති, අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන පරෙ
උග්ගණ්භාපෙස්සන්තිති අත්ථො. දෙසෙස්සන්තිති වාචෙස්සන්ති, පාළිං සම්මා
පබ්බාදෙස්සන්තිති අත්ථො. පඤ්ඤාපෙස්සන්තිති පජානාපෙස්සන්ති,
සඬකාසෙස්සන්තිති අත්ථො. පට්ඨපෙස්සන්තිති පකාරෙහි යපෙස්සන්ති,
පකාසෙස්සන්තිති අත්ථො. විවරිස්සන්තිති විවටං කරිස්සන්ති. විහජිස්සන්තිති
විහත්තං කරිස්සන්ති. උත්තානීකරිස්සන්තිති අනුත්තානං ගම්භිරං උත්තානං පාකටං
කරිස්සන්ති. සහධම්මෙනාති ඵත්ථ ධම්ම-සද්දො කාරණපරියායො “හෙතුම්භි
ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා”තිආදීසු (විභ. 720) වියාති ආහ “සහෙතුකෙන
සකාරණෙන වචනෙනා”ති. සප්පාටිභාරියන්ති සනිස්සරණං. යථා පරවාදං
හඤ්ජිත්වා සකවාදො පතිට්ඨන්ති, ඵචං හෙතුදාහරණෙහි යථාධිගතමත්ථං
සම්පාදෙන්වා ධම්මං කට්ඨස්සන්ති. තෙනාහ “නියයානිකං කත්වා ධම්මං
දෙසෙස්සන්ති”ති, නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං පබ්බාදෙස්සන්තිති අත්ථො. ඵත්ථ ව
“පඤ්ඤාපෙස්සන්ති”තිආදීහි ඡහි පදෙහි ඡ අත්ථපදානි දස්සිතානි, ආදිතො පන ද්විතී
පදෙහි ඡ ඛ්‍යඤ්ජනපදානි. ඵත්තාවතා තෙපිටකං බුද්ධචචනං සංවණ්ණනානායෙන
සඬගහෙත්වා දස්සිතං හොති. චුත්තඤ්ඤෙනං නෙත්තියං (නෙත්ති. සඬගභවාරො)
“ද්වාදස පදානි සුත්තං, තං සබ්බං ඛ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථො වා”ති.

සික්ඛාත්තයසඬගහිතන්ති අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛාත්තයසඬගහං. සකලං
සාසනබ්‍රහ්මවරියන්ති අනවසෙසං සත්ථුසාසනභූතං සෙට්ඨවරියං. සම්ද්ධන්ති
සම්මදෙව වඩ්ඪිතං. ක්කානස්සාදවසෙනාති තෙහි තෙහි හික්ඛුහි
සමධිගතජ්ඣානසුඛවසෙන. වුද්ධිජ්ජත්තන්ති උළාරපණ්ණිකභාවුපගමෙන සබ්බසො
පරිවුද්ධිමුපගතං. සබ්බපාලිචුල්ලං විය අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන අභිඤ්ඤාසම්පදාහි
සාසනාහිවුද්ධියා මත්ථකජ්ජත්තො. පතිට්ඨිතවසෙනාති පතිට්ඨානවසෙන,
පතිට්ඨජ්ජත්තියාති අත්ථො. පටිච්චෙධවසෙන බහුතො ජනස්ස හිතන්ති බාහුජඤ්ඤං.
තෙනාහ “මහාජනාහිසමයවසෙනා”ති. පුටු පුටුලං භූතං ජාතං, පුටු වා පුටුත්තං
පත්තන්ති පුටුභූතං. තෙනාහ “සබ්බා...පෙ... පත්ත”න්ති. සුට්ඨු පකාසිතන්ති සුට්ඨු
සම්මදෙව ආදිකල්‍යාණාදිභාවෙන පවෙදිතං.

සතිං සුපට්ඨිතං කත්වාති අයං කායාදිවිභාගො අත්තභාවසඤ්ඤිතො දුක්ඛභාගො
මයා ඵත්තකං කාලං වහිතො, ඉදානි පන න වහිතබ්බො, ඵතස්ස අවහනත්ථඤ්ඤි
විරතරං කාලං අරියමග්ගසම්භාගො සම්භතො, ස්වායං අරියමග්ගො පටිවිද්ධො.
යතො ඉමෙ කායාදයො අසුභාදිතො සභාවාදිතො සම්මදෙව පරිඤ්ඤාතාති
චතුබ්බධම්පි සම්මාසතිං යතාතථං විසයෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතං කත්වා. ඤාණෙන
පරිවිජිත්තිත්වාති ඉමස්ස අත්තභාවසඤ්ඤිතස්ස දුක්ඛභාරස්ස වහනෙ පයොජනභූතං
අත්තහිතං තාව බොධිමුලෙ ඵච පරිසමාපිතං, පරහිතං පන බුද්ධචෙනෙයාවිනයං.

පරිසමාපිතබ්බං, තං ඉදානි මාසත්තයෙනෙව පරිසමාපනං පාපුණිස්සති, අහම්පි විසාබාපුණ්ණමායං පරිනිබ්බායස්සාමීති එවං බුද්ධඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා සබ්බභාගෙන නිච්ඡයං කත්වා. ආයුසඬ්ඛාරං විස්සජ්ජීති ආයුතො ජීවිතස්ස අභිසඬ්ඛාරකං ඵලසමාපත්තිධම්මං න සමාපජ්ජස්සාමීති විස්සජ්ජී. තං විස්සජ්ජනෙනෙව තෙන අභිසඬ්ඛරියමානං ජීවිතසඬ්ඛාරං “න පවත්තෙස්සාමි”ති විස්සජ්ජී. තෙනාහ “තත්ථා”ති ආදි.

යානමහත්තතායපි පවත්ති ආකාරමහත්තතායපි මහත්තො පට්ඨිකම්පො. තත්ථ යානමහත්තතාය භූමිවාලස්ස මහත්තත්තං දස්සෙතුං “තදා කීර...පෙ.... කම්පිත්ථා”ති වුත්තං. සා පන ජාහික්ඛෙන්තභූතා දසසහස්සි ලොකධාතු එව, න යා කාවි. යා මහාහිනිභාරමහාහිජාති ආදිසුපි කම්පිත්ථ, තදාපි තත්තිකාය එව කම්පනෙ කිං කාරණං? ජාතික්ඛෙන්තභාවෙන තස්සෙව ආදිතො පරිග්ගහස්ස කතත්තා, පරිග්ගහකරණං වස්ස ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බං. තථා හි පුරිමබුද්ධානම්පි තාවත්තකමෙව ජාතික්ඛෙන්තං අහොසි. තථා හි වුත්තං “දසසහස්සි ලොකධාතු, නිස්සද්දා හොති නිරාකුලා...පෙ.... මහාසමුද්දො ආභුජති, දසසහස්සි පකම්පති”ති (බු. වං. 2.84-91) ව ආදි. උදකපරියන්තං කත්වා ඡප්පකාරපච්චෙනෙන අවිතරාගෙ හිංසෙතීති හිංසනො, සො එව හිංසනකොති ආහ “භයජනකො”ති. දෙවහෙරියොති දෙවදුන්දුහිසද්දස්ස පරියායවචනමත්තං. න චෙත්ථ කාවි හෙරි “දුන්දුහි”ති අධිප්පෙනා, අථ ඛො උප්පාතභාවෙන ලබ්භමානො ආකාසගතො නිග්ඝොසසද්දො. තෙනාහ “දෙවො”ති ආදි. දෙවොති මෙඝො. තස්ස හි ගජ්ජභාවෙන ආකාසස්ස වස්සාභාවෙන සුක්ඛගජ්ජිතසඤ්ඤිතෙ සද්දෙ නිච්ඡරන්තෙ දෙවදුන්දුහිසමඤ්ඤා. තෙනාහ “දෙවො සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජී”ති.

පීතිවෙගවිස්සට්ඨන්ති “එවං චිරතරං කාලං වහිතො අයං අත්තභාවසඤ්ඤිතො දුක්ඛභාරො, ඉදානි න චිරස්සෙව නික්ඛිපිස්සාමි”ති සඤ්ජාතසොමනස්සො භගවා සභාවෙනෙව පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි. එවං පන උදානෙන්තෙන අයම්පි අත්ථො සාධිතො හොතීති දස්සනත්ථං අට්ඨකථායං “කස්මා”ති ආදි වුත්තං.

තුලීයතීති තුලන්ති තුල-සද්දො කම්මසාධනොති දස්සෙතුං “තුලිත”න්ති ආදි වුත්තං. අප්පානුභාවතාය පරිච්ඡින්නං. තථා හි තං පරිතො ඛණ්ඩිතභාවෙන “පරිත්ත”න්ති වුච්චති. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනතො දීඝසන්තානතාය විපුලඵලතාය ව න තුලං න පරිච්ඡින්නං. යෙහි කාරණෙහි පුබ්බෙ අවිසෙසතො මහග්ගතං “අතුල”න්ති වුත්තං, තානි කාරණානි රූපාවචරතො අරූපස්ස සාතිසයානි විජ්ජන්තීති අරූපාවචරං “අතුල”න්ති වුත්තං. ඉතරඤ්ච “තුල”න්ති. අප්පවිපාකන්ති තීසුපි කම්මෙසු යං තනුවිපාකං හීනං, තං තුලං. ඛනුවිපාකන්ති යං මහාවිපාකං පණිතං, තං අතුලං. යං පනෙත්ථ මජ්ඣිමං, තං හීනං උක්කට්ඨන්ති ද්විධා හින්දිත්වා ද්විසුපි භාගෙසු පක්ඛිපිතබ්බං. හීනත්තිකවණ්ණනායං (ධ. ස. අට්ඨ. 14) වුත්තනයෙන වා අප්පඛනුවිපාකතං නිද්ධාරෙත්වා තස්ස වසෙන තුලාතුලභාවො වෙදිතබ්බො. සම්භවති එතස්මාති සම්භවොති ආහ “සම්භවහෙතුභූත”න්ති. නියකජ්ඣත්තරතොති සසන්තානධම්මෙසු විපස්සනාවසෙන ගොචරාසෙවනාය ව

නිරතො. සවිපාකම්පි සමානං පවත්තිවිපාකමත්තදායිකම්මං සවිපාකට්ඨෙන සම්භවං, න ච තං කාමාදිභවාහිසඬ්ඛාරකන්ති තතො විසෙසනත්ථං “සම්භව”න්ති වත්වා “භවසඬ්ඛාර”න්ති චුත්තං. ඔස්සජීති අරියමග්ගෙන අවස්සජී. කවචං විය අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා යීතං අත්තති සම්භූතත්තා අත්තසම්භවං කිලෙසඤ්ච අභින්නීති කිලෙසභෙදසහභාවිකම්මොස්සජ්ජනං දස්සෙන්නො තද්දුහයස්ස කාරණමවොච “අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො”ති.

පඨමවිකප්පෙ අවසජ්ජනමෙව චුත්තං, එත්ථ අවසජ්ජනාකාරොති තං දස්සෙන්නො “අථ වා”තිආදිමාහ. තත්ථ තීරෙන්තොති “උප්පාදො භයං, අනුප්පාදො ඛෙම”න්තිආදිනා (පටි. ම. 1.10) විමංසන්නො. “තුලෙන්තො තීරෙන්තො”තිආදිනා සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං “පඤ්චක්ඛන්ධා”තිආදිං වත්වා භවසඬ්ඛාරස්ස අවසජ්ජනාකාරං සරූපතො දස්සෙති. එවන්තිආදිනා පන උදානගාථාවණ්ණනායං ආදිතො චුත්තමත්ථං නිගමවසෙන දස්සෙති.

යන්ති (දී. නි. ටී. 2.171) කරණෙ, අධිකරණෙ වා පච්චත්තවචනන්ති ආහ “යෙන සමයෙන, යස්මිං වා සමයෙ”ති. උක්ඛෙපකවාතාති උදකසන්ධාරකවාතං උපච්ඡින්නදිත්වා යීතට්ඨානතො ඛෙපකවාතා. සට්ඨී...පෙ.... ඛහලන්ති ඉදං තස්ස වාතස්ස උඬ්ඛෙධප්පමාණමෙව ගහෙන්වා චුත්තං, ආයාමවිත්ථාරතො පන දසසහස්සවක්කවාළප්පමාණං කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළප්පමාණම්පි උදකසන්ධාරකවාතං උපච්ඡින්නදිත්වයෙව. ආකාසෙති පුබ්බෙ වාතෙන පතිට්ඨිතාකාසෙ. පුන වාතොති උක්ඛෙපකවාතෙ තථා කත්වා විගතෙ උදකසන්ධාරකවාතො පුන ආබන්ධිත්වා ගණ්භාති. යථා තං උදකං න භස්සති, එවං උපත්ථම්භෙන්තං ආබන්ධනවිතානවසෙන ඛන්ධිත්වා ගණ්භාති. තතො උදකං උග්ගච්ඡතීති තතො ආබන්ධිත්වා ගහණතො තෙන වාතෙන උට්ඨාපිතං උදකං උග්ගච්ඡති උපරි ගච්ඡති. හොතියෙවාති අත්තරත්තරා හොතියෙව. ඛහුභාවෙනාති මහාපථවියා මහත්තභාවෙන. සකලා හි මහාපථවී තදා ඔග්ගච්ඡති ච උග්ගච්ඡති ච, තස්මා කම්පනං න පඤ්ඤායති.

ඉජ්ඣනස්සාති ඉච්ඡිතත්ථසිජ්ඣනස්ස අනුභවිතබ්බස්ස ඉස්සරියසම්පත්තිආදිකස්ස. පරිත්තාති පටිලද්ධමත්තා නාතිසුභාවිතා. තථා ච භාවනා බලවතී න හොතීති ආහ “දුබ්බලා”ති. සඤ්ඤාසීසෙන හි භාවනා චුත්තා. අප්පමාණාති පගුණා සුභාවිතා. සා හි ටීරා දළ්භතරා හොතීති ආහ “බලවා”ති. “පරිත්තා පථවීසඤ්ඤා, අප්පමාණා ආපොසඤ්ඤා”ති දෙසනාමත්තමෙතං, ආපොසඤ්ඤාය පන සුභාවිතාය පථවීකම්පො සුබ්බෙනෙව ඉජ්ඣතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. සංවෙජෙන්තො වා දිබ්බසම්පත්තියා පමත්තං සක්කං දෙවරාජානං, විමංසන්නො වා තාවදෙව සමධිගතං අත්තතො ඉද්ධිබලං. සො කිරායස්මා (දී. නි. අට්ඨ. 2.171) බුරග්ගෙ අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – “අත්ථි නු බො කොචි හික්ඛු යෙන පබ්බජිතදිවසෙයෙව අරහත්තං පත්වා වෙජයන්නො පාසාදො කම්පිතපුබ්බො”ති. තතො “නත්ථි කොචි”ති ඤත්වා “අහං

කම්පෙස්සාමි” ති අභිඤ්ඤාබලෙන වෙජයන්තමත්ථකෙ යත්වා පාදෙන පහරිත්වා කම්පෙතුං නාසක්ඛි. අථ නං සක්කස්ස නාටකිත්ථියො ආභංසු – “පුත්ත සඬ්ඝරක්ඛිත, ත්වං පුත්තිගන්ධෙනෙව සීසෙන වෙජයන්තං කම්පෙතුං ඉච්ඡසි, සුප්පතිට්ඨිතො, තාත, පාසාදො, කථං කම්පෙතුං සක්ඛිස්සසි” ති.

සාමණෙරො “ඉමා දෙවතා මයා සද්ධිං කෙළිං කරොන්ති, අභං බො පන ආචරියං නාලත්ථං, කභං නු බො මෙ ආචරියො සාමුද්දිකමහානාගත්ථෙරො” ති ආචජ්ජෙත්වා “මහාසමුද්දෙ උදකලෙණං මාපෙත්වා දිවාච්ඡාරං නිසින්තො” ති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තතො නං ථෙරො, “තාත සඬ්ඝරක්ඛිත, අසික්ඛිත්වාච යුද්ධං පට්ටියොසි” ති වත්වා “නාසක්ඛි, තාත, වෙජයන්තං කම්පෙතු” ති පුච්ඡි. ආචරියං, භන්තෙ, නාලත්ථන්ති. අථ නං ථෙරො, “තාත, තුම්භාදිසෙ අකම්පෙන්තෙ අඤ්ඤො කො කම්පෙස්සති, දිට්ඨපුබ්බං තෙ, තාත, උදකපිට්ඨෙ ගොමයබණ්ඩං පිලවන්තං, තාත, කපල්ලපුචං පව්වන්තං අන්තන්තෙන පරිච්ඡින්නන්ති ඉම්නා ඔපම්මෙන ජානාහි” ති ආභ. සො “වට්ටිස්සති, භන්තෙ, එත්තකෙතා” ති වත්වා “පාසාදෙන පතිට්ඨිතොකාසං උදකං භොතු” ති අධිට්ඨාය වෙජයන්තාහිමුබ්බො අගමාසි. දෙවධිතරො තං දිස්වා “එකචාරං ලජ්ජිත්වා ගතො, පුනපි සාමණෙරො එති, පුනපි එති” ති වදිංසු. සක්කො දෙවරාජා “මා මය්භං පුත්තෙන සද්ධිං කථංගිත්ථ, ඉදාහි තෙන ආචරියො ලද්ධො බණෙන පාසාදං කම්පෙස්සති” ති ආභ. සාමණෙරොපි පාදඬුට්ඨෙයන පාසාදපුප්පිකං පහරි, පාසාදො චතුහි දිසාහි ඔණමති. දෙවතා “පතිට්ඨාතුං දෙහි, තාත, පාසාදස්ස, පතිට්ඨාතුං දෙහි, තාත, පාසාදස්සා” ති විරවිංසු. සාමණෙරො පාසාදං යථායානෙ යපෙත්වා පාසාදමත්ථකෙ යත්වා උදානං උදානෙසි –

“අජ්ජෙවාහං පබ්බජිතො, අජ්ජ පත්තාසවක්ඛයං;
අජ්ජ කම්පෙමි පාසාදං, අහො බුද්ධස්සුළාරතා.

“අජ්ජෙවාහං පබ්බජිතො, අජ්ජ පත්තාසවක්ඛයං;
අජ්ජ කම්පෙමි පාසාදං, අහො ධම්මස්සුළාරතා.

“අජ්ජෙවාහං පබ්බජිතො, අජ්ජ පත්තාසවක්ඛයං;
අජ්ජ කම්පෙමි පාසාදං, අහො සඬ්ඝස්සුළාරතා” ති.

“ධම්මතා එසා, භික්ඛවෙ, යදා බොධිසත්තො තුසිතකායා චට්ඨත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමති” ති (දී. නි. 2.18) වත්වා “අයඤ්ච දසසහස්සි ලොකධාතු සඬ්ඝමපි සම්පකම්පි සම්පවෙධි” ති (දී. නි. 2.18), තථා “ධම්මතා එසා, භික්ඛවෙ, යදා බොධිසත්තො මාතුකුච්ඡිමහා නික්ඛමති” ති (දී. නි. 2.32) වත්වා “අයඤ්ච දසසහස්සි ලොකධාතු සඬ්ඝමපි සම්පකම්පි සම්පවෙධි” ති (දී. නි. 2.32) ව මහාසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියං අභිජාතිඤ්ච ධම්මතාවසෙන මහාපදානෙ පථවීකම්පස්ස චුත්තත්තා ඉතරෙසුපි චතුසු යානෙසු පථවීකම්පො ධම්මතාවසෙනෙවාහි අත්ථතො චුත්තමෙතන්ති දට්ඨබ්බං.

ඉදානි නෙසං පථවීකම්පානං කාරණතො පවත්තිආකාරතො ච විභාගං දස්සෙතුං “ඉති ඉමෙසු” තිආදි චුත්තං. ධාතුකොපෙනාති උක්ඛෙපකවාතසඬ්ඛාතාය වායොධාතුයා පකොපෙන. ඉද්ධානුභාවෙනාති ඤාණද්ධියා, කම්මවිපාකජ්ඣියා වා සභාවෙන, තෙපෙනාති අත්ථො. පුඤ්ඤතෙපෙනාති පුඤ්ඤානුභාවෙන, මහාබොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤබලෙනාති අත්ථො. ඤාණතෙපෙනාති අනඤ්ඤසාධාරණෙන පටිච්චෙධඤාණානුභාවෙන. සාධුකාරදානවසෙනාති යථා අනඤ්ඤසාධාරණජ්ජට්ඨෙධඤාණානුභාවෙන අභිභතා මහාපථවී අභිසම්බොධියං කම්පිත්ථ, එවං අනඤ්ඤසාධාරණෙන දෙසනාඤාණානුභාවෙන අභිභතා මහාපථවී කම්පිත්ථ, තං පනස්සා සාධුකාරදානං විය හොතිති “සාධුකාරදානවසෙනා” ති චුත්තං.

යෙන පන භගවා

අසීතිඅනුබ්බස්සජනජ්ජට්ඨිමණ්ඩිතද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තරූපකායො සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනසම්ද්ධිධම්මකායො පුඤ්ඤමහත්තථාමමහත්තඉද්ධිමහත්තයසමහත්තපඤ්ඤාමහත්තානං පරමුක්කංසගතො අසමො අසමසමො අජ්ජට්ඨග්ගලො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අත්තනො අත්තභාවසඤ්ඤිතං බන්ධපඤ්චකං කජ්ජං වා කජ්ජාවසෙසං වා යපෙනුං සමත්ථොපි සඬ්ඛතධම්මපරිජිගුවිජනාකාරජ්ජවත්තෙන ඤාණවිසෙසෙන තිණායපි අමඤ්ඤමානො ආයුසඬ්ඛරොස්සජ්ජනවිධිනා නිරපෙක්ඛො ඔස්සජ්ජි. තදනුභාවාභිභතා මහාපථවී ආයුසඬ්ඛරොස්සජ්ජනෙ අකම්පිත්ථ. තං පනස්සා කාරුඤ්ඤසභාවසණ්ඨිතා විය හොතිති චුත්තං “කාරුඤ්ඤභාවෙනා” ති.

යස්මා භගවා පරිනිබ්බානසමයෙ චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජී, අත්තරත්තරා ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන තස්ස පුබ්බභාගෙ සාතිසයං තික්ඛං සුරං විපස්සනාඤාණඤ්ච පවත්තෙසි. “යදත්ථඤ්ච මයා එවං සුවීරකාලං අනඤ්ඤසාධාරණො පරමුක්කංසගතො ඤාණසම්භාරො සම්භතො, අනුත්තරො ච විමොක්ඛො සමධිගතො, තස්ස චත මෙ සිබාජ්ජත්තඵලභූතා අච්චන්තනිට්ඨා අනුපාදියෙසපරිනිබ්බානධාතු අජ්ජ සම්ජ්ඣති” ති භියොයා අතිවිය සොමනස්සජ්ජත්තස්ස භගවතො පිතිවිජ්ජාරාදිගුණවිපුලතරානුභාවො පරෙහි අසාධාරණඤාණාතිසයො උදපාදි, යස්ස සමාපත්තිබලසමුපවුහිතස්ස ඤාණාතිසයස්ස ආනුභාවං සන්ධාය ඉදං චුත්තං “ද්වෙමෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමසමවිපාකා” තිආදි (උදා. 75), තස්මා තස්සානුභාවෙන සමභිභතා මහාපථවී අකම්පිත්ථ, තං පනස්සා තස්සං වෙලායං ආරොදනාකාරජ්ජත්ති විය හොතිති “අවයමො ආරොදනෙනා” ති චුත්තං.

ඉදානි සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විවරන්තො “මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙ” තිආදිමාහ. අයං පනත්ථොති “සාධුකාරදානවසෙනා” තිආදිනා චුත්ත අත්ථො. පථවීදෙවතාය වසෙනාති එත්ථ සමුද්දෙවතා විය මහාපථවියා අධිදෙවතා කිර නාම අත්ථි, තාදියෙ කාරණෙ සති තස්සා විත්තවසෙන අයං මහාපථවී සඬ්ඛම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති. යථා වාතවලාභකදෙවතානං

චිත්තවසෙන වාතා වායන්ති, සීතූණ්භඛ්භවස්සවලාහකදෙවතානං චිත්තවසෙන සීතාදයො භවන්ති, තථා හි විසාබ්පුණ්ණමායං අභිසම්බොධිඅත්ථං බොධිරුක්ඛමුලෙ නිසින්නස්ස ලොකනාථස්ස අන්තරායකරණත්ථං උපට්ඨිතං මාරබලං විධමිතුං -

“අවෙනනායං පථවී, අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං;
සාපි දානබලා මය්භං, සත්තක්ඛත්තුං පකම්පමා”ති. (චරියා. 1.124) -

වචනසමනන්තරං මහාපථවී භිජ්ජිත්වා සපරිසං මාරං පරිවත්තෙසි. එතන්ති සාධුකාරදානාදි. යදිපි නත්ථි අවෙනනත්තා, ධම්මතාවසෙන පන චුත්තනයෙන සියාති සක්කා වත්තුං. ධම්මතා පන අත්ථතො ධම්මභාවො, සො පුඤ්ඤධම්මස්ස වා ඤාණධම්මස්ස වා ආනුභාවසභාවොති. තයිදං සබ්බං විචාරිතමෙව. එවඤ්ච කත්වා -

“ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසනො, සභාවසරසලක්ඛණෙ;
ධම්මතෙජෙන වසුධා, දසසහස්සි පකම්පමා”ති. (බු. වං. 2.166) -

ආදිවචනඤ්ච සමත්ථිතං හොති.

අයං පන (දී. නි. අට්ඨ. 1.149) මහාපථවී අපරෙසුපි අට්ඨසු යානෙසු අකම්පිත්ථ මහාභිනික්ඛමනෙ බොධිමණ්ඩුපසඬකමනෙ පංසුකුලග්ගහණෙ පංසුකුලධොවනෙ කාළකාරාමසුත්තෙ ගොතමකසුත්තෙ වෙස්සන්තරජාතකෙ බ්‍රහ්මජාලෙති. තත්ථ මහාභිනික්ඛමනබොධිමණ්ඩුපසඬකමනෙසු වීරියබලෙන අකම්පිත්ථ. පංසුකුලග්ගහණෙ “ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙ නාම වත්තාරො මහාදීපෙ පභාය පබ්බජිත්වා සුසානං ගන්ත්වා පංසුකුලං ගණ්හන්තෙන දුක්කරං භගවතා කත”න්ති අවිජරියවෙගාභිහතා අකම්පිත්ථ. පංසුකුලධොවනවෙස්සන්තරජාතකෙසු අකාලකම්පනෙන අකම්පිත්ථ. කාළකාරාමගොතමකසුත්තෙසු (අ. නි. 4.24; 3.126) “අභං සක්ඛි භගවා”ති සක්ඛිභාවෙන අකම්පිත්ථ. බ්‍රහ්මජාලෙ (දී. නි. 1.147) පන ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙසු විජට්ඨතා නිග්ගුම්ඛං කත්වා දෙසියමානෙසු සාධුකාරදානවසෙන අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

න කෙවලඤ්ච එතෙසුයෙව යානෙසු පථවී අකම්පිත්ථ, අථ බො තිසු සඬගහෙසුපි මහාමහින්දත්ථෙරස්ස ඉමං දීපං ආගන්ත්වා ජොතිවනෙ නිසිදිත්වා ධම්මං දෙසිතදිවසෙපි අකම්පිත්ථ. කල්‍යාණියමහාවිහාරෙ ව පිණ්ඩපාතියත්ථෙරස්ස චෙතියඬගණං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථෙව නිසිදිත්වා බුද්ධාරම්මණං පිතිං ගහෙත්වා ඉමං සුත්තන්තං ආරද්ධස්ස සුත්තපරියොසානෙ උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ. ලොහපාසාදස්ස පාචිනඅම්බලට්ඨිකට්ඨානං නාම අහොසි, තත්ථ නිසිදිත්වා දීඝභාණකත්ථෙරා බ්‍රහ්මජාලසුත්තං ආරභිංසු. තෙසං සජ්ඣායපරියොසානෙපි උදකපරියන්තමෙව කත්වා පථවී අකම්පිත්ථ.

යදි එවං “අට්ඨිමෙ, ආනන්ද, හෙතු අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිවාලස්ස පාත්‍රභාවායා”ති කස්මා අට්ඨෙව හෙතු චුත්තාති? නියමහෙතුභාවතො. ඉමෙයෙව හි

අට්ඨ හෙතු නියමන්ති, නාඤ්ඤ. තෙ හි කදාවි සම්භවන්තීති අනියමභාවතො න ගණිතා. චුත්තඤ්ඤෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙන මිලින්දපඤ්ඤෙ (මි. ප. 4.1.4) –

“අට්ඨිමෙ, භික්ඛවෙ, හෙතු අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිවාලස්ස පාතුභාවායාති. යං වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, තඤ්ච පන අකාලිකං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතුහි විප්පමුත්තං, තස්මා අගණිතං අට්ඨහි හෙතුහි.

“යථා, මහාරාජ, ලොකෙ තයොයෙව මෙසා ගණියන්ති වස්සිකො, හෙමන්තිකො, පාචුසකොති. යදි තෙ මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤා මෙසො පවස්සති, න සො මෙසො ගණියති සම්මතෙහි මෙසෙහි, අකාලමෙසොත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතුහි විප්පමුත්තං, න තං ගණියති අට්ඨහි හෙතුහි.

“යථා වා පන, මහාරාජ, හිමවන්තා පබ්බතා පඤ්ච නදිසතානි සන්දන්ති, තෙසං, මහාරාජ, පඤ්චන්තං නදිසතානං දසෙව නදියො නදිගණනාය ගණියන්ති. සෙය්‍යපීදං – ගඬ්ඛා, යමුනා, අවිරවතී, සරභු, මහී, සින්ධු, සරස්වතී, වෙත්‍රවතී, වීතංසා, වන්දභාගාති. අවසෙසා නදියො නදිගණනාය අගණිතා. කිංකාරණා? න තා නදියො ධුවසලිලා, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතුහි විප්පමුත්තං, න තං ගණියති අට්ඨහි හෙතුහි.

“යථා වා පන, මහාරාජ, රඤ්ඤා සතම්පි ද්විසතම්පි තිසතම්පි අමච්චා හොන්ති, තෙසං ඡයෙව ජනා අමච්චගණනාය ගණියන්ති. සෙය්‍යපීදං – සෙනාපති, පුරොහිතො, අක්ඛදස්සො, භණ්ඩාගාරිකො, ඡත්තග්ගාහකො, ඛග්ගග්ගාහකො, එතෙයෙව අමච්චගණනාය ගණියන්ති. කිංකාරණා? යුත්තත්තා රාජගුණෙහි. අවසෙසා අගණිතා, සබ්බෙ අමච්චාත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, වෙස්සන්තරෙන රඤ්ඤා මහාදානෙ දීයමානෙ යං සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවී කම්පිතා, අකාලිකං එතං කදාචුප්පත්තිකං අට්ඨහි හෙතුහි විප්පමුත්තං, න තං ගණියති අට්ඨහි හෙතුහි” ති.

භූමිවාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වාපාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(8) 3. යමකවග්ගො

1-10. සද්ධාසුත්තාදිවණ්ණනා

71-80. අට්ඨමස්ස පයමාදීනි උත්තානත්ථානෙව. දසමෙ කුච්ඡිතං සිද්ධිති කුසීනො ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. යස්ස ධම්මස්ස වසෙන පුග්ගලො “කුසීනො”ති වුච්චති, සො කුසීතභාවො ඉධ කුසීත-සද්දෙන වුත්තො. විනාපි හි භාවජොතනසද්දං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා “පටස්ස සුක්ක”න්ති, තස්මා කුසීතභාවවත්ථුනිති අත්ථො. තෙනාහ “කොසජ්ජකාරණානීති අත්ථො”ති. කම්මං නාම සමණසාරුජ්ජං ඊදිසන්ති ආහ “විවරවිචාරණාදී”ති. විරියන්ති පධානවිරියං. තං පන වඩ්ඤ්මනවසෙන කරණෙ කායිකන්තිපි වත්තබ්බතං ලහතිති ආහ “දුට්ඨමපි”ති. පත්තියාති පාපුණනත්ථං. ඔසීදනන්ති භාවනානුයොගෙ සඬකොවො. මාසෙහි ආවිතං නිවිතං වියාති මාසාවිතං, තං මඤ්ඤෙ. යස්මා මාසා තිත්තා විසෙසෙන ගරුකා හොන්ති, තස්මා “යථා තිත්තමාසො”තිආදි වුත්තං. වුට්ඨිතො හොති ගිලානභාවාති අධිජ්ජායො.

තෙසන්ති ආරම්භවත්ථුනං. ඉමිනාව නයෙනාති ඉමිනා කුසීතවත්ථුසු වුත්තෙනෙව නයෙන “දුට්ඨමපි විරියං ආරහති”තිආදිනා. ඉදං පයමන්ති “ඉදං, හන්දාහං, විරියං ආරහාමි”ති, “ඵචං භාවනාය අබ්භුස්සහනං පයමං ආරම්භවත්ථු”තිආදිනා ව අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා තථා පයමං පවත්තං අබ්භුස්සහනඤ්ඤි උපරි විරියාරම්භස්ස කාරණං හොති. අනුරූපපච්චවෙක්ඛණසහිතානි හි අබ්භුස්සහනානි තමමුලකානි වා පච්චවෙක්ඛණානි අට්ඨ ආරම්භවත්ථුනිති වෙදිතබ්බානි.

සද්ධාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

81-626. සෙසං උත්තානමෙව.

ඉති මනොරථපූරණියා අඬගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

අට්ඨකනිපාතවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා සමත්තා.

නමො තස්ස හගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඬගුත්තරනිකායෙ

නවකනිපාත-ටීකා

1. පයමපණ්ණාසකං

1. සම්බෝධිවග්ගො

1-2. සම්බෝධිසුත්තාදිවග්ගො

1-2. නවකනිපාතස්ස පට්ටකියෙසු නත්ථි වත්තබ්බං.

3. මෙඝියසුත්තවග්ගො

3. තතියෙ (උදා. අට්ඨ. 31) මෙඝියොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. උපට්ඨාකො හොතීති පරිවාරකො හොති. භගවතො හි පට්ටකියො උපට්ඨාකා අනිබ්දධා අහෙසුං. එකදා නාගසමලො, එකදා නාගිතො, එකදා උපවාණො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දො සමණුද්දෙසො, එකදා සාගතො, එකදා මෙඝියො, තදාපි මෙඝියත්ථෙරොව උපට්ඨාකො හොති. තෙනාහ “තෙන බො පන සමයෙන ආයස්මා මෙඝියො භගවතො උපට්ඨාකො හොතී”ති.

කිම්කාළායාති කාළකිම්නං බහුලතාය “කිම්කාළා”ති ලද්ධනාමාය නදියා. ජඩ්ඝාචිහාරන්ති විරනිසජ්ජාය ජඩ්ඝාසු උප්පන්නකිලමථවිනොදනත්ථං විවරණං. පාසාදිකන්ති අවිරලුක්ඛතාය සිනිද්ධපත්තතාය ව පස්සන්තානං පසාදං ආවහතීති පාසාදිකං. සන්දවිජායතාය මනුඤ්ඤභූමිභාගතාය ව අන්තො පට්ටිඨානං. පීතිසොමනස්සජනනට්ඨෙත විත්තං රමෙතීති රමණීයං. අලන්ති පරියත්තං, යුත්තන්තිපි අත්ථො. පධානත්ථිකස්සාති පධානෙන භාවනානුයොගෙන අත්ථිකස්ස. යස්මා සො පධානකම්මෙ යුත්තො පධානකම්මිකො නාම හොති, තස්මා චුත්තං “පධානකම්මිකස්සා”ති. ආගච්ඡෙය්‍යාහන්ති ආගච්ඡෙය්‍යං අහං. ථෙරෙන කිර පුබ්බෙ තං යානං අනුප්පට්ඨායා පඤ්ච ජාතිසතාති රඤ්ඤා එව සතා අනුභූතපුබ්බං උය්‍යානං අහොසි, තෙනස්ස දිට්ඨමත්තෙයෙව තත්ථ විහරිතුං විත්තං නම්.

යාව අඤ්ඤාපි කොචි හික්ඛු ආගච්ඡතීති අඤ්ඤො කොචිපි හික්ඛු මම සන්තිකං යාව ආගච්ඡති, තාව ආගමෙහිති අත්ථො. “කොචි හික්ඛු දිස්සති”තිපි පායො, “ආගච්ඡතු”තිපි පයන්ති, තථා “දිස්සතු”තිපි. නත්ථි කිඤ්චි උත්තරි කරණීයන්ති චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාදීනං සොළසන්තං කිච්චානං කතත්තා අභිසම්බෝධියා වා අධිගතත්තා තතො අඤ්ඤං උත්තරි කරණීයං නාම නත්ථි. චතුසු සච්චෙසු චතුන්තං කිච්චානං කතත්තාති ඉදං පන මග්ගවසෙන ලබ්භනානං හෙදං අනුපෙක්ඛිත්වා චුත්තං. අත්ථි කතස්ස පට්ටකියොති මග්ගං සන්තානෙන නිජ්ජාදිතස්ස සීලාදිධම්මස්ස අරියමග්ගස්ස අනධිගතත්තා තදත්ථං පුන වඩ්ඪනසඩ්ධාතො පට්ටකියො අත්ථි, ඉච්ඡිතබ්බොති අත්ථො.

තිව්ධනාටකපරිවාරොති මහන්තිත්ථියො මජ්ඣිමිත්ථියො අතිතරුණිත්ථියොති එවං වඩුකුමාරකකඤ්ඤාවත්ථාහි තිව්ධාහි නාටකිත්ථිහි පරිවුතො.

අකුසලචිතක්කෙහිති යථාචුත්තෙහි කාමචිතක්කාදිහි. අපරෙ පන “තස්මිං වනසණ්ඨෙ පුප්ඵලපල්ලවාදීසු ලොභවසෙන කාමචිතක්කො, බරස්සරානං

පක්ඛිආදීනං සද්දස්සවනෙන ඛ්‍යාපාදවිතක්කො, ලෙඩ්ඛුආදීනි තෙසං විහෙය්‍යාධිප්පායෙන විහිංසාවිතක්කො. ‘ඉධෙවාහං වසෙය්‍ය’න්ති තත්ථ සාපෙක්ඛතාවසෙන වා කාමවිතක්කො, වනවරකෙ තත්ථ තත්ථ දිස්වා තෙසු විත්තදුඛිතෙන ඛ්‍යාපාදවිතක්කො, තෙසං විහෙය්‍යාධිප්පායෙන විහිංසාවිතක්කො තස්ස උප්පජ්ජති’ති වදන්ති. යථා තථා වා තස්ස මිච්ඡාවිතක්කප්පවත්තියෙව අච්ඡරියකාරණං. අච්ඡරියං වත, භොති ගරහණච්ඡරියං නාම කිරෙනං. යථා ආයස්මා ආනන්දො භගවතො වලියගත්තං දිස්වා අවොව ‘අච්ඡරියං, හන්තෙ, අඛ්භුතං, හන්තෙ’ති (සං. නි. 5.511). සම්පරිවාරිතාති වොකිණ්ණං. අත්තනි ගරුමිහි ව එකත්තෙපි ඛහුවවනං දිස්සති. ‘අන්වාසත්තො’තිපි පාඨො. කස්මා පනස්ස භගවා තත්ථ ගමනං අනුජානි? ‘අනනුඤ්ඤාතොපි වායං මං ඔහාය ගච්ඡස්සතෙව, පරිවාරකාමතාය මඤ්ඤෙ භගවා ගන්තුං න දෙනීති වස්ස සීයා අඤ්ඤට්ඨන්තං, තදස්ස දීසරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තෙය්‍යා’ති අනුජානි.

එවං තස්මිං අත්තනො පවත්තිං ආරොචෙත්වා නිසින්තෙ අථස්ස භගවා සප්පායධම්මං දෙසෙන්නො ‘අපරිපක්කාය, මෙසීය, චෙතොවිමුත්තියා’තිආදිමාහ. තත්ථ ‘අපරිපක්කායා’ති පරිපාකං අප්පත්තාය. චෙතොවිමුත්තියාති කිලෙසෙහි චෙතසො විමුත්තියා. පුබ්බභාගෙ හි තදභිගවසෙන චෙව වික්ඛම්භනවසෙන ව චෙතසො විමුත්ති භොති, අපරභාගෙ සමුවිෂේදවසෙන චෙව පටිප්පස්සද්ධිවසෙන ව. සායං විමුත්ති භෙට්ඨා විත්ථාරතො කට්ඨාව, තස්මා තත්ථ චුත්තනයෙන චෙදිතඛ්ඛා. තත්ථ විමුත්තිපරිපාවතීයෙහි ධම්මෙහි ආසයෙ පරිපාවිතෙ සොධිතෙ විපස්සනාය මග්ගගඛ්භං ගණ්හන්තියා පරිපාකං ගච්ඡන්තියා චෙතොවිමුත්ති පරිපක්කා නාම භොති, තදභාවෙ අපරිපක්කා.

කතමෙ පන විමුත්තිපරිපාවතීයා ධම්මා? සද්ධිත්ථියාදීනං විසුද්ධිකරණවසෙන පන්තරස ධම්මා චෙදිතඛ්ඛා. චුත්තඤ්ඤෙනං –

‘අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චචෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි සද්ධිත්ථියං විසුජ්ඣති.

‘කුසිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මප්පධානෙ පච්චචෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි වීරිසිත්ථියං විසුජ්ඣති.

‘මුට්ඨස්සති පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චචෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි සතිත්ථියං විසුජ්ඣති.

“අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො
හජතො පයිරුපාසතො, ඤානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි
තීභාකාරෙහි සමාධිත්ථියං විසුජ්ඣති.

“දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො
හජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤාණවරියං පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි
තීභාකාරෙහි පඤ්ඤත්ථියං විසුජ්ඣති.

“ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ච පුග්ගලෙ සෙවතො
හජතො පයිරුපාසතො, පඤ්ච සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි
පන්තරසහි ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විසුජ්ඣන්ති”ති (පටි. ම.
1.185).

අපරෙහිපි පන්තරසහි ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විසුජ්ඣන්ති. අපරෙපි
පන්තරස ධම්මා විමුක්තිපරිපාචනියා. සද්ධාපඤ්චමානි ඉන්ද්‍රියානි, අනිච්චසඤ්ඤා
අනිච්චෙ, දුක්ඛසඤ්ඤා දුක්ඛෙ, අනත්තසඤ්ඤා, පභානසඤ්ඤා, විරාගසඤ්ඤානි
ඉමා පඤ්ච නිබ්බේධභාගියා සඤ්ඤා, කල්‍යාණමිත්තතා, සීලසංවරො,
අභිසල්ලෙඛනා, වීර්යාරම්භො, නිබ්බේධිකපඤ්ඤානි. තෙසු වෙනෙය්‍යාදමනකුසලො
සත්ථා වෙනෙය්‍යස්ස මෙඝියත්ථෙරස්ස අජ්ඣාසයවසෙන ඉධ
කල්‍යාණමිත්තතාදෙයො විමුක්තිපරිපාචනියෙ ධම්මෙ දස්සෙන්නො “පඤ්ච ධම්මා
පරිපක්කාය සංවත්තන්ති”ති වත්ථා තෙ විත්ථාරෙන්නො “ඉධ, මෙඝිය, භික්ඛු
කල්‍යාණමිත්තො හොති”ති ආදිමාහ.

තත්ථ කල්‍යාණමිත්තොති කල්‍යාණො හද්දො සුන්දරො මිත්තො එතස්සාති
කල්‍යාණමිත්තො. යස්ස සීලාදිගුණසම්පන්නො “අඝස්ස තාතා භිතස්ස විධාතා”ති
එවං සබ්බාකාරෙන උපකාරො මිත්තො හොති, සො පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තොව.
යථාචුත්තෙහි කල්‍යාණපුග්ගලෙහෙව සබ්බිරියාපථෙසු සහ අයති පවත්නති, න විනා
තෙහිති කල්‍යාණසභායො. කල්‍යාණපුග්ගලෙසු එව විත්තෙන වෙව කායෙන ව
නිත්තපොණපබ්භාරභාවෙන පවත්නතිති කල්‍යාණසම්පවඩ්ඛො. පදත්තයෙන
කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙ ආදරං උප්පාදෙති. අයං කල්‍යාණමිත්තතාසඬ්ඛාතො
බ්‍රහ්මවරියවාසස්ස ආදිභාවතො සබ්බෙසඤ්ච කුසලධම්මානං බහුකාරතාය
පධානභාවතො ව ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු ආදිතො චුත්තත්තා පයමො
අනවජ්ජධම්මො අවිසුද්ධානං සද්ධාදීනං විසුද්ධිකරණවසෙන වෙනොවිමුක්තියා
පරිපක්කාය සංවත්තති. එත්ථ ව කල්‍යාණමිත්තස්ස බහුකාරතා පධානතා ව
“උපඨිසිමිදං, හන්තෙ, බ්‍රහ්මවරියස්ස යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා”ති වදන්තං
ධම්මභණ්ඩාගාරිකං “මා හෙවං, ආනන්දා”ති ද්වික්ඛතුං පටිසෙධෙත්ථා
“සකලමෙව හිදං, ආනන්ද, බ්‍රහ්මවරියං යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා
කල්‍යාණසභායතා”ති – ආදිසුත්තපදෙහි (සං. නි. 1.129; 5.2) වෙදිතබ්බා.

පුත වපරන්නි පුත ව අපරං ධම්මජාතං. සීලවානි එත්ථ කෙනට්ඨෙත සීලං?
සීලනට්ඨෙත සීලං. කිම්දං සීලනං නාම? සමාධානං, කායකම්මාදීනං සුසීලාවසෙන
අවිජ්ජකිණ්ණතානි අත්ථො. අථ වා උපධාරණං, ඤානාදිකුසලධම්මානං
පතිට්ඨානවසෙන ආධාරභාවොති අත්ථො. තස්මා සීලෙති, සීලතීති වා සීලං. අයං
තාව සද්දලක්ඛණනයෙන සීලට්ඨො. අපරෙ පන “සිරට්ඨො සීලට්ඨො, සීතලට්ඨො,
සීලට්ඨො”ති නිරුත්තිනයෙන අත්ථං වණ්ණෙන්නි. තයිදං පාරිසුරිතො අතිසයනො
වා සීලං අස්ස අත්ථිති සීලවා, සීලසම්පන්නොති අත්ථො.

යථා ව සීලවා හොති සීලසම්පන්නො, තං දස්සෙතුං
“පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ පාතිමොක්ඛන්ති සික්ඛාපදසීලං.
තඤ්ඤි යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහිති
පාතිමොක්ඛං. සංවරණං සංවරො, කායවාචාහි අවිතික්කමො. පාතිමොක්ඛමෙව
සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො, තෙන සංවුත්තො පිහිතකායවාචොති
පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො. ඉදමස්ස තස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතභාවපරිදීපනං. චිහරතීති
තදනුරූපවිහාරසමඬගිභාවපරිදීපනං. ආචාරගොචරසම්පන්නොති හෙට්ඨා
පාතිමොක්ඛසංවරස්ස උපරි විසෙසානං යොගස්ස ව උපකාරධම්මපරිදීපනං.
අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවිති පාතිමොක්ඛසීලතො අවචනධම්මතාපරිදීපනං.
සමාදායාති සික්ඛාපදානං අනවසෙසතො ආදානපරිදීපනං. සික්ඛතීති සික්ඛාය
සමඬගිභාවපරිදීපනං. සික්ඛාපදෙසුති සික්ඛිතඛිඛධම්මපරිදීපනං.

අපරො නයො – කිලෙසානං බලවභාවතො පාපකිරියාය සුකරභාවතො
පුඤ්ඤකිරියාය ව දුක්කරභාවතො බහුක්ඛත්තුං අපායෙසු පතනසීලොති පාතී,
පුට්ඨජ්ජනො. අනිච්චතාය වා භවාදීසු කම්මවෙගුක්ඛිත්තො සට්ඨන්තං විය
අනවට්ඨානෙන පරිබ්භමනතො ගමනසීලොති පාතී. මරණවසෙන වා තම්හි තම්හි
සත්තනිකායෙ අත්තභාවස්ස පතනසීලො වා පාතී, සත්තසන්නානො, චිත්තමෙව වා.
තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. චිත්තස්ස හි විමොක්ඛෙන
සත්තො “විමුත්තො”ති වුච්චති. වුත්තඤ්ඤි “චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්ති”ති (සං.
නි. 3.100), “අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත”න්ති (මහාව. 28) ව.

අථ වා අවිජ්ජාදිහෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පචත්තතීති පාති.
“අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරත”න්ති
(සං. නි. 2.124) හි වුත්තං. තස්ස පාතිතො සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙසත්තයතො
මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛං.

අථ වා පාතෙති විනිපාතෙති දුක්ඛෙති පාති, චිත්තං. වුත්තඤ්ඤි “චිත්තෙන නියති
ලොකො, චිත්තෙන පරිකස්සති”ති (සං. නි. 1.62). තස්ස පාතිතො මොක්ඛො
එතෙනාති පාතිමොක්ඛං. පතති වා එතෙන අපායදුක්ඛෙ සංසාරදුක්ඛෙ වාති පාති,
තණ්හාදිසංකිලෙසො. වුත්තඤ්ඤි “තණ්හා ජනෙති පුරිසං (සං. නි. 1.55).
තණ්හාදුතියො පුරිසො”ති (අ. නි. 4.9; ඉතිවු. 15, 105) ව ආදි. තතො පාතිතො
මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං.

අථ වා පතති එත්ථාති පාති, ඡ අජ්ඣක්ඛිකඛාහිරාති ආයතනාති. චුත්තඤ්ඤි
 “ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො, ඡසු කුබ්බති සන්ථව්”න්ති (සු. නි. 171). තතො
 ඡඅජ්ඣක්ඛිකඛාහිරායතනසංඛිතතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං. අථ වා
 පාතො විනිපාතො අස්ස අත්ථිති පාති, සංසාරො. තතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං.
 අථ වා සබ්බලොකාධිපතිභාවතො ධම්මිස්සරො භගවා පතීති චුච්චති, මුච්චති
 එතෙනාති මොක්ඛො, පතිතො මොක්ඛො තෙන පඤ්ඤත්තත්තාති පතිමොක්ඛො,
 පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛං. සබ්බගුණානං වා මූලභාවතො උත්තමට්ඨෙයන පති
 ව සො යථාචුත්තෙනත්ථෙයන මොක්ඛො වාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව
 පාතිමොක්ඛං. තථා හි චුත්තං “පාතිමොක්ඛන්ති ආදිමෙතං මුඛමෙතං
 පමුඛමෙතං”න්ති (මහාව. 135) විත්ථාරො.

අථ වා ප-ඉති පකාරෙ, අතීති අච්චන්තත්ථෙ නිපාතො, තස්මා පකාරෙහි
 අච්චන්තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. ඉදඤ්ඤි සීලං සයං තදඛිගවසෙන,
 සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ඤ වීක්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡෙදවසෙන අච්චන්තං
 මොක්ඛෙති මොචෙතීති පාතිමොක්ඛං. පති පති මොක්ඛොති වා පතිමොක්ඛො,
 තම්භා තම්භා වීතික්කමදොසතො පච්චෙකං මොක්ඛොති අත්ථො. පතිමොක්ඛො
 එව පාතිමොක්ඛං. මොක්ඛොති වා නිබ්බානං, තස්ස මොක්ඛස්ස පටිබ්බිඛභූතොති
 පතිමොක්ඛො. සීලසංවරො හි සූරියස්ස අරුණුග්ගමනං විය නිබ්බානස්ස උදයභූතො
 තප්පට්ඨාගොව යථාරහං කිලෙසනිබ්බාපනතො. පතිමොක්ඛොයෙව පාතිමොක්ඛං.
 අථ වා මොක්ඛං පති වත්තති, මොක්ඛාහිමුඛන්ති වා පතිමොක්ඛං, පතිමොක්ඛමෙව
 පාතිමොක්ඛන්ති එවං තාව එත්ථ පාතිමොක්ඛසද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංවරති පිදහති එතෙනාති සංවරො, පාතිමොක්ඛමෙව සංවරොති
 පාතිමොක්ඛසංවරො. අත්ථො පන තතො තතො වීතික්කම්තබ්බතො විරතියො
 චෙතනා ව, තෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො සමන්තාගතො
 පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො. චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා – “ඉමිනා
 පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සම්පන්නො
 සමන්තාගතො, තෙන චුච්චති පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො”ති (විහ. 511).

විහරතීති ඉරියාපථවිහාරෙන විහරති ඉරියති වත්තති.
 ආචාරගොචරසම්පන්නොති වෙඨදානාදිමිථිජාථිවස්ස කායපාගබ්භියාදීනඤ්ඤ
 අකරණෙන සබ්බෙසො අනාචාරං වජ්ජෙත්වා කායිකො අවිතික්කමො, වාචසිකො
 අවිතික්කමො, කායිකවාචසිකො අවිතික්කමොති එවං චුත්තහික්ඛු
 සාරුප්පආචාරසම්පත්තියා වෙසියාදිඅගොචරං වජ්ජෙත්වා පිණ්ඩපානාදිඅත්ථං
 උපසඬකම්තුං යුත්තට්ඨානසංඛිතගොචරවරණෙන ව සම්පන්නත්තා
 ආචාරගොචරසම්පන්නො.

අපිච යො හික්ඛු සත්ථරි සගාරවො සප්පතිස්සො සබ්බමචාරීසු සගාරවො
 සප්පතිස්සො හිරොත්තප්පසම්පන්නො සුනිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන
 අහික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සම්ඤ්ජිතෙන

පසාරිතෙන ඉරියාපථසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤා ජාගරියං අනුයුත්තො සතිසම්පජ්ඤාදිකං සමන්තාගතො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පච්චිත්තො අසංසට්ඨො ආභිසමාවාරිකෙසු සක්කච්චකාරී ගරුචිත්තිකාරබහුලො විහරති, අයං වුච්චති ආචාරසම්පන්නො.

ගොවරො පන උපනිස්සයගොවරො, ආරක්ඛගොවරො, උපනිබන්ධගොවරොති තිථිධො. තත්ථ යො දසකථාවත්ථුගුණසමන්තාගතො චුත්තලක්ඛණො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අස්සුතං සුඤ්ඤාති, සුතං පරියොදාපෙනි, කඬ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙනි, යස්ස ච අනුසික්ඛන්තො සද්ධාය වඩ්ඪති, සීලෙන, සුතෙන, වාගෙන, පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං වුච්චති උපනිස්සයගොවරො.

යො භික්ඛු අන්තරසරං පට්ට්ඨො වීථිං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සි සංවුතො ගච්ඡති, න භත්ථිං ඔලොකෙන්තො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං ඔලොකෙන්තො, න උද්ධං උල්ලොකෙන්තො, න අධො ඔලොකෙන්තො, න දිසාවිදිසං පෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං ආරක්ඛගොවරො.

උපනිබන්ධගොවරො පන චත්තාරො සතිපට්ඨානා, යත්ථ භික්ඛු අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා – ‘කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොවරො සකො පෙත්තිකො විසයො, යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා’ති (සං. නි. 5.372). තත්ථ උපනිස්සයගොවරස්ස පුබ්බෙ චුත්තත්තා ඉතරෙසං වසෙනෙත්ථ ගොවරො වෙදිතබ්බො. ඉති යථාචුත්තාය ආචාරසම්පත්තියා ඉමාය ච ගොවරසම්පත්තියා සමන්තාගතත්තා ආචාරගොවරසම්පන්නො.

අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති අප්පමත්තකත්තා අණුප්පමාණෙසු අස්සති යා අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙබ්බසකුසලචිත්තුප්පාදාදිහෙදෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සනසීලො. යො භි භික්ඛු පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨසට්ඨියොජනසහසහස්සබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතරාජසදිසං කත්වා පස්සති, යොපි සබ්බලහුකං දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා පස්සති, අයම්පි අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී නාම. සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසුති යංකිඤ්චි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිතබ්බං, තං සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අනවසෙසං සමාදියිත්වා සික්ඛති, චත්තති පුරෙතීති අත්ථො.

අභිසල්ලෙබ්බකාති අතිවිය කිලෙසානං සල්ලෙබ්බනීයා, තෙසං තනුභාවාය පභානාය යුත්තරූපා. වෙනොවිවරණසප්පායාති වෙනසො පට්චිජාදකානං නීවරණානං දුර්භාවකරණෙන වෙනොවිවරණසඬ්ඛාතානං සමථවිපස්සනානං සප්පායා, සමථවිපස්සනාචිත්තස්සෙව චා විවරණාය පාකට්ඨකරණාය චා සප්පායා උපකාරිකාති වෙනොවිවරණසප්පායා.

ඉදානි යෙන නිබ්බිදාදිආවහණෙන අයං කථා අභිසල්ලෙඛිකා
 වෙතොව්වරණසප්පායා ව නාම හොති, තං දස්සෙතුං “එකන්තනිබ්බිදායා”තිආදි
 වුත්තං. තත්ථ එකන්තනිබ්බිදායාති එකංසෙනෙව වට්ටදුක්ඛතො නිබ්බන්දනත්ථාය.
 වීරාගාය නිරොධායාති තස්සෙව විරජ්ජනත්ථාය ව නිරුජ්ඣනත්ථාය ව.
 උපසමායාති සබ්බකිලෙසවූපසමාය. අභිඤ්ඤායාති සබ්බස්සපි අභිඤ්ඤායාස්ස
 අභිජානනාය. සම්බොධායාති චතුමග්ගසම්බොධාය. නිබ්බානායාති
 අනුපාදිසෙසනිබ්බානාය. එතෙසු හි ආදිතො තිහි පදෙහි විපස්සනා වුත්තා, ද්වීහි
 නිබ්බානං වුත්තං. සමථවිපස්සනා ආදිං කත්වා නිබ්බානපරියොසානො අයං සබ්බො
 උත්තරිමනුස්සධම්මො දසකථාවත්ථුලාභිතො සිජ්ඣතිති දස්සෙති.

ඉදානි තං කථං විහජිත්වා දස්සෙන්තො “අප්පිච්ඡකථා”තිආදිමාහ. තත්ථ
 අප්පිච්ඡොති නිඉච්ඡො, තස්ස කථා අප්පිච්ඡකථා, අප්පිච්ඡභාවජ්ජපිසංයුත්තකථා වා
 අප්පිච්ඡකථා. එත්ථ ව අත්තිච්ඡො, පාපිච්ඡො, මහිච්ඡො, අප්පිච්ඡොති ඉච්ඡාවසෙන
 චත්තාරො පුග්ගලා. තෙසු අත්තනා යථාලද්ධෙන ලාභෙන අතිත්තො උපරුපරි
 ලාභං ඉච්ඡන්තො අත්තිච්ඡො නාම. යං සන්ධාය –

“චතුඛිහි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨාහිපි ව සොළස;
 සොළසාහි ව ඛාත්තිංස, අත්තිච්ඡං චක්කමාසදො;
 ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං හමති මත්ථකෙ”ති. (ජා. 1.5.103) ව;

“අත්තිච්ඡං අතිලොභෙන, අතිලොභමදෙන වා”ති. ව වුත්තං;

ලාභසක්කාරසිලොකනිකාමයමානාය අසන්තගුණසම්භාවනාධිජ්ජායො
 පාපිච්ඡො. යං සන්ධාය වුත්තං “ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො ‘සද්ධොති මං
 ජනො ජානාතු’ති ඉච්ඡති, දුස්සිලො සමානො ‘සිලවාති මං ජනො ජානාතු’ති
 ඉච්ඡති”තිආදි (විහ. 851).

සන්තගුණසම්භාවනාධිජ්ජායො පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤා මහිච්ඡො, යං
 සන්ධාය වුත්තං “ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො ‘සද්ධොති මං ජනො ජානාතු’ති
 ඉච්ඡති, සිලවා සමානො ‘සිලවාති මං ජනො ජානාතු’ති ඉච්ඡති”තිආදි.
 දුත්තජ්ජියතාය හිස්ස විජාතමාතාපි විත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙනං වුවචති
 —

“අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ව, මහිච්ඡො වාපි පුග්ගලො;
 සකටෙන පච්චයෙ දෙන්තු, තයොපෙනෙ අතප්පයා”ති.

එතෙ පන අත්තිච්ඡතාදයො දොසෙ ආරකා විචජ්ජෙන්වා
 සන්තගුණනිගුහනාධිජ්ජායො පටිග්ගහණෙ ව මත්තඤ්ඤා අප්පිච්ඡො. අත්තනි
 විජ්ජමානම්පි ගුණං පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය සද්ධො සමානො “සද්ධොති මං ජනො
 ජානාතු”ති න ඉච්ඡති, සිලවා, බහුස්සුතො, පච්චිත්තො, ආරද්ධවිරියො,
 උපට්ඨිතස්සති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා සමානො “පඤ්ඤවාති මං ජනො ජානාතු”ති

න ඉච්ඡති. ස්වායං පච්චයජ්ජිවිණො, ධුතඬගජ්ජිවිණො, පරියත්තිඅජ්ජිවිණො
අධිගමජ්ජිවිණොති චතුඛ්ඛිධො. තත්ථ චතුසු පච්චයෙසු අජ්ජිවිණො පච්චයදායකං
දෙය්‍යාධම්මං අත්තනො ථාමඤ්ච ඔලොකෙත්වා සචෙපි හි දෙය්‍යාධම්මො ඛහු හොති,
දායකො අජ්ජං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අජ්ජමෙව ගණ්හාති. දෙය්‍යාධම්මො
චෙ අජ්ජො, දායකො ඛහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යාධම්මස්ස වසෙන අජ්ජමෙව ගණ්හාති.
දෙය්‍යාධම්මොපි චෙ ඛහු, දායකොපි ඛහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා
පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති. එවරුපො හි හික්ඛු අනුජ්ජන්තං ලාභං උජ්ජාදෙති,
උජ්ජන්තං ලාභං ථාවරං කරොති, දායකානං චිත්තං ආරාධෙති. ධුතඬගසමාදානස්ස
පන අත්තති අත්ථිභාවං න ජානාපෙතුකාමො ධුතඬගජ්ජිවිණො. යො අත්තනො
ඛහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං පරියත්තිඅජ්ජිවිණො. යො පන
සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො හුත්වා සමුභ්මචාරිනම්පි අත්තනො
සොතාපන්නාදිභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං අධිගමජ්ජිවිණො. එවමෙනෙසං
අජ්ජිවිජානං යා අජ්ජිවිජතා, තස්සා සද්ධිං සන්දස්සනාදිවිධිනා
අනෙකාකාරවොකාරානිසංසචිභාවනවසෙන සජ්ජපිපක්ඛස්ස අත්තිවිජ්ජනාදිභෙදස්ස
ඉච්ඡාවාරස්ස ආදීනවචිභාවනවසෙන ච පචත්තා කථා අජ්ජිවිජකථා.

සන්තුට්ඨිකථාති එත්ථ සන්තුට්ඨිති සකෙන අත්තනා ලද්ධෙන තුට්ඨි සන්තුට්ඨි.
අථ වා විසමං පච්චයිච්ඡං පභාය සමං තුට්ඨි සන්තුට්ඨි, සන්තෙන වා විජ්ජමානෙන
තුට්ඨි සන්තුට්ඨි. චුත්තඤ්චෙනං -

“අතීතං නානුබද්ධො සො, නජ්ජපජ්ජමනාගතං;
පච්චුජ්ජන්තෙන යාපෙන්නො, සන්තුට්ඨොති පචුච්චති” ති.

සම්මා වා ඤායෙන භගවතා අනුඤ්ඤාතවිධිනා පච්චයෙහි තුට්ඨි සන්තුට්ඨි,
අත්ථනො ඉතරීතරපච්චයසන්නොසො, සො ද්වාදසවිධො හොති. කථං? චීවරෙ
යථාලාභසන්නොසො, යථාබලසන්නොසො, යථාසාරුජ්ජසන්නොසොති තිථිධො.
එවං පිණ්ඩපාතාදීසු.

තත්‍රායං පභෙදවණ්ණනා - ඉධ හික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො
තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්නොපි න ගණ්හාති, අයමස්ස චීවරෙ
යථාලාභසන්නොසො. අථ පන පකතිදුඛිඛලො වා හොති ආබාධජරාහිභූතො වා,
ගරුචීවරං පාරුපන්නො කිලමති, සො සභාගෙන හික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා
ලහුකෙන යාපෙන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස චීවරෙ
යථාබලසන්නොසො. අපරො පණ්ණිපච්චයලාභී හොති, සො පට්ඨචීවරාදීනං
අඤ්ඤතරං මහග්ගචීවරං ඛහුති වා ලභිත්වා “ඉදං ථෙරානං චිරපඛිඛජිතානං
ඛහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං දුඛිඛලානං අජ්ජලාභීනං හොතු” ති තෙසං
දත්වා අත්තනා සඬකාරකූටාදිතො වා නත්තකාති උච්චිතිත්වා සඬසාටිං කත්වා
තෙසං වා පුරාණචීවරානි ගහෙත්වා ධාරෙන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස
චීවරෙ යථාසාරුජ්ජසන්නොසො.

ඉඳ පන හික්බු පිණ්ඩපාතං ලහති ලුඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්භාති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන ආබාධිකො හොති, ලුඛං පණීතං පකතිවිරුද්ධං බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජන්වා ගාල්භං වා රොගාබාධං පාපුණාති, සො සභාගස්ස හික්බුනො දන්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො ඛන්‍රං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලහති, සො “අයං පිණ්ඩපාතො විරපබ්බජිතානං අනුරූපො”ති විවරං විය තෙසං දන්වා තෙසං වා සෙසකං අත්තනා පිණ්ඩාය වරින්වා මිස්සකාහාරං වා භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉඳ පන හික්බුනො සෙනාසනං පාපුණාති මනාපං වා ආමනාපං වා අත්තමසො තිණසන්ථාරකම්පි, සො තෙනෙව සන්තුස්සති, පුන අඤ්ඤං සුන්දරතරං පාපුණාති, තං න ගණ්භාති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන ආබාධිකො හොති දුබ්බලො වා, පකතිවිරුද්ධං වා සො බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලහති, යත්ථස්ස වසතො අථාසු හොති, සො තං සභාගස්ස හික්බුනො දන්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසින්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො සුන්දරං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පට්ඨිති “පණීතසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨාන”න්ති, මහාපුඤ්ඤාය වා ලෙණමණ්ඩපකුටාගාරාදීනි බහුනි පණීතසෙනාසනානි ලහති, සො තානි විවරාදීනි විය විරපබ්බජිතාදීනං දන්වා යත්ථ කත්ථි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉඳ පන හික්බු හෙසජ්ජං ලහති ලුඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්භාති, අයං ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන තෙලෙන අත්ථිකො ථාණීතං ලහති, සො යං ලහති, සො තං සභාගස්ස හික්බුනො දන්වා තස්ස හත්ථතො තෙලෙන හෙසජ්ජං කත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො ඛන්‍රං තෙලමධුථාණිතාදිපණීතහෙසජ්ජං ලහති, සො තං විවරාදීනි විය විරපබ්බජිතාදීනං දන්වා තෙසං ආහතකෙන යෙන කෙනවි හෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරිතකං, එකස්මිං චතුමධුරං යපෙත්වා “ගණ්භථ, හත්තෙ, යදිච්ඡයි”ති වුච්චමානො “සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වුපසම්මති, ඉදං මුත්තහරිතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත”න්ති, “පුත්තිමුත්තහෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා, තත්ථ තෙ යාවජ්චං උස්සාහො කරණියො”ති (මහාව. 128) වචනං අනුස්සරන්තො චතුමධුරං පටික්ඛිතින්වා මුත්තහරිතකෙන හෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති, අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

සො ඵලංපහෙදො සබ්බොපි සන්තොසො සන්තුට්ඨිති පවුච්චති. තෙන වුත්තං “අත්ථතො ඉත්තරිතරපච්චයසන්තොසො”ති. තස්සා සන්තුට්ඨියා සද්ධිං.

සන්දස්සනාදිවිධිනා ආනිසංසවිභාවනවසෙන තප්පටිපක්ඛස්ස අත්තිව්ජනාදිහෙදස්ස ඉච්ඡාචාරස්ස ආදිනවවිභාවනවසෙන ච පවත්තා කථා සන්තුට්ඨිකථා. ඉතො පරාසුපි කථාසු එසෙව නයො. විසෙසමත්තමෙව චක්ඛාම.

පට්ඨෙකකථාති එත්ථ කායවිචෙකො, චිත්තවිචෙකො, උපධිවිචෙකොති තයො විචෙකා. තෙසු එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යාං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො අභික්කමති, එකො චඩ්ඤාමං අධිට්ඨාති, එකො චරති, එකො විහරති, එවං සබ්බිරියාපට්ඨෙසු සබ්බකිච්චෙසු ගණසංඛිගණිකං පභාය විචිත්තවාසො කායවිචෙකො නාම. අට්ඨ සමාපත්තියො පන චිත්තවිචෙකො නාම. නිබ්බානං උපධිවිචෙකො නාම. චුත්තඤ්ඤෙනං “කායවිචෙකො ච විචෙකට්ඨකායානං තෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිචෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිචෙකො ච නිරුපධිනං පුග්ගලානං විසඬ්ඛාරගතානං”න්ති (මහානි. 57). විචෙකොයෙව පට්ඨෙකො, පට්ඨෙකෙ පටිසංයුත්තා කථා පට්ඨෙකකථා.

අසංසග්ගකථාති එත්ථ සවනසංසග්ගො, දස්සනසංසග්ගො, සමුල්ලපනසංසග්ගො, සම්භොගසංසග්ගො, කායසංසග්ගොති පඤ්ච සංසග්ගා. තෙසු ඉධෙකච්චො භික්ඛු සුඤ්ඤාති “අමුකස්මිං යානෙ ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථි අභිරුපා දස්සනියා පාසාදිකා පරමාය චණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්තාගතා”ති, සො තං සුත්වා සංසීදති විසීදති, න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීනායාවත්තති, එවං විසභාගාරම්මණස්සවනෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො සවනසංසග්ගො නාම. න හෙව ඛො භික්ඛු සුඤ්ඤාති, අපිච ඛො සාමං පස්සති ඉත්ථිං අභිරුපං දස්සනියං පාසාදිකං පරමාය චණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්තාගතං, සො තං දිස්වා සංසීදති විසීදති, න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්ධාරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීනායාවත්තති, එවං විසභාගාරම්මණදස්සනෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො දස්සනසංසග්ගො නාම. දිස්වා පන අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආලාපසල්ලාපවසෙන උප්පන්නො කිලෙසසන්ථවො සමුල්ලපනසංසග්ගො නාම. සඤ්ජග්ගනාදිපි එතෙනෙව සඬ්ගස්සති. අත්තනො පන සන්තකං යං කිඤ්චි මාතුගාමස්ස දත්වා අදත්වා වා තෙන දින්නස්ස වනභඩ්ගිනියාදිනො පරිභොගවසෙන උප්පන්නො කිලෙසසන්ථවො සම්භොගසංසග්ගො නාම. මාතුගාමස්ස හත්ථග්ගාහාදිවසෙන උප්පන්නකිලෙසසන්ථවො කායසංසග්ගො නාම.

යොපි වෙස “ගිහිහි සංසට්ඨො විහරති අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන සහසොකී සහනන්දී සුඛතෙසු සුඛිතො දුක්ඛතෙසු දුක්ඛිතො උප්පන්නෙසු කිච්චකරණියෙසු අත්තනා වො යොගං ආපජ්ජති”ති (සං. නි. 3.3; මහානි. 164) එවං චුත්තො අනනුලොමිකො ගිහිසංසග්ගො නාම, යො ච සබ්බමචාරිහිපි කිලෙසුප්පත්තිහෙතුභූතො සංසග්ගො, තං සබ්බං පභාය ය්වායං සංසාරෙ ථීරතරං සංවෙගසඬ්ඛාරෙසු තිබ්බං භයසඤ්ඤං සරීරෙ පටික්කුලසඤ්ඤං සබ්බාකුසලෙසු ජිගුච්ඡාපුබ්බධිගමං හිරොත්තප්පං සබ්බකිරියාසු සතිසම්පජ්ඤාන්ති සබ්බං.

පව්වුපට්ඨපෙත්වා කමලදලෙ ජලබින්දු විය සබ්බත්ථ අලග්ගභාවො, අයං සබ්බසංසග්ගප්පට්ඨකත්තය අසංසග්ගො, තප්පට්ඨසංයුත්තා කථා අසංසග්ගකථා.

වීරියාරම්භකථානි එත්ථ වීරස්ස භාවො, කම්මන්ති වා වීරියං, විධිනා ඊරෙතබ්බං පචත්තෙතබ්බන්ති වා වීරියං, වීරියඤ්ච තං අකුසලානං ධම්මානං පභානාය, කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය ආරභනං වීරියාරම්භො. ස්වායං කායිකො, චෙතසිකො වානි දුට්ඨො, ආරම්භධාතු, නික්කමධාතු, පරක්කමධාතු, වානි තිට්ඨො, සම්මප්පධානවසෙන චතුබ්බිධො. සො සබ්බොපි යො භික්ඛු ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං යානං පාපුණිතුං න දෙනි, යානෙ උප්පන්නං නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නං සයනං පාපුණිතුං න දෙනි, තත්ථ තත්ථෙව අප්පදෙන දණ්ඨෙන කණ්ඨසප්පං උප්පිලෙත්වා ගණ්ඨන්තො විය තිබ්බොන අසිනා අමිත්තං ගීවාය පහරන්තො විය සිසං උක්ඛිපිතුං අදත්වා වීරියබලෙන නිග්ගණ්ඨානි, තස්සෙවං වීරියාරම්භො ආරද්ධවීරියස්ස වසෙන චෙදිතබ්බො, තප්පට්ඨසංයුත්තා කථා වීරියාරම්භකථා.

සීලකථානිආදීසු දුට්ඨං සීලං ලොකියං ලොකුත්තරඤ්ච. තත්ථ ලොකියං පානිමොක්ඛසංවරාදි චතුපාරිසුද්ධිසීලං. ලොකුත්තරං මග්ගසීලං ඵලසීලඤ්ච. තථා සමාධිපි. විපස්සනාය පාදකභූතා සහ උපවාරෙන අට්ඨ සමාපත්තියො ලොකියො සමාධි, මග්ගසම්පයුත්තො පනෙත්ථ ලොකුත්තරො සමාධි නාම. තථා පඤ්ඤාපි. ලොකියා සුතමයා, චිත්තමයා, ඤානසම්පයුත්තා, විපස්සනාඤාණඤ්ච. විසෙසනො පනෙත්ථ විපස්සනාපඤ්ඤා ගහෙතබ්බො. ලොකුත්තරා මග්ගපඤ්ඤා ඵලපඤ්ඤා ව. විමුත්ති අරියඵලවිමුත්ති නිබ්බානඤ්ච. අපරෙ පන තදභිගචික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදවිමුත්තිනම්පි වසෙනෙත්ථ අත්ථං සංචණ්ණෙන්ති. විමුත්තිඤාණදස්සනම්පි එකුනවිසතිවිධං පච්චචෙක්ඛණඤාණං. ඉති ඉමෙසං සීලාදීනං සද්ධිං සන්දස්සනාදිවිධිනා අනෙකාකාරවොකාරආනිසංසවිභාවනවසෙන චෙව තප්පට්ඨකත්තං දුස්සීලයාදීනං ආදීනවිභාවනවසෙන ච පචත්තා කථා, තප්පට්ඨසංයුත්තා කථා වා සීලාදිකථා නාම.

එත්ථ ච “අත්තනා ච අප්පිච්ඡො හොති, අප්පිච්ඡ කථඤ්ච පරෙසං කත්තා”ති (ම. නි. 1.252; අ. නි. 10.70) “සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන චීවරෙන, ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච චණ්ණවාදී”ති (සං. නි. 2.144; වුළුති. බග්ගවිසාණපුච්ඡානිද්දෙසො 128) ච ආදිවචනතො සයඤ්ච අප්පිච්ඡනාදිගුණසමන්තාගතෙන පරෙසම්පි තදත්ථාය හිතජ්ඣාසයෙන පචත්තෙතබ්බො තථාරූපී කථා. යා ඉධ අභිසල්ලෙබ්බිකාදිභාවෙන විසෙසෙත්වා චුත්තා අප්පිච්ඡකථාදීනි චෙදිතබ්බො. කාරකස්සෙව හි කථා විසෙසනො අධිජ්ජෙතත්ථසාධිතී. තථා හි චක්ඛති – “කලයාණමිත්තස්සෙතං, මෙසීය, භික්ඛුනො පාටිකඬ්ඛං...පෙ.... අකසිරලාහි”ති (අ. නි. 9.3).

එවරුපියානි ඊදිසාය යථාච්ඡන්තාය. නිකාමලාභීනි යථිච්ඡිතලාභී යථාරුචිලාභී, සබ්බකාලං ඉමං කථං සොතුං විචාරෙතුඤ්ච යථාසුඛං ලභන්තො. අකිච්ඡලාභීනි නිදුක්ඛලාභී. අකසිරලාභීනි විපුලලාභී.

ආරද්ධවිරියොති පග්ගහිතවිරියො. අකුසලානං ධම්මානං පහානායාති අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙත අකුසලානං පාපධම්මානං පජ්ඣන්තං. කුසලානං ධම්මානන්ති කුච්ඡිතානං සලනාදිඅත්ථෙත අනවජ්ජට්ඨෙත ච කුසලානං සහවිපස්සනානං මග්ගඵලධම්මානං. උපසම්පදායාති සම්පාදනාය අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනාය. ථාමවාති උස්සොළ්භිසඬ්ඛාතෙන වීරියථාමෙන සමන්තාගතො. දළ්භපරක්කමොති ථීරපරක්කමො අසිථිලවීරියො. අනික්ඛිත්තධුරොති අනොරොහිතධුරො අනොසක්කවීරියො.

පඤ්ඤවාති විපස්සනාපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. උදයත්ථගාමිනියාති පඤ්චන්තං බන්ධානං උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිවිජ්ඣන්තියා. අරියායාති වික්ඛම්භනවසෙන කිලෙසෙහි ආරකා දුරෙ යීතාය නිද්දොසාය. නිබ්බේධිකායාති නිබ්බේධහාගියාය. සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති වට්ටදුක්ඛස්ස බෙපනතො “දුක්ඛක්ඛයො”ති ලද්ධනාමං අරියමග්ගං සම්මා හෙතුනා නයෙන ගවිජන්තියා. ඉමෙසු ච පන පඤ්චසු ධම්මෙසු සීලං වීරියං පඤ්ඤා ච යොගිතො අජ්ඣන්තිකං අඬ්ගං, ඉතරද්වයං බාහිරං අඬ්ගං. තත්ථාපි කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙනෙව සෙසං චතුබ්බිධං ඉජ්ඣති, කල්‍යාණමිත්තස්සෙවෙත්ථ බහුකාරතං දස්සෙන්නො සත්ථා “කල්‍යාණමිත්තස්සෙනං, මෙසිය, හික්ඛුනො පාටිකඬ්ඛ”න්තිආදිනා දෙසනං වඩ්ඨෙසි. තත්ථ පාටිකඬ්ඛන්ති එකංසෙන ඉච්ඡිතබ්බං, අවස්සංභාවිති අත්ථො. යන්ති කිරියාපරාමසනං. ඉදං චූත්තං හොති – “සීලවා හවිස්සති”ති එත්ථ යදෙනං කල්‍යාණමිත්තස්ස හික්ඛුනො සීලවත්තතාය භවනං සීලසම්පන්නත්තං, තස්ස හික්ඛුනො සීලසම්පන්නත්තා එතං තස්ස පාටිකඬ්ඛං, අවස්සංභාවී එකංසෙනෙව තස්ස තත්ථ නියොජනතොති අධිජ්ජායො. පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො විහරතිතිආදීසුපි එසෙව නයො.

එවං භගවා සදෙවකෙ ලොකෙ උත්තමකල්‍යාණමිත්තසඬ්ඛාතස්ස අත්තනො චවනං අනාදිශිත්වා තං චනසණ්ඩං පවිසිත්වා තාදිසං විජ්ජකාරං පත්තස්ස ආයස්මතො මෙසියස්ස කල්‍යාණමිත්තතාදිනා සකලං සාසනසම්පදං දස්සෙත්වා ඉදානිස්ස තත්ථ ආදරජාතස්ස පුබ්බෙ යෙහි කාමචිතක්කාදිහි උපද්දුතත්තා කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජති, තස්ස තෙසං උජුචිපච්චනීකභූතත්තා ච භාවනානායං පකාසෙත්වා තතො පරං අරහත්තස්ස කම්මට්ඨානං ආචික්ඛන්තො “තෙන ච පන, මෙසිය, හික්ඛුනා ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨාය චත්තාරො ධම්මා උත්තරි භාවෙතබ්බා”තිආදිමාහ. තත්ථ තෙනාති එවං කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙන යථාච්ඡන්තසීලාදිගුණසමන්තාගතෙන. තෙනෙවාහ “ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨායා”ති. උත්තරීති ආරද්ධතරුණවිපස්සනස්ස රාගාදිපරිස්සයා වෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙසං විසොධනත්ථං තතො උද්ධං චත්තාරො ධම්මා භාවෙතබ්බා උප්පාදෙතබ්බා වඩ්ඨෙතබ්බා ච.

අසුභාති එකාදසසු අසුභකම්මට්ඨානෙසු යථාරහං යත්ථ කත්ථවි අසුභභාවනා. රාගස්ස පහානායාති කාමරාගස්ස පජ්ජනත්ථාය. අයමත්ථො සාලිලාවකොපමාය විභාවෙනබ්බො. එවංභූතං භාවනාවිධිං සන්ධාය චුත්තං - “අසුභා භාවෙනබ්බො රාගස්ස පහානායා”ති. මෙත්තාති මෙත්තාකම්මට්ඨානං. ඛ්‍යාපාදස්ස පහානායාති චුත්තනයෙනෙව උප්පන්නස්ස කොපස්ස පජ්ජනත්ථාය. ආනාපානස්සතීති සොළසවත්ථුකා ආනාපානස්සතී. විතක්කුපච්ඡේදායාති චුත්තනයෙනෙව උප්පන්නානං විතක්කානං පච්ඡේදනත්ථාය. අස්මිමානසමුග්ග්ඝාතායාති “අස්මි”ති උප්පජ්ජනකස්ස නවවිධස්ස මානස්ස සමුච්ඡේදනත්ථාය.

අනිච්චසඤ්ඤිතොති හුත්වා අභාවතො උදයබ්බයවත්තතො පහඬගුතො තාවකාලිකතො නිච්චප්පටික්ඛෙපතො ව “සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චා”ති (ධ. ප. 277; වූළුති. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 56) පවත්තඅනිච්චානුපස්සනාවසෙන අනිච්චසඤ්ඤිතො. අනත්තසඤ්ඤා සංශ්ඨාතීති අසාරකතො අවසවත්තනතො පරතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො ව “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති (ධ. ප. 279; වූළුති. හෙමකමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 56) එවං පවත්තඅනත්තානුපස්සනාසඬ්ඛාතා අනත්තසඤ්ඤා විත්තෙ සංශ්ඨහති අනිදුල්භං පතිට්ඨහති. අනිච්චලක්ඛණෙ හි දිට්ඨෙ අනත්තලක්ඛණං දිට්ඨමෙව හොති. තීසු ලක්ඛණෙසු හි එකස්මිං දිට්ඨෙ ඉතරද්වයං දිට්ඨමෙව හොති. තෙන චුත්තං “අනිච්චසඤ්ඤිතො, මෙසිය, අනත්තසඤ්ඤා සංශ්ඨාතී”ති. අනත්තලක්ඛණෙ සුදිට්ඨෙ “අස්මි”ති උප්පජ්ජනකමානො සුප්පජ්ජනොව හොතීති ආහ “අනත්තසඤ්ඤි අස්මිමානසමුග්ග්ඝාතං පාපුණාති”ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානන්ති දිට්ඨෙව ධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අපච්චයපරිනිබ්බානං පාපුණාති. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන අසුභාදිභාවනානායො විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

මෙසියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. නන්දකසුත්තාදිවණ්ණනා

4-5. චතුත්ථෙ ආගමයමානොති ඔලොකයමානො, බුද්ධො සහසා අපවිසිත්වා යාව සා කථා නිට්ඨාති, තාව අට්ඨාසීති අත්ථො. තෙනාහ “ඉදමචොචාති ඉදං කථාවසානං උදික්ඛමානො”ති. අනිච්චදුක්ඛාදිවසෙන සබ්බධම්මසන්තීරණං අධිපඤ්ඤාවිපස්සනාති ආහ “සඬ්ඛාරපරිග්ගහවිපස්සනාඤ්ඤාණස්සා”ති. මානසන්ති රාගොපි චිත්තමපි අරහත්තමපි. “අන්තලික්ඛවරො පාසො, ය්වායං වරති මානසො”ති (සං. නි. 1.151; මහාව. 33) එත්ථ රාගො මානසං. “චිත්තං මනො මානස”න්ති (ධ. ස. 6) එත්ථ චිත්තං. “අප්පත්තමානසො සෙබ්බො, කාලං කයිරා ජනෙ සුතා”ති (සං. නි. 1.159) එත්ථ අරහත්තං. ඉධාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙන. තෙනාහ “අප්පත්තමානසාති අප්පත්තඅරහත්තා”ති. අප්පත්තං මානසං අරහත්තං එතෙහීති අප්පත්තමානසා. ඉදානි චිත්තපරියායමෙව මානසසද්දං සන්ධායාහ “අරහත්තං වා”තිආදි. පඤ්චමං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නන්දකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙවනාසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ ජීවිතසම්භාරාති ජීවිතප්පවත්තියා සම්භාරා පච්චයා. සමුදානෙනබ්බාති සම්මා ඤායෙන අනවජ්ජඋඤ්ජාවරියාදිනා උද්ධමුද්ධමානෙනබ්බා පාපුණ්ණිකබ්බා. තෙ පන සමුදානිතා සමාහතා නාම භොන්තිති ආහ “සමාහරිතබ්බා”ති. දුක්ඛෙන උප්පජ්ජන්තිති සුලභුප්පාදා න භොන්ති. එතෙන ගොවරඅසප්පායාදිභාවං දස්සෙති. රත්තිභාගං වා දිවසභාගං වාති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “රත්තිකොට්ඨාසෙ වා දිවසකොට්ඨාසෙ වා”ති. රත්තිංයෙව පක්කම්මිතබ්බං සමණධම්මස්ස තත්ථ අනිප්පජ්ජනතො. සඬබ්බාපිති “යදත්ථමහං පබ්බජිතො, න මෙතං ඉධ නිප්පජ්ජති, වීචරාදි පන සමුදාගච්ඡති, නාහං තදත්ථං පබ්බජිතො, කිං මෙ ඉධ වාසෙනා”ති පටිසඬබ්බායපි. තෙනාහ “සාමඤ්ඤත්ථස්ස භාවනාපාරිපූරිඅගමනං ජානිත්වා”ති. අනන්තරවාරෙ සඬබ්බාපිති සමණධම්මස්ස නිප්පජ්ජනභාවං ජානිත්වා. සො පුග්ගලො අනාපුච්ඡා පක්කම්මිතබ්බං, නානුබන්ධිතබ්බොති “සො පුග්ගලො”ති පදස්ස “නානුබන්ධිතබ්බො”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. යස්ස යෙන හි සම්බන්ධො, දුරට්ඨෙනපි සො භවති. තං පුග්ගලන්ති සො පුග්ගලොති පච්චත්තවචනං. උපයොගවසෙන පරිණාමෙත්වා තං පුග්ගලං අනාපුච්ඡා පක්කම්මිතබ්බන්ති අත්ථො. අත්ථවසෙන හි විහත්තිපරිණාමොති. ආපුච්ඡා පක්කම්මිතබ්බන්ති ව කතඤ්ඤකතවෙදිතාය නියොජනං. එවරුපොති යං නිස්සාය භික්ඛුනො ගුණෙහි වුද්ධියෙව පාටිකඬ්බා, පච්චයෙහි න පරිස්සයො, එවරුපො දණ්ඩකම්මාදිහි නිග්ගණ්හාති වෙපි, න පරිච්චජිතබ්බොති දස්සෙති “සවෙපි”තිආදිනා.

සෙවනාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-10. සුතවාසුත්තාදිවණ්ණනා

7-10. සත්තමෙ අභබ්බො ඛිණාසවො භික්ඛු සඤ්චිච්ච පාණන්තිආදි දෙසනාසීසමෙව, සොතාපන්තාදයොපි පන අභබ්බාව, පුපුජ්ජනඛිණාසවානං නින්දාපසංසත්ථම්පි එවං වුත්තං. පුපුජ්ජනො නාම ගාරය්හො මාතුසාතාදීති කරොති, ඛිණාසවො පන පාසංසො කුන්ථකිපිලිකසාතාදීතිපි න කරොතිති. සන්තිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුන්ති යථා ගිහිභුතො සන්තිධිං කත්වා වත්ථුකාමෙ පරිභුඤ්ජති, එවං තිලතණ්ඩුලසප්පිනවනීතාදීති සන්තිධිං කත්වා ඉදානි පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බොති අත්ථො. වත්ථුකාමෙ පන නිදහිත්වා පරිභුඤ්ජන්තා තන්තිස්සිතං කිලෙසකාමම්පි නිදහිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති නාමාති ආහ “වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ”ති. නනු ව ඛිණාසවස්සෙව වසනට්ඨානෙ තිලතණ්ඩුලාදයො පඤ්ඤායන්තිති? න පන තෙ අත්තනො අත්ථාය නිට්ඨන්ති, අභාසුකපබ්බජිතාදිනං අත්ථාය නිට්ඨන්ති. අනාගාමිස්ස කථන්ති? තස්සපි පඤ්ච කාමගුණා සබ්බසොච පහිනා, ධම්මෙන පන ලද්ධං විචාරෙත්වා පරිභුඤ්ජති. අකප්පියකාමගුණෙ සන්ධායෙනං වුත්තං, න

මඤ්චපීඨඅත්ථරණපාචුරණාදිසන්නිස්සිතං. සෙය්‍යාථාපි පුබ්බෙ අගාරියභූතොති යථා පුබ්බෙ ගිහිභූතො පරිභුඤ්ජති, එවං පරිභුඤ්ජිතං අභබ්බො. අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්නා හි සොකාපන්නාදයො යාවජීවං ගිහිඛ්‍යඤ්ජනෙන නිට්ඨන්ති. ඛිණ්ණාසවො පන අරහත්තං පත්වාච මනුස්සභූතො පරිනිබ්බාති වා පබ්බජති වා. වාතුමහාරාජිකාදීසු කාමාවචරදෙවෙසු මුහුත්තමපි න නිට්ඨති. කස්මා? විවෙකට්ඨානස්ස අභාවා. භූමිමදෙවත්තභාවෙ පන ධීතො අරහත්තං පත්වාපි නිට්ඨති විවෙකට්ඨානසම්භවා. අට්ඨමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

සුතවාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සම්බොධිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සිහනාදවග්ගො

1. සිහනාදසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ අවාපුරෙන්නි විවරන්ති ද්වාරං එතෙනාති අවාපුරණං. රජං හරන්ති එතෙනාති රජොහරණං. කළොපිහත්ථොති විලීවමයභාජනහත්ථො, “චම්මමයභාජනහත්ථො”ති ව වදන්ති. ඡින්නාති විසාණාති එතස්සාති ඡින්නවිසාණො, උසහො ව සො ඡින්නවිසාණො වාති උසහඡින්නවිසාණො. විසෙසනපරොයං සමාසො. අහිකුණපෙන වාතිආදි අතිජෙගුච්ඡපටිකුලකුණපදස්සනත්ථං වුත්තං. කණ්ඨෙ ආසත්තෙනාති කෙනවිදෙව පච්චත්ථිකෙන ආනෙත්වා කණ්ඨෙ බද්ධෙන, ඔමුක්කෙනාති අත්ථො. අට්ඨො ආතුරො දුග්ගන්ධපිළාය පිළිතො. අව්චයස්ස පටිග්ගණ්හනං වා අධිවාසනං. එවඤ්ඡි සො කාරණෙ දෙසියමානෙ තතො විගතො නාම හොති. තෙනාහ “පටිග්ගණ්හකුති බමතු”ති. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

සිහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සඋපාදිසෙසසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ භවස්ස අජ්ජමත්තකතා නාම ඉත්තරකාලතායාති ආහ “අව්චරාසඬ්ඝාතමත්තමපි”ති.

සඋපාදිසෙසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කොට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ දිට්ඨධම්මො වුවචති පච්චක්ඛෙතො අත්තභාවො, තස්මිං වෙදිතබ්බං ඵලං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං. තෙනාහ “ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ”ති. චතුප්පඤ්චක්ඛන්ධඵලතාය සඤ්ඤාභවුපගං කම්මං බහුවෙදනීයං.

එකක්කන්ධඵලත්තා අසඤ්ඤාභවුපගං කම්මං “අප්පවෙදනීය”න්ති වුත්තං. කෙච්චි පන “අරුපාවචරකම්මං බහුකාලං වෙදිතබ්බඵලත්තා බහුවෙදනීයං, ඉතරං අප්පවෙදනීයං. රුපාරුපාවචරකම්මං වා බහුවෙදනීයං, පරිත්තං කම්මං අප්පවෙදනීය”න්ති වදන්ති. වෙදනීයන්ති පච්චයන්තරසමවායෙ විපාකුප්පාදනසමත්ථං, න ආරද්ධවිපාකමෙව. අවෙදනීයන්ති පච්චයවෙකල්ලෙන විපච්චිතුං අසමත්ථං අහොසිකම්මාදිහෙදං.

කොට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙප සමිද්ධිති ථෙරස්ස කිර අත්තභාවො සමිද්ධො අභිරුපො පාසාදිකො, තස්මා සමිද්ධිත්ථෙව සඬාතො. තෙනාහ “අත්තභාවසමිද්ධතායා”තිආදි. රුපධාතුආදීසුති ආදි-සද්දෙන සද්දධාතුආදිං සඬගණ්හාති.

සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-9. ගණ්ඩසුත්තාදිවණ්ණනා

15-19. පඤ්චමෙ මාතාපෙත්තිකසම්භවස්සාති මාතිතො ච පිතිතො ච නිබ්බත්තෙන මාතාපෙත්තිකෙන සුක්කසොණිතෙන සම්භූතස්ස. උච්ඡාදනධම්මස්සාති උච්ඡාදෙනබ්බසභාවස්ස. පරිමද්දනධම්මස්සාති පරිමද්දිතබ්බසභාවස්ස. එත්ථ ච ඔදනකුම්මාසුපවයඋච්ඡාදනපදෙහි වඩ්ඪී කට්ඨිකා, අනිච්චහෙදනවිද්ධංසනපදෙහි හාති. පුරිමෙහි වා සමුදයො, පච්ඡිමෙහි අත්ථඬගමොති එවං වාතුමහාභූතිකස්ස කායස්ස වඩ්ඪීපරිහානිතිබ්බත්තිහෙදා දස්සිතා. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව. ඡට්ඨාදිති උත්තානත්ථාති.

ගණ්ඩසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වෙලාමසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ සකුණ්ඩකභත්තන්ති සකුණ්ඩකං උත්තණ්ඩුලභත්තං. පරිත්තෙහි සකුණ්ඩෙහි තණ්ඩුලෙහිපි සද්ධිං විපක්කභත්තං උත්තණ්ඩුලමෙව හොති. බිලඬගං වුවච්චි ආරනාලං, බිලඬගතො නිබ්බත්තනතො තදෙව කඤ්ඡියතො ජාතන්ති කඤ්ඡියං, තං දුතියං එතස්සාති බිලඬගදුතියං, තං කඤ්ඡියදුතියන්ති වුත්තං. අසක්කරිත්ථාති දෙයාධම්මමිපි පුග්ගලමිපි අසක්කරිත්ථා. දෙයාධම්මස්ස අසක්කරණං අසම්පන්නකාරො, පුග්ගලස්ස අසක්කරණං අගරුකරණං. දෙයාධම්මං අසක්කරොන්නො හි උත්තණ්ඩුලාදිදොසසමන්නාගතං ආහාරං දෙති, න සම්පන්නං කරොති. පුග්ගලං අසක්කරොන්නො නිසිදනට්ඨානං අසම්මජ්ජිත්ථා යත්ථ තත්ථ වා නිසිදාපෙත්ථා යං වා තං වා දාරකං පෙසෙත්ථා දෙති.

අවිත්තිකත්වානි න චිත්තිං කත්වා, න පුජෙත්වානි අත්ථො. පුජෙත්තො හි පුජෙතබ්බවත්ථුං චිත්තෙ යථෙති, න තතො බහි කරොති. චිත්තං වා අච්ඡරියං කත්වා පටිපත්ති චිත්තිකරණං සම්භාවනාකිරියා, තප්පටික්ඛෙපතො අවිත්තිකරණං අසම්භාවනාකිරියා. අපච්ඡිදන්ති උච්ඡිට්ඨාදිජඩ්ඞ්ඞියධම්මං විය අවබ්බත්තකං. යො හි ජඩ්ඞ්ඞ්ඞ්කාමො හුත්වා රොගිනො සරිරෙ ඔදනාදීනි මජ්ඣිමානිකා රොගං පක්ඛිපන්තො විය දෙනි, අයං අපච්ඡිදං දෙනි නාම. අනාගමනදිට්ඨිකොති “අද්ධා ඉමස්ස දානස්ස ඵලං මම ආගච්ඡති” ති ඵලං යස්ස කම්මස්සකතදිට්ඨි අත්ථි, සො ආගමනදිට්ඨිකො. අයං පන න තාදිසොති අනාගමනදිට්ඨිකො, ඵලං පාටිකඞ්ඞං හුත්වා න දෙතීති අත්ථො. තෙනාහ “න කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා දෙතී” ති.

වෙලාමොති එත්ථ මා-සද්දො පටිසෙධවචනො. ජාතිගොත්තරුපභොගාදිගුණානං වෙලා මරියාදා නත්ථි එතස්මිත්ති වෙලාමො. අථ වා යථාචුත්තගුණානං වෙලා මරියාදා අමති ඔසානං ගච්ඡති එතස්මිත්ති වෙලාමො, වෙලං වා මරියාදං අමති ගච්ඡති අතික්කමතිති වෙලාමො. තෙනාහ “ජාතිගොත්ත...පෙ.... ඵලංදද්ධනාමො” ති. දියතීති දානං, දානවත්ථු. තං අග්ගියති නිස්සජ්ජියති එත්ථානි දානග්ගං. දානං වා ගණ්හන්ති එත්ථානි දානග්ගං, ඵලං හත්තග්ගං, පරිවෙසනට්ඨානං. දුක්ඛසන්දනානීති රජතභාජනාදිනිස්සිතෙ දුක්ඛෙ ඛිරස්ස සන්දනං එතෙසන්ති දුක්ඛසන්දනානි. කංසුපධාරණානීති රජතමයදොහභාජනානි. තෙනාහ “රජතමයඛිරපට්ච්ඡකානී” ති. රජතමයානි ඛිරපට්ච්ඡකානි ඛිරපට්ඨගභභාජනානි එතෙසන්ති රජතමයඛිරපට්ච්ඡකානි. සොධෙය්‍යානි මහජ්ඣලභාවකරණෙන විසොධෙය්‍යා. මහජ්ඣලභාවජ්ජත්තියා හි දක්ඛිණා විසුජ්ඣති නාම.

මග්ගෙනාගතං අනිවත්තනසරණන්ති ඉමිනා ලොකුත්තරසරණගමනං දීපෙති. අපරෙතිආදිනා ලොකියසරණගමනං චුත්තං. සරණං නාම තිණ්ණං රතනානං ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤං සබ්බසම්පත්තිං දෙනි, තස්මා මහජ්ඣලතරන්ති අධිජ්ජායො. ඉද්දං – “සථෙ ත්වං යථා ගහිතං සරණං න හින්දිස්සසි, ඵවාහං තං මාරෙමි” ති යදිපි කොචි තිණ්ණෙන සත්ථෙත ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා, තථාපි “නෙවාහං බුද්ධං න බුද්ධොති, ධම්මං න ධම්මොති, සඞ්ඝං න සඞ්ඝොති වදාමි” ති දළ්භතරං කත්වා ගහිතස්ස වසෙන චුත්තං. මග්ගෙනාගතන්ති ලොකුත්තරසීලං සන්ධාය වදති. අපරෙතිආදිනා පන ලොකියසීලං චුත්තං. සබ්බෙසං සත්තානං ජීවිතදානාදිනිහිතදණ්ඩතාය සකලලොකියලොකුත්තරගුණාධිට්ඨානතො වස්ස මහජ්ඣලමහානිසංසතා වෙදිතබ්බා.

උපසිඬ්ඝනමත්තන්ති සායනමත්තං. ගද්දොහනමත්තන්ති පායන්තරෙ ගොදොහනමත්තං කාලන්ති අත්ථො. සො ව න සකලො ගොදොහනක්ඛණො අධිජ්ජෙතොති දස්සෙතුං “ගාවියා එකචාරං ටනඅඤ්ජනමත්ත” ති අත්ථො චුත්තො. අඤ්ජනමත්තන්ති ආකඬ්ඝනමත්තං. ගාවියා ටනං ගහෙත්වා එකඛිරබ්බන්දුඝනකාලමත්තමිපි ගද්දොහනමත්තන්ති වදන්ති. එත්තකමිපි හි කාලං යො වසනගබ්බපරිවෙණවිහාරුපචාරපරිවිජ්ජෙතො වා අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු

සබ්බසත්තෙ භිතථරණං මෙත්තචිත්තං භාවෙතුං සක්කොති. ඉදං තතො යථාචුත්තදානාදිතො මහජඵලතරං.

වෙලාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීහනාදවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සත්තාවාසවග්ගො

1. තියානසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පයමෙ අමමාති වත්ථාහරණපානභොජනාදීසුපි මමත්තවිරහිතා. අපරිග්ගහාති ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහා. තෙසං කිර ‘‘අයං මය්හං හරියා’’ති මමත්තං න භොති, මාතරං වා භගිනිං වා දිස්වා ඡන්දරාගො න උජ්ජජ්ජති. ධම්මතාසිද්ධස්ස සීලස්ස ආනුභාවෙන පුත්තෙ දිට්ඨමත්තෙ ඵව මාතුථනතො ථඤ්ඤං පග්ගරති, තෙන සඤ්ඤාණෙන තෙසං මාතරි පුත්තස්ස මාතුසඤ්ඤා, මාතු ව පුත්තෙ පුත්තසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතාති කෙවි.

අපිවෙත්ථ (සාරත්ථ. ටී. 1.1 වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) උත්තරකුරුකානං පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධො අයම්පි විසෙසො වෙදිතඛිබ්බො. තත්ථ කිර තෙසු තෙසු පදෙසෙසු සනනිච්ඡත්තසඤ්ජන්තසාධාපසාධා කුටාගාරසමා මනොරමා රුක්ඛා තෙසං මනුස්සානං නිවෙසනකිව්චං සාධෙත්ති. යත්ථ සුඛං නිවසන්ති, අඤ්ඤෙපි තත්ථ රුක්ඛා සුජාතා සබ්බදාපි පුජ්චිතග්ගා තිට්ඨන්ති. ජලාසයාපි විකසිතකමලකුචලයපුණ්ඩරිකසොගන්ධිකාදිපුජ්ජසඤ්ජන්තා සබ්බකාලං පරමසුගන්ධං සමන්තතො පවායන්තා තිට්ඨන්ති. සරිරම්පි තෙසං අතිදීඝාදිදොසරහිතං ආරොහපරිණාහසම්පන්නං ජරාය අනභිභූතත්තා වලිතපලිතාදිදොසවිරහිතං යාවතායුකං අපරික්ඛිණපවබලපරක්කමසොහමෙව භුත්වා තිට්ඨති. අනුට්ඨානඵලපජීවිතාය න ව තෙසං කසිවණ්ණජ්ජාදිවසෙන ආහාරපරියෙට්ඨිවසෙන දුක්ඛං අත්ථි, තතො ඵව න දාසදාසිකම්මකරාදිපරිග්ගහො අත්ථි, න ව තත්ථ සීතුණ්හඬංසමකසවාතාතපසරිසපවාළාදිපරිස්සයො අත්ථි. යථා නාමෙත්ථ ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්චුසවෙලායං සමසීතුණ්හො උතු භොති, ඵවමෙව සබ්බකාලං තත්ථ සමසීතුණ්හොව උතු භොති, න ව තෙසං කොචි උපසාතො විහෙසා වා උජ්ජජ්ජති. අකට්ඨපාකිමෙව සාලිං අකණං අටුසං සුද්ධං සුගන්ධං තණ්ඩුලජ්ජලං පරිභුඤ්ජන්ති. තං භුඤ්ජන්තානං තෙසං කුට්ඨං, ගණ්ධො, කිලාසො, සොසො, කාසො, සාසො, අපමාරො, ජරොති ඵවමාදිකො න කොචි රොගො උජ්ජජ්ජති, න ව තෙ ඛුජ්ජා වා වාමනා වා කාණා වා කුණි වා බඤ්ජා වා පක්ඛනා වා විකලඬගා වා විකලින්ද්‍රියා වා භොන්ති.

ඉත්ථියොපි තත්ථ නාතිදීඝා, නාතිරස්සා, නාතිකිසා, නාතිටුලා, නාතිකාළා, නච්චොදාතා, සොහග්ගජ්ජත්තරූපා භොන්ති. තථා හි දීඝඬගුලී, තම්බනඬා, අලම්බථනා, තනුමජ්ඣා, පුණ්ණවන්දමුඛී, විසාලක්ඛී, මුදුගත්තා, සහිතොරූ,

ඔදානදන්තා, ගම්භීරනාභී, තනුජඨසා, දීඝනීලවෙල්ලිතකෙසී, පුඬුලසුස්සොණී,
නාතිලොමා, නාලොමා, සුභගා, උතුසුඛසම්ඵස්සා, සංභා, සබ්බා, සුඛසම්භාසා,
නානාහරණවිභූසිතා විවරන්ති. සබ්බදාපි සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොත්ති, පුරිසා
ව පඤ්චවීසතිවස්සුද්දෙසිකා විය. න පුත්තදාරෙසු රජ්ජන්ති. අයං තත්ථ ධම්මතා.

සත්තාහිකමෙව ච තත්ථ ඉත්ථිපුරිසා කාමරතියා විහරන්ති. තතො චිතරාගා විය
යථාසකං ගච්ඡන්ති, න තත්ථ ඉධ විය ගබ්භොක්කන්තිමුලකං,
ගබ්භපරිහරණමුලකං, විජායනමුලකං වා දුක්ඛං හොති. රත්තකඤ්චුකතො
කඤ්චනපටිමා විය දාරකා මාතුකුච්ඡිතො අමක්ඛිතා එව සෙම්භාදිනා සුබ්බෙනෙව
නික්ඛමන්ති. අයං තත්ථ ධම්මතා.

මාතා පන පුත්තං වා ධීතරං වා විජායිත්වා තෙ විවරණකප්පදෙසෙ යපෙත්වා
අනපෙක්ඛා යථාරුචි ගච්ඡති. තෙසං තත්ථ සයිතානං යෙ පස්සන්ති පුරිසා වා
ඉත්ථියො වා, තෙ අත්තතො අඬගුලියො උපනාමෙත්ති. තෙසං කම්මබලෙන තතො
ධීරං පවත්තති, තෙන තෙ දාරකා යාපෙත්ති. එවං පන වඩ්ඤන්තා
කතිපයදිවසෙහෙව ලද්ධබලා හුත්වා දාරිකා ඉත්ථියො උපගච්ඡන්ති, දාරකා පුරිසෙ.
කප්පරුක්ඛතො එව ච තෙසං තත්ථ වත්ථාහරණානි නිජ්ජප්පන්ති.
නානාවිරාගවණ්ණවිචිත්තානි හි සුබ්බමානි මුදුසුඛසම්ඵස්සානි වත්ථානි තත්ථ තත්ථ
කප්පරුක්ඛෙසු ඔලම්බන්තානි තිට්ඨන්ති.
නානාවිධරස්මිජාලසමුප්පලවිවිධවණ්ණරතනවිනද්ධානි
අනෙකවිධමාලාකම්මලතාකම්මභිත්තිකම්මවිචිත්තානි
සීසුපගගීචුපගගත්ථුපගකුපගපාදුපගානි සොවණ්ණමයානි ආහරණානි
කප්පරුක්ඛතො ඔලම්බන්ති. තථා
විණාමුදිඬිගපණ්ණවසම්මතාලසඬ්ඛංසවෙනාලපරිවාදිනීවල්ලකීපහුතිකා
තුරියහණ්ඩාපි තතො තතො ඔලම්බන්ති. තත්ථ බහු ඵලරුක්ඛා කුම්භමත්තානි
ඵලානි ඵලන්ති මධුරරසානි, යානි පරිභුඤ්ජිත්වා තෙ සත්තාහම්පි බුජ්ජිපාසාහි න
බාධියන්ති.

නජ්ජොපි තත්ථ සුච්ඡුද්ධජලා සුජ්ජතිත්ථා රමණියා අකද්දමා වාලුකතලා
නාතිසීතා නච්චුණ්භා සුරහිගන්ධිහි ජලජපුජ්ජෙහි සඤ්ජන්තා සබ්බකාලං සුරහී
වායන්තියො සන්දන්ති, න තත්ථ කණ්ටකිකා කක්ඛලගච්ඡලතා හොත්ති,
අකණ්ටකා පුජ්ජඵලසම්පන්නා එව හොත්ති, වන්දනනාගරුක්ඛා සයමෙව රසං
පග්ගරන්ති, නහායිතුකාමා ච නදිතිත්ථෙ ඵකජ්ඣං වත්ථාහරණානි යපෙත්වා නදිං
ඔතරිත්වා න්හත්වා උත්තිණ්ණත්තිණ්ණා උපරිට්ඨිමං උපරිට්ඨිමං වත්ථාහරණං
ගණ්හන්ති, න තෙසං එවං හොති “ඉදං මම, ඉදං පරස්සා” ති. තතො එව න තෙසං
කොචි විග්ගහො වා විවාදො වා. සත්තාහිකා එව ච තෙසං කාමරතීකීලා හොති,
තතො චිතරාගා විය විවරන්ති. යත්ථ ච රුක්ඛෙ සයිතුකාමා හොත්ති, තත්ථෙව
සයනං උපලබ්භති. මතෙ ච සත්තෙ දිස්වා න රොදන්ති න සොවන්ති. තඤ්ච
මණ්ඩයිත්වා නික්ඛිපන්ති. තාවදෙව ච තෙසං තථාරූපා සකුණා උපගන්ත්වා මතං
දීපන්තරං නෙත්ති, තස්මා සුසානං වා අසුචිට්ඨානං වා තත්ථ නත්ථි, න ච තතො

මතා නිරයං වා තිරවිජානයොනිං වා පෙත්තිවිසයං වා උපපජ්ජන්ති. ධම්මතාසිද්ධස්ස පඤ්චසීලස්ස ආනුභාවෙන තෙ දෙවලොකෙ නිබ්බන්තන්ති වදන්ති. වස්සසහස්සමෙව ව නෙසං සබ්බකාලං ආයුජ්ජමාණං, සබ්බමෙතං තෙසං පඤ්චසීලං විය ධම්මතාසිද්ධමෙවාති.

තිශානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තණ්හාමූලකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ (දී. නි. ටී. 2.103) එසනතණ්හාති භොගානං පරියෙසනවසෙන පවත්තා තණ්හා. එසිතතණ්හාති පරිසිට්ඨෙසු භොගෙසු උප්පජ්ජමානතණ්හා. පරිතස්සනවසෙන පරියෙසති එතායාති පරියෙසනා, ආසයතො පයොගතො ව පරියෙසනා තථාපවත්තො විත්තුජ්ජාදො. තෙනාහ “තණ්හාය සති භොති”ති. රූපාදිආරම්මණජ්ජපට්ඨාභොති සවත්ථුකානං රූපාදිආරම්මණානං ගවෙසනවසෙන පට්ඨාභො. යං පන අපරිසිට්ඨංයෙව ලබ්භති, තම්පි අත්ථතො පරියෙසනාය ලද්ධමෙව නාම තථාරූපස්ස කම්මස්ස පුබ්බෙකතත්තා එව ලබ්භනතො. තෙනාහ “සො හි පරියෙසනාය සති භොති”ති.

සුඛවිනිවිජයන්ති සුඛං විසෙසතො නිවිජ්ජනොතිති සුඛවිනිවිජයො. සුඛං සභාවතො සමුදයතො අත්ථභිගමතො ආදීනවතො නිස්සරණතො ව යාථාවතො ජානිත්වා පවත්තඤ්ඤාණංව සුඛවිනිවිජයං. ජඤ්ඤාති ජානෙය්‍ය. “සුභං සුඛං”න්තිආදිකං ආරම්මණෙ අභුතාකාරං විවිධං නින්තනාවෙන විනොති ආරොපෙතිති විනිවිජයො, අස්සාදානුපස්සනා තණ්හා. දිට්ඨියාපි එවමෙව විනිවිජයභාවො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ විතක්කොයෙව ආගතොති යොජනා. ඉමස්මිං පන සුත්තෙති සක්කපඤ්ඤසුත්තෙ (දී. නි. 2.358). තත්ථ හි “ජන්දො බො, දෙවානම්න්ද, විතක්කනිදානො”ති ආගතං. ඉධාති ඉමස්මිං සුත්තෙ. විතක්කෙනෙව විනිවිජ්ජනන්තිති එතෙන “විනිවිජ්ජනති එතෙනාති විනිවිජයො”ති විනිවිජයසද්දස්ස කරණසාධනමාහ. එත්තකන්තිආදි විනිවිජයනාකාරදස්සනං.

ජන්දනට්ඨෙත ජන්දො, එවං රඤ්ජනට්ඨෙත රාගොති ජන්දරාගො. ස්වායං අනාසෙවනතාය මන්දො හුත්වා පවත්තො ඉධාධිජ්ජෙතොති ආහ “දුබ්බලරාගස්සාධිවචන”න්ති. අජ්ඣොසානන්ති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනිවෙසනං. “මය්‍හං ඉද්”න්ති හි තණ්හාගාහො යෙභුය්‍යන අත්තග්ගාහසන්තිස්සයොව භොති. තෙනාහ “අහං මමන්ති”ති. බලවසන්තිට්ඨානන්ති ව තෙසං ගාභානං ටීරභාවජ්ජත්තිමාහ. තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණන්ති අහං මමන්ති බලවසන්තිට්ඨානවසෙන අභිනිවිට්ඨස්ස අත්තත්තනියග්ගාහවත්ථුතො අඤ්ඤාසාධාරණං විය කත්වා පරිග්ගහෙත්වා යානං, තථාපවත්තො ලොභසහගතිත්තුජ්ජාදො. අත්තනා පරිග්ගහිතස්ස වත්ථුතො යස්ස වසෙන පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහමානො භොති පුග්ගලො, සො ධම්මො අසහනතා. එවං වචනත්ථං වදන්ති නිරුත්තිතයෙන. සද්දලක්ඛණෙන පන යස්ස

ධම්මස්ස වසෙන මච්ඡරියයොගතො පුග්ගලො මච්ඡරො, තස්ස භාවො, කම්මං වා මච්ඡරියං, මච්ඡරො ධම්මො. මච්ඡරියස්ස බලවභාවතො ආදරෙන රක්ඛණං ආරක්ඛොති ආහ “ද්වාර...පෙ.... සුට්ඨු රක්ඛණ”න්ති.

අත්තනො ඵලං කරොතිති කරණං, යං කිඤ්චි කරණං. අධිකං කරණන්ති අධිකරණං, විසෙසකාරණං. විසෙසකාරණඤ්ච භොගානං ආරක්ඛදණ්ඩාදානාදිඅනත්ථසම්භවස්සාති චූත්තං “ආරක්ඛාධිකරණ”න්තිආදි. පරනිසෙධනත්ථන්ති මාරණාදිනා පරෙසං විබාධනත්ථං. ආදියන්ති ඵනෙනාති ආදානං, දණ්ඩස්ස ආදානං දණ්ඩාදානං, දණ්ඩං ආහරිත්වා පරවිභෙද්නචිත්තුප්පාදො. සත්ථාදානෙපි ඵසෙව නයො. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන කායෙන කාතබ්බො කලභො කායකලභො. මම්මසට්ටනාදිවසෙන වාචාය කාතබ්බො කලභො වාචාකලභො. විරුජ්ඣනවසෙන විරූපං ගණ්හාති ඵනෙනාති විග්ග්හො. විරුද්ධං වදති ඵනෙනාති විවාදො. “තුචං තුච”න්ති අගාරවච්චනසහවරණතො තුචංතුචං. සබ්බෙපි තෙ තථාපවත්තදොසසහගතා චිත්තුප්පාදා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ භගවා “අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සම්භවන්ති”ති.

තණ්හාමූලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-5. සත්තාවාසසුත්තාදිවණ්ණනා

24-25. චතුත්ථෙප සත්තා ආවසන්ති ඵනෙසුති සත්තාවාසා, නානත්තසඤ්ඤිආදිභෙදා සත්තනිකායා. යස්මා තෙ තෙ සත්තනිවාසා තප්පරියාපන්නානං සත්තානං තාය ඵච තප්පරියාපන්නතාය ආධාරො විය චත්තබ්බතං අරහන්ති. සමුදායාවාරො හි අවයවස්ස යථා “රුක්ඛෙ සාඛා”ති, තස්මා “සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො”ති චූත්තං. සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොච “න සො, භික්ඛවෙ, සත්තාවාසො සුලභරූපො, යො මයා අනාචුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීසෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්තු සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහි”ති (දී. නි. 2.91) වචනතො. යදි ඵචං තෙ කස්මා ඉධ න ගහිතාති තත්ථ කරණමාහ “අසබ්බකාලිකත්තා”තිආදි. වෙහස්ඵලා පන චතුත්ථෙපෙව සත්තාවාසෙ භජන්තීති දට්ඨබ්බං. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

සත්තාවාසසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සිලායුපසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙය පමාණමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස චතුච්ඡතඨගුලිකො හත්ථො කුක්කු, “කක්කු”තිපි තස්සෙව නාමං. අට්ඨ කුක්කු උපරි නෙමස්සාති අට්ඨ හත්ථා ආවාටස්ස උපරි උග්ගන්ත්වා යීතා භවෙය්හං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

සිලායුපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පයමවෙරසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ (සං. නි. ටි. 2.241) යතොති යස්මිං කාලෙ. අයඤ්චි තො-සද්දො දා-සද්දො විය ඉධ කාලවිසයො, යදාති චුත්තං හොති. භයානි වෙරානීති භීයතෙ භයං, භයෙන යොගා, භායිතබ්බෙන වා භයං එව වෙරප්පසවට්ඨෙත වෙරන්ති ච ලද්ධනාමා චෙතනාදයො. පාණාතිපාතාදයො හි යස්ස පවත්තන්ති, යඤ්ච උද්දිස්ස පවත්තියන්ති, උභයෙසඤ්ච වෙරාවහා, තතො එව චෙතෙ භායිතබ්බා වෙරසඤ්ජනකා නාමාති. සොතස්ස අරියමග්ගස්ස ආදිතො පජ්ජනං පටිපත්ති අධිගමො සොතාපත්ති. තදත්ථාය තත්ථ පතිට්ඨිතස්ස ච අඬගාති සොතාපත්තියඬගාති. දුට්ඨඤ්චි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.41) සොතාපත්තියඬගං සොතාපත්තිඅත්ථාය ච අඬගං කාරණං, යං සොතාපත්තිමග්ගප්පට්ලාහතො පුබ්බභාගෙ සොතාපත්තිප්පට්ලාහාය සංවත්තති, ‘සප්පුරිසසංසෙවො සද්ධම්මස්සවනං යොනිසොමනසිකාරො ධම්මානුධම්මපටිපත්ති’ති (දී. නි. 3.311) එවං ආගතං. පටිලද්ධගුණස්ස ච සොතාපත්තිං පත්වා ධීතස්ස අඬගං, යං ‘සොතාපත්තස්ස අඬග’න්තිපි වුව්චති ‘සොතාපත්තො අඬගීයති ඤායති එතෙනා’ති කත්වා, බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදාදීනං එතං අධිවචනං. ඉදම්ධාධිප්පෙනං.

බිණ්ණනිරයොතිආදීසු ආයතිං තත්ථ අනුප්පජ්ජනතාය බිණ්ණා නිරයො මය්හති, සො අහං බිණ්ණනිරයො. එස නයො සබ්බත්ථ. සොතාපත්තොති මග්ගසොතං ආපත්තො. අවිනිපාතධම්මොති න විනිපාතසභාවො. නියතොති පයමමග්ගසඬබාතෙන සම්මත්තනියාමෙන නියතො. සම්බොධිපරායණොති උපරිමග්ගත්තයසඬබාතො සම්බොධි පරං අයනං මය්හන්ති සොහං සම්බොධිපරායණො, සම්බොධිං අවස්සං අභිසම්බුජ්ඣන්තොති අත්ථො.

පාණාතිපාතපච්චයාති පාණාතිපාතකම්මස්ස කරණහෙතු. භයං වෙරන්ති අත්ථතො එකං. වෙරං වුව්චති විරොධො, තදෙව භායිතබ්බතො ‘භය’න්ති වුව්චති. තඤ්ච පනෙතං දුට්ඨං හොති – බාහිරං, අජ්ඣක්තිකන්ති. එකෙන හි එකස්ස පිතා මාරිතො හොති. සො චිත්තෙති ‘එතෙන කිර මෙ පිතා මාරිතො, අහම්පි තංයෙව මාරෙස්සාමී’ති නිසිතං සත්ථං ආදාය වරති. යා තස්ස අබ්භන්තරෙ උප්පන්නා වෙරචෙතනා, ඉදං බාහිරං වෙරං නාම තස්ස වෙරස්ස මූලභූතතො වෙරකාරකපුග්ගලතො බහිභාවත්තා. යා පන ඉතරස්ස ‘අයං කිර මං මාරෙස්සාමීති වරති, අහමෙව නං පයමතරං මාරෙස්සාමී’ති චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදං අජ්ඣක්තිකං වෙරං නාම. ඉදං තාව උභයමිපි දිට්ඨධම්මිකමෙව. යා පන තං නිරයෙ උප්පන්නං දිස්වා ‘එතං පහරිස්සාමී’ති ජලිතං අයමුග්ගරං ගණ්හන්තස්ස නිරයපාලස්ස චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං බාහිරං වෙරං. යා වස්ස ‘අයං නිද්දොසං මං පහරිස්සාමීති ආගච්ඡති, අහමෙව නං පයමතරං පහරිස්සාමී’ති චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං අජ්ඣක්තං වෙරං. යං පනෙතං බාහිරං වෙරං, තං අට්ඨකථාසු ‘පුග්ගලවෙර’න්ති වුව්චති. දුක්ඛං දොමනස්සන්ති අත්ථතො එකමෙව. යථා චෙත්ථ, එවං සෙසෙසුපි ‘ඉමිනා මම භණ්ඩං හටං, මය්හං දාරෙසු වාරිත්තං

ආපන්න, මුසා වත්වා අත්ථො හග්ගො, සුරාමදමත්තෙන ඉදං නාම කත''න්තිආදිනා නයෙන වෙරප්පවත්ති වෙදිතබ්බා.

අවෙච්චප්පසාදෙනාති අධිගතෙන අවලප්පසාදෙන. අරියකන්තෙහීති පඤ්චහි සිලෙහි. තාති හි අරියානං කන්තාති පියාති භවත්ති, භවත්තරගතාපි අරියා තාති න විජහන්ති, තස්මා “අරියකන්තාති”ති වුච්චන්ති. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ අනුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

පයමවෙරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ආසාතවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ වසති එත්ථ ඵලං තන්තිමිත්තතාය පවත්තතීති වත්ථු, කාරණන්ති ආහ “ආසාතවත්ථුති”ති. කොපො නාමායං යස්මිං වත්ථුස්මිං උප්පජ්ජති, න තත්ථ එකවාරමෙව උප්පජ්ජති, අථ බො පුනපි උප්පජ්ජතෙවාති වුත්තං “බන්ධතී”ති. අථ වා යො පච්චයවිසෙසෙන උප්පජ්ජමානො ආසාතො සවිසයෙ බද්ධො විය න විගච්ඡති, පුනපි උප්පජ්ජතෙව. තං සන්ධායාහ “ආසාතං බන්ධතී”ති. තං පනස්ස පච්චයවසෙන නිබ්බත්තනං උප්පාදනමෙවාති වුත්තං “උප්පාදෙතී”ති.

ආසාතවත්ථුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ආසාතපට්ඨිනායසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එත්ථ තන්ති කිරියාපරාමසනං. පදජ්ඣාභාරෙන ච අත්ථො වෙදිතබ්බොති “තං අනත්ථවරණං මා අභාසී”තිආදිමාහ. කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බං නිරත්ථකභාවතො. කම්මස්සකා හි සත්තා. තෙ කස්ස රුචියා දුක්ඛිතා සුඛිතා වා භවත්ති, තස්මා කෙවලං තස්මිං මය්හං අනත්ථවරණං, තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති අධිප්පායො. අථ වා තං කොපකාරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා පරමත්ථතො කුජ්ඣිතබ්බස්ස කුජ්ඣිතකස්ස ච අභාවතො. සඬබ්බාරමත්තඤ්ඤාතො, යදිදං බන්ධපඤ්චකං යං “සත්තො”ති වුච්චති, තෙ සඬබ්බාරා ඉත්තරමණිකා, කස්ස කො කුජ්ඣිතීති අත්ථො. ලාභා නාම කෙ සියුං අඤ්ඤා අනත්ථුප්පත්තිතො.

ආසාතපට්ඨිනායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. අනුපුබ්බනිරොධසුත්තවණ්ණනා

31. එකාදසමෙ අනුපුබ්බනිරොධාති අනුපුබ්බෙන අනුක්කමෙන පවත්තෙතබ්බනිරොධා. තෙනාහ “අනුපට්ඨාට්ඨනිරොධා”ති.

අනුපුබ්බනිරොධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තාවාසවග්ගවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහාවග්ගො

1. අනුපුබ්බවිහාරසුත්තවශ්ණනා

32. චතුත්ථස්ස පයමෙ අනුපුබ්බතො විහරිතබ්බාති අනුපුබ්බවිහාරා.
අනුපට්ඨාපාටියාති අනුක්කමෙන. සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරාති සමාපජ්ජිත්වා සමඬගිතො
භුත්වා විහරිතබ්බවිහාරා.

අනුපුබ්බවිහාරසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිසුත්තාදිවශ්ණනා

33-34. දුතියෙ ඡාතං වුව්චති තණ්හාදිට්ඨියො කාමානං පාතබ්බතො තාසං
වසෙන වත්තනතො, තත්තින්තත්තා නත්ථි එතෙසු ඡාතන්ති නිව්ඡාතා. තෙනාහ
“තණ්හාදිට්ඨිව්ඡාතාන”න්තිආදි. තතියෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිසුත්තාදිවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ගාවීඋපමාසුත්තවශ්ණනා

35. චතුත්ථෙප පබ්බතචාරිනීති පකතියා පබ්බතෙ බහුලචාරිනී. අබ්බත්තඤ්ඤාති
(විසුද්ධි. මහාවි. 1.77) අගොවරඤ්ඤා. සමාධිපරිපන්තානං විසොධනානභිඤ්ඤාය
බාලො. ක්කානස්ස පගුණභාවාපාදනවෙය්‍යත්තියස්ස අභාවෙන අබ්‍යත්තො.
උපරික්කානස්ස පදට්ඨානභාවානවබොධෙන අබ්බත්තඤ්ඤා. සබ්බථාපි
සමාපත්තිකොසල්ලාභාවෙන අකුසලො. සමාධිනිමිත්තස්ස වා අනාසෙවනාය
බාලො. අභාවනාය අබ්‍යත්තො. අබ්‍රහ්මිකාරොන අබ්බත්තඤ්ඤා. සම්මදෙව
අනධිට්ඨානතො අකුසලොති යොජෙතබ්බං. උභතො භට්ඨොති උභයතො
ක්කානතො භට්ඨො. සො හි අප්පගුණාය න සුප්පතිට්ඨිතතාය සඋස්සාහොපි
විනාසතො අසාමන්ථියතො ව ක්කානද්වයතො පරිහීනො.

ගාවීඋපමාසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ක්කානසුත්තවශ්ණනා

36. පඤ්චමෙ අනිව්චතොති ඉමිනා නිව්චප්පට්ඨිකෙපතො තෙසං අනිව්චතමාහ.
තතො එව උදයවයවත්තතො විපරිණාමතො තාවකාලිකතො ව තෙ අනිව්චාති
ජොතිතං හොති. යඤ්චි නිව්චං න හොති, තං උදයවයපරිච්ඡින්නජරාය මරණෙන
චාති ද්වෙධා විපරිණං ඉත්තරක්ඛණමෙව ව හොති. දුක්ඛතොති න සුඛතො. ඉමිනා
සුඛප්පට්ඨිකෙපතො තෙසං දුක්ඛතමාහ. තතො එව ව අභිණ්හප්පට්ඨිලනතො

දුක්ඛවත්ථුතො ව තෙ දුක්ඛාති ජොතිතං හොති. උදයවයවන්තතාය හි තෙ අභිණ්භජපටිපිලනතො නිරන්තරදුක්ඛතාය දුක්ඛස්සෙව ව අධිට්ඨානභූතො. පච්චයයාපනීයතාය රොගමූලතාය ව රොගතො. දුක්ඛතාසුලයොගතො කිලෙසාසුච්ඡන්ද්‍රානො උප්පාදජරාහඬගෙහි උද්ධමානපක්කභිජ්ජනතො ව ගණ්ඨතො. පිළාජනනතො අන්තොතුදනතො දුන්නිභරණතො ව සල්ලතො. අවඬ්ඪිආවහනතො අසවත්ථුතො ව අසතො. අසෙරිභාවජනනතො ආබාධජ්ජනිට්ඨානතාය ව ආබාධතො. අවසවත්තනතො අවිධෙය්‍යතාය ව පරතො. බ්‍යාධිජරාමරණෙහි පලුප්පනීයතාය පලොකතො. සාමිනිවාසිකාරකවෙදකඅධිට්ඨායකවිරහතො සුඤ්ඤතො. අත්තජ්ජනිකපටිකපටියෙන අනත්තතො. රූපාදිධම්මාපි යථා න එත්ථ අත්තා අත්ථිති අනත්තා, එවං සයම්පි අත්තා න හොත්තීති අනත්තා. තෙන අබ්‍යාපාරතො නිරිහතො තුව්ඡතො අනත්තාති දීපිතං හොති.

ලක්ඛණත්තයමෙව සුඛාවබොධනත්ථං එකාදසභි පදෙහි විභජිත්වා ගහිතන්ති දස්සෙතුං “යස්මා අනිච්චතො”තිආදි වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියන්ති සමාපත්තීනං සහජාතතාය සමාපත්තීනං අබ්‍හන්තරෙ විත්තං පටිසංහරතිති තජ්ජනිකද්වයන්දරාගාදිකිලෙසවික්ඛම්භනෙන විපස්සනාවිත්තං පටිසංහරති. තෙනාහ “මොවෙති අපනෙතී”ති. සවනවසෙනාති “සබ්බසඬ්ඛාරසමථො”තිආදිනා සවනවසෙන. ථුතිවසෙනාති තථෙව ථොමනාවසෙන ගුණතො සංකිත්තනවසෙන. පරියත්තිවසෙනාති තස්ස ධම්මස්ස පරියාපුණනවසෙන. පඤ්ඤත්තිවසෙනාති තදත්ථස්ස පඤ්ඤාපනවසෙන. ආරම්මණකරණවසෙනෙව උපසංහරති මග්ගවිත්තං, “එතං සන්ත”න්තිආදි පන අවධාරණනිවත්තිතත්ථදස්සනං. යථා විපස්සනා “එතං සන්තං එතං පණිත”න්තිආදිනා අසඬ්ඛතාය ධාතුයා විත්තං උපසංහරති, එවං මග්ගො නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන අභිසමෙන්නො තත්ථ ලබ්භමානෙ සබ්බෙපි විසෙසෙ අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣන්තො තත්ථ විත්තං උපසංහරති. තෙනාහ “ඉමිනා පන ආකාරෙන”තිආදි.

සො තත්ථ යිතොති සො අදන්ධවිපස්සකො යොගී තත්ථ තාය අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයාරම්මණාය විපස්සනාය යිතො. සබ්බසොති සබ්බත්ථ තස්ස තස්ස මග්ගස්ස අධිගමාය නිබ්බත්තිතසමථවිපස්සනාසු. අසක්කොන්තො අනාගාමී හොතීති හෙට්ඨිමමග්ගාවහාසු එව සමථවිපස්සනාය ඡන්දරාගං පහාය අග්ගමග්ගාවහාසු නිකන්තිං පරියාදාතුං අසක්කොන්තො අනාගාමීතායමෙව සණ්ඨාති.

සමතික්කන්තත්තාති සමථවසෙන විපස්සනාවසෙන වාති සබ්බථාපි රූපස්ස සමතික්කන්තත්තා. තෙනාහ “අයං හී”තිආදි. අනෙතොති යොගිනා. තං අතික්කම්මාති ඉදං යො පඨමං පඤ්චවොකාරඵකවොකාරපරියාපන්නෙ ධම්මෙ සම්මදෙව සම්මසිත්වා තෙ විස්සජ්ජෙත්වා තතො අරූපසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා අරූපධම්මෙ සම්මසති, තං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ “ඉදානි අරූපං සම්මසති”ති.

සානසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ආනන්දසුත්තවශ්ණනා

37. ඡට්ඨෙ ඔකාසං අවසරං අධිගච්ඡති එතෙනාති ඔකාසාධිගමො,
මග්ගඵලසුබාධිගමාය ඔකාසභාවතො වා ඔකාසො, තස්ස අධිගමො ඔකාසාධිගමො.
එත්ථ ච දීඝනිකායෙනෙව (දී. නි. 2.288) පන සුත්තන්තදෙසනායං පට්ඨමජ්ඣානං,
චතුත්ථජ්ඣානං, අරහත්තමග්ගොති තයො ඔකාසාධිගමා ආගතා. තත්ථ (දී. නි.
අට්ඨ. 2.288) පට්ඨමං ඥානං පඤ්ච නිවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං
ගහෙත්වා තිට්ඨතීති “පට්ඨමො ඔකාසාධිගමො”ති වුත්තං. චතුත්ථජ්ඣානං පන
සුබද්ධං වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨතීති දුතියො
ඔකාසාධිගමො. අරහත්තමග්ගො සබ්බකිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං
ගහෙත්වා තිට්ඨතීති “තතියො ඔකාසාධිගමො”ති වුත්තො. ඉධ පන චක්ඛමානානි
තීණි අරූපජ්ඣානානි සන්ධාය “ඔකාසාධිගමො”ති වුත්තං. තෙසංයෙව ච ගහණෙ
කාරණං සයමෙව චක්ඛති.

සත්තානං විසුද්ධිං පාපනත්ථායාති රාගාදීහි මලෙහි අභිජ්ඣාච්ඡමලොභාදීහි ච
උපක්කිලෙසෙහි කිලිට්ඨවිත්තානං සත්තානං විසුද්ධිපාපනත්ථාය
සමතික්කමනත්ථාය. ආයතිං අනුප්පජ්ජනඤ්ඤි ඉධ “සමතික්කමො”ති වුත්තං.
අත්ථං ගමනත්ථායාති කායිකදුක්ඛස්ස ච චෙතසිකදොමනස්සස්ස වාති ඉමෙසං
ද්විත්තං අත්ථංභිගමාය, නිරොධායාති අත්ථො. ඤායති නිව්ඡයෙන කමති නිබ්බානං,
තං වා ඤායති පටිවිජ්ඣයති එතෙනාති ඤායො, සමුච්ඡෙදභාවො අරියමග්ගොති
ආහ “සභවිපස්සනකස්ස මග්ගස්සා”ති. පච්චක්ඛකරණත්ථායාති
අත්තපච්චක්ඛතාය. පරපච්චයෙන විනා පච්චක්ඛකරණඤ්ඤි “සච්ඡිකිරියා”ති
වුච්චති. අසම්භින්නන්ති පිත්තසෙම්භාදීහි අපලිබ්බද්ධං අනුපහතං.

රාගානුගතො සමාධි අභිනතො නාම හොති ආරම්මණෙ අභිමුඛාභාවෙන
පචත්තියා, දොසානුගතො පන අපනතො අපගමනවසෙන පචත්තියා,
තද්දුග්ගප්පට්ඨකිලෙසෙන “න වාහිනතො න වාපනතො”ති වුත්තන්ති ආහ
“රාගවසෙනා”තිආදි. න සසඬ්ඛාරනිග්ගස්භවාරිතගතොති ලොකියජ්ඣානවිත්තානි
විය න සසඬ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන තද්ධගප්පහානවික්ඛම්භනප්පහානවසෙන ච
නිග්ගහෙත්වා වාරෙත්වා යීතො. කිඤ්චරහි කිලෙසානං ඡින්නන්තෙ උප්පන්නො.
තථාභූතං ඵලසමාධිං සන්ධායෙනං වුත්තං. තෙනාහ “න සසඬ්ඛාරෙන...පෙ....
ඡින්නන්තෙ උප්පන්නො”ති.

ආනන්දසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ලොකායතිකසුත්තවශ්ණනා

38. සත්තමෙ ලොකායතවාදකානි ආයතිං හිතං ලොකො න යතති න විරුහති එතෙනාති ලොකායතං, විතණ්ඩසත්ථං. තඤ්ඤි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය විත්තම්පි න උප්පාදෙන්ති, තං වදන්තීති ලොකායතවාදකා.

දළ්භං ටීරං ධනු එතස්සාති දළ්භධන්වා (අ. නි. ටී. 2.4.45-46; සං. නි. ටී. 1.1.107), සො එව “දළ්භධම්මා”ති වුත්තො. පටිසත්තුච්චිමනත්ථං ධනුං ගණ්භාතීති ධනුග්ගහො. සො එව උසුං සරං අසති ඛිපතීති ඉස්සාසො. ද්විසහස්සථාමන්ති ලොභාදිහාරං වහිතුං සමත්ථං ද්විසහස්සථාමං. තෙනාහ “ද්විසහස්සථාමං නාමා”තිආදි. දණ්ඨෙති ධනුදණ්ඨෙ. යාව කණ්ඩප්පමාණාති දීසතො යත්තකං කණ්ඩස්ස පමාණං, තත්තකෙ ධනුදණ්ඨෙ උක්ඛිත්තමත්තෙ ආරොපිතෙසුයෙව ජියාදණ්ඨෙසු සො වෙ භාරො පථවිතො මුච්චති, එවං ඉදං ද්විසහස්සථාමං නාම ධනුති දට්ඨබ්බං. උග්ගහිතසිප්පොති උග්ගහිතධනුසිප්පො. කතහත්ථොති ටීරතරං ලක්ඛෙසු අවිරජ්ඣනසරක්ඛෙපො. ඊදිසො පන තත්ථ වසිභූතො කතහත්ථො නාම හොතීති ආහ “විණ්ණවසිභාවො”ති. කතං රාජකුලාදීසු උපෙච්ච අසනං එතෙන සො කතුපාසනොති ආහ “රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පො”ති. එවං කතන්ති එවං අන්තොසුසිරකරණාදිනා සල්ලහුකං කතං.

ලොකායතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8-9. දෙවාසුරසඬගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

39-40. අට්ඨමෙ අහිංසුති කදා අහිංසු? යදා බලවන්තො අහෙසුං, තදා. තත්තායමනුපුබ්බිකථා (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.247; සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) – සක්කො කිර මගධරට්ඨෙ මචලගාමකෙ මසො නාම මාණවො හුත්වා තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කලායාණකම්මං කරොන්තො සත්ත වතපදානි පුරෙත්වා තත්ථ කාලඬිකතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්ති. තං බලවකම්මානුභාවෙන සපරිසං සෙසදෙවතා දසහි යානෙහි අධිගණ්හන්තං දිස්වා “ආගන්තුකදෙවපුත්තා ආගතා”ති නෙවාසිකා ගන්ධපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො සකපරිසාය සඤ්ඤං අදාසි “මාරිසා මා ගන්ධපානං පිට්ඨං, පිට්ඨාකාරමත්තමෙව දස්සෙථා”ති. තෙ තථා අකංසු. නෙවාසිකදෙවතා සුවණ්ණසරකෙහි උපනීතං ගන්ධපානං යාවදත්ථං පිට්ඨවා මත්තා තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණපථවියං පතීත්වා සයිංසු. සක්කො “ගණ්භථ පුත්තහතාය පුත්තෙ”ති තෙ පාදෙසු ගහෙත්වා සිනෙරුපාදෙ ඛිපාපෙසි. සක්කස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන තදනුවත්තකාපි සබ්බෙ තත්ථෙව පතීංසු. තෙ සිනෙරුවෙමජ්ඣකාලෙ සඤ්ඤං ලහිත්වා, “තාතා, සුරං න පිට්ඨිහ, සුරං න පිට්ඨිහ”ති ආහංසු. තතො පට්ඨාය අසුරා නාම ජාතා. අථ නෙසං කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දසයොජනසහස්සං අසුරහවනං නිබ්බන්ති. සක්කො තෙසං නිවත්තිත්වා අනාගමනත්ථාය ආරක්ඛං යපෙසි. යං සන්ධාය වුත්තං –

“අන්තරා ද්විත්තං අයුජ්ඣපුරානං,

පඤ්චවිධා යපිතා අභිරක්ඛා;
 උරග-කරොටි-පයස්ස ව භාරී,
 මදනායුතා චතුරො ව මහත්ථා''ති. (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.247; සාරත්ථ. ටී. 1.1
 වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා);

ද්වේ නගරානි හි යුද්ධෙන ගහෙනුං අසක්කුණෙයානාය අයුජ්ඣපුරානි නාම
 ජාතානි දෙවනගරඤ්ච අසුරනගරඤ්ච. යදා හි අසුරා බලවන්තො හොන්ති, අථ
 දෙවෙහි පලායිත්වා දෙවනගරං පවිසිත්වා ද්වාරෙ පිදහිතෙ අසුරානං සතසහස්සමිපි
 කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. යදා දෙවා බලවන්තො හොන්ති, අථාසුරෙහි පලායිත්වා
 අසුරනගරස්ස ද්වාරෙ පිදහිතෙ සක්කානං සතසහස්සමිපි කිඤ්චි කාතුං න
 සක්කොති. ඉති ඉමානි ද්වේ නගරානි අයුජ්ඣපුරානි නාම. තෙසං අන්තරා එතෙසු
 උරගාදීසු පඤ්චසු යානෙසු සක්කෙන ආරක්ඛා යපිතා. තත්ථ උරගසද්දෙන නාගා
 ගහිතා. තෙ හි උදකෙ බලවන්තො හොන්ති, තස්මා සිනෙරුස්ස පයමාලින්දෙ
 එතෙසං ආරක්ඛා. කරොටිසද්දෙන සුපණ්ණා ගහිතා. තෙසං කිර කරොටි නාම
 පානභොජනං, තෙන තං නාමං ලභිංසු, දුතියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා.
 පයස්සභාරීසද්දෙන කුම්භණ්ඩා ගහිතා, දානවරක්ඛසා කිර තෙ, තතියාලින්දෙ තෙසං
 ආරක්ඛා. මදනායුතසද්දෙන යක්ඛා ගහිතා. විසමචාරිනො කිර තෙ යුජ්ඣසොණ්ඩා,
 චතුත්ථාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. චතුරො ව මහත්තානි චත්තාරො මහාරාජානො
 චුත්තා, පඤ්චමාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා, තස්මා යදි අසුරා කුපිතාවිලචිත්තා දෙවපුරං
 උපයන්ති යුජ්ඣතුං. යං ගිරිතො පයමං පරිහණ්ඩං, තං උරගා පටිබාහයන්ති. එවං
 සෙසෙසු සෙසා.

තෙ පන අසුරා ආයුචණ්ණයසඉස්සරියසම්පත්තිහි තාවතිංසසදිසාව, තස්මා
 අන්තරා අත්තානං අජානිත්වා පාටලියා පුජ්ජිතාය “න ඉදං දෙවනගරං, තත්ථ
 පාරිච්ඡත්තකො පුජ්ජති, ඉධ පන චිත්තපාටලී, ජරසක්කෙනාමිභාකං සුරං පායෙත්වා
 වඤ්චිතා, දෙවනගරඤ්ච නො ගහිතං, ගවිජාම, තෙන සද්ධිං යුජ්ඣස්සාමා”ති
 හත්ථිඅස්සරංථ ආරුය්හ සුවණ්ණරජතමණිඵලකානි ගහෙත්වා යුද්ධසජ්ජා හුත්වා
 අසුරහෙරියො වාදෙන්තා මහාසමුද්දෙ උදකං ද්විධා හෙත්වා උට්ඨහන්ති. තෙ දෙවෙ
 වුට්ඨෙය වම්මිකමක්ඛිකා වම්මිකං විය සිනෙරුං ආරුහිතුං ආරහන්ති. අථ තෙසං
 පයමං නාගෙහි සද්ධිං යුද්ධං හොති. තස්මිං ඛො පන යුද්ධෙ න කස්සවි ඡවි වා
 වම්මං වා ඡිජ්ජති, න ලොහිතං උජ්ජජ්ජති, කෙවලං කුමාරකානං
 දාරුමෙණ්ඩකයුද්ධං විය අඤ්ඤමඤ්ඤසන්තාසනමත්තමෙව හොති. කොට්ඨතාපි
 කොට්ඨසහස්සාපි නාගා තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣත්වා තෙ අසුරපුරංයෙව පවෙසෙත්වා
 නිවත්තන්ති. යදා පන අසුරා බලවන්තො හොන්ති, අථ නාගා ඔසක්කිත්වා දුතියෙ
 ආලින්දෙ සුපණ්ණෙහි සද්ධිං එකතොව හුත්වා යුජ්ඣන්ති. එස නයො
 සුපණ්ණාදීසුපි. යදා පන තානි පඤ්චපි යානානි අසුරා මද්දන්ති, තදා එකතො
 සමිපිණ්ඩිතානිපි තානි පඤ්ච බලානි ඔසක්කන්ති. අථ චත්තාරො මහාරාජානො
 ගන්ත්වා සක්කස්ස තං පවත්තිං ආරොවෙත්ති. සක්කො තෙසං වචනං සුත්වා
 දියඩ්ඨයොජනසතිකං වෙජයන්තරංථ ආරුය්හ සයං වා නික්ඛමති, එකං පුත්තං වා
 පෙසෙති. යදා දෙවා පුන අපච්චාගමනාය අසුරෙ ජිනිංසු, තදා සක්කො අසුරෙ

පලාපෙත්වා පඤ්චස්ස යානෙස්ස ආරක්ඛං දත්වා වෙදියපාදෙ වජිරහත්ථා
 ඉන්ද්‍රපට්ඨායො යපෙසි. අසුරා කාලෙන කාලං උට්ඨන්ත්වා පට්ඨායො දිස්වා
 “සක්කො අප්පමත්තො තිට්ඨතී”ති තතොව නිවත්තන්ති. ඉධ පන යදා අසුරානං
 ජයො අහොසි, දෙවානං පරාජයො, තං සන්ධායෙනං වුත්තං – “පරාජිතා ව,
 භික්ඛවෙ, දෙවා අපයිංසුයෙව උත්තරෙතාහිමුඛා, අහිංසු අසුරා”ති.

දක්ඛිණාහිමුඛා හුත්වාති වක්කවාලපබ්බතාහිමුඛා හුත්වා. අසුරා කිර දෙවෙහි
 පරාජිතා පලායන්තා වක්කවාලපබ්බතාහිමුඛං ගන්ත්වා වක්කවාලමහාසමුද්දපිට්ඨියං
 රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලිකාපුලිනෙ යත්ථ පණ්ණකුටියො මාපෙත්වා ඉසයො
 වසන්ති, තත්ථ ගන්ත්වා ඉසීනං අස්සමපදෙන ගච්ඡන්තා “සක්කො ඉමෙහි සද්ධිං
 මන්තෙත්වා අම්භෙ නාසෙති, ගණ්හථ පුත්තහතාය පුත්තෙ”ති කුපිතා අස්සමපදෙ
 පාතියසට්ඨකමනපණ්ණසාලාදීනි විද්ධංසෙත්ති. ඉසයො අරඤ්ඤතො ඵලාඵලං
 ආදාය ආගතා දිස්වා පුන දුක්ඛෙන පටිපාකතිකං කරොන්ති, තෙපි පුනඡ්ඡුතං තට්ඨ
 පරාජිතා ගන්ත්වා විතාසෙත්ති. තෙන වුත්තං – “පරාජිතා ව ඛො, භික්ඛවෙ, අසුරා
 අපයිංසුයෙව දක්ඛිණෙතාහිමුඛා”ති. නවමං උත්තානත්ථමෙව.

දෙවාසුරසඬගාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. තපුස්සසුත්තවණ්ණනා

41. දසමෙ පක්ඛන්දතීති පවිසති. පසීදතීති පසාදං අභිරුචිං ආපජ්ජති, පතිට්ඨාති
 විමුච්චතීති අත්ථො. කථාපාහතන්ති කථාය මූලං. මූලඤ්ඤි “පාහත”න්ති වුච්චති.
 යථාහ –

“අප්පකෙනපි මෙධාවී, පාහතෙන විචක්ඛණො;
 සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම”න්ති. (ජා. 1.1.4);

තෙනෙවාහ “කථාපාහතන්ති කථාමූල”න්ති. විතක්කග්ගහණෙනෙව
 තංසහවරිතො විචාරොපි ගහිතො. තෙනෙවෙත්ථ ඛහුවචනනිද්දෙසො කතොති ආහ
 “විතක්කෙසුති විතක්කවිචාරෙසු”ති.

තපුස්සසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සාමඤ්ඤවග්ගො

1-10. සම්බාධසුත්තාදිවණ්ණනා

42-51. පඤ්චමස්ස පඨමෙ උදායිති තයො ථෙරා උදායි නාම කාළදායි, ලාළදායි,
 මහාඋදායිති, ඉධ කාළදායි අධිජ්ජෙතොති ආහ “උදායිති කාළදායිත්ථෙරො”ති.

සම්බාධෙති සම්පිළිත්තණ්හාසංකිලෙසාදිනා සඋප්පිළනතාය පරමසම්බාධෙ. අතිවිය සඬිකරට්ඨානභූතො හි නිවරණසම්බාධො අධිජ්ජෙතො. ඕකාසොති ඤානස්සෙනං නාමං. නිවරණසම්බාධාභාවෙන හි ඤානං ඉධ “ඕකාසො”ති වුත්තං. පටිලිනනිසහොති වා පටිලිනො හුත්වා සෙට්ඨො, පටිලිනානං වා සෙට්ඨොති පටිලිනනිසහො. පටිලිනා නාම පහිනමානා වුව්වත්ති මානුස්සයවසෙන උණ්ණතාභාවතො. යථාහ “කථඤ්ච, හික්ඛවෙ, හික්ඛු පටිලිනො හොති? ඉධ, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනො අස්මිමානො පහිනො හොති උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංගතො ආයතිං අනුප්පාදධම්මො”ති (අ. නි. 4.38; මහානි. 87). සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

සම්බන්ධයක් තිබිය හැකි බව නිවැරදි.

ඉති මනොරථපුරාණියා අඬගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

නවකතිපාතවශේෂණය අනුත්තරත්වදීපනා සමත්තා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඩගුත්තරනිකායෙ

දසකතිපාත-වීකා

1. පරිමපිණිතය.

1. ഏകീകരണം

1. කිමත්පියසුත්තවණ්ණසා

1. දසකතිපාතස්ස පයමෙ අවිජ්ජපටිසාරත්ථානීති අවිජ්ජපටිසාරජ්ජයොජනානි. අවිජ්ජපටිසාරානිසංසානීති අවිජ්ජපටිසාරුදයානි. එතෙන අවිජ්ජපටිසාරො නාම සීලස්ස්ස උදයමත්තං, සංවද්ධිතස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාපුප්ඵසදිසං, අඤ්ඤා එව පනානෙන නිජ්ඣාදෙනබ්බො සමාධිආදිගුණොති දස්සෙති. “යාව මග්ගාමග්ගඤ්ඤාණදස්සනවිසුද්ධි, තාව තරුණවිපස්සනා” ති හි වචනතො උපක්කිලෙසවිමුත්තඋදයබ්බයඤ්ඤාණතො පරං අයඤ්ච විපස්සනා විරජ්ජති යොගාවචරො විරත්තො පුරිසො විය හරියාය සඬබ්බරතො එතෙනාති විරාගො.

කිමත් ලියසුත්තවණ්ණනා නිව්දිතා.

2-5. වෙනතාකරණය සූත්‍රාදිවලින්

2-5. දුතියෙ සංසාරමහොසස්ස පරතීරභාවතො යො නං අධිගච්ඡති, තං පාරෙති ගමෙති පාරං, නිබ්බානං. තබ්බිදුරතාය නත්ථි එත්ථ පාරන්ති අපාරං, සංසාරො. තෙනාහ “ඔරිමතීරභුතා තෙභුමකවට්ටා” තිආදි. තතියාදිසු නත්ථි වත්තබ්බං.

චෙතනාකරණියසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ සන්තං සන්තන්ති අප්පෙත්වා නිසින්තස්සාතිආදිසු සන්තං සන්තං පණිතං පණිතන්තිආදීනි වදති. ඉමිනා පන ආකාරෙන තං පටිවිජ්ඣිත්වා තත්ථ චිත්තං උපසංහරතො ඵලසමාපත්තිසංඛ්ඛාතො චිත්තූප්පාදො තථා පවත්තතිති වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

සමාධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආනිසංසවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නාථවග්ගො

1-4. සෙනාසනසුත්තාදිවණ්ණනා

11-14. දුතියස්ස පඨමෙ නාතිදුරන්ති ගොවරට්ඨානතො අඬ්ඬගාචුතතො ඔරභාගතාය නාතිදුරං. නාව්වාසන්තන්ති පච්ඡිමෙන පමාණෙන ගොවරට්ඨානතො පඤ්චධනුසතිකතාය න අතිආසන්තං. තාය ච පන නාතිදුරනාව්වාසන්තතාය ගොවරට්ඨානපටිපරිස්සයාදිරහිතමග්ගතාය ච ගමනස්ස ච ආගමනස්ස ච යුත්තරුපත්තා ගමනාගමනසම්පන්නං. දිවසභාගෙ මහාජනසංකීණ්ණනාභාවෙන දිවා අප්පාකීණ්ණං. අභාවත්ථො හි අයං අප්ප-සද්දො “අප්පිච්ඡො” තිආදිසු විය. රත්තියං මනුස්සසද්දාභාවෙන රත්තිං අප්පසද්දං. සබ්බදාපි ජනසන්තිපාතනිග්ගොසාභාවෙන අප්පනිග්ගොසං.

අප්පකසිරොනාති අකසිරෙන සුබෙනෙව. සීලාදිගුණානං ථීරභාවප්පත්තියා ථෙරා. සුත්තගෙය්‍යාදි බහු සුතං එතෙසන්ති බහුස්සුතා. තමුග්ගහධාරණෙන සම්මදෙව ගරුතං සන්තිකෙ ආගමිතභාවෙන ච ආගතො පරියත්තිධම්මසංඛ්ඛාතො ආගමො එතෙසන්ති ආගතාගමා. සුත්තාහිධම්මසංඛ්ඛාතස්ස ධම්මස්ස ධාරණෙන ධම්මධරා. විනයස්ස ධාරණෙන විනයධරා. තෙසං ධම්මවිනයානං මාතිකාය ධාරණෙන මාතිකාධරා. තත්ථ තත්ථ ධම්මපරිපුච්ඡාය පරිපුච්ඡති. අත්ථපරිපුච්ඡාය පරිපඤ්ඤානි වීමංසති විචාරෙති. ඉදං, හන්තෙ, කථං, ඉමස්ස කො අත්ථොති පරිපුච්ඡාපරිපඤ්ඤාකාරදස්සනං. අවිච්චක්ඛෙව පාළියා අත්ථං පදෙසන්තරපාළිදස්සනෙන ආගමතො විවරන්ති. අනුත්තානීකතඤ්ච යුත්තිවිභාවනෙන උත්තානිං කරොන්ති. කඬ්ඬායානියෙසු ධම්මෙසු සංසයුප්පත්තියා

හෙතුකාය ගණ්ඨිට්ඨානභූතෙසු පාළිප්පදෙසෙසු යාථාවතො විනිච්ඡයප්පදානෙන කඬබං පටිවිනොදෙන්ති.

එත්ථ ච නාතිදුරං නාව්වාසන්තං ගමනාගමනසම්පන්නන්ති එකං අඬගං, දිවා අප්පාකිණ්ණං, රත්තිං අප්පසද්දං, අප්පනිග්ගොසන්ති එකං, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සන්ති එකං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස...පෙ.... පරික්ඛාරාති එකං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ ථෙරා...පෙ.... කඬබං පටිවිනොදෙන්ති එකං. එවං පඤ්ච අඬගානි වෙදිතබ්බානි. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානි.

සෙනාසනසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. අප්පමාදසුත්තාදිවණ්ණනා

15-16. පඤ්චමෙ කාරාපකඅප්පමාදො නාම “ඉමෙ අකුසලා ධම්මා පහාතබ්බා, ඉමෙ කුසලා ධම්මා උපසම්පාදෙනබ්බා”ති තංතංපරිවජ්ජෙනබ්බවජ්ජනසම්පාදෙනබ්බසම්පාදනවසෙන පවත්තො අප්පමාදො. එසාති අප්පමාදො. ලොකියොව න ලොකුත්තරො. අයඤ්චාති ච එසාති ච අප්පමාදමෙව වදති. තෙසන්ති වාතුභූමකධම්මානං. පටිලාභකත්තෙනාති පටිලාභාපනකත්තෙන.

ජඬගලානන්ති ජඬගලවාරීනං. ජඬගල-සද්දො චෙත්ථ බරභාවසාමඤ්ඤෙන පථවීපරියායො, න අනුපට්ඨානවිදුරදෙසවාචී. තෙනාහ “පථවීතලවාරීන”න්ති. පදානං වුච්චමානත්තා “සපාදකපාණාන”න්ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. සමොධානන්ති අත්තොගධභාවං. තෙනාහ “ඔධානං පක්ඛෙප”න්ති. “උපක්ඛෙප”න්තිපි පයන්ති, උපනෙත්වා පක්ඛිපිතබ්බන්ති අත්ථො. වස්සිකාය පුප්ඵං වස්සිකං යථා “ආමලකියා එලං ආමලක”න්ති. මහාතලස්මීන්ති උපරිපාසාදෙ. ඡට්ඨං උත්තානමෙව.

අප්පමාදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. පයමනාථසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. සත්තමෙ යෙහි සීලාදීහි සමන්තාගතො හික්ඛු ධම්මසරණකාය ධම්මෙනෙව නාථති ආසීසති අභිභවතීති නාථො වුච්චති, තෙ තස්ස නාථභාවකරා ධම්මා නාථකරණාති වුත්තාති ආහ “අත්තනො සනාථභාවකරා පතිට්ඨකරාති අත්ථො”ති. තත්ථ අත්තනො පතිට්ඨකරාති යස්ස නාථභාවකරා, තස්ස අත්තනො පතිට්ඨාවිධායිනො. අප්පතිට්ඨො අනාථො, සප්පතිට්ඨො සනාථොති පතිට්ඨත්ථො නාථ-සද්දො. කල්‍යාණගුණයොගතො කල්‍යාණාති දස්සෙන්නො “සීලාදිගුණසම්පන්නා”ති ආහ. මිජ්ජතලක්ඛණා මෙත්තා එතස්ස අත්ථීති මිත්තො. සො වුත්තනෙයෙන කල්‍යාණො අස්ස අත්ථීති තස්ස අත්ථීතාමත්තං කල්‍යාණමිත්තපදෙන වුත්තං. අස්ස තෙන සබ්බකාලං අවිජහිතවාසොති තං

දස්සෙතුං “කල්‍යාණසභායො”ති වුත්තන්ති ආහ “තෙවස්සා”ති. තෙ එව කල්‍යාණමිත්තා අස්ස භික්ඛුනො. සහ අයනතොති සහ පවත්තනතො. අසමොධානෙ විත්තෙන, සමොධානෙ පන විත්තෙන වෙව කායෙන ව සම්පවඨිකො. සුඛං වචො එතස්මිං අනුකූලගාහිමිහි ආදරගාරවචති පුග්ගලෙති සුවචො. තෙනාහ “සුඛෙන වත්තබ්බො”තිආදි. බමොති බන්තො. තමෙවස්ස බමහාවං දස්සෙතුං “ගාළ්හෙනා”තිආදි වුත්තං. වාමතොති මිච්ඡා, අයොනියො වා ගණ්හාති. පටිප්ඵරතීති පටාණිකභාවෙන තිට්ඨති. පදක්ඛිණං ගණ්හාතීති සම්මා, යොනියො වා ගණ්හාති.

උච්චාවචානීති විපුලබුද්දකානි. තනුපගමනියායාති තනු තනු මහන්තෙ බුද්දකෙ ව කම්මෙ සාධනවසෙන උපායෙන උපගව්ඡන්තියා, තස්ස තස්ස කම්මස්ස නිප්ඵාදනෙ සමත්ථායාති අත්ථො. තනුපායායාති වා තනු තනු කම්මෙ සාධෙනබ්බෙ උපායභූතාය.

ධම්මෙ අස්ස කාමොති ධම්මකාමොති ඛාධිකරණානම්පි බාහිරත්ථො සමාසො හොතීති කත්වා වුත්තං. කාමෙනබ්බතො වා පියායිතබ්බතො කාමො, ධම්මො. ධම්මො කාමො අස්සාති ධම්මකාමො. ධම්මොති පරියත්තිධම්මො අධිප්පෙතොති ආහ “තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො”ති. සමුදාහරණං කථනං සමුදාහාරො, පියො සමුදාහාරො එතස්සාති පියසමුදාහාරො. සයඤ්චාති එත්ථ ව-සද්දෙන “සක්කච්ච”න්ති පදං අනුකඨ්ඨති. තෙන සයඤ්ච සක්කච්චං දෙසෙතුකාමො හොතීති යොජනා. අභිධම්මො සත්ත පකරණාති “අධිකො අභිවිසිට්ඨො ව පරියත්තිධම්මො”ති කත්වා. විනයො උභතොවිභඨිගා විනයනතො කායවාචානං. අභිවිනයො බන්ධකපරිවාරා විසෙසතො ආභිසමාවාරිකධම්මකිත්තනතො. ආභිසමාවාරිකධම්මපාරිපූරිවසෙනෙව හි ආදිබ්‍රහ්මචරියකධම්මපාරිපූරි. ධම්මො එව පිටකද්වයස්සපි පරියත්තිධම්මභාවතො. මග්ගඵලානි අභිධම්මො “නිබ්බානධම්මස්ස අභිමුඛො”ති කත්වා. කිලෙසවූපසමකරණං පුබ්බභාගියා තිස්සො සික්ඛා සඨබ්බෙපතො විච්චිට්ඨිස්සිතො සමථො විපස්සනා ව. උළාරපාමොජ්ජොති බලවපාමොජ්ජො. කාරණත්ථෙති නිමිත්තත්ථෙ. කුසලධම්මනිමිත්තං හිස්ස වීරියාරම්භො. තෙනාහ “තෙසං අධිගමත්ථායා”ති. කුසලෙසු ධම්මෙසුති වා නිප්ඵාදෙනබ්බෙ භූමිමං යථා “වෙනසො අවුපසමෙ අයොනියොමනසිකාරපද්ධාන”න්ති. අට්ඨමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

පට්මනාථසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පට්මඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ අරියානං එව ආවාසාති අරියාවාසා අනරියානං තාදිසානං අසම්භවතො. අරියාති වෙන්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඛිණාසවා ගහිතා. තෙ ව යස්මා තෙහි සබ්බකාලං අවිජ්ඣිතවාසා එව, තස්මා වුත්තං “තෙ ආවසිංසු ආවසන්ති ආවසිස්සන්ති”ති. තත්ථ ආවසිංසුති නිස්සාය ආවසිංසු. පඤ්චධිගවිජ්ජහිනතාදයො හි අරියානං අපස්සායා. තෙසු

පඤ්චඩ්ගවිජ්ජභානපච්චෙකසච්චපනොදනඵසනාඕසට්ඨානි, “සඬ්ඛායෙකං පටිසෙවති, අධිවාසෙති පරිවජ්ජෙති විනොදෙති” ති (දී. නි. 3.308; ම. නි. 2.168; අ. නි. 10.20) චුත්තෙසු අපස්සෙනෙසු විනොදනඤ්ච මග්ගකිච්චානෙව, ඉතරෙ මග්ගෙන ච සමිජ්ඣන්තිති.

පඨමඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ කස්මා පන භගවා කුරුසු විහරන්තො ඉමං සුත්තං අභාසිති ආහ “යස්මා” තිආදි. කුරුරට්ඨං කිර තදා තන්තිවාසිසත්තානං යොනිසොමනසිකාරචන්තතාදිනා යෙභුයොන සුප්පට්ඨන්තාය පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතාබලෙන චා තදා උතුආදිසම්පන්නියුත්තමෙව අභොසි. කෙච් පන “පුබ්බෙ පචත්තකුරුවත්තධම්මානුට්ඨානවාසනාය උත්තරකුරු විය යෙභුයොන උතුආදිසම්පන්නමෙව භොති. භගවතො කාලෙ සාතිසයං උතුසප්පායාදියුත්තං රට්ඨං අභොසි” ති වදන්ති. තත්ථ භික්ඛු භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො උතුපච්චයාදිසම්පන්නත්තා තස්ස රට්ඨස්ස සප්පායඋතුපච්චයසෙවනෙන නිච්චං කල්ලසරීරා කල්ලචිත්තා ච භොන්ති. තෙ චිත්තසරීරකල්ලතාය අනුග්ගහිතපඤ්ඤාබලා ගම්භීරකථං පටිග්ගහෙතුං සමත්ථා පටිච්චසමුප්පාදනිස්සිතානං ගම්භීරපඤ්ඤානඤ්ච කාරකා භොන්ති. තෙනාහ “කුරුරට්ඨවාසිනො භික්ඛු ගම්භීරපඤ්ඤාකාරකා” තිආදි.

යුත්තප්පයුත්තාති සතිපට්ඨානභාවනාය යුත්තා වෙව පයුත්තා ච. තස්මිඤ්භි (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106) ජනපදෙ චතස්සො පරිසා පකතියාව සතිපට්ඨානභාවනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, අන්තමසො දාසකම්මකරපරිජනාපි සතිපට්ඨානප්පට්ඨංයුත්තමෙව කථං කථෙත්ති. උදකතිත්ථසුත්තකන්තනට්ඨානාදීසුපි නිරත්ථකකථා නාම නප්පචත්ති. සචෙ කාවි ඉත්ථි, “අම්ම, ත්වං කතරං සතිපට්ඨානභාවනං මනසි කරොසි” ති පුච්ඡිතා “න කිඤ්චි” ති වදති, තං ගරහන්ති “ධීරත්ථු තච ජීවිතං, ජීවමානාපි ත්වං මතසදිසා” ති. අථ නං “මා දානි පුන ඵ්චමකාසි” ති ඔවදිත්වා අඤ්ඤතරං සතිපට්ඨානං උග්ගණ්භාපෙත්ති. යා පන “අහං අසුකං සතිපට්ඨානං නාම මනසි කරොමි” ති වදති, තස්සා “සාධු සාධු” ති සාධුකාරං දත්වා “තච ජීවිතං සුචීවිතං, ත්වං නාම මනුස්සත්තං පත්තා, තචත්ථාය සම්මාසම්බුද්ධො උප්පන්නො” තිආදිහි පසංසන්ති. න කෙවලඤ්චෙත්ථ මනුස්සජාතිකායෙව සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා, තෙ නිස්සාය විහරන්තා තිරච්ඡානගතාපි.

තත්ත්වං වත්ථු – එකො කිර නටකො සුවපොතකං ගහෙත්වා සික්ඛාපෙන්නො විවරති. සො භික්ඛුනිඋපස්සයං උපනිස්සාය වසිත්වා ගමනකාලෙ සුවපොතකං පමුස්සිත්වා ගතො. තං සාමණෙරියො ගහෙත්වා පටිජග්ගිංසු, “බුද්ධරක්ඛිතො” ති වස්ස නාමං අකංසු. තං එකදිවසං පුරතො නිසින්නං දිස්වා මහාථෙරී ආහ

“බුද්ධරක්ඛිතා” ති. කිං, අයොයාති. අත්ථි තෙ කොච්ඡාචනාමනසිකාරොති? නත්ථයොති. ආවුසො, පබ්බජිතානං සන්තිකෙ වසන්තෙන නාම විස්සට්ඨඅත්තභාවෙන භවිතුං න වට්ටති, කොච්ඡෙව මනසිකාරො ඉච්ඡිතබ්බො, ත්වං පන අඤ්ඤං න සක්ඛිස්සසි, “අට්ඨි අට්ඨි” ති සජ්ඣායං කරොහීති. සො ථෙරියා ඔවාදෙ යත්වා “අට්ඨි අට්ඨි” ති සජ්ඣායන්තො වරති.

තං එකදිවසං පාතොව තොරණග්ගෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තපමානං එකො සකුණො නබපඤ්ජරෙන අග්ගහෙසි. සො “කිරි කිරි” ති සද්දමකාසි. සාමණෙරියො සුත්වා, “අයො, බුද්ධරක්ඛිතො සකුණෙන ගහිතො, මොවෙම න” න්ති ලෙඩ්ඛුආදීනි ගහෙත්වා අනුබන්ධිත්වා මොවෙසු. තං ආනෙත්වා පුරතො යපිතං ථෙරී ආහ, “බුද්ධරක්ඛිත, සකුණෙන ගහිතකාලෙ කිං වින්තෙසි” ති. අයො, න අඤ්ඤං වින්තෙසි, “අට්ඨිපුඤ්ජොව අට්ඨිපුඤ්ජං ගහෙත්වා ගච්ඡති, කතරස්මිං යානෙ විජ්ජකිරිස්සති” ති එවං, අයො, අට්ඨිපුඤ්ජමෙව වින්තෙසින්ති. සාධු සාධු, බුද්ධරක්ඛිත, අනාගතෙ භවක්ඛයස්ස තෙ පච්චයො භවිස්සතීති. එවං තත්ථ තිරච්ඡානගතාපි සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා.

දීඝනිකායාදීසු මහානිදානාදීනීති දීඝනිකායෙ මහානිදානං (දී. නි. 2.95 ආදයො) සතිපට්ඨානං (දී. නි. 2.372 ආදයො) මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානං (ම. නි. 1.105 ආදයො) සාරොපමං (ම. නි. 1.307 ආදයො) රුක්ඛොපමං රට්ඨපාලං මාගණ්ඨියං ආනෙඤ්ජසජ්ජායන්ති (ම. නි. 3.66 ආදයො) එවමාදීනි.

ඤාණාදයොති ඤාණඤ්ඤෙව තංසම්පයුත්තධම්මා ව. තෙනාහ “ඤාණන්ති වුත්තෙ” තිආදි. ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති තෙහි විනා සම්පජානනය අසම්භවතො. මහාවිත්තානීති අට්ඨපි මහාකිරියචිත්තානි ලබ්භන්ති “සතතචිහාරා” ති වචනතො ඤාණුජ්ජත්තිපච්චයරහිතකාලෙපි පවත්තිජොතනතො. දස විත්තානීති අට්ඨ මහාකිරියචිත්තානි භසිතුජ්ජාදවොට්ඨබ්බනචිත්තෙහි සද්ධිං දස විත්තානි ලබ්භන්ති. අරජ්ජනාදුස්සනවසෙන පවත්ති තෙසම්පි සාධාරණාති. “උපෙක්ඛකො විහරති” ති වචනතො ඡළඬගුපෙක්ඛාවසෙන ආගතානං ඉමෙසං සතතචිහාරානං සොමනස්සං කථං ලබ්භතීති ආහ “ආසෙවනවසෙන ලබ්භතී” ති. කිඤ්චාපි බීණාසවො ඉට්ඨානිට්ඨෙපි ආරම්මණෙ මජ්ඣන්තො විය බහුලං උපෙක්ඛකො විහරති අත්තතො පරිසුද්ධපකතිභාවාච්ඡහනතො. කදාපි පන තථා වෙතොහිසඬ්ඛාරාභාවෙ යං තං සභාවතො ඉට්ඨං ආරම්මණං, තත්ථ යාථාවසභාවග්ගහණවසෙනපි අරහතො විත්තං සොමනස්සසහගතං හුත්වා පවත්තතෙව, තඤ්ච බො පුබ්බාසෙවනවසෙන. තෙන වුත්තං “ආසෙවනවසෙන ලබ්භතී” ති. ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති සතිවෙපුල්ලජ්ජත්තත්තා. වරතොතිආදිනා නිච්චසමාදානං දස්සෙති, තං වික්ඛෙපාභාවෙන දට්ඨබ්බං.

පබ්බජ්ජපගතානි යං කිඤ්චි පබ්බජ්ජං උපගතා, න සමිතපාපා. භොවාදිනොති ජාතිමත්තමුත්තමණෙ වදති. පාටෙක්කසච්චානීති තෙහි තෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි පාටියෙක්කං ගහිතානි “ඉදමෙව සච්ච” න්ති අහිනිවිට්ඨානි දිට්ඨිසච්චාදීනි. තානිපි හි

“ඉදමෙව සච්ච” න්ති ගහණං උපාදාය “සච්චානී” ති වොහරියන්ති. තෙනාහ “ඉදමෙව” තිආදි. නීහටානීති අත්තනො සන්තානනො නීහරිතානි අපනීතානි. ගහිතග්ගහණස්සාති අරියමග්ගාධිගමනො පුබ්බෙ ගහිතස්ස දිට්ඨිග්ගාහස්ස. විස්සට්ඨභාවචෙවචනානීති අරියමග්ගෙන සබ්බසො පරිච්චාගභාවස්ස අධිචචනානි.

නත්ථි එතාසං වයො චෙකල්ලන්ති අවයාති ආහ “අනුනා” ති, අනවසෙසොති අත්ථො. එසනාති කාමෙසනාදයො. මග්ගස්ස කිච්චනිජ්ඣත්ති කථිතා රාගාදීනං පහිනභාවදීපනතො. පච්චචෙක්ඛණඵලං කථිතන්ති පච්චචෙක්ඛණමුඛෙන අරියඵලං කථිතං. අධිගතෙ හි අග්ගඵලෙ සබ්බසො රාගාදීනං අනුප්පාදධම්මතං පජානාති, තඤ්ච පජානනං පච්චචෙක්ඛණඤාණන්ති.

දුතියඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නාථග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාවග්ගො

1. සීහනාදසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ විසමට්ඨානෙසුති පපාතාදීසු විසමට්ඨානෙසු. “අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානී” ති කස්මා වුත්තං, නනු චෙතානි සාවකානම්පි එකච්චානං උප්පජ්ජන්තිති? කාමං උප්පජ්ජන්ති, යාදිසාති පන බුද්ධානං යානාට්ඨානඤාණාදීනි, න තාදිසාති තදඤ්ඤෙසං කදාවිපි උප්පජ්ජන්තිති අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානීති. තෙනාහ “තථාගතස්සෙව බලානී” ති. ඉමමෙව හි යථාවුත්තලෙසං අපෙක්ඛිත්වා තදභාවතො ආසයානුසයඤාණාදීසු එව අසාධාරණසමඤ්ඤා නිරුල්භා. කාමං ඤාණබලානං ඤාණසම්භාරො විසෙසපච්චයො, පුඤ්ඤසම්භාරොපි පන නෙසං පච්චයො එව. ඤාණසම්භාරස්සපි වා පුඤ්ඤසම්භාරභාවතො “පුඤ්ඤස්සයසම්පත්තියා ආගතානී” ති වුත්තං.

පකතිහත්ථිකුලන්ති (සං. නි. ටී. 2.2.22) ගිරිවරනදිවරචනවරාදිප්පහෙදා ගොවරියකාලාවකනාමා සබ්බාපි බලෙන පාකතිකා හත්ථිජාති. දසන්තං පුරිසානන්ති ථාමමජ්ඣමානං දසන්තං පුරිසානං. එකස්ස තථාගතස්ස කායබලන්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. එකස්සාති ච තථා හෙට්ඨා කථායං ආගතත්තා දෙසනාසොතෙන වුත්තං. නාරායනසඬ්ඝාතබලන්ති එත්ථ නාරා වුච්චන්ති රස්ථියො. තා බහු නානාවිධා ඉතො උප්පජ්ජන්තිති නාරායනං, වජිරං, තස්මා නාරායනසඬ්ඝාතබලන්ති වජිරසඬ්ඝාතබලන්ති අත්ථො. ඤාණබලං පන පාළියං ආගතමෙව, න කායබලං විය අට්ඨකථාරුල්භමෙවාති අධිප්පායො.

සංයුත්තකෙ (සං. නි. 2.33) ආගතානි තෙසත්තනි ඤාණානි, සත්තසත්තනි ඤාණානීති වුත්තං, තත්ථ (විහ. මූලටී. 760) පන නිදානවග්ගෙ සත්තසත්තනි

ආගතානි චතුරත්තාරීසඤ්ච. තෙසත්තති පන පටිසම්භිදාමග්ගෙ (පටි. ම. 1.1) සුතමයාදීනි ආගතානි දිස්සන්ති, න සංයුත්තකෙ. අඤ්ඤානිපිති එතෙන ඤාණචත්ථුවිහඩගෙ (විහ. 751 ආදයො) එකකාදිවසෙන චුත්තානි, අඤ්ඤත්ථ ච “පුබ්බන්තෙ ඤාණ”න්තිආදිනා (ධ. ස. 1063) බ්‍රහ්මජාලාදීසු ච “තයිදං තථාගතො පජානාති ‘ඉමානි දිට්ඨිට්ඨානානි එවං ගහිතානී’ති” ආදිනා (දී. නි. 1.36) චුත්තානි අනෙකානි ඤාණජපහෙදානි සඬගණ්හාති. යාථාවජ්ජට්ඨෙධතො සයඤ්ච අකම්පියං පුග්ගලඤ්ච තංසමඬගිනං නෙයොසු අධිබලං කරොතීති ආහ “අකම්පියට්ඨෙන උපත්ථම්භනට්ඨෙන වා”ති.

උසහස්ස ඉදන්ති ආසහං, සෙට්ඨට්ඨානං. සබ්බඤ්ඤාතාපටිජානනවසෙන අභිමුඛං ගච්ඡන්ති, අට්ඨ වා පරිසා උපසඬකමන්තීති ආසහා, පුබ්බබුද්ධා. ඉදං පනාති බුද්ධානං යානං සබ්බඤ්ඤාතමෙව වදති. තිට්ඨමානොවානි අවදන්තොපි තිට්ඨමානොව පටිජානාති නාමාති අත්ථො. උපගච්ඡන්ති අනුජානාති.

අට්ඨසු පරිසාසුති “අභිජානාමි ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, අනෙකසතං ඛත්තියපරිසං...පෙ.... තත්‍ර වත මං හයං වා සාරජ්ජං වා ඔක්කමිස්සතීති නිමිත්තමෙතං, සාරිපුත්ත, න සමනුපස්සාමි”ති (ම. නි. 1.151) චුත්තාසු අට්ඨසු පරිසාසු. අභිතනාදං නදතීති පරතො දස්සිතඤාණයොගෙන දසබලොහන්ති අභිතනාදං නදති.

පට්ඨෙධනිට්ඨන්තා අරහත්තමග්ගඤාණං පට්ඨෙධොති “ඵලක්ඛණෙ උජ්ජන්තං නාමා”ති චුත්තං. තෙන පටිලද්ධස්සපි දෙසනාඤාණස්ස කිව්චනිජ්ජන්ති පරස්ස අවබුද්ධිකමන්තෙන හොතීති “අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙ පවත්තං නාමා”ති චුත්තං. තතො පරං පන යාව පරිනිබ්බානා දෙසනාඤාණපවත්ති තස්සෙව පවත්තිතස්ස ධම්මවක්කස්ස යානන්ති වෙදිතබ්බං පවත්තිතවක්කස්ස වක්කවත්තිනො වක්කරතනස්ස යානං විය.

තිට්ඨතීති චුත්තං, කිං භූමියං පුරිසො විය, නොති ආහ “තදායත්තචුත්තිකායා”ති. යානන්ති වෙන්ථ අත්තලාහො ධරමානතා ව, න ගතිනිවත්තීති ආහ “උජ්ජජ්ජති වෙව පවත්තති වා”ති. යත්ථ පනෙතං දසබලඤාණං විත්ථාරිතං, තං දස්සෙන්තො “අභිධම්මෙ පනා”තිආදිමාහ. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

සමාදියන්තීති සමාදානානි, තානි පන සමාදිශිත්වා කතානි හොන්තීති ආහ “සමාදිශිත්වා කතාන”න්ති. කම්මමෙව වා කම්මසමාදානන්ති එතෙන සමාදානසද්දස්ස අපුබ්බත්ථාභාවං දස්සෙති මුත්තගතසද්දෙ ගතසද්දස්ස විය. ගතීති නිරයාදිගතියො. උපධිති අත්තභාවො. කාලොති කම්මස්ස විපච්චනාරහකාලො. පයොගොති විපාකුජ්ජන්තියා පච්චයභූතා කිරියා.

අගනිගාමිනීන් නිබ්බානගාමිනී. චුත්තඤ්ඤි “නිබ්බානඤ්ඤාභං, සාරිපුත්ත, පජානාමි නිබ්බානගාමිනීඤ්ඤ පටිපද”න්ති (ම. නි. 1.153). බහුසුපි මනුස්සෙසු එකමෙව පාණං සාතෙන්තෙසු කාමං සබ්බෙසමිපි වෙතනා තස්සෙවෙකස්ස ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණා, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු (විහ. අට්ඨ. 811) හි එකො ආදරෙන ඡන්දජාතො කරොති, එකො “එහි ත්වමිපි කරොහී”ති පරෙහි නිජ්ජිලිතො කරොති, එකො සමානච්ඡන්දො විය හුත්වා අප්පට්ඨාහමානො විවරති. තෙසු එකො තෙනෙව කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, එකො තිරච්ඡානගොනියං, එකො පෙත්තිවිසයෙ. තං තථාගතො ආයුහනක්ඛණෙයෙව “ඉමිනා නීභාරෙන ආයුහිතත්තා එස නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස තිරච්ඡානගොනියං, එස පෙත්තිවිසයෙ”ති ජානාති. නිරයෙ නිබ්බත්තමානමිපි “එස මහානිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස උස්සදනිරයෙ”ති ජානාති. තිරච්ඡානගොනියං නිබ්බත්තමානමිපි “එස අපාදකො භවිස්සති, එස ද්විපාදකො, එස චතුප්පදො, එස බහුප්පදො”ති ජානාති. පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තමානමිපි “එස නිජ්ඣාමතණ්හිකො භවිස්සති, එස බුජ්ජිපාසිකො, එස පරදත්තුපජීවී”ති ජානාති. තෙසු ච කම්මෙසු “ඉදං කම්මං පටිසන්ධිං ආකඬ්ඨිස්සති, ඉදං අඤ්ඤෙන දිත්තාය පටිසන්ධියා උපධිවෙපක්කං භවිස්සති”ති ජානාති.

තථා සකලගාමවාසිකෙසු එකතො පිණ්ඩපාතං දදමානෙසු කාමං සබ්බෙසමිපි වෙතනා පිණ්ඩපාතාරම්මණාව, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු හි එකො ආදරෙන කරොතිති සබ්බං පුරිමසදිසං, තස්මා තෙසු කෙච්ඡි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, කෙච්ඡි මනුස්සලොකෙ. තං තථාගතො ආයුහනක්ඛණෙයෙව ජානාති. “ඉමිනා නීභාරෙන ආයුහිතත්තා එස මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස දෙවලොකෙ. තත්ථාපි එස ඛත්තියකුලෙ, එස බ්‍රාහ්මණකුලෙ, එස වෙස්සකුලෙ, එස සුද්දකුලෙ, එස පරනිමිතිවසවත්තීසු, එස නිම්මානරතීසු, එස තුසිතෙසු, එස යාමෙසු, එස තාවතිංසෙසු, එස වාතුමහාරාජිකෙසු, එස භුමිමදෙවෙසු”ති ආදිනා තත්ථ තත්ථ භීතපණීතසුචණ්ණදුබ්බණ්ණඅප්පපරිවාරමහාපරිවාරතාදිහෙදං තං තං විසෙසං ආයුහනක්ඛණෙයෙව ජානාති.

තථා විපස්සනං පට්ඨපෙත්තෙසුයෙව “ඉමිනා නීභාරෙන එස කිඤ්චි සල්ලක්ඛෙනුං න සක්ඛිස්සති, එස මහාභූතමත්තමෙව වචන්ථපෙස්සති, එස රූපපරිග්ගහෙයෙව ධස්සති, එස අරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස නාමරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස පච්චයපරිග්ගහෙයෙව, එස ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායමෙව, එස පඨමඵලෙයෙව, එස දුතියඵලෙයෙව, එස තතියඵලෙයෙව, එස අරහත්තං පාපුණිස්සති”ති ජානාති. කසිණපරිකම්මං කරොත්තෙසුපි “ඉමස්ස පරිකම්මමත්තමෙව භවිස්සති, එස නිමිත්තං උප්පාදෙස්සති, එස අප්පනං එව පාපුණිස්සති, එස ඤානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිස්සති”ති ජානාති. තෙනාහ “ඉමස්ස වෙතනා”ති ආදි.

කාමනතො කාමෙතබ්බතො කාමප්පටිසංයුත්තතො ච ධාතු කාමධාතු. ආදි-සද්දෙන ඛ්‍යාපාදධාතුරූපධාතුආදීනං සඬගහො. විලක්ඛණකායාති විසදිසසභාවතාය.

බන්ධායතනධාතුලොකන්ති අනෙකධාතුං නානාධාතුං බන්ධලොකං ආයතනලොකං
 ධාතුලොකං යථාභූතං පජානාතීති යොජනා. “අයං රූපක්ඛන්ධො නාම...පෙ....
 අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාම. තෙසුපි එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධො, එකාදස්විධෙන
 රූපක්ඛන්ධො. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො, ඛ්‍යවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධො.
 එකවිධෙන සඤ්ඤාණක්ඛන්ධො...පෙ.... සඛ්ඛාරක්ඛන්ධො...පෙ....
 විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, ඛ්‍යවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො”ති එවං තාව
 බන්ධලොකස්ස, “ඉදං චක්ඛායතනං නාම...පෙ.... ඉදං ධම්මායතනං නාම. තත්ථ
 දසායතනා කාමාවචරා, ද්වෙ වාතුභූමකා”තිආදිනා ආයතනලොකස්ස, “අයං
 චක්ඛුධාතු නාම...පෙ.... අයං මනෝවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තත්ථ සොළස ධාතුයො
 කාමාවචරා, ද්වෙ වාතුභූමකා”තිආදිනා ධාතුලොකස්ස අනෙකසභාවං
 නානාසභාවඤ්ච පජානාති. න කෙවලං උපාදින්නසඛ්ඛාරලොකස්සෙව, අථ ඛො
 අනුපාදින්නසඛ්ඛාරලොකස්සපි “ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නත්තා ඉමස්ස
 රුක්ඛස්ස ඛන්ධො සෙනො, ඉමස්ස කාලො, ඉමස්ස මට්ඨො, ඉමස්ස සකණ්ටකො,
 ඉමස්ස බහලත්තවො, ඉමස්ස තනුත්තවො, ඉමස්ස පත්තං
 චණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරූපං, ඉමස්ස පුජ්ථං තීලං පීතං ලොහිතං ඔදාතං
 සුගන්ධං දුග්ගන්ධං, ඉමස්ස එලං බුද්දකං මහන්නං දීපං වට්ටං සුසණ්ඨානං
 දුස්සණ්ඨානං මට්ඨං එරූසං සුගන්ධං දුග්ගන්ධං මධුරං තිත්තකං කටුකං අමිබීලං
 කසාවං, ඉමස්ස කණ්ටකො තිබ්බො කුණ්ඨො උජුකො කුට්ඨො තම්බො කාලො
 ඔදාතො හොති”තිආදිනා පජානාති. සබ්බඤ්ඤබුද්ධානං එව හි එතං බලං, න
 අඤ්ඤෙසං.

නානාධිමුත්තිකතන්ති නානාජ්ඣාසයතං. අධිමුත්ති නාම අජ්ඣාසයධාතු
 අජ්ඣාසයසභාවො. සො පන භීතපණීතතාසාමඤ්ඤෙන පාළියං ද්විධාව චුත්තොපි
 භීතපණීතාදිහෙදෙන අනෙකවිධොති ආහ “භීතාදීහි අධිමුත්තිහි
 නානාධිමුත්තිකභාව”න්ති. තත්ථ යෙ යෙ සත්තා යංයංඅධිමුත්තිකා, තෙ තෙ
 තංතදධිමුත්තිකෙ එව සෙවන්ති හජන්ති පයිරූපාසන්ති ධාතුසභාගතො. යථා
 ගුලාදිතං ධාතුතං සභාවො එසො, යං ගුලාදීහි එව සංසන්දන්ති සමෙන්නි, එවං
 භීතජ්ඣාසයා දුස්සීලාදිහෙව සංසන්දන්ති සමෙන්නි, සම්පන්නසීලාදයො ච
 සම්පන්නසීලාදිහෙව. තං තෙසං නානාධිමුත්තිකතං භගවා යථාභූතං පජානාතීති.

චුද්ධිං භානිඤ්ඤාති පච්චයවිසෙසෙන සාමන්ථීයතො අධිකතං අනධිකතඤ්ච.
 ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ (විහ. 814; පටි. ම. 113) “ආසයං ජානාති,
 අනුසයං ජානාති”ති ආසයාදිජානනං කස්මා නිද්දිට්ඨන්ති? ආසයජානනාදිනා යෙහි
 ඉන්ද්‍රියෙහි පරොපරෙහි සත්තා කල්‍යාණපාපාසයාදිකා හොන්ති, තෙසං ජානනස්ස
 විභාවනතො. එවඤ්ච කත්වා ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තආසයානුසයඤ්ඤාණානං විසුං
 අසාධාරණතා, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තනානාධිමුත්තිකතාඤ්ඤාණානං විසුං බලවතා ච
 සිද්ධා හොති. තත්ථ ආසයන්ති යත්ථ සත්තා නිවසන්ති, තං තෙසං නිවාසට්ඨානං,
 දිට්ඨිගතං වා යථාභූතඤ්ඤාණං වා ආසයො, අනුසයො අප්පභීතභාවෙන ථාමගතො
 කිලෙසො. තං පන භගවා සත්තානං ආසයං ජානන්තො තෙසං තෙසං දිට්ඨිගතානං
 විපස්සනාමග්ගඤ්ඤාණානඤ්ච අප්පචන්තික්ඛණෙපි ජානාති. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“කාමං සෙවන්තංයෙව භගවා ජානාති – ‘අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තො’ති. කාමං සෙවන්තංයෙව ජානාති – ‘අයං පුග්ගලො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො’ති. නෙක්ඛම්මං සෙවන්තංයෙව ජානාති. බ්‍යාපාදං, අබ්‍යාපාදං, ථිනම්ඳ්වං, ආලොකසඤ්ඤං සෙවන්තංයෙව ජානාති – ‘අයං පුග්ගලො ථිනම්ඳ්වගරුකො ථිනම්ඳ්වාසයො ථිනම්ඳ්වාධිමුත්තො’”ති (පටි. ම. 1.113).

පයමාදීනං චතුත්තං ඤානානන්ති රූපාවචරානං පයමාදීනං
 පච්චනීකජ්ඣාපනට්ඨෙන ආරම්මණුපනීජ්ඣාපනට්ඨෙන ච ඤානානං.
 චතුක්කනයෙන හෙතං වුත්තං. අට්ඨන්තං විමොක්ඛානන්ති එත්ථ පටිපාටියා සත්ත අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චනතො ආරම්මණෙ ච අධිමුච්චනතො විමොක්ඛා නාම. අට්ඨමො පන සබ්බසො සඤ්ඤාවෙදයිතෙහි විමුත්තත්තා අපගමවිමොක්ඛො නාම. චතුක්කනයපඤ්චකනයෙසු පයමජ්ඣානසමාධි සවිතක්කසව්වාරො නාම. පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානසමාධි අවිතක්කව්වාරමත්තො. නයද්වයෙපි උපරි තිසු ඤානෙසු සමාධි අවිතක්කඅව්වාරො. සමාපත්තිසු පටිපාටියා අට්ඨන්තං සමාධිතිපි නාමං, සමාපත්තිතිපි විත්තෙකග්ගතාසබ්භාවතො, නිරොධසමාපත්තියා තදභාවතො න සමාධිති නාමං. භානභාගියධම්මන්ති අප්පගුණෙහි පයමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤාමනසිකාරානං කාමාදිඅනුපක්ඛන්දනං. විසෙසභාගියධම්මන්ති පගුණෙහි පයමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤාමනසිකාරානං දුතියජ්ඣානාදිපක්ඛන්දනං. ඉති සඤ්ඤාමනසිකාරානං කාමාදිදුතියජ්ඣානාදිපක්ඛන්දනානි භානභාගියවිසෙසභාගියා ධම්මාති දස්සිතාති. තෙහි පන ඤානානං තංසභාවතා ච ධම්මසද්දෙන වුත්තා. තස්මාති වුත්තමෙවත්ථං හෙතුභාවෙන පච්චාමසති. වොදානන්ති පගුණතාසඬ්ඛාතං වොදානං. තඤ්ඤි පයමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨන්තිවා දුතියජ්ඣානාදිඅධිගමස්ස පච්චයත්තා “වුට්ඨාන”න්ති වුත්තං. කෙච් පන “නිරොධතො ඵලසමාපත්තියා වුට්ඨානන්ති පාළි නත්ථි”ති වදන්ති. තෙ “නිරොධා වුට්ඨහත්තස්ස නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ඵලසමාපත්තියා අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො”ති ඉමාය පාළියා (පට්ඨා. 1.1.417) පටිසෙධෙනබ්බා. යො සමාපත්තිලාභී සමානො ඵව “න ලාභීම්හි”ති, කම්මට්ඨානං සමානං ඵව “න කම්මට්ඨාන”න්ති සඤ්ඤී හොති, සො සම්පත්තිංයෙව සමානං “විපත්ති”ති පච්චෙතීති වෙදිතබ්බො.

න තථා දට්ඨබ්බන්ති යථා පරවාදිනා වුත්තං, තථා න දට්ඨබ්බං.
 සකසකකිච්චමෙව ජානාතීති යානාට්ඨානජානනාදිසකසකමෙව කිච්චං කාතුං ජානාති, යථාසකමෙව විසයං පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. තම්පිති තෙහි දසබලඤ්ඤාණෙහි ජානිතබ්බම්පි. කම්මවිපාකන්තරමෙවාති කම්මන්තරස්ස විපාකන්තරමෙව ජානාති. චෙතනාවෙතනාසම්පයුත්තධම්මෙ නිරයාදිතිබ්බානගාමිනිප්පටිපදාභූතෙ කම්මන්ති ගහෙත්වා ආහ “කම්මපරිච්ඡෙදමෙවා”ති. ධාතුනානත්තඤ්ච ධාතුනානත්තකාරණත්ති එකදෙසසරූපෙකසෙසො දට්ඨබ්බො. තඤ්ඤි ඤාණං තදුභයම්පි ජානාති. “ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්තත්තා”තිආදිනා (විභ. අට්ඨ. 812) තථා වෙච සංවණ්ණිතං.

සච්චපරිච්ඡේදමෙව්න පරිඤ්ඤාහිසමයාදිවසෙන සච්චානං පරිච්ඡින්නමෙව.
 අප්පෙතුං න සක්කොති අට්ඨමනවමබ්බානි විය තංසදිසං, ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණමිව
 විකුබ්බිතුං. එතෙනස්ස බලසදිසතඤ්ඤා නිවාරෙති. ඤානාදිඤ්ඤාණං විය වා අප්පෙතුං
 විකුබ්බිතුඤ්ඤා. යදිපි හි ඤානාදිපච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං සත්තමබ්බන්ති තස්ස
 සච්චතක්කසච්චාරතා වුත්තා, තථාපි ඤානාදිහි විනා පච්චවෙක්ඛණා නත්ථිති
 ඤානාදිසහගතං ඤාණං තදන්තොගධං කත්වා එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං ඤානාදිකිච්චං විය න සබ්බං බලකිච්චං කාතුං සක්කොතිති
 දස්සෙතුං “ඤානං හුත්වා අප්පෙතුං, ඉද්ධි හුත්වා විකුබ්බිතුඤ්ඤා න සක්කොති”ති
 වුත්තං, න පන කස්සචි බලස්ස ඤානඉද්ධිභාවතොති දට්ඨබ්බං.

එවං කිච්චවිසෙසවසෙනපි දසබලඤ්ඤාණසබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණවිසෙසං
 දස්සෙත්වා ඉදානි චිතක්කත්තිකභූමන්තරවසෙනපි තං දස්සෙතුං “අපිවා”තිආදි
 වුත්තං. පටිපාටියාතිආදිතො පටියාය පටිපාටියා.

අනුපදවණ්ණනං ඤත්වා වෙදිතබ්බානීති සම්බන්ධො. කිලෙසාවරණං
 නියතමිච්ඡාදිට්ඨි. කිලෙසාවරණස්ස අභාවො ආසවක්ඛයඤ්ඤාණාධිගමස්ස යානං,
 තබ්බාවො අට්ඨානං. අනධිගමස්ස පන තද්වහයමිපි යථාක්කමං අට්ඨානං යානඤ්ඤාති
 තත්ථ කාරණං දස්සෙත්තො “ලොකිය...පෙ.... දස්සනතො වා”ති ආහ. තත්ථ
 ලොකියසම්මාදිට්ඨියා ධීති ආසවක්ඛයාධිගමස්ස යානං කිලෙසාවරණභාවස්ස
 කාරණත්තා. සා හි තස්මිං සති න භොති, අසති ච භොති. එතෙන තස්සා අට්ඨිතියා
 තස්ස අට්ඨානතා වුත්තා එව. නෙසං වෙනෙයාසත්තානං.
 ධාතුචෙමත්තදස්සනතොති කාමධාතුආදීනං පචත්තිභෙදදස්සනතො, යදග්ගෙන
 ධාතුචෙමත්තං ජානාති, තදග්ගෙන වරියාදිවිසෙසමිපි ජානාති.
 ධාතුචෙමත්තදස්සනතොති වා ධම්මධාතුචෙමත්තදස්සනතො. සබ්බාපි හි වරියා
 ධම්මධාතුපරියාපන්නා එවාති. පයොගං අනාදියිත්වාපි සන්තතිමහාමත්තාදීනං විය.
 දිබ්බවක්ඛානුභාවතො පත්තබ්බෙතාති එත්ථ දිබ්බවක්ඛුනා පරස්ස
 හදයවත්ථුසන්තිස්සයලොහිතවණ්ණදස්සනමුඛෙන තදා
 පචත්තමානචිත්තජානනත්ථං පරිකම්මකරණං නාම සාවකානං, තඤ්ඤා ඛො
 ආදිකම්මිකානං, යතො දිබ්බවක්ඛුආනුභාවතො වෙනොපරියඤ්ඤාණස්ස පත්තබ්බතා
 සියා. බුද්ධානං පන යදිපි ආසවක්ඛයඤ්ඤාණාධිගමතො පගෙව
 දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණාධිගමො, තථාපි තථාපරිකම්මකරණං නත්ථි විජ්ජාත්තයසිද්ධියා
 සිජ්ඣනතො. සෙසාහිඤ්ඤාත්තයෙ වෙනොපරියඤ්ඤාණං දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණාධිගමෙන
 පත්තන්ති ච වත්තබ්බතං ලහතීති තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

සීහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-4. අධිවුත්තිපදසුත්තාදිවණ්ණනා

22-24. දුතියෙ අධිවචනපදානන්ති පඤ්ඤත්තිපදානං. දාසාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදිසද්දා
 විය වචනමත්තමෙව අධිකාරං කත්වා පචත්තියා අධිවචනං පඤ්ඤත්ති. අථ වා

අධිසඳ්දො උපරිභාගෙ. වුවිවතීති වචනං, උපරි වචනං අධිවචනං, උපාදාහුතරුපාදීනං උපරි පඤ්ඤපියමානා උපාදාපඤ්ඤත්තීති අත්ථො, තස්මා පඤ්ඤත්තීදීපකපදානීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. තස්ස පදානි පදට්ඨානානි අධිවචනපදානි. තෙනාහ “තෙසං යෙ”තිආදි. තෙසන්ති අධිවචනානං. යෙති ඛන්ධාදයො. අධිවුත්තිතාය අධිවුත්තියොති දිට්ඨියො වුවිවන්ති. අධිකඤ්ඤි සභාවධම්මෙසු සස්සතාදිං, පකතිආදිං, දුබ්බාදිං, ජීවාදිං, කායාදිඤ්ඤව, අභුතං අත්ථං අප්ඤ්ඤාපෙත්වා දිට්ඨියො පවත්තන්ති. තෙනාහ “අථ වා”තිආදි. තතියවතුත්ථානි සුචිඤ්ඤයානි.

අධිවුත්තිපදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කසිණසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්ඤමෙ සකලට්ඨෙතාති නිස්සෙසට්ඨෙත. අනවසෙසඵරණවසෙන චෙත්ථ සකලට්ඨො වෙදිතබ්බො, අසුභනිමිත්තාදීසු විය එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසතො ගහෙතබ්බට්ඨෙතාති අත්ථො. තදාරම්මණානං ධම්මානන්ති තං කසිණං ආරබ්භ පවත්තනකධම්මානං. ඛෙත්තට්ඨෙතාති උප්පත්තිට්ඨානට්ඨෙත. අධිට්ඨානට්ඨෙතාති පවත්තිට්ඨානභාවෙන. යථා ඛෙත්තං සස්සානං උප්පත්තිට්ඨානං වඩ්ඪනට්ඨානඤ්ඤව, එවමෙව තං ත ඤානං සම්පයුත්තධම්මානන්ති. යොගිතො වා සුඛවිසෙසානං කාරණභාවෙන. පරිච්ඡින්නදිත්වාති ඉදං “උද්ධං අධො තිරිය”න්ති එත්ථාපි යොජෙතබ්බං. පරිච්ඡින්නදිත්වා එව හි සබ්බත්ථ කසිණං වඩ්ඪෙතබ්බං. තෙන තෙන වා කාරණෙනාති තෙන තෙන උපරිආදීසු කසිණවඩ්ඪනකාරණෙන. යථා කින්නි ආහ “ආලොකම්ච රූපදස්සනකාමො”ති. යථා දිබ්බවක්ඛුනා උද්ධං චෙ රූපං දට්ඨුකාමො, උද්ධං ආලොකං පසාරෙති. අධො චෙ, අධො. සමන්තතො චෙ රූපං දට්ඨුකාමො, සමන්තතො ආලොකං පසාරෙති, එවං සබ්බකසිණන්ති අත්ථො. එකස්සාති පථවීකසිණාදීසු එකෙකස්ස. අඤ්ඤභවානුපගමනත්ථන්ති අඤ්ඤකසිණභවානුපගමනදීපනත්ථං, අඤ්ඤස්ස වා කසිණභවානුපගමනදීපනත්ථං. න හි අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණං තතො අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණභාවං උපගච්ඡති, එවමිති තෙසං අඤ්ඤකසිණසම්භෙදාභාවො වෙදිතබ්බො. න අඤ්ඤං පථවීආදි. න හි උදකෙන ධීතට්ඨානෙ සසම්භාරපථවී අත්ථී. අඤ්ඤකසිණසම්භෙදොති ආපොකසිණාදිනා සඬකරො. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු සෙසකසිණෙසු.

එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසඵරණං පමාණස්ස අග්ගහණතො අප්පමාණං. තෙනෙව හි තෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා වාහ “තඤ්ඤී”තිආදි. තත්ථ චෙනසා ඵරන්තොති භාවනාවිත්තෙන ආරම්මණං කරොන්තො. භාවනාවිත්තඤ්ඤි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා සකලමෙව මනසි කරොති, න එකදෙසං. කසිණුග්ගාට්ඨාකායෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං ඵරණඅප්පමාණවසෙන විඤ්ඤාණකසිණන්ති වුත්තං. තථා හි තං විඤ්ඤාණන්ති වුවිවති. කසිණවසෙනාති උග්ගාට්ඨකසිණවසෙන කසිණුග්ගාට්ඨාකායෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බො. යත්තකඤ්ඤි යානං කසිණං පසාරිතං, තත්තකං ආකාසභාවනාවසෙන ආකාසං

හොඳිනි. එවං යත්තකං යානං ආකාසං හුත්වා උපට්ඨිතං, තත්තකං සකලමෙව එරිත්වා විඤ්ඤාණස්ස පවත්තනතො ආගමනවසෙන විඤ්ඤාණකසිංහෙපි උද්ධංආධානිරියතා වුත්තාති ආහ “කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංආධානිරියතා වෙදිතබ්බා”ති.

කසිණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. කාළීසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ අත්ථස්ස පත්තින්ති එකන්තතො හිතානුප්පත්තිං. හදයස්ස සන්තින්ති පරමචිත්තුපසමං. කිලෙසසෙනන්ති කාමගුණසඬ්ඛාතං පයමං කිලෙසසෙනං. සා හි කිලෙසසෙනා අව්ඡරාසඬ්ඝාතසභාවාපි පටිපත්ථයමානා පියායිතබ්බඉච්ඡිතබ්බරූපසභාවතො පියරූපසාතරූපා නාම අත්තතො කිච්චවසෙන. අහං එකොව ක්කායන්තොති අහං ගණසඬ්ගණිකාය කිලෙසසඬ්ගණිකාය ව අභාවතො එකො අසභායො ලක්ඛණුපනිඡ්ඤානෙන ක්කායන්තො. අනුබුඡ්ඤිත්ති අනුක්කමෙන මග්ගපටිපාටියා බුඡ්ඤිං පටිච්ඡිකං. ඉදං වුත්තං හොති – පියරූපං සාතරූපං සෙනං ජිනිත්වා අහං එකොව ක්කායන්තො “අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්ති”න්ති සඬ්ඛං ගතං අරහත්තසුඛං පටිච්ඡිකං, තස්මා ජනෙන මිත්තසන්ථවං න කරොමි, තෙනෙව ව මෙ කාරණෙන කෙනවි සද්ධිං සක්ඛි න සම්පජ්ජතිති. අත්ථාහිනිබ්බත්තෙසුන්ති ඉතිසද්දලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ “අත්ථොති ගහෙත්වා”ති.

කාළීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පයමමහාපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ වුච්චෙථාති වුච්චෙය්‍ය. දුතියපදෙපීති “අනුසාසනියා වා අනුසාසනි”න්ති එවං දුතියවාකොපි. තෙ කිර භික්ඛු. න වෙව සම්පායිස්සන්තිති න වෙව සම්මදෙව පකාරෙහි ගහෙස්සන්ති ඤාපෙස්සන්ති. තෙනාහ “සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති. යස්මා අවිසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡිතා හොන්ති, තස්මා විසාතං ආපජ්ජිස්සන්තිති යොජනා. අඤ්ඤා ආරාධනං නාම නත්ථීති ඉමිනා සපච්චයනාමරූපානං යාථාවතො අවබොධො එව ඉතො බාහිරකානං නත්ථී, කුතො පවෙදනාති දස්සෙති. ආරාධනන්ති යාථාවපවෙදනෙන චිත්තස්ස පරිතොසනං.

එකො පඤ්ඤොති එකො පඤ්ඤමග්ගො, එකං පඤ්ඤගවෙසනන්ති අත්ථො. එකො උද්දෙසොති එකං උද්දිසනං අත්ථස්ස සංඛිත්තවචනං. වෙය්‍යාකරණන්ති නිද්දිසනං අත්ථස්ස විචරිත්වා කථනං. හෙතුනාති “අත්තවත්තතො අනච්චන්තිකතො තාවකාලිකතො නිච්චජ්ජටික්ඛෙපතො”ති එවමාදිනා නයෙන යථා ඉමෙ සඬ්ඛාරා එතරහි, එවං අතීතෙ අනාගතෙ ව අනිච්චා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මාති අතීතානාගතෙසු නයෙන.

සබ්බෙ සත්තාති අනවසෙසා සත්තා. තෙ පන භවහෙදතො සබ්බෙපෙනෙව භිත්තිත්වා දස්සෙන්නො “කාමභවාදීසු”තිආදිමාහ. බාධිකරණානම්පි බාහිරත්ථසමාසො හොති යථා “උරසිලොමො”ති ආහ “ආහාරතො යිති එතෙසන්ති ආහාරට්ඨිතිකා”ති. තිට්ඨති එතෙනාති වා යිති, ආහාරො යිති එතෙසන්ති ආහාරට්ඨිතිකාති එවං වා එත්ථ සමාසවිග්ගහො දට්ඨබ්බො. ආහාරට්ඨිතිකාති පච්චයට්ඨිතිකා, පච්චයායත්තචුත්තිකාති අත්ථො. පච්චයත්ථො හෙත්ථ ආහාරසද්දො “අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදායා”තිආදීසු (සං. නි. 4.232) විය. එවඤ්ඡි “සබ්බෙ සත්තා”ති ඉමිනා අසඤ්ඤසත්තා පරිග්ගහිතා හොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකා නිප්පරියායෙන සඬබාරධම්මො. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා “ආහාරට්ඨිතිකාති ආගතට්ඨානෙ සඬබාරලොකො වෙදිතබ්බො”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.1 වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා; විසුද්ධි. 1.136). යදි එවං “සබ්බෙ සත්තා”ති ඉදං කථන්ති? පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනාති නායං දොසො. තෙනෙවාහ – “එකධම්මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මා නිබ්බිත්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මදත්ථං අභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති. කතමස්මි. එකධම්මෙ? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා”ති. යථායං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඬබාරානං පච්චයායත්තචුත්තිකාය ආහාරපරියායෙන සාමඤ්ඤතො පච්චයධම්මො චුත්තො, අයං ආහාරො නාම එකො ධම්මො.

වොදකො චුත්තම්පි අත්ථං යාථාවතො අප්පට්ඨිජ්ඣමානො නෙය්‍යත්ථං සුත්තපදං නීතත්ථතො දහන්තො “සබ්බෙ සත්තා”ති වචනමත්තෙ යත්වා “නනු වා”තිආදිනා වොදෙති. ආවරියො අවිපරිතං තත්ථ යථාධිප්පෙතමත්ථං. පවෙදෙන්නො “න විරුජ්ඣති”ති වත්වා “තෙසඤ්ඡි ඤානං ආහාරො හොති”ති ආහ. ඤානන්ති එකවොකාරභවාචහං සඤ්ඤාය විරජ්ජනවසෙන පවත්තරුපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං. පාළියං පන “අනාහාරා”ති වචනං අසඤ්ඤභවෙ චතුත්තං ආහාරානං අභාවං සන්ධාය චුත්තං, න පච්චයාහාරස්ස අභාවතො. එවං සන්තෙසීති ඉදං සාසනෙ යෙසු ධම්මෙසු විසෙසනො ආහාරසද්දො නිරුළ්භො, “ආහාරට්ඨිතිකා”ති එත්ථ යදි තෙයෙව ගස්හන්ති, අබ්‍යාපිතදොසමාපන්නො. අථ සබ්බොපි පච්චයධම්මො ආහාරොති අධිප්පෙනො, ඉමාය ආහාරපාළියා විරොධො ආපන්නොති දස්සෙතුං ආරද්ධං. “න විරුජ්ඣති”ති යෙනාධිප්පායෙන චුත්තං, තං විවරන්තො “එකස්මිඤ්ඡි සුත්තෙ”තිආදිමාහ. කබලීකාරාහාරාදීනං ඔජට්ඨමකරුපාහරණාදි නිප්පරියායෙන ආහාරභාවො. යථා හි කබලීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරුපාහරණෙන රූපකායං උපත්ථම්භෙත්ති, එවං එස්සාදයො වෙදනාදිආහරණෙන නාමකායං උපත්ථම්භෙති, තස්මා සතිපි ජනකභාවෙ උපත්ථම්භකභාවො ඔජාදීසු සාතිසයො ලබ්භමානො මුඛෙයා ආහාරට්ඨොති තෙ එව නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණා ධම්මා චුත්තා.

ඉධාති ඉමස්මිං සුත්තෙ පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති චුත්තො, සබ්බො පච්චයධම්මො අත්තතො ඵලං ආහරතීති ඉමං පරියායං ලභතීති. තෙනාහ “සබ්බධම්මානඤ්ඡි”තිආදි. තත්ථ සබ්බධම්මානන්ති සබ්බෙසං සඬබ්බධම්මානං.

ඉදානි යථාච්ඡත්තමත්ථං සුත්තෙන සමත්ථෙතං. “තෙනෙවාහා”තිආදි චුත්තං.
අයන්ති පච්චයාහාරො. නිජ්ජරියායාහාරොපි ගතිතොව හොතිති යාවතා සොපි
පච්චයහාවෙනෙව ජනකො උපත්ථම්භකො ව භුත්වා තං තං ඵලං ආහරතිති
චත්තබ්බතං ලභතිති.

තත්ථානි පරියායාහාරො, නිජ්ජරියායාහාරොති ද්විසු ආහාරෙසු අසඤ්ඤභවෙ
යදිපි නිජ්ජරියායාහාරො න ලබ්භති, පරියායාහාරො පන ලබ්භතෙව. ඉදානි
තමෙවත්ථං චිත්ථාරතො දස්සෙතං. “අනුප්පන්නෙ හි බුද්ධෙ”තිආදි චුත්තං.
උප්පන්නෙ බුද්ධෙ තිත්ථකරමතනිස්සිතානං ක්කානභාවනාය අසිප්ඤ්ඤානො
“අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ”ති චුත්තං. සාසනිකා තාදිසං ක්කානං න නිබ්බත්තෙන්තිති
“තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා”ති චුත්තං. තිත්ථියා හි උපපත්තිවිසෙසෙ
විමුත්තිසඤ්ඤානො සඤ්ඤාචරාගාචරාගෙසු ආදීනවානිසංසදස්සිනොව භුත්වා
අසඤ්ඤසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙන්වා අක්ඛණභූමියං උප්පජ්ජන්ති, න සාසනිකා.
වායොකසිණෙ පරික්කම්මං කත්වානි වායොකසිණෙ පඨමාදීනි තිණි ක්කානානි
නිබ්බත්තෙන්වා තතියජ්ඣානෙ විණ්ණවසි භුත්වා තතො වුට්ඨාය
චතුත්ථජ්ඣානාධිගමාය පරික්කම්මං කත්වා. තෙනෙවාහ “චතුත්ථජ්ඣානං
නිබ්බත්තෙන්වා”ති.

කස්මා (දී. නි. ටී. 1.68-73; දී. නි. අභි. ටී. 1.68-73) පනෙත්ථ
වායොකසිණෙයෙව පරික්කම්මං චුත්තන්ති? වුච්චතෙ, යථෙව හි රූපපටිභාගභූතෙසු
කසිණවිසෙසෙසු රූපවිභාවනෙන් රූපවිරාගභාවනාසංඛාරතො
අරූපසමාපත්තිවිසෙසො සච්ඡිකරියති, ඵලං අපරිබ්බත්තවිග්ගහතාය
අරූපපටිභාගභූතෙ කසිණවිසෙසෙ අරූපවිභාවනෙන් අරූපවිරාගභාවනා සංඛාරතො
රූපසමාපත්තිවිසෙසො අධිගමියති. ඵත්ථ ව “සඤ්ඤා රොගො, සඤ්ඤා
ගණ්ධො”තිආදිනා (ම. නි. 3.24), “ධි චිත්තං, ධි චතෙතං චිත්ත”න්තිආදිනා ව
නයෙන අරූපජ්ජවත්තියා ආදීනවදස්සනෙන් තදභාවෙ ව
සන්තප්ඤ්ඤාභාවසන්තිට්ඨානෙන් රූපසමාපත්තියා අභිසංඛරණං
අරූපවිරාගභාවනා. රූපවිරාගභාවනා පන සද්ධිං උපවාරෙන් අරූපසමාපත්තියො,
තත්ථාපි විසෙසෙන පඨමාරූපජ්ඣානං. යදි ඵලං “පරිච්ඡින්නාකාසකසිණෙපි”ති
චත්තබ්බං, තස්සාපි අරූපපටිභාගතා ලබ්භතිති? ඉච්ඡිතමෙවෙනං, කෙසඤ්චි අවචනං
පනෙත්ථ පුබ්බාවරියෙහි අග්ගහිතභාවෙන. යථා හි රූපවිරාගභාවනා
විරජ්ජනියධම්මභාවමත්තෙන් පරිනිජ්ජන්තා, විරජ්ජනියධම්මපරිභාසභූතෙ ව
විසයවිසෙසෙ පාතුහවති, ඵලං අරූපවිරාගභාවනාපිති වුච්චමානෙ න කොචි
විරොධො. තිත්ථියෙහෙව පන තස්සා සමාපත්තියා පටිපජ්ජිතබ්බතාය තෙසඤ්ච
විසයපථෙ සුපනිබ්බන්ධනස්සෙව තස්ස ක්කානස්ස පටිපත්තිතො දිට්ඨිවත්තෙහි
පුබ්බාවරියෙහි චතුත්ථෙයෙව භූතකසිණෙ අරූපවිරාගභාවනාපරික්කම්මං චුත්තන්ති
දිට්ඨබ්බං. කිඤ්ච වණ්ණකසිණෙසු විය පුරිමභූතකසිණත්තයෙපි
වණ්ණජ්ජපටිච්ඡායාව පණ්ණත්ති ආරම්මණං ක්කානස්ස
ලොකවොහාරානුරොධෙනෙව පවත්තිතො. ඵලඤ්ච කත්වා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි.
1.57) පථවිකසිණස්ස ආදාසවන්දමණ්ඩලපමවචනඤ්ච සමත්ථිතං හොති, චතුත්ථං.

පන භූතකසිණං භූතජපට්ඨිඡායමෙව ඤානස්ස ගොවරභාවං ගච්ඡති තස්සෙවං අරූපපට්ඨාගතා යුත්තාති වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ධීති ජිගුච්ඡනත්තං නිපාතො, තස්මා ධි චිත්තන්ති චිත්තං ජිගුච්ඡාමි. ධි වතෙතං චිත්තන්ති එතං මම චිත්තං ජිගුච්ඡිතං වත භොතු. වතාති සම්භාවතො. තෙන ජිගුච්ඡනං සම්භාවෙත්තො වදති. නාමාති ව සම්භාවතො එව. තෙන චිත්තස්ස අභාවං සම්භාවෙති. චිත්තස්ස භාවාභාවෙසු ආදීනවානිසංසෙ දස්සෙතුං “චිත්තඤ්ඡි”ති ආදි වුත්තං. බන්තිං රූචිං උජ්ජාදෙත්වාති චිත්තස්ස අභාවො එව සාධු සුට්ඨති ඉමං දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තිං තත්ථ ව අභිරූචිං උජ්ජාදෙත්වා. තථා භාවිතස්ස ඤානස්ස ධීතිභාගියභාවජපත්තියා අපරිභීනජ්ඣානා. තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතස්සෙව තථා ඤානභාවනා භොතිති ආහ “මනුස්සලොකෙ”ති. පණ්ණිනො අභොසිති මරණස්ස ආසන්නකාලෙ ධ්වසිතො අභොසි. යදි යානාදිනා ආකාරෙන නිබ්බත්තෙයා කම්මබලෙන, යාව භෙදා තෙනෙවාකාරෙන තිට්ඨෙයාති ආහ “තෙන ඉරියාපට්ඨනා”ති ආදි. එවරූපානම්භිති එවං අවෙතනානම්භි. පි-සද්දෙන පගෙව සවෙතනානන්ති දස්සෙති. කථං පන අවෙතනානං නෙසං පච්චයාභාරස්ස උපකප්පනන්ති වොදනං සන්ධාය තත්ථ නිදස්සනං දස්සෙත්තො “යථා”ති ආදිමාහ. තෙන න කෙවලමාගමොයෙව, අයමෙත්ථ යුත්තීති දස්සෙති. තාව තිට්ඨන්තිති උක්කංසතො පඤ්ච මහාකප්පසතාති තිට්ඨන්ති.

යෙ උට්ඨානවිරියෙන දිවසං චිතිනාමෙත්වා තස්ස නිස්සන්දඵලමත්තං කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්ති, තෙ උට්ඨානඵලපජීවිනො. යෙ පන අත්තනො පුඤ්ඤඵලමෙව උපජීවන්ති, තෙ පුඤ්ඤඵලපජීවිනො. තෙරයිකානං පන නෙව උට්ඨානවිරියවසෙන ජීවිකකප්පනං, පුඤ්ඤඵලස්ස පන ලෙසොපි නත්ථිති වුත්තං. “යෙ පන තෙරයිකා...පෙ.... ජීවිති වුත්තා”ති. පටිසන්ධිච්ඤ්ඤාණස්ස ආහරණෙන මනොසඤ්චෙතනා ආහාරොති වුත්තා, න යස්ස කස්සචි ඵලස්සාති අධිජ්ජායෙන “කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථි”ති වොදෙති. ආවරියො නිජ්ජරියායාහාරෙ අධිජ්ජෙතෙ “සියා තව වොදනා අවසරා, සා පන එත්ථ අනවසරා”ති ව දස්සෙත්තො “පඤ්ච, න පඤ්චාති ඉදං න වත්තබ්බ”න්ති වත්වා පරියායාභාරස්සෙව පනෙත්ථ අධිජ්ජෙතභාවං දස්සෙත්තො “නනු පච්චයො ආහාරො”ති වුත්තමෙත”න්ති ආහ. තස්මාති යස්ස කස්සචි පච්චයස්ස ආහාරොති ඉච්ඡිතත්තා. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පාළියා සමත්ථෙත්තො “යං සන්ධායා”ති ආදිමාහ.

මුඛ්‍යාභාරවසෙනපි තෙරයිකානං ආහාරට්ඨිතිකතං දස්සෙතුං “කබ්බිකාරාහාරං...පෙ.... සාධෙති”ති වුත්තං. යදි එවං තෙරයිකා සුඛජ්ජට්ඨංවෙදිනොපි භොන්තිති? නොති දස්සෙතුං “බෙළො ඡි”ති ආදි වුත්තං. තයොති තයො අරූපාහාරා කබ්බිකාරාහාරස්ස අභාවතො. අවසෙසානන්ති අසඤ්ඤසත්තෙහි අවසෙසානං කාමභවාදිසු නිබ්බත්තසත්තානං. පච්චයාහාරො හි සබ්බෙසං සාධාරණොති.

පයමමහාපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8-9. දුතියමහාපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

28-29. අට්ඨමෙ එවංනාමකෙති කප්ඵගලාති එවං ඉත්ථිලිඬගවසෙන ලද්ධනාමකෙ මජ්ඣිමප්පදෙසස්ස මරියාදභූතෙ නගරෙ. “නිගමෙ” තිපි වදන්ති, “නිවුලවනෙ” තිපි වදන්ති. නිවුලං නාම එකා රුක්ඛජාති, “නිපරුක්ඛො” තිපි වදන්ති. තෙන සඤ්ජන්තො මහාවනසංඝො, තත්ථ විහරන්ති අත්ථො. හෙතුනා නයෙනාති ව හෙට්ඨා වුත්තමෙව. නනු ව “එසො වෙව තස්ස අත්ථො” ති කස්මා වුත්තං. භගවතා හි වත්තාරොති ආදිපඤ්ඤාබ්‍යාකරණා වත්තාරො ආහාරා, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, ඡ අජ්ඣන්තිකාති ආයතනාති, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, අට්ඨ ලොකධම්මා දස්සිතා. භික්ඛුනියා පන වත්තාරො සතිපට්ඨානා, පඤ්චින්ද්‍රියානි, ඡ නිස්සාරණියා ධාතුයො, සත්ත බොජ්ඣංගිනා, අරියො අට්ඨප්පිගිකො මග්ගොති දස්සිතධම්මා අඤ්ඤායෙවත්ථො භික්ඛුනියා දස්සිතොති වොදනං සන්ධායාහ “කිඤ්චාපි” තිආදි. නවමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

දුතියමහාපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියකොසලසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ උග්ගන්ත්වා යුජ්ඣන්ති එතායාති උය්‍යාධිකා, සත්ථප්පහාරෙහි යුජ්ඣන්තිසෙතං අධිවචනං. උග්ගන්ත්වා යුජ්ඣන්ති වා උය්‍යාධිකො, සත්ථප්පහාරො. තෙනාහ “යුද්ධකො නිවත්තො” ති. උපස්සුතිවසෙන යුජ්ඣන්තිබ්බාකාරං ඤත්වාති ජෙනවනෙ කිර දත්තත්ථෙරො ධනුග්ගහතිස්සත්ථෙරොති ද්වෙ මහල්ලකත්ථෙරො විහාරපච්චන්තෙ පණ්ණසාලාය වසන්ති. තෙසු ධනුග්ගහතිස්සත්ථෙරො පච්ඡිමයාමෙ පබ්බජ්ඣන්ති උට්ඨාය නිසින්නො දත්තත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා “අයං තෙ මහොදරො කොසලො භුත්තහත්තමෙව පුතිං කරොති, යුද්ධවිචාරණං පන කිඤ්චි න ජානාති, පරාජිතොත්ථෙව වදාපෙති” ති වත්වා තෙන “කිං පන කාතුං වට්ටති” ති වුත්තෙ – “හන්තෙ, යුද්ධො නාම පද්ධන්තො වක්ඛන්තො සකට්ඨන්තො තයො ඛ්‍යාතො හොන්ති, අජාතසත්තුං ගණ්හිතුකාමෙන අසුකස්මිං නාම පබ්බතකුච්ඡස්මිං ද්විසු පබ්බතහින්තිසු මනුස්සෙ යපෙත්වා පුරතො දුබ්බලං දස්සෙත්වා පබ්බතන්තරං පට්ටියාහං ජානිත්වා පට්ටියමග්ගං රුන්ධිත්වා පුරතො ව පච්ඡතො ව උහොසු පබ්බතහින්තිසු වග්ගිත්වා නදිත්වා ජාලපක්ඛිත්තමච්ඡං විය කත්වා සක්කා ගහෙතු” ති. තස්මිං බණ “භික්ඛූනං කථාසල්ලාපං සුණාමා” ති රඤ්ඤො පෙසිතවරපුරිසා තං සුත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. තං සුත්වා රාජා සඬගාමහෙරිං පහරාපෙත්වා ගන්ත්වා සකට්ඨන්තො කත්වා අජාතසත්තුං ජීවග්ගාහං ගණ්හි. තෙන වුත්තං “උපස්සුතිවසෙ...පෙ... අජාතසත්තුං ගණ්හි” ති.

දොණපාකන්ති දොණතණ්ඩුලානං පක්කහත්තං. දොණන්ති වතුනාලිකානමෙතමධිවචනං. මනුජස්සාති සත්තස්ස. තනුකස්සාති තනුකා අප්පිකා

අස්ස පුග්ගලස්ස, භුත්තපච්චයා විසභාගවෙදනා න භොන්ති. සංකිකන්ති මන්දං මුදුකං, අපරිස්සයමෙවාති අත්ථො. ජීරතීති පරිභුත්තාභාරො පච්චති. ආයු පාලයන්ති නිරොගො අවෙදනො ජීවිතං රක්ඛන්තො. අථ වා සංකිකං ජීරතීති සො භොජනෙ මත්තඤ්ඤ පුග්ගලො පරිමිතාභාරතාය සංකිකං විරොන ජීරති ජරං පාපුණාති ජීවිතං පාලයන්තො.

ඉමං ඔවාදං අදාසීති එකස්මිං කිර (ධ. ප. අට්ඨ. 2.203 පසෙනදිකොසලවත්ථු) සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සුපඛ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. සො එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙන්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො විතො ව සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභුයාමානොපි ලහුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ “කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වා ආගතොසි”ති. ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං භොතිති. අථ නං සත්ථා, “මහාරාජ, අතිබහුභොජිතං එතං දුක්ඛං භොති”ති වත්වා –

“මිද්ධි යදා භොති මහග්ගසො ව,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායි;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනජ්ජනං ගබ්භමුපෙති මන්දො”ති. (ධ. ප. 325; නෙත්ති. 26, 90) –

ඉමාය ගාථාය ඔවදිත්වා, “මහාරාජ, භොජනං නාම මත්තාය භුඤ්ජිතුං වට්ටති, මත්තභොජිනො හි සුඛං භොති”ති උත්තරිපි පුන ඔවදන්තො “මනුෂස්ස සදා සතීමතො”ති (සං. නි. 1.124) ඉමං ගාථමාහ.

රාජා පන ගාථං උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, සමීපෙ යීතං පන භාගිනෙය්‍යං සුදස්සනං නාම මාණවං “ඉමං ගාථං උග්ගණ්හිතානා”ති ආහ. සො තං ගාථං උග්ගණ්හිත්වා “කිං කරොමි, භන්තෙ”ති සත්ථාරං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ, “මාණව, ඉමං ගාථං නටො විය පත්තපත්තට්ඨානෙ මා අවච, රඤ්ඤො පාතරාසං භුඤ්ජනට්ඨානෙ යත්වා පට්ඨමපිණ්ඩාදීසුපි අවත්වා අවසානෙ පිණ්ඩෙ ගහිතෙ වදෙය්‍යාසි, රාජා සුත්වා භත්තපිණ්ඩං ඡඩ්ඨෙස්සති. අථ රඤ්ඤො භත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථාති ගණෙත්වා තදුපියං ඛ්‍යඤ්ජනං ඤත්වා පුනදිවසෙ තාවතකෙ තණ්ඩුලෙ භාරෙය්‍යාසි. පාතරාසෙ ව වත්වා සායමාසෙ මා වදෙය්‍යාසි”ති. සො “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා තං දිවසං රඤ්ඤො පාතරාසං භුත්වා ගතත්තා සායමාසෙ භගවතො අනුසිට්ඨිනියාමෙන ගාථං අභාසි. රාජා දසබලස්ස වචනං සරිත්වා භත්තපිණ්ඩං පාතියංයෙව ඡඩ්ඨෙසි. රඤ්ඤො භත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථාති ගණෙත්වා පුනදිවසෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ හරිංසු, සොපි මාණවො දිවසෙ දිවසෙ තවාගතස්ස සන්තිකං ගච්ඡති. දසබලස්ස විස්සාසිකො අභොසි. අථ නං එකදිවසං පුච්ඡි “රාජා කිත්තකං භුඤ්ජති”ති? සො “නාළිකොදන”න්ති ආහ. වට්ටිස්සති එත්තාවතා පුරිසභාගො එස, ඉතො පට්ඨාය ගාථං මා වදිති. රාජා තථෙව සණ්ඨාසි. තෙන චුත්තං “නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨාසි”ති. රත්තඤ්ඤතාය වඩ්ඪිතං සිලං අස්ස අත්ථිති වඩ්ඪිතසිලො. අපොථුජ්ජනිකෙහි සිලෙහිති චතුපාරිසුද්ධිසිලෙහි සිලං

අරියං සුද්ධං. තෙන වුත්තං “අරියසීලො”ති. තදෙකං අනවජ්ජට්ඨොන කුසලං.
තෙන වුත්තං “කුසලසීලො”ති.

දුතියකොසලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. උපාලිවග්ගො

1. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පයමෙ අත්ථවසෙති වුද්ධිවිසෙසෙ, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතු
අධිගමනියෙ භික්ඛිසෙසෙති අත්ථො. අත්ථොයෙව වා අත්ථවසො, දස අත්ථෙ දස
කාරණානිති වුත්තං හොති. අථ වා අත්ථො ඵලං තදධීනවුත්තිතාය වසො ඵතස්සාති
අත්ථවසො, හෙතූති ඵචම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. “යෙ මම සොතබ්බං
සද්දහාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තෙසං තං අස්ස දීඝරත්තං භිතාය සුඛායා”ති
වුත්තත්තා “යො ච තථාගතස්ස වචනං සම්පට්ච්ඡති, තස්ස තං දීඝරත්තං භිතාය
සුඛාය සංවත්තති”ති වුත්තං. අසම්පට්ච්ඡතො ආදීනවන්ති හද්දාලිසුත්තෙ විය
අසම්පට්ච්ඡතො ආදීනවං දස්සෙත්වා. සුඛවිහාරාභාවෙ සහජීවමානස්ස අභාවතො
සහජීවිතාපි සුඛවිහාරොව වුත්තො. සුඛවිහාරො නාම චතුත්තං ඉරියාපථවිහාරානං
ඵාසුතා.

මඩ්කුතන්ති නිත්තෙජ්ජනං. ධම්මෙනාතිආදීසු ධම්මොති භූතං වත්ථු. විනයොති
වොදනා වෙව සාරණා ව. සත්ථුසාසනන්ති ඤත්තිසම්පදා වෙව අනුස්සාවනසම්පදා
ව.

පියසීලානන්ති සික්ඛාකාමානං. තෙසඤ්ඤි සීලං පියං හොති. තෙනොවාහ
“සික්ඛාත්තයපාරිජුරියා සට්ඨානා”ති. සන්දිද්ධමනාති සංසයං ආපජ්ජමනා.
උබ්බළ්භා හොන්තීති පිළිතා හොන්ති. සඬ්ඝකම්මානීති සතිපි උපොසථපචාරණානං
සඬ්ඝකම්මභාවෙ ගොඛලීඛද්දඤායෙන උපොසථං පචාරණඤ්ඤ ව්‍යපෙත්වා
උපසම්පදාදිසෙසසඬ්ඝකම්මානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සමග්ගානං භාවො සාමග්ගී.

“නාහං, වුත්ථ, දිට්ඨධම්මිකානංයෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමි”ති (දී.
නි. 3.182) ඵත්ථ විවාදමූලභූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

“යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඬිගමො;
යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ඤ ආබ්බපෙ;
තෙ මය්හං ආසවා බීණා, විද්ධස්සා විනළිකතා”ති. (අ. නි. 4.36) –

ඵත්ථ තෙභූමකං කම්මං අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා. ඉධ පන
පරුපවාදවිජ්ජට්ඨාරවධන්ධාදයො වෙව අපායදුක්ඛභූතා ච නානස්පකාරා උපද්දවා

ආසවානි ආහ “අසංවරෙ යිතෙන තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ පත්තබ්බා”තිආදි. යදි හි
 භගවා සික්ඛාපදං න ච පඤ්ඤාපෙය්‍යා, තතො
 අසද්ධම්මපටිසෙවනඅදින්නාදානපාණාතිපාතාදිහෙතු යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යං
 පරුපවාදාදයො දිට්ඨධම්මිකා නානප්පකාරා අනත්ථා, යෙ ච තත්තීම්මිත්තමෙව
 නිරයාදිසු නිබ්බත්තස්ස පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණාදිවසෙන
 මහාදුක්ඛානුභවනප්පකාරා අනත්ථා, තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං “දිට්ඨධම්මිකානං
 ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිසානායා”ති. දිට්ඨධම්මො වුච්චති
 පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ භවා දිට්ඨධම්මිකා. තෙන වුත්තං “තස්මිංයෙව
 අත්තභාවෙ පත්තබ්බා”ති. සම්මුඛා ගරහනං අකිත්ති, පරම්මුඛා ගරහනං අයසො.
 අථ වා සම්මුඛා පරම්මුඛා ගරහනං අකිත්ති, පරිවාරභානි අයසොති වෙදිතබ්බං.
 ආගමනමග්ගථකනායාති ආගමනද්වාරපිදහනත්ථාය. සම්පරෙතබ්බතො පෙච්ච
 ගත්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකොති ආහ “සම්පරායෙ නරකාදිසු”ති.

මෙටුනාදිනි රජ්ජනට්ඨානානි. පාණාතිපාතාදිනි දුස්සනට්ඨානානි.

සංවරචිතයොති සීලසංවරො, සතිසංවරො, ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො,
 වීරියසංවරොති පඤ්චවිධො සංවරො. යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච
 කායදුච්චරිතාදිනං සංවරණතො සංවරො, චිත්තයනතො චිතයොති වුච්චති.
 පහානචිතයොති තදඛිගප්පහානං වික්ඛම්භනප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං,
 පටිපස්සද්ධිප්පහානං, නිස්සරණප්පහානන්ති පඤ්චවිධං පහානං යස්මා වාගට්ඨෙත
 පහානං, චිත්තයට්ඨෙත චිතයො, තස්මා “පහානචිතයො”ති වුච්චති. සමට්චිතයොති
 සත්ත අධිකරණසමථා. පඤ්ඤත්තිචිතයොති සික්ඛාපදමෙව. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා
 හි විජ්ජමානාය එව සික්ඛාපදසම්භවතො පඤ්ඤත්තිචිතයොපි
 සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අනුග්ගහිතො හොති. සෙසමෙත්ථ වුත්තත්ථමෙව.

උපාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. අක්කොසවග්ගො

1-8. විවාදසුත්තාදිවණ්ණනා

41-48. පඤ්චමස්ස පඨමාදිනි උත්තානත්ථානි. ඡට්ඨෙ ඛණ්ඩගුරුතාය න
 නිච්චා න ධුචාති අනිච්චා. තතො එව පණ්ඩිතෙහි න ඉච්චා න උපගන්තබ්බාතිපි
 අනිච්චා. ස්වායං තෙසං අනිච්චට්ඨො උදයවයපරිච්ඡින්නතාය වෙදිතබ්බොති ආහ
 “භුත්වා අභාවිතො”ති, උප්පජ්ජිත්වා විනස්සකාති අත්ථො. සාරරහිතාති
 නිච්චසාරධුචසාරඅත්තසාරවිරහිතා. මුසාති විසංවාදනට්ඨෙත මුසා, එකංසෙන
 අසුභාදිසභාවා තෙ බාලානං සුභාදිභාවෙන උපට්ඨහන්ති, සුභාදිග්ගහණස්ස
 පච්චයභාවෙන සත්තෙ විසංවාදෙත්ති. තෙනාහ “නිච්චසුභසුඛා වියා”තිආදි. න

පස්සනසභාවාති ඛණපහඬුරතාඉත්තරපච්චුපට්ඨානතාය දිස්සමානා විය හුත්වා අදස්සනපකතිකා. එතෙ හි ඛේත්තං විය වත්ථු විය හිරඤ්ඤසුවණ්ණං විය ව පඤ්ඤායිත්වාපි කතිපාහෙනෙව සුපිනකෙ දිට්ඨා විය න පඤ්ඤායන්ති. සත්තමට්ඨමානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි.

විවාදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. සරිරට්ඨධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

49-50. නවමෙ පුනඛ්භවදානං පුනඛ්භවො උත්තරපදලොපෙන, පුනඛ්භවො සීලමස්සාති පොනොභවිකො, පුනඛ්භවදායකොති අත්ථො. තෙනාහ “පුනඛ්භවනිබ්බත්තකො”ති. භවසඬ්ඛරණකම්මන්ති පුනඛ්භවනිබ්බත්තනකකම්මං. දසමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

සරිරට්ඨධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අක්කොසවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පයමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. සචිත්තවග්ගො

1-10. සචිත්තසුත්තාදිවණ්ණනා

51-60. දුතියස්ස පයමාදීනි උත්තානත්ථානි. දසමෙ පිත්තං සමුට්ඨානමෙතෙසන්ති පිත්තසමුට්ඨානා, පිත්තපච්චයාපිත්තහෙතුකාති අත්ථො. සෙම්භසමුට්ඨානාදීසුපි එසෙව නයො. සන්නිපාතිකාති තිණ්ණම්පි පිත්තාදීනං කොපෙන සමුට්ඨිතා. උතුපරිණාමජාති විසභාගඋතුතො ජාතා. ජඬ්ගලදෙසවාසීනඤ්ඤි අනුපදෙසෙ වසන්තානං විසභාගො ව උතු උප්පජ්ජති, අනුපදෙසවාසීනඤ්ඤව ජඬ්ගලදෙසෙති එවං පරසමුද්දතීරාදිවසෙනපි උතුවිසභාගතා උප්පජ්ජතියෙව. තතො ජාතාති උතුපරිණාමජා. අත්තතො පකතිවරියානං විසයානං විසමං කායපරිහරණවසෙන ජාතා විසමපරිහරජා. තෙනාහ “අතිවිරට්ඨානනිසජ්ජාදීනා විසමපරිහාරෙන ජාතා”ති. ආදි-සද්දෙන මහාභාරවහනසුධාකොට්ටනාදීනං සඬ්ගහො. පරස්ස උපක්කමතො නිබ්බත්තා ඔපක්කම්කා. බාහිරං පච්චයං අනපෙක්ඛිත්වා කෙවලං කම්මවිපාකතොව ජාතා කම්මවිපාකජා. තත්ථ පුරිමෙහි සත්තහි කාරණෙහි උප්පන්නා සාරිරිකා වෙදනා සක්කා පටිබාහිතුං, කම්මවිපාකජානං පන සබ්බහෙසජ්ජානිපි සබ්බපරිත්තානිපි නාලං පටිසාතාය.

සවිත්තසුත්තාදිවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

සවිත්තවග්ගවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

(7) 2. යමකවග්ගො

1-7. අවිජ්ජාසුත්තාදිවශ්ණනා

61-67. දුතියස්ස පටමාදීනි උත්තානත්ථානි. සත්තමෙ නළකපානකෙති එවංනාමකෙ නිගමෙ. පුබ්බෙ කිර (ජා. අට්ඨ. 1.1.19 ආදයො) අමිභාකං බොධිසත්තො කපියොනියං නිබ්බත්තො මහාකායො කපිරාජා හුත්වා අනෙකසතවානරසහස්සපරිවුතො පබ්බතපාදෙ විවරි, පඤ්ඤවා බො පන හොති මහාපඤ්ඤො. සො පරිසං එවං ඔවදති, “තාතා, ඉමස්මිං පබ්බතපාදෙ විසඵලානි හොන්ති, අමනුස්සපරිගහිතා පොක්ඛරණිකා නාම හොන්ති, තුම්හෙ පුබ්බෙ බාදිතපුබ්බානෙව ඵලානි බාදථ, පිතපුබ්බානෙව පානීයානි පිවථ, එත්ථ වො පටිපුච්ඡිතකිච්චං නත්ථි” ති. තෙ අපිතපුබ්බං දිස්වා සහසාව අපිච්ඡත්වා සමන්තා පරිධාවිත්වා මහාසත්තස්ස ආගමනං ඔලොකයමානා නිසීදිංසු. මහාසත්තො ආගන්ත්වා “කිං, තාතා, පානීයං න පිවථා” ති ආහ. තුම්හාකං ආගමනං ඔලොකෙමාති. “සාධු, තාතා” ති සමන්තා පදං පරියෙසමානො ඔතිණ්ණපදංයෙව අද්දස, න උත්තිණ්ණපදං. අදිස්වා “සපරිස්සයා” ති අඤ්ඤාසි. තාවදෙව ච තත්ථ අහිනිබ්බත්තඅමනුස්සො උදකං ද්වෙධා කත්වා උට්ඨාසි – සෙනමුබ්බො, නීලකුච්ඡි, රත්තහත්ථපාදො, මහාදාඨිකො, වන්තදායො, විරූපො, බිහවිජො, උදකරක්ඛසො. සො එවමාහ – “කස්මා පානීයං න පිවථ, මධුරං උදකං පිවථ, කිං තුම්හෙ එතස්ස වචනං සුණාථා” ති. මහාසත්තො ආහ “ත්ථං අධිවත්ථො අමනුස්සො” ති? ආමාහන්ති. “ත්ථං ඉධ ඔතිණ්ණෙ ලහසි” ති ආහ. ආම, තුම්හෙ පන සබ්බෙ බාදිස්සාමිති. න සක්ඛිස්සසි යක්ඛාති. පානීයං පන පිච්ඡස්සාති. ආම, පිච්ඡස්සාමාති. එවං සන්තෙ එකමිපි වානරං න මුඤ්චිස්සන්ති. “පානීයඤ්ච පිච්ඡස්සාම, න ච තෙ වසං ගමිස්සාමා” ති නළං ආහරාපෙත්වා කොටියං ගහෙත්වා ධම්. සබ්බො එකච්ඡිද්දො අහොසි. තීරෙ නිසීදිත්වා ව පානීයං පිච්. සෙසවානරානමිපි පාටියෙක්කං නළං ආහරාපෙත්වා ධම්ත්වා අදාසි. සබ්බෙ තෙ පස්සන්තස්සෙව පානීයං පිචිංසු. චුත්තමිපි වෙතං –

“දිස්වා පදමනුත්තිණ්ණං, දිස්වානොතරිතං පදං;
නළෙන වාරිං පිස්සාම, නෙව මං ත්ථං වධිස්සසි” ති. (ජා. 1.1.20);

තතො පට්ඨාය යාව අජ්ජදිවසා තස්මිං යානෙ නළා එකච්ඡිද්දාව හොන්ති. ඉමස්මිඤ්ඤි කප්පෙ කප්පට්ඨියපාටිභාරියානි නාම වන්දෙ සසලක්ඛණං (ජා. 1.4.61 ආදයො), වට්ටජාතකෙ (ජා. 1.1.35) සච්චකිරියට්ඨානෙ අග්ගිජාලස්ස ආගමනුපච්ඡෙදො, සට්ඨකාරස්ස මාතාපිතුනං වසනට්ඨානෙ අනොවස්සනං (ම. නි. 2.291), පොක්ඛරණියා තීරෙ නළානං එකච්ඡිද්දහාවොති. ඉති සා පොක්ඛරණි

නළෙන පාතියස්ස පිවිතත්තා “නළකපානකා”ති නාමං ලභී. අපරභාගෙ තං පොක්ඛරණං නිස්සාය නිගමො පතිට්ඨාසී, තස්සපි “නළකපාන”ත්ත්වෙව නාමං ජාතං. තං පන සන්ධාය වුත්තං “නළකපානෙ”ති. පලාසවනෙති කිංසුකවනෙ.

තුණ්හිභූතං තුණ්හිභූතන්ති ඛ්‍යාපනිච්ඡායං ඉදං ආමෙඨිතවචනන්ති දස්සෙතුං “යං යං දිස”ත්තිආදි වුත්තං. අනුච්චොකෙත්වාති එත්ථ අනු-සද්දො “පරි”ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ “තතො තතො ච්චොකෙත්වා”ති. කස්මා ආභිලායති කොට්ඨසභස්සභත්ථිනාගානං බලං ධාරෙන්තස්සාති වොදකස්ස අධිප්පායො. ආවරියො පනස්ස “එස සඬ්ඛාරානං සභාවො, යදිදං අනිච්චතා. යෙ පන අනිච්චා, තෙ එකන්තෙනෙව උදයවයස්පටිපිළිතතාය දුක්ඛා එව. දුක්ඛසභාවෙසු තෙසු සත්ථුකායෙ දුක්ඛුප්පත්තියා අයං පච්චයො”ති දස්සෙතුං “භගවතො”තිආදි වුත්තං. පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජී, සො ව ඛො පුබ්බෙකතකම්මපච්චයා. එත්ථාහ “කිං පන තං කම්මං, යෙන අපරිමාණකාලං සක්කච්චං උපවිතවිපුලපුඤ්ඤසම්භාරො සත්ථා එවරූපං දුක්ඛවිපාකමනුභවති”ති? වුච්චතෙ – අයමෙව භගවා ඛොධිසත්තභූතො අතීතජාතියං මල්ලපුත්තො හුත්වා පාපජනසෙවි අයොනිසොමනසිකාරබහුලො චරති. සො එකදිවසං නිබ්බුද්ධෙව චත්තමානෙ එකං මල්ලපුත්තං ගහෙත්වා ගාල්හතරං නිජ්ජිලෙසී. තෙන කම්මෙන ඉදානි බුද්ධො හුත්වාපි දුක්ඛමනුභවි. යථා චෙතං, එවං විඤ්චමාණවිකාදීනමිත්ථිතං යානි භගවතො අබ්භක්ඛානාදීනි දුක්ඛානි, සබ්බානි පුබ්බෙකතස්ස විපාකාවසෙසානි, යානි කම්මපිලොතිකානීති වුච්චන්ති. වුත්තඤ්ඤෙනං අපදානෙ (අප. ථෙර 1.39.64-96) –

“අනොතත්තසරාසන්තෙ, රමණීයෙ සිලාතලෙ;
නානාරතනපජ්ජොතෙ, නානාගන්ධවනන්තරෙ.

“මහතා භික්ඛුසඬ්ඤෙන, පරෙතො ලොකනායකො;
ආසිනො ඛ්‍යාකරි තත්ථ, පුබ්බකම්මානි අත්තනො.

“සුණාථ භික්ඛවො මය්හං, යං කම්මං පකතං මයා;
පිලොතිකස්ස කම්මස්ස, බුද්ධත්තෙපි විපච්චති.

1.

“මුනාළි නාමහං ධුත්තො, පුබ්බෙ අඤ්ඤාසු ජාතිසු;
පච්චෙකබුද්ධං සුරහිං, අබ්භාවික්ඛිං අදුසකං.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, නිරයෙ සංසරිං වීරං;
බහු වස්සසභස්සානි, දුක්ඛං වෙදෙසි වෙදනං.

“තෙන කම්මාවසෙසෙන, ඉධ පච්ජිමකෙ භවෙ;
අබ්භක්ඛානං මයා ලද්ධං, සුන්දරිකාය කාරණා.

2.

“සබ්බානිභුස්ස බුද්ධස්ස, නන්දො නාමාසි සාවකො;
තං අබ්භක්ඛාය නිරයෙ, චිරං සංසරිතං මයා.

“දස වස්සසහස්සානි, නිරයෙ සංසරිං චිරං;
මනුස්සභාවං ලද්ධාහං, අබ්භක්ඛානං බහුං ලභිං.

“තෙන කම්මාවසෙසෙන, විඤ්චමාණවිකා මමං;
අබ්භාවික්ඛි අභුතෙන, ජනකායස්ස අග්ගතො.

3.

“බ්‍රාහ්මණො සුතවා ආසිං, අහං සක්කතපුජිතො;
මහාවතෙ පඤ්චසතෙ, මත්තෙ වාවෙසි මාණවෙ.

“තත්ථාගතො ඉසි භීමො, පඤ්චාභිඤ්ඤො මහිද්ධිකො;
තඤ්චාහං ආගතං දිස්වා, අබ්භාවික්ඛිං අදුසකං.

“තතොහං අවචං සිස්සෙ, කාමභොගී අයං ඉසි;
මය්හමිපි භාසමානස්ස, අනුමොදිංසු මාණවා.

“තතො මාණවකා සබ්බෙ, භික්ඛමානං කුලෙ කුලෙ;
මහාජනස්ස ආහංසු, කාමභොගී අයං ඉසි.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, පඤ්ච භික්ඛුසතා ඉමෙ;
අබ්භක්ඛානං ලභුං සබ්බෙ, සුන්දරිකාය කාරණා.

4.

“වෙමාතුභාතරං පුබ්බෙ, ධනහෙතු හනිං අහං;
පක්ඛිපිං ගිරිදුග්ගස්මිං, සිලාය ව අපිංසයිං.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, දෙවදත්තො සිලං බිපි;
අඬිගුට්ඨං පිංසයි පාදෙ, මම පාසාණසක්ඛරා.

5.

“පුරෙහං දාරකො හුත්වා, කීළමානො මහාපට්ඨං;
පච්චෙකබුද්ධං දිස්වාන, මග්ගෙ සකලිකං බිපිං.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, ඉධ පච්ඡිමකෙ භවෙ;
වධන්ථං මං දෙවදත්තො, අභිමාරෙ පයොජයි.

6.

“හත්ථාරොහො පුරෙ ආසිං, පච්චෙකමුනිමුත්තමං;

පිණ්ඩාය විවරන්තං තං, ආසාදෙසිං ගජෙනහං.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, හන්තො නාළාගිරි ගජො;
ගිරිබ්බජෙ පුරවරෙ, දාරුණො සමුපාගමි.

7.

“රාජාහං පත්ථිවො ආසිං, සත්තියා පුරිසං හනිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, නිරයෙ පච්චිසං භුසං.

“කම්මුනො තස්ස සෙසෙන, ඉදානි සකලං මම;
පාදෙ ඡවිං පකප්පෙසි, න හි කම්මං විනස්සති.

8.

“අහං කෙවට්ටගාමස්මිං, අහුං කෙවට්ටදාරකො;
මච්ඡකෙ සාතිතෙ දිස්වා, ජනයිං සොමනස්සකං.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, සීසදුක්ඛං අහු මම;
සබ්බෙ සක්කා ච භඤ්ඤිංසු, යදා හනි විට්ඨතො.

9.

“චුස්සස්සාහං පාවචනෙ, සාවකෙ පරිභාසයිං;
යවං බාදථ භුඤ්ජථ, මා ච භුඤ්ජථ සාලයො.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, තෙමාසං බාදිතං යවං;
නිමන්තිතො බ්‍රාහ්මණෙන, වෙරඤ්ජායං වසිං තදා.

10.

“නිබ්බද්ධෙ චත්තමානමහි, මල්ලපුත්තං නිහෙයයිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, පිට්ඨිදුක්ඛං අහු මම.

11.

“තිකිච්ඡකො අහං ආසිං, සෙට්ඨිපුත්තං විරෙවයිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, හොති පක්ඛන්දිකා මම.

12.

“අවචාහං ජොතිපාලො, සුගතං කස්සපං තදා;
කුතො නු බොධි මුණ්ඩස්ස, බොධි පරමදුල්ලහා.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, අවරිං දුක්කරං බහුං;
ඡබ්බස්සානුරුවෙලායං, තතො බොධිමපාපුණිං.

“නාහං එතෙන මග්ගෙන, පාපුණිං බොධිමුත්තමං;

කුම්මග්ගෙන ගවෙසිස්සං, පුබ්බකම්මෙන වාරිතො.

“පුඤ්ඤපාපපරික්ඛිණො, සබ්බසන්තාපවජ්ජිතො;
අසොකො අනුපායාසො, නිබ්බායිස්සමනාසවො.

“එවං ජිනො වියාකාසි, භික්ඛුසඨසස්ස අග්ගතො;
සබ්බාභිඤ්ඤාබලජ්ජත්තො, අනොතත්තෙ මහාසරෙ”ති. (අප. ථෙර 1.39.64-96);

අවිජ්ජාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පට්මකථාවත්ථුසුත්තාදිවණ්ණනා

69-70. නවමෙ (දී. නි. ටී. 1.17; දී. නි. අභි. ටී. 1.17; සං. නි. ටී. 2.5.1080)
දුග්ගතිතො සංසාරතො ච නියානි ඵතෙනාති නියානං, සග්ගමග්ගො,
මොක්ඛමග්ගො ච. තං නියානං අරහති, නියානෙ වා නියුත්තා, නියානං වා
ඵලභූතං ඵතිස්සා අත්ථිති නියානිකා. වට්ඨුවරිතසංකිලෙසතො නියාතීති වා
ඊකාරස්ස රස්සත්තං, යකාරස්ස ච කකාරං කත්වා නියානිකා, වෙනනාය සද්ධිං
සම්ඵජ්ජලාපා වෙරමණි. තජ්ජපටිපක්ඛතො අනියානිකා, තස්සා භාවො
අනියානිකත්තං, තස්මා අනියානිකත්තා. තිරව්ජානභූතන්ති තිරොකරණභූතං.
ගෙහස්සිතකථාති ගෙහජ්ජපටිසංයුත්තා. කම්මට්ඨානභාවෙති
අනිච්චතාපටිසංයුත්තවතුසච්චකම්මට්ඨානභාවෙ.

සහ අත්ථෙතාති සාත්ථකං, භිතජ්ජපටිසංයුත්තන්ති අත්ථො. “සුරාකථා”තිපි
පාඨොති ආහ “සුරාකථන්ති පාළියං පනා”ති. සා පනෙසා කථා “ඵවරුපා නවසුරා
පීතා රතිජනනී භොති”ති අස්සාදවසෙන න වට්ඨති, ආදීනවවසෙන පන
“උම්මත්තකසංවත්තනිකා”තිආදීනා නයෙන වට්ඨති. තෙනාහ
“අනෙකවිධං...පෙ.... ආදීනවවසෙන වට්ඨති”ති. විසිබාති සරසන්තිවෙසො.
විසිබාගහණෙන ච තන්තිවාසිතො ගහිතා “ගාමො ආගතො”තිආදීසු විය.
තෙනෙවාහ “සුරා සමත්ථා”ති ච “සද්ධා පසන්තා”ති ච. කුම්මට්ඨානජ්ජදෙසෙන
කුම්මදාසියො වුත්තාති ආහ “කුම්මදාසිකථා වා”ති.

රාජකථාදිපුරිමකථාය, ලොකක්ඛායිකාදිපච්ඡිමකථාය වා විනිමුත්තා
පුරිමපච්ඡිමකථා විමුත්තා. උජ්ජත්තිධීතිසංභාරාදිවසෙන ලොකං අක්ඛායනීති
ලොකක්ඛායිකා. අසුකෙන නාමාති පජාපතිනා බ්‍රහ්මිනා, ඉස්සරෙන වා.
විතණ්ඩසල්ලාපකථාති “අට්ඨිතං සෙතත්තා සෙතොති න වත්තබ්බො, පත්තානං
කාළත්තා කාළොති පන වත්තබ්බො”ති ඵවමාදිකා. ආදි-සද්දෙන
“සෙලපුජ්ඵලකාති විය ජීවිදාවිරපාරයත්තිවිසාලා නත්ථි, යං යො කොචි තිරියාමානා
කතත්තා”ති ඵවමාදීනං සඨගහො දට්ඨබ්බො. සාගරදෙවෙනාති සාගරපුත්තරාජුහි.
බතොති ඵතං ඵකවචනං තෙහි පච්චෙකං බතත්තා “සාගරදෙවෙන බතත්තා”ති

වුත්තං. සහමුද්දා සමුද්දොති වුත්තො. භවති වද්ධති එතෙනාති භවො. භවාභවා
 හොන්තිති ඉතිභවාභවකථා. එත්ථ ච භවොති සස්සතං, අභවොති උච්ඡෙදං. භවොති
 වුද්ධි, අභවොති භානි. භවොති කාමසුඛං, අභවොති අත්තකිලමථොති ඉති ඉමාය
 ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං ඛාත්තිංස තිරච්ඡානකථා නාම හොන්ති. අථ වා
 පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීපකථා ඉතිසද්දෙන සඨගණ්හිත්වා
 ඛාත්තිංස තිරච්ඡානකථා වුත්තා. දසමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

පයමකථාවත්ථුසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(8) 3. ආකඨබ්බවග්ගො

1-4. ආකඨබ්බසුත්තාදිවණ්ණනා

71-74. තතියස්ස පයමෙ සීලස්ස අනවසෙසසමාදානෙන අබණ්ඩාදිභාවාපත්තියා
 ව පරිපුණ්ණසීලා. සමාදානතො පටියාය අවිච්ඡන්දනතො සීලසමඨගීතො.
 එත්තාවතා කීරාති (අ. නි. 2.37) කීර-සද්දො අරුචිසුවනත්ථො. තෙනෙන්ථ
 ආවරියවාදස්ස අත්තනො අරුචිවනභාවං දීපෙති. සම්පන්නසීලාති අනාමට්ඨවිසෙසං
 සාමඤ්ඤතො සීලසඨබ්බෙපෙන ගහිතං. තඤ්ච චතුබ්බිධන්ති ආවරියත්ථෙරො
 “චතුපාරිසුද්ධිසීලං උද්දිසිත්වා”ති ආහ. තත්ථාති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ.
 ඡෙට්ඨකසීලන්ති (සං. නි. 5.412) පධානසීලං. උභයත්ථාති උද්දෙසනිද්දෙසෙ. ඉධ
 නිද්දෙසෙ විය උද්දෙසෙපි පාතිමොක්ඛසංවරො භගවතා වුත්තො
 “සම්පන්නසීලා”ති වුත්තත්තාති අධිප්පායො. සීලග්ගහණඤ්ඤි පාළියං
 පාතිමොක්ඛසංවරවසෙන ආගතං. තෙනාහ “පාතිමොක්ඛසංවරොයෙවා”තිආදි.
 තත්ථ අවධාරණෙන ඉතරෙසං තිණ්ණං එකදෙසෙන පාතිමොක්ඛත්තොගධනං
 දීපෙති. තථා හි අනොලොකියොලොකනෙ ආජීවහෙතු ඡසික්ඛාපදවීතික්කමෙ
 ගීලානපච්චයස්ස අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ව ආපත්ති විහිතාති. තීණිති
 ඉන්ද්‍රියසංවරසීලාදීනි. සීලන්ති වුත්තට්ඨානං නාම අත්ථිති සීලපරියායෙන තෙසං
 කත්ථවි සුත්තෙ ගහිතට්ඨානං නාම කිං අත්ථි යථා පාතිමොක්ඛසංවරොති
 ආවරියස්ස සම්මුඛත්තා අප්පටික්ඛිපන්නොව උපවාරෙන පුච්ඡන්තො විය වදති.
 තෙනාහ “අනනුජානන්තො”ති. ඡද්චාරරක්ඛාමත්තකමෙවාති තස්ස
 සල්ලභුකභාවමාහ විත්තාධිට්ඨානමත්තෙන පටිපාකතිකභාවාපත්තිතො. ඉතරෙසුපි
 එසෙව නයො. පච්චයුප්පත්තිමත්තකන්ති එලෙන හෙතුං දස්සෙති.
 උප්පාදනහෙතුකා හි පච්චයානං උප්පත්ති. ඉදමත්ථන්ති ඉදං පයොජනං ඉමස්ස
 පච්චයස්ස පරිභුඤ්ජනෙති අධිප්පායො. නිප්පරියායෙනාති ඉමිනා ඉන්ද්‍රියසංවරාදීනි
 තීණි පධානස්ස සීලස්ස පරිවාරවසෙන පවත්තියා පරියායසීලාති නාමාති දස්සෙති.

ඉදානි පාතිමොක්ඛසංවරස්සෙව පධානභාවං ඛාතිරෙකතො අන්වයතො ව
 උපමාය විභාවෙතුං “යස්සා”තිආදිමාහ. තත්ථ සොති පාතිමොක්ඛසංවරො.

සෙසානීති ඉන්ද්‍රියසංවරාදීනි. තස්සෙ වානි “සම්පන්නසීලා”ති එත්ථ යං සීලං
 චුත්තං, තස්සෙව. සම්පන්නපාතිමොක්ඛාති එත්ථ පාතිමොක්ඛග්ගහණෙන
 වෙච්චනං වත්ථා තං විත්ථාරෙත්ථා...පෙ.... ආදිමාහ. යථා අඤ්ඤත්ථාපි “ඉධ
 හික්ඛු සීලවා හොති”ති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය උද්දිට්ඨං සීලං
 “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති”ති (විහ. 508) නිද්දිට්ඨං. කස්මා ආරද්ධන්ති
 දෙසනාය කාරණප්‍රවිෂා. සීලානිසංසදස්සනත්ථන්ති පයොජනනිද්දෙසො.
 “සීලානිසංසදස්සනත්ථ”න්ති හි එත්ථ බ්‍යතිරෙකතො යං සීලානිසංසස්ස අදස්සනං,
 තං ඉමිස්සා දෙසනාය කාරණන්ති කස්මා ආරද්ධන්ති? වෙනෙය්‍යානං
 සීලානිසංසස්ස අදස්සනතොති අත්ථතො ආපන්නො එව හොති. තෙනාහ
 “සවෙපි”තිආදි. සීලානිසංසදස්සනත්ථන්ති පන ඉමස්ස අත්ථං විචරිතුං
 “තෙස”න්තිආදි චුත්තං. ආනිසංසොති උදෙයො. “සීලවා සීලසම්පන්නො කායස්ස
 හෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති”තිආදීසු (දී. නි. 3.316; අ. නි.
 5.213; මහාව. 285) පන විපාකඵලම්පි “ආනිසංසො”ති චුත්තං. කො විසෙසොති
 කො ඵලවිසෙසො. කා වඩිසීති කො අබ්භුදෙයො. විජ්ජමානොපි ගුණො යාථාවතො
 විභාවිතො එව අභිරුපිං උප්පාදෙති, න අවිභාවිතො, තස්මා එකන්තතො
 ආනිසංසකිත්තනං ඉච්ඡිතබ්බමෙවාති දස්සෙතුං “අප්පෙව නාමා”තිආදිමාහ.

පියොති පියායිතබ්බො. පියස්ස නාම දස්සනං එකන්තතො අභිනන්දිතබ්බං
 හොතිති ආහ “පියවක්ඛුහි සම්පස්සිතබ්බො”ති.
 පිතිසමුට්ඨානප්පසන්නසොම්මරූපපරිග්ගහඤ්ඤි වක්ඛු “පියවක්ඛු”ති වුවචති.
 තෙසන්ති සබ්බුග්ගවාරිතං. මනවඩ්ඪනකොති පිතිමනස්ස පරිබ්බහනතො උපරූපරි
 පිතිවිත්තස්සෙව උප්පාදනකො. ගරුට්ඨානියොති ගරුකරණස්ස යානභූතො. ජානං
 ජානාතීති ඤාණෙන ජානිතබ්බං ජානාති. යථා වා අඤ්ඤෙ අජානන්තාපි ජානන්තා
 විය පවත්තන්ති, න එවමයං, අයං පන ජානන්තො එව ජානාති. පස්සං පස්සතීති
 දස්සනභූතෙන පඤ්ඤාවක්ඛුනා පස්සිතබ්බං පස්සති, පස්සන්තො එව වා පස්සති.
 එවං සම්භාවතීයොති එවං විඤ්ඤානාය පණ්ඩිතභාවෙන සම්භාවෙතබ්බො.
 සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති සීලෙසු පරිපූරකාරී එව භවෙය්‍යාති. එවං
 උත්තරපදාවධාරණං දට්ඨබ්බං. එවඤ්ඤි ඉමිනා පදෙන උපරිසික්ඛාද්වයං
 අනිවත්තිතමෙව හොති. යථා පන සීලෙසු පරිපූරකාරී නාම හොති, තං ඵලෙන
 දස්සෙතුං “අප්ඤ්ඤත්ත”න්තිආදි චුත්තං. විපස්සනාධිට්ඨානසමාධිසංවත්තනිකතාය හි
 ඉධ සීලස්ස පාරිපූරී, න කෙවලං අබණ්ඩාදිභාවමත්තං. චුත්තඤ්ඤෙන “යානි බො
 පන තානි අබණ්ඩානි...පෙ.... සමාධිසංවත්තනිකානි”ති. එවඤ්ඤි කත්ථා
 උපරිසික්ඛාද්වයං සීලස්ස සම්භාරභාවෙන ගහිතන්ති සීලස්සෙවත්ථ
 පධානග්ගහණං සිද්ධං හොති. සීලානුරක්ඛකා හි විත්තෙකග්ගතාසඤ්ඤාපරිග්ගහා.
 අනුනෙතනාති අබණ්ඩාදිභාවෙන, කස්සපි වා අභාපනෙන උපපන්නෙන.
 ආකාරෙනාති කරණෙන සම්පාදනෙන.

අප්ඤ්ඤත්තන්ති වා අත්තනොති වා එකං එකත්ථං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.
 භූමිමත්ථෙව චෙතං, “සමථ”න්ති උපයොගවචනං “අනු”ති ඉමිනා උපසග්ගෙන

යොගෙ සිද්ධන්ති ආහ “අත්තනො චිත්තසමථෙ යුත්තො”ති. තත්ථ චිත්තසමථෙති චිත්තස්ස සමාධානො. යුත්තොති අවියුත්තො පසුතො. යො සබ්බෙන සබ්බං ඝානභාවනාය අනනුයුත්තො, සො තං බහි නිහරති නාම. යො ආරහිත්වා අන්තරා සඬකොචං ආපජ්ජති, සො තං විනාසෙති නාම. යො පන ඊදිසො අහුත්වා ඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති, සො අනිරාකතජ්ඣානොති දස්සෙන්නො “බහි අනිහට්ඨකානො”ති ආදිමාහ. නිහරණවිනාසත්ථඤ්භි ඉදං නිරාකරණං නාම. “ථම්හං නිරංකත්වා නිවාතවුත්ති”ති ආදීසු (සු. නි. 328) වස්ස පයොගො දට්ඨබ්බො.

සත්තවිධාය අනුපස්සනායාති එත්ථ අනිච්චානුපස්සනා, දුක්ඛානුපස්සනා, අනත්තානුපස්සනා, නිබ්බදානුපස්සනා, විරාගානුපස්සනා, නිරොධානුපස්සනා, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාති ඉමා සත්තවිධා අනුපස්සනා. සුඤ්ඤාගාරගතො භික්ඛු තත්ථ ලද්ධකායවිවෙකතාය සමථවිපස්සනාවසෙන චිත්තවිවෙකං පරිබුහෙන්නො යථානුසිට්ඨපටිපත්තියා ලොකං සාසනඤ්ච අත්තනො විසෙසාධිගමට්ඨානභූතං සුඤ්ඤාගාරඤ්ච උපසොභයමානො ගුණවිසෙසාධිට්ඨානභාවාපාදනෙන විඤ්ඤානං අත්ථතො තං බුහෙන්නො නාම භොතිති වුත්තං “බුහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන”න්ති. තෙනාහ “එත්ථ වා”ති ආදි. එකභූමිකාදිපාසාදෙ කුරුමානොපි පන නෙව සුඤ්ඤාගාරානං බුහෙතාති දට්ඨබ්බො. සුඤ්ඤාගාරග්ගහණෙන චෙත්ථ අරඤ්ඤරුක්ඛමුලාදි සබ්බං පධානානුයොගක්ඛමං සෙනාසනං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං.

එත්තාවතා යථා තණ්හාවිවර්තදෙසනා පයමං තණ්හාවසෙන ආරද්ධාපි තණ්හාපදට්ඨානත්තා මානදිට්ඨිතං මානදිට්ඨියො ඔසරිත්වා කමෙන පපඤ්චත්තයදෙසනා ජාතා, එවමයං දෙසනා පයමං අධිසීලසික්ඛාවසෙන ආරද්ධාපි සීලපදට්ඨානත්තා සමථවිපස්සනානං සමථවිපස්සනායො ඔසරිත්වා කමෙන සික්ඛාත්තයදෙසනා ජාතාති වෙදිතබ්බා. එත්ථ හි “සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී”ති එත්තාවතා අධිසීලසික්ඛා වුත්තා, “අජ්ඣත්තං වෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො”ති එත්තාවතා අධිචිත්තසික්ඛා, “විපස්සනාය සමන්තාගතො”ති එත්තාවතා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. “බුහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන”න්ති ඉමිනා පන සමථවසෙන සුඤ්ඤාගාරවඩ්ඪනෙ අධිචිත්තසික්ඛා, විපස්සනාවසෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති එවං ද්වෙපි සික්ඛා සඬගහෙත්වා වුත්තා. එත්ථ ව “අජ්ඣත්තං වෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො”ති ඉමෙහි පදෙහි සීලානුරක්ඛිකා එව චිත්තෙකග්ගතා කථිතා, “විපස්සනායා”ති ඉමිනා පදෙන සීලානුරක්ඛිකො සඬබාරපරිග්ගහො.

කථං චිත්තෙකග්ගතා සීලමනුරක්ඛති? යස්ස හි චිත්තෙකග්ගතා නත්ථි, සො බ්‍යාධිමිහි උප්පන්නෙ විහඤ්ඤති, සො බ්‍යාධිවිහතො වික්ඛිත්තචිත්තො සීලං විනාසෙත්වාපි බ්‍යාධිවූපසමං කත්තා භොති. යස්ස පන චිත්තෙකග්ගතා අත්ථි, සො තං බ්‍යාධිදුක්ඛං වික්ඛමිහෙත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජති, සමාපන්නක්ඛණෙ දුක්ඛං දුරගතං භොති, බලවතරං සුබමුප්පජ්ජති. එවං චිත්තෙකග්ගතා සීලමනුරක්ඛති. කථං සඬබාරපරිග්ගහො සීලමනුරක්ඛති? යස්ස හි සඬබාරපරිග්ගහො නත්ථි, තස්ස “මම රූපං මම විඤ්ඤාණං”න්ති අත්තභාවෙ බලවමමත්තං භොති, සො තථාරූපෙසු

දුබ්භික්ඛබ්බාධිභයාදීසු සම්පත්තෙසු සීලං නාසෙත්වාපි අත්තභාවං පොසෙතා හොති. යස්ස පන සඬ්ඛාරපරිග්ගහො අත්ථී, තස්ස අත්තභාවෙ බලවමමත්තං වා සිනෙහො වා න හොති, සො තථාරූපෙසු දුබ්භික්ඛබ්බාධිභයාදීසු සම්පත්තෙසු සවෙපිස්ස අත්තාති බහි නික්ඛමන්ති, සවෙපි උස්සුස්සති විසුස්සති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකො වා හොති සතධාපි සහස්සධාපි, නෙව සීලං විනාසෙත්වා අත්තභාවං පොසෙතා හොති. එවං සඬ්ඛාරපරිග්ගහො සීලං අනුරක්ඛති.

“බුහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන”න්ති ඉමිනා පන තස්සෙව උභයස්ස බුහනා වඩ්ඪනා සාතච්චකිරියා දස්සිතා. එවං භගවා යස්මා “සබ්බමචාරීනං පියො වස්සං...පෙ.... භාවතීයො වා”ති ඉමෙ චත්තාරො ධම්මෙ ආකඨ්ඨන්තෙන නත්ථඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං, අඤ්ඤදත්ථු සීලාදිගුණසමන්තාගතෙනෙව භවිතබ්බං. ඊදිසො හි සබ්බමචාරීනං පියො හොති මනාපො ගරු භාවතීයො. චුත්තම්පි හෙතං –

“සීලදස්සනසම්පන්නං, ධම්මට්ඨං සච්චවෙදිනං;
අත්තනො කම්ම කුබ්බානං, තං ජනො කුරුතෙ පිය”න්ති. (ධ. ප. 217);

තස්මා “ආකඨ්ඨෙය්‍ය වෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බමචාරීනං පියො වස්සං...පෙ.... සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී...පෙ.... සුඤ්ඤාගාරාන”න්ති චත්වා ඉදානි යස්මා පච්චයලාභාදිං පත්ථයන්තෙනපි ඉදමෙව කරණියං, න අඤ්ඤං කිඤ්චි, තස්මා “ආකඨ්ඨෙය්‍ය වෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ලාභී අස්ස”න්තිආදිමාහ. ලාභී අස්සන්ති ලාභාසාය සංවරසීලපරිපූරණං පාළියං ආගතං. කිච්චිසං භගවා අනුජානාතීති? න භගවා සභාවෙන ඊදිසං අනුජානාති, මහාකාරුණිකතාය පන පුග්ගලජ්ඣාසයෙන එවං චුත්තන්ති දස්සෙන්නො “න භගවා”තිආදිමාහ. තත්ථ සාසෙසනං ඡින්නකථො, න වාවං පයුත්තං භණ්ණති ඡින්නකථො මුගො විය හුත්වා ඔහාසපරිකථානිමිත්තවිඤ්ඤත්තිපයුත්තං සාසෙසනං වාවං න භණ්ණ, න කථෙය්‍යාති අත්ථො. පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙනාති සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විවරන්තො “යෙසං භී”තිආදිමාහ. රසො සභාවභූතො ආනිසංසො රසානිසංසො.

පච්චයදානකාරාති විවරාදිපච්චයදානවසෙන පචත්තකාරා. මහජ්ඣලා මහානිසංසාති උභයමෙතං අත්ථතො එකං, ඛ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. “පඤ්චිමෙ, ගහපතයො, ආනිසංසා”තිආදීසු (මහාව. 285) හි ආනිසංසසද්දො ඵලපරියායොපි හොති. මහන්තං වා ලොකියසුඛං ඵලන්ති පසවන්තීති මහජ්ඣලා, මහතො ලොකුත්තරසුඛස්ස පච්චයා හොන්තීති මහානිසංසා. තෙනාහ “ලොකියසුඛෙන ඵලභූතෙනා”තිආදි.

පෙච්චභවං ගතාති පෙතුපපත්තිවසෙන නිබ්බන්ති. උපගතා. තෙ පන යස්මා ඉධ කතකාලකිරියා කාලෙන කතජීවිතුපච්ඡෙදා හොන්ති, තස්මා චුත්තං “කාලකතා”ති. සස්සුසසුරා ව තජ්ජක්ඛිකා ව සස්සුසසුරපක්ඛිකා. තෙ ඤාතියොනිසම්බන්ධෙන ආවාහවිවාහසම්බන්ධවසෙන සම්බද්ධා ඤාතී. සාලොභිතාති යොනිසම්බන්ධවසෙන. එකලොභිතබ්ද්ධාති එකෙන සමානෙන

ලොහිතසම්බන්ධෙන සම්බද්ධා. පසන්නචිත්තොති පසන්නචිත්තකො. කාලකතො පිතා වා මාතා වා පෙතයොනියං උප්පන්නොති අධිකාරතො විඤ්ඤායතීති වුත්තං. මහානිසංසමෙව හොතීති තස්ස තථාසීලසම්පන්නත්තාති අධිප්පායො.

අප්ප්ඤ්ඤාත්ථරිත්තාති මද්දිතා. න ච මං අරති සහෙය්‍යාති මං ච අරති න අභිභවෙය්‍ය න මද්දෙය්‍ය න අප්ප්ඤ්ඤාත්ථරෙය්‍ය. උප්පන්නන්ති ජාතං නිබ්බන්තං. සීලාදිගුණයුත්තො හි අරතිඤ්ඤා රතිඤ්ඤා සහති අප්ප්ඤ්ඤාත්ථරති, මද්දිත්වා තිට්ඨති, තස්මා ඊදිසමත්තානං ඉච්ඡන්තෙනපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. විත්තුත්‍රාසො භායතීති භයං, ආරම්මණං භායති එතස්මාති භයං. තං දුට්ඨමිති භයං හෙරවඤ්ඤා සහති අභිභවතීති භයහෙරවසහො. සීලාදිගුණයුත්තො හි භයහෙරවං සහති අප්ප්ඤ්ඤාත්ථරති, මද්දිත්වා තිට්ඨති අරියකොට්ඨවාසී මහාදත්තත්ථෙරො විය.

ථෙරො කිර මග්ගං පටිපන්නො අඤ්ඤතරං පාසාදිකං අරඤ්ඤං දිස්වා “ඉධෙවජ්ජ සමණධම්මං කත්වා ගමිස්සාමි”ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මි. රුක්ඛමුලෙ සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා පල්ලඬ්ඝං ආභුජිත්වා නිසීදි. රුක්ඛදෙවතාය දාරකා ථෙරස්ස සීලතෙජෙන සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා විස්සරමකංසු. දෙවතාපි සකලරුක්ඛං වාලෙසි. ථෙරො අවලොච නිසීදි. සා දෙවතා ධුමාසි පජ්ජලි. නෙව සක්ඛි ථෙරං වාලෙතුං. තතො උපාසකවණ්ණෙනාගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. “කො එසො”ති වුත්තා “අහං, භන්තෙ, තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා”ති අවොච. ත්වං එතෙ විකාරෙ අකාසීති. ආම, භන්තෙති. “කස්මා”ති ච වුත්තා ආහ “තුම්භාකං, භන්තෙ, සීලතෙජෙන දාරකා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තා විස්සරමකංසු, සාහං තුම්භෙ පලාපෙතුං එවමකාසි”න්ති. ථෙරො ආහ “අථ කස්මා ‘ඉධ, භන්තෙ, මා වසථ, මය්හං අථාසුක’න්ති පටිකච්චෙව නාවවාසි, ඉදානි පන මා මං කිඤ්චි අවච, ‘අරියකොට්ඨමහාදත්තො අමනුස්සභයෙන ගතො’ති වචනතො ලජ්ජාමි, තෙනාහං ඉධෙව වසිස්සං, ත්වං පන අප්ප්ඤ්ඤාදිවසං යත්ථ කත්ථවි වසාහි”ති. එවං සීලාදිගුණයුත්තො භයහෙරවසහො හොති, තස්මා ඊදිසමත්තානං ඉච්ඡන්තෙනපි සීලාදිගුණයුත්තෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙති. දුතියාදීනි උත්තානත්ථාති.

ආකඬ්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-10. මිගසාලාසුත්තාදිවණ්ණනා

75-80. පඤ්චමෙ ඉමස්ස හි පුග්ගලස්ස සීලවිරහිතස්ස පඤ්ඤා සීලං පරිධොවතීති අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන සීලං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාය සුවිසොධිතං කරොති. යස්ස හි අබ්භන්තරෙ සීලසංවරො නත්ථී, උග්ගපිතඤ්ඤාය පන වාතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙ පඤ්ඤාය සීලං ධොවිත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති, අයං පඤ්ඤාය සීලං ධොවති නාම සෙය්‍යථාපි සන්නතිමහාමත්තො.

සීලවා පන පඤ්ඤා ධොවති. යස්ස (දී. නි. අට්ඨ. 1.317) හි පුපුඡ්ඡනස්ස සීලං සට්ඨිඅසීතිවස්සානි අඛණ්ඩං හොති, සො මරණකාලෙපි සබ්බකිලෙසෙ සාතෙත්වා සීලෙන පඤ්ඤා ධොවිත්වා අරහත්තං ගණ්හාති කන්දරසාලපරිවෙණෙ මහාසට්ඨිවස්සත්ථෙරො විය. ථෙරෙ කිර මරණමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා බලවවෙදනාය නිත්ථුනන්තෙ තිස්සමහාරාජා “ථෙරං පස්සිස්සාමි” ති ගන්ත්වා පරිවෙණද්වාරෙ යිතො තං සද්දං සුත්වා පුච්ඡි “කස්ස සද්දො අය” ති. ථෙරස්ස නිත්ථුනනසද්දොති. “පබ්බජ්ජාය සට්ඨිවස්සෙන වෙදනාපරිග්ගහමත්තමපි න කතං, ඉදානි න තං වන්දිස්සාමි” ති නිවත්තිත්වා මහාබොධිං වන්දිතුං ගතො. තතො උපට්ඨාකදහරො ථෙරං ආහ “කිං නො, හන්තෙ, ලජ්ජාපෙඨ, සද්ධොපි රාජා විජ්ජපිසාරි සුත්වා ‘න වන්දිස්සාමි’ ති ගතො” ති. කස්මා, ආවුසොති? තුම්හාකං නිත්ථුනනසද්දං සුත්වාති. “තෙන හි මෙ ඕකාසං කරොථා” ති වත්වා වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා අරහත්තං පත්වා දහරස්ස පඤ්ඤා අදාසි “ගච්ඡාවුසො, ඉදානි රාජානං අම්භෙ වන්දාපෙහි” ති. දහරො ගන්ත්වා “ඉදානි කිර ථෙරං වන්දථා” ති ආහ. රාජා සුසුමාරපතිතෙන ථෙරං වන්දන්තො “නාහං අයාස්ස අරහත්තං වන්දාමි, පුපුඡ්ඡනභූමියං පන යත්වා රක්ඛිතසීලමෙව වන්දාමි” ති ආහ. එවං සීලෙන පඤ්ඤා ධොවති නාම. සෙසං වුත්තමෙව. ඡට්ඨාදීසු නත්ථි වත්තබ්බං.

මිගසාලාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආකඨ්ඨවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(9) 4. ථෙරවග්ගො

1-8. වාහනසුත්තාදිවණ්ණනා

81-88. චතුත්ථස්ස පයමෙ විමරියාදීකතෙනාති නිම්මරියාදීකතෙන. චෙතසාති එවංවිධෙන විත්තෙන විහරති. තත්ථ ද්වෙ මරියාදා කිලෙසමරියාදා ව ආරම්මණමරියාදා ව. සචෙ භිස්ස රූපාදිකෙ ආරබ්භ රාගාදයො උප්පජ්ජෙය්‍යං, කිලෙසමරියාදා තෙන කතා භවෙය්‍ය. තෙසු පනස්ස එකොපි න උප්පන්නොති කිලෙසමරියාදා නත්ථි. සචෙ පනස්ස රූපාදිධම්මෙ ආවජ්ජෙන්තස්ස එකච්චෙ ආපාථං නාගච්ඡෙය්‍යං, එවමස්ස ආරම්මණමරියාදා භවෙය්‍ය. තෙ පනස්ස ධම්මෙ ආවජ්ජෙන්තස්ස ආපාථං අනාගතධම්මො නාම නත්ථිති ආරම්මණමරියාදාපි නත්ථි. ඉධ පන කිලෙසමරියාදා අධිජ්ජෙතාති ආහ “කිලෙසමරියාදං භින්දිත්වා” ති ආදි. තතියාදීසු නත්ථි වත්තබ්බං.

වාහනසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. කොකාලිකසුත්තාදිවණ්ණනා

89-90. නවමෙ (සං. නි. ටී. 1.1.181) කොකාලිකනාමකා ද්වෙ භික්ඛු. තතො ඉධාධිජ්ජෙතං නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙතුං “කොයං කොකාලිකො” ති පුච්ඡා. සුත්තස්ස

අට්ඨප්පත්තිං දස්සෙතුං “කස්මා ව උපසඬකම්”ති පුච්ඡා. අයං කිරාතිආදි
යථාක්කමං තාසං විස්සජ්ජනං. විවෙකවාසං වසිතුකාමත්තා අප්පිච්ඡතාය ව මා නො
කස්සව්...පෙ.... වසිංසු. ආසාතං උප්පාදෙසි අත්තනො ඉච්ඡාචිසාතනනො. ටෙරා
භික්ඛුසඬසස්ස නියාදයිංසු පයුත්තවාචාය අකතත්තා ටෙරෙහි ව අදාපිතත්තා.
පුබ්බෙපි...පෙ.... මඤ්ඤෙති ඉමිනා ටෙරානං කොභඤ්ඤෙ යිතභාවං ආසඬකති
අවණෙ වණං පස්සන්තො විය, සුපරිසුද්ධෙ ආදාසතලෙ ජල්ලං උට්ඨාපෙන්තො විය
ව.

අපරජ්ඣත්වාති හගවතො සම්මුඛා “පාපහික්ඛු ජාතා”ති වත්වා.
මහාසාවජ්ජදස්සනත්ථන්ති මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං, අයමෙව වා පායො.
මාහෙවන්ති මා එවමාහ, මා එවං හණි. සද්ධාය අයො උප්පාදො සද්ධායො, තං
ආවහතීති සද්ධායිකොති ආහ “සද්ධාය ආගමකරො”ති. සද්ධායිකොති වා සද්ධාය
අයිතබ්බො, සද්ධෙයොයාති අත්ථො. තෙනාහ “සද්ධාතබ්බවචනො වා”ති.

පිළකා නාම බාහිරතො පට්ඨාය අට්ඨිති භින්දන්ති, ඉමා පන පට්ඨමංයෙව අට්ඨිති
භින්දන්ති උග්ගතා. තෙනාහ “අට්ඨිති භින්දන්ති උග්ගතාහි පිළකාහි”ති.
තරුණබලවමන්තියොති තරුණබලඵලමන්තියො. විසගිලිතොති
බිත්තපහරණො. තඤ්ච බලිසං විසසමඤ්ඤා ලොකෙ. ආරක්ඛදෙවතානං සද්දං
සුත්වාති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

බ්‍රහ්මලොකෙති සුද්ධාවාසලොකෙ. වරාකොති අනුග්ගහවචනමෙතං.
භීතපරියායොති කෙවි. පියසීලාති ඉමිනා එතස්මිං අත්ථෙ නිරුත්තිතයෙන පෙසලාති
පදසිද්ධිති දස්සෙති. කබරක්ඛිතීති බ්‍යාධිබලෙන පරිභින්තවණ්ණතාය කබරභූතාති
අක්ඛිති. යත්තකන්ති හගවතො වචනං අඤ්ඤා කරොත්තෙන යත්තකං තයා
අපරද්ධං, තස්ස පමාණං නත්ථිති අත්ථො. යස්මා අනාගාමිනො නාම
පහිනකාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදා භොන්ති, ත්වඤ්ච දිට්ඨිකාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදවසෙන
ඉධාගතො, තස්මා යාවඤ්ච තෙ ඉදං අපරද්ධන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අදිට්ඨිප්පත්තොති අප්පත්තදිට්ඨිකො. ගිලිතවිසො විය විසං ගිලිත්වා යිතො විය.
කුඨාරිසදිසා මූලපච්ඡන්දනට්ඨෙන. උත්තමත්ථෙති අරහත්තෙ. බිණ්ණසවොති වදති
සුනක්ඛත්තො විය අවෙලං කොරක්ඛන්තියං. යො අග්ගසාවකො විය පසංසිතබ්බො
බිණ්ණසවො, තං “දුස්සිලො අය”න්ති වදති. විචිනාතීති ආවිනොති පසවති.
පසංසියනින්දා තාව සම්පන්නගුණපරිධංසනවසෙන පවත්තියා සාවජ්ජතාය
කටුකවිපාකා, නින්දියප්පසංසා පන කථං තාය සමවිපාකාති? තත්ථ
අවිජ්ජමානගුණසමාරොපනෙන අත්තනො පරෙසඤ්ච මිච්ඡාපට්ඨන්තිහෙතුභාවතො
පසංසියෙන තස්ස සමභාවකරණතො ව. ලොකෙපි හි අසුරං සුරෙන සමං
කරොත්තො ගාරය්හො භොති, පගෙව දුප්පට්ඨන්තං සුප්පට්ඨන්තෙන සමං
කරොත්තොති.

සකෙන ධනෙතාති අත්තනො සාපතෙයොන. අයං අප්පමත්තකො අපරාධො දිට්ඨධම්මිකත්තා සප්පතිකාරත්තා ච තස්ස. අයං මහත්තරො කලි කතුපචිතස්ස සම්පරායිකත්තා අප්පතිකාරත්තා ච.

නිරඬ්වුදොති ගණනාවියෙසො එසොති ආහ “නිරඬ්වුදගණනායා”ති, සතසහස්සං නිරඬ්වුදානන්ති අත්ථො. යමරියගරහී නිරයං උපෙනීති එත්ථ යථාචුත්තආයුප්පමාණං පාකතිකවසෙන අරියුපවාදිනා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අග්ගසාවකානං පන ගුණමහත්තරාය තතොපි අතිවිය මහත්තරමෙවාති වදන්ති.

අථ බො බ්‍රහ්මා සහම්පතීති කො අයං බ්‍රහ්මා, කස්මා ච පන හගවන්තං උපසඬ්ඛමිත්වා එතදවොවාති? අයං කස්සපස්ස හගවතො සාසනෙ සහකො නාම භික්ඛු අනාගාමී හුත්වා සුද්ධාවාසෙසු උප්පන්තො, තත්ථ සහම්පති බ්‍රහ්මාති සඤ්ජානන්ති. සො පනාහං හගවන්තං උපසඬ්ඛමිත්වා “පදුමනිරයං කිත්තෙස්සාමි, තතො හගවා භික්ඛුනං ආරොචෙස්සති, අථානුසන්ධිකුසලා භික්ඛු තත්ථායුප්පමාණං පුච්ඡස්සන්ති, හගවා ආචික්ඛන්තො අරියුපවාදෙ ආදීනවං පකාසෙස්සති”ති ඉමිනා කාරණෙන හගවන්තං උපසඬ්ඛමිත්වා එතදවොච.

මගධරට්ඨෙ සංවොහාරතො මාගධකො පත්ථො, තෙන. පච්චිතබ්බට්ඨානස්සාති නිරයදුක්ඛෙන පච්චිතබ්බප්පදෙසස්ස එතං අබ්බුදොති නාමං. වස්සගණනාති එකතො පට්ඨාය දසගුණිතං අබ්බුදආයුමිහි තතො අපරං වීසතිගුණිතං නිරඬ්වුදාදීසු වස්සගණනා වෙදිතබ්බා. අයඤ්ච ගණනා අපරිචිතානං දුක්කරාති චුත්තං “න තං සුකරං සඬ්ඛාතු”න්ති. කෙච් පන “තත්ථ තත්ථ පරිදෙවනානත්තෙන කම්මකාරණානත්තෙනපි ඉමානි නාමානි ලද්ධානී”ති වදන්ති, අපරෙ “සිතනරකා එතෙ”ති. සබ්බත්ථාති අබ්බාදීසු පදුමපරියොසානෙසු සබ්බෙසු නිරයෙසු. එස නයොති හෙට්ඨිමතො උපරිමස්ස වීසතිගුණිතං අතිදිසති. දසමෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

කොකාලිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(10) 5. උපාලිවග්ගො

1-4. කාමභොගීසුත්තාදිවණ්ණනා

91-94. පඤ්චමස්ස පඨමාදිති උත්තානත්ථානි. චතුත්ථෙ තපනං සන්තපනං කායස්ස බෙදනං තපො, සො එතස්ස අත්ථිති තපස්සි, තං තපස්සිං. යස්මා තථාභූතො තපනිස්සිතො, තපො වා තන්තිස්සිතො, තස්මා ආහ “තපනිස්සිතක”න්ති. ලුඛං ඵරුසං සාධුසම්මතාවාරවිරහතො න පසාදනියං ආජීවති වත්තතීති ලුඛාජීවී, තං ලුඛාජීවීං. උපක්කොසතීති උප්පණ්ඨෙති, උපහසනවසෙන පරිභාසති. උපවදතීති අවඤ්ඤාපුබ්බකං අපවදති. තෙනාහ “භීළෙති වම්හෙති”ති.

කාමහොගීසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උත්තියසුත්තවණ්ණනා

95. පඤ්චමෙ පච්චන්තෙ භවං පච්චන්තිමං. පාකාරස්ස ථීරභාවං උද්ධමුද්ධං පාපෙතීති උද්ධාපං, පාකාරමුලං. ආදි-සද්දෙන පාකාරද්වාරබන්ධපරිබාදීනං සඬගහො වෙදිතබ්බො. පණ්ඩිතදොවාරිකට්ඨානියං කත්වා භගවා අත්තානං දස්සෙසිති දස්සෙන්තො “එකද්වාරන්ති කස්මා ආහා”ති වොදනං සමුට්ඨාපෙසි. යස්සා පඤ්ඤාය වසෙන පුරිසො පණ්ඩිතොති වුච්චති, තං පණ්ඩිච්චන්ති ආහ “පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො”ති. තංතංඉතිකත්තබ්බතාසු ඡෙකභාවො ඛ්‍යාත්තභාවො වෙය්‍යත්තියං. මෙධනි සම්මොහං හිංසනි විධමතීති මෙධා, සා එතස්ස අත්ථිති මෙධාවී. යානෙ යානෙ උප්පත්ති එතිස්සා අත්ථිති යානුප්පත්තිකා, යානසො උප්පජ්ජනපඤ්ඤා. අනුපරියායන්ති එතෙනාති අනුපරියායො, සො එව පටොති අනුපරියායපටො, පරිතො පාකාරස්ස අනුසංයායනමග්ගො. පාකාරභාගා සන්ධාතබ්බා එත්ථාති පාකාරසන්ධි, පාකාරස්ස ඵුල්ලිතජ්ජදෙසො. සො පන හෙට්ඨිමන්තෙන ද්විත්තමි ඉට්ඨකානං විගමෙන එවං වුච්චතීති ආහ “ද්විත්තං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨාන”න්ති. ඡින්නට්ඨානන්ති ඡින්නහින්නජ්ජදෙසො, ඡිද්දට්ඨානං වා. තඤ්භි විවරන්ති වුච්චති.

උත්තියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-8. කොකනුදසුත්තාදිවණ්ණනා

96-98. ඡට්ඨෙ ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං ආරම්මණට්ඨෙත “රූපං අත්තතො සමනුපස්සති”තිආදිවචනතො. අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං උපනිස්සයාදිභාවෙන පචත්තනතො. යථාහ “අස්සුතවා, හික්ඛවෙ, පුටුප්පතො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො”තිආදි (ධ. ස. 1007). එස්සොපි දිට්ඨිට්ඨානං. යථා වාහ “තදපි එස්සපච්චයා (දී. නි. 1.118-130) ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදියන්ති”ති (දී. නි. 1.144) ව. සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං. චුත්තඤ්ඤෙතං “සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඬ්ඛා (සු. නි. 880; මහානි. 109), පච්චිතො සඤ්ඤත්වා”ති (ම. නි. 1.2) ව ආදි. විතක්කොපි දිට්ඨිට්ඨානං. චුත්තමිපි වෙතං “තක්කඤ්ච දිට්ඨිසු පකප්පයිත්වා, සච්චං මුසාති ද්වයධම්මමාහු”ති (සු. නි. 892; මහානි. 121), “තක්කී හොති විමංසී”ති (දී. නි. 1.34) ව ආදි. අයොනිසොමනසිකාරොපි දිට්ඨිට්ඨානං. තෙනාහ භගවා – “තස්සෙවං අයොනිසො මනසිකරොතො ඡන්නං දිට්ඨිතං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජති, අත්ථි මෙ අත්තාති තස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජති”තිආදි (ම. නි. 1.19).

යා දිට්ඨිති ඉදානි වුච්චමානානං අට්ඨාරසන්නං පදානං සාධාරණං මූලපදං. දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතං ගුරුගතං විය, දිට්ඨිසු වා ගතං ඉදං දස්සනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසු අත්තොගධත්තාතිපි දිට්ඨිගතං, දිට්ඨියා වා ගතං දිට්ඨිගතං. ඉදඤ්භි “අත්ථි මෙ

අත්තා' තිආදි දිට්ඨියා ගමනමත්තමෙව, නත්තෙත්ථ අත්තා වා නිව්වො වා කොච්ඡි
 චුත්තං හොති. සා වායං දිට්ඨි දුන්නිග්ගමනට්ඨෙත ගහනං. දුරතික්කමට්ඨෙත
 සප්පට්ඨෙත ව කන්තාරො දුබ්භික්ඛකන්තාරවාළකන්තාරාදයො විය.
 සම්මාදිට්ඨියා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙත, විලොමනට්ඨෙත වා විසුකං. කදාවි සස්සතස්ස,
 කදාවි උච්ඡෙදස්ස වා ගහණතො විරූපං එන්දිතන්ති විජ්ඣන්දිතං. ඛන්ධනට්ඨෙත
 සංයොජනං. දිට්ඨියෙව අන්තො තුදනට්ඨෙත දුන්නිහරණියට්ඨෙත ව සල්ලන්ති
 දිට්ඨිසල්ලං. දිට්ඨියෙව පිළාකරණට්ඨෙත සම්බාධොති දිට්ඨිසම්බාධො. දිට්ඨියෙව
 මොක්ඛාවරණට්ඨෙත පලිබොධොති දිට්ඨිපලිබොධො. දිට්ඨියෙව
 දුම්මොවනියට්ඨෙත ඛන්ධනන්ති දිට්ඨිඛන්ධනං. දිට්ඨියෙව දුරුත්තරණට්ඨෙත
 පපාතොති දිට්ඨිපපාතො. දිට්ඨියෙව ටාමගතට්ඨෙත අනුසයොති දිට්ඨානුසයො.
 දිට්ඨියෙව අත්තානං සන්තාපෙතිති දිට්ඨිසන්තාපො. දිට්ඨියෙව අත්තානං අනුදහතිති
 දිට්ඨිපරිළාභො. දිට්ඨියෙව කිලෙසකායං ගන්තෙතිති දිට්ඨිගන්තො. දිට්ඨියෙව භුසං
 ආදියතිති දිට්ඨිපාදානං. දිට්ඨියෙව “සච්ච”න්තිආදිවසෙන අභිනිවසතිති
 දිට්ඨිපරාමාසො. දිට්ඨියෙව “ඉදං පර”න්ති ආමසති, පරතො වා ආමසතිති
 දිට්ඨිපරාමාසො, සමුට්ඨාති එතෙනාති සමුට්ඨානං, කාරණං. සමුට්ඨානස්ස භාවො
 සමුට්ඨානට්ඨෙත, තෙන සමුට්ඨානට්ඨෙත, කාරණභාවෙනාති අත්තො.
 සත්තමට්ඨමෙසු නත්ථි වත්තබ්බං.

කොකනුදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. උපාලිසුත්තාදිවණ්ණනා

99-100. නවමෙ අජ්ඣොගාහෙත්වා අධිප්පෙතමත්ථං සම්භවිතුං සාධෙතුං
 දුක්ඛාති දුරභිසම්භවාති. අට්ඨකථායං පන තත්ථ නිවාසොයෙව දුක්ඛොති දස්සෙතුං
 “සම්භවිතුං දුක්ඛාති දුස්සභානි”ති චුත්තං. අරඤ්ඤවනපත්ථානීති
 අරඤ්ඤලක්ඛණපත්තාති වනසණ්ඨාති. වනපත්ථසද්දො හි සණ්ඨභූතෙ
 රුක්ඛසමූහෙහි වත්තතිති අරඤ්ඤග්ගහණං. පච්චෙකන්ති පකාරතො, පකාරෙහි වා
 විවෙචනං, රූපාදිපුට්ඨිකාරමමණෙ පකාරතො ගමනාදිඉරියාපට්ඨපකාරෙහි
 අත්තතො කායස්ස විවෙචනං, ගච්ඡතොපි තිට්ඨතොපි නිසජ්ජතොපි නිපජ්ජතොපි
 එකස්සෙව පවත්ති. තෙනෙව හි විවෙචෙතබ්බානං විවෙචනාකාරස්ස ව හෙදතො
 බහුවිධත්තා තෙ එකත්තෙන ගහෙත්වා “පච්චෙක”න්ති එකවචනෙන චුත්තං.
 දුක්කරං පච්චෙකන්ති වා පච්චෙකං කත්තුං න සුඛන්ති අත්තො. එකිභාවෙහි
 එකත්තභාවෙ. ද්වයංද්වයාරාමොති ද්විත්තං ද්විත්තං භාවාහිරතො. හරන්ති වියාති
 සංහරන්ති විය විසාතුප්පාදනෙන. තෙනාහ “සසන්ති වියා”ති.
 භයසන්තාසුප්පාදනෙන බාදිතුං ආගතා යක්ඛරක්ඛසපිසාවාදයො වියාති අධිප්පායො.
 ඊදිසස්සාති අලද්ධසමාධිනො. තිණපණ්ණමිගාදිසද්දෙහීති වාතෙරිතානං
 තිණපණ්ණාදිනං මිගපක්ඛිආදිනාඤ්ච හීසනකෙහි හෙරවෙහි සද්දෙහි. විවිධෙහි ව
 අඤ්ඤෙහි බාණ්ණාදිහි යක්ඛාදිආකාරෙහි උපට්ඨිතෙහි හීසනකෙහි. සට්ඨා කිළා
 සට්ඨාති එකෙ. දසමං උත්තානමෙව.

උපාලිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. සමණසඤ්ඤාවග්ගො

1-12. සමණසඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

101-112. තතියස්ස පයමාදීනි උත්තානානි. ඡට්ඨෙ නිජ්ජරකාරණානීති පජ්ඣනකාරණානි. ඉමස්මිං මග්ගො කපීයතීති කත්වා “අයං හෙට්ඨා...පෙ.... පුන ගහිතා”ති වුත්තං. කිඤ්චාපි නිජ්ජණ්ණා මිච්ඡාදිට්ඨිති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා මිච්ඡාදිට්ඨි විපස්සනාය නිජ්ජණ්ණාපි න සමුච්ඡින්නාති සමුච්ඡෙදප්පභානදස්සන්තං පුන ගහිතා, එවං මිච්ඡාසඬකප්පාදයොපි විපස්සනාය පහිනාපි අසමුච්ඡින්නතාය ඉධ පුන ගහිතාති අයමත්ථො “මිච්ඡාසඬකප්පස්සා”ති ආදීසු සබ්බපදෙසු වත්තබ්බොති දස්සෙති “එවං සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බො”ති ඉමිතා. එත්ථ වාති “සම්මාවිමුත්තිපච්චයා ව අනෙකෙ කුසලා ධම්මා භාවනාපාරිසුරිං ගච්ඡන්ති”ති එතස්මිං පාළිපදෙ. එත්ථ ව සමුච්ඡෙදවසෙන ව පටිප්පස්සද්ධිවසෙන ව පටිපක්ඛධම්මානං සම්මදෙව විමුච්චනං සම්මාවිමුත්ති. තප්පච්චයා ව මග්ගඵලෙසු අට්ඨ ඉන්ද්‍රියානි භාවනාපාරිසුරිං උපගච්ඡන්ති මග්ගසම්පයුත්තානිපි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි උද්ධටානි. මග්ගවසෙන හි ඵලෙසු භාවනාපාරිසුරි නාමාති. අභිනන්දනට්ඨෙතාති අතිවිය සිනෙහනට්ඨෙත. ඉදඤ්ඨි සොමනස්සින්ද්‍රියං උක්කංසගතසාතසභාවතො සම්පයුත්තධම්මෙ සිනෙහන්තං තෙමෙත්තං විය පවත්තති. පවත්තසන්තති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙතාති විපාකසන්තානස්ස ජීවනෙ අධිපතිභාවෙන. එවන්ති ආදි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස නිගමනං. සත්තමාදීනි උත්තානත්ථානි.

සමණසඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමණසඤ්ඤාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

(12) 2. පච්චොරොහණිවග්ගො

1-4. පයමඅධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

113-6. දුතියස්ස පයමදුතියානි උත්තානත්ථානි. තතියෙ ජානං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණෙන ජානිතබ්බං සබ්බං ජානාති එව. න හි පදෙසඤාණෙ යිතො ජානිතබ්බං සබ්බං ජානාති. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන හි අවිසෙසග්ගහණෙන ව

“ජාන” න්ති ඉමිනා නිරවසෙසං ඤෙය්‍යජානං පරිග්ගය්හනීති තබ්බිසයාය ජානනකිරියාය සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණමෙව කරණං භවිතුං යුත්තං, පකරණවසෙන “භගවා” ති සද්දන්තරසන්තිධානෙන ව අයමත්ථො විභාවෙනබ්බො.

පස්සිතබ්බමෙව පස්සතීති

දිබ්බවක්ඛුපඤ්ඤාවක්ඛුධම්මවක්ඛුබුද්ධවක්ඛුසමන්තවක්ඛුසඬ්ඛානෙහි ඤාණවක්ඛුහි පස්සිතබ්බං පස්සති එව. අථ වා ජානං ජානාතීති යථා අඤ්ඤෙ සවිපල්ලාසා කාමරූපපරිඤ්ඤාවාදිනො ජානන්තාපි විපල්ලාසවසෙන ජානන්ති, න එවං භගවා. භගවා පන පහීනවිපල්ලාසත්තා ජානන්තො ජානාති එව, දිට්ඨිදස්සනස්ස අභාවා පස්සන්තො පස්සතියෙවාති අත්ථො. වක්ඛු විය භූතොති දස්සනපරිණායකට්ඨෙත වක්ඛු විය භූතො. යථා හි වක්ඛු සත්තානං දස්සනත්ථං පරිණෙති සාධෙති, එවං ලොකස්ස යථාවදස්සනසාධනතොපි දස්සනකිව්වපරිණායකට්ඨෙත වක්ඛු විය භූතො, පඤ්ඤාවක්ඛුමයත්තා වා සයම්භුඤාණෙන පඤ්ඤාවක්ඛුං භූතො පත්තොති වා වක්ඛුභූතො.

ඤාණසභාවොති විදිතකරණට්ඨෙත ඤාණසභාවො. අවිපරීතසභාවට්ඨෙත පරියත්තිධම්මප්පවත්තනතො වා හදයෙන චිත්තෙන්වා වාචාය නිව්ජාරිතධම්මමයොති ධම්මභූතො. තෙනාහ “ධම්මසභාවො” ති. ධම්මා වා බොධිපක්ඛියා තෙහි උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ව තදුප්පාදනතො, අනඤ්ඤසාධාරණං වා ධම්මං පත්තො අධිගතොති ධම්මභූතො. සෙට්ඨට්ඨෙත බ්‍රහ්මභූතොති ආහ “සෙට්ඨසභාවො” ති. අථ වා බ්‍රහ්මා වුච්චති මග්ගො, තෙන උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ව තදුප්පාදනතො, තඤ්ච සයම්භුඤාණෙන පත්තොති බ්‍රහ්මභූතො. චතුසච්චධම්මං වදනීති වත්තා. චිරං සච්චප්පට්ඨෙධං පවත්තෙන්තො වදනීති පවත්තා. අත්ථං නීහරිත්වාති දුක්ඛාදිඅත්ථං තත්ථාපි පිළනාදිඅත්ථං උද්ධරිත්වා. පරමත්ථං වා නිබ්බානං පාපයිතා නින්තෙතා. අමතාධිගමපටිපත්තිදෙසනාය අමතසව්ජිකිරියං සත්තෙසු උප්පාදෙන්තො අමතං දදාතීති අමතස්ස දාතා. බොධිපක්ඛියධම්මානං තදායත්තභාවතො ධම්මසාමී. චතුත්ථෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

පයමඅධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-42. සඬ්ඛාරවසුත්තාදිවණ්ණනා

117-154. පඤ්චමෙ අප්පකාති ථොකා, න බහු. අථායං ඉතරා පජාති යා පනායං අවසෙසා පජා සක්කායදිට්ඨිතීරමෙව අනුධාවති, අයමෙව බහුතරාති අත්ථො. සම්මදක්ඛානෙති සම්මා අක්ඛානෙ සුකථිතෙ. ධම්මෙති තව දෙසනාධම්මෙ. ධම්මානුවත්තීනොති තං ධම්මං සුත්වා තදනුව්ජවිකං පටිපදං පුරෙත්වා මග්ගඵලසව්ජිකරණෙන ධම්මානුවත්තීනො. මච්චුනො යානභූතන්ති කිලෙසමාරසඬ්ඛාතස්ස මච්චුනො නිවාසට්ඨානභූතං. සුදුත්තරං තරිත්වා පාරමෙස්සන්තීති යෙ ජනා ධම්මානුවත්තීනො, තෙ එතං සුදුත්තරං දුරතික්කමං මාරධෙය්‍යං තරිත්වා අතික්කමිත්වා නිබ්බානපාරං ගමිස්සන්ති.

කණ්භං ධම්මං විජ්ජනායාති කායසුච්චරිතාදිහෙදං අකුසලං ධම්මං ජහිත්වා.
සුක්කං භාවෙථාති පණ්ඩිතො හික්ඛු අහිනික්ඛමනතො පටියාය යාව අරහත්තමග්ගා
කායසුච්චරිතාදිහෙදං සුක්කං ධම්මං භාවෙය්‍ය. ඔකා අනොකමාගම්මාති ඔකං වුච්චති
ආලයො, අනොකං වුච්චති අනාලයො. ආලයතො නික්ඛමිත්වා අනාලයසඬ්ඛාතං
නිබ්බාතං පටිච්ච ආරබ්භ.

තත්‍රාහිරතිමිච්ඡෙය්‍යාති යස්මිං අනාලයසඬ්ඛාතෙ විවෙකෙ නිබ්බාතෙ ඉමෙහි
සත්තෙහි දුරහිරමං, තත්‍රාහිරතිමිච්ඡෙය්‍ය. දුට්ඨෙපි කාමෙති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ.
චිත්තක්ලෙසෙහිති පඤ්චහි නිවරණෙහි අත්තානං පරියොදපෙය්‍ය වොදාපෙය්‍ය,
පරිසොධෙය්‍යාති අත්ථො.

සම්බොධියඬ්ගෙසුති සම්බොජ්ඣඬ්ගෙසු. සම්මා චිත්තං සුභාවිතන්ති සම්මා
හෙතුනා නයෙන චිත්තං සුට්ඨු භාවිතං වඩ්ඪිතං. ජුතිමත්තොති ආනුභාවවත්තො,
අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණජුතියා ඛන්ධාදිහෙදෙ ධම්මෙ ජොතෙත්වා යිතාති අත්ථො. තෙ
ලොකෙ පරිනිබ්බුතාති තෙ ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ පරිනිබ්බුතා නාම
අරහත්තජ්ජත්තතො පටියාය කිලෙසවට්ටස්ස බෙහිත්තා සඋපාදිසෙසෙන,
වරිමචිත්තනිරොධෙන ඛන්ධවට්ටස්ස බෙහිත්තා අනුපාදිසෙසෙන වාති ද්විති
පරිනිබ්බාතෙහි පරිනිබ්බුතා, අනුපාදානො විය පදිපො අපණ්ණත්තිකභාවං ගතාති
අත්ථො.

ඉතො පරං යාව තතියො පණ්ණාසකො, තාව උත්තානත්ථමෙව.

සඬ්ගාරවසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

4. චතුත්ථපණ්ණාසකං

155-166. චතුත්ථස්ස පයමවග්ගො උත්තානත්ථොයෙව.

1-44. බ්‍රාහ්මණපච්චොරොහණීසුත්තාදිවණ්ණනා

167-210. දුතියෙ ව පයමාදීති උත්තානත්ථාති. දසමෙ පච්ඡාභූමිවාසිනොති
පච්චන්තදෙසවාසිනො. සෙවාලමාලිකාති පාතොව උදකං ඔරොහිත්වා
සෙවාලඤ්ඤෙව උජ්ජලාදීති ව ගහෙත්වා අත්තනො
උදකසුද්ධිකභාවජානනත්ථඤ්ඤෙව “ලොකස්ස ව උදකෙන සුද්ධි භොති”ති ඉමස්ස
අත්ථස්ස ජානනත්ථඤ්ඤෙව මාලං කත්වා පිලන්ධනකා. උදකොරොහකාති පාතො
මජ්ඣන්තෙ සායන්තෙ ව උදකඔරොහණකා. තෙනාහ “සායනතියකං
උදකොරොහණානුයොගමනුයුත්තා”ති. එකාදසමාදීති උත්තානත්ථාති. චතුත්ථෙ
පණ්ණාසකෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

බ්‍රාහ්මණ පව්වොරොහණී සුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථ පණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(21) 1. කරජකායවග්ගො

1-536. පයමනිරයසග්ගසුත්තාදිවණ්ණනා

211-746. පඤ්චමස්ස පයමාදීනි උත්තානත්ථානි. නවමෙ යස්මිං සන්තානෙ කාමාවචරකම්මං මහග්ගතකම්මඤ්ච කතුපචිතං විපාකදානෙ ලද්ධාවසරං හුත්වා යීතං, තෙසු කාමාවචරකම්මං ඉතරං නීහරිත්වා සයං තත්ථ යත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං න සක්කොති, මහග්ගතකම්මමෙව පන ඉතරං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං සක්කොති ගරුභාවතො. තෙනාහ “තං මහොසො පරිත්තං උදකං වියා”ති ආදි. ඉතො පරං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

පයමනිරයසග්ගසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති මනොරථපුරණියා අඬගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

දසකනිපාතවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා සමත්තා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඬගුත්තරනිකායෙ

එකාදසකනිපාත-ටීකා

1. නිස්සයවග්ගො

1-10. කිමත්ථියසුත්තාදිවණ්ණනා

1-10. එකාදසකනිපාතස්ස පයමාදීනි උත්තානත්ථානෙව. දසමෙ ජනිතස්මිත්ති කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තෙ, ජනෙ එතස්මිත්ති වා ජනෙතස්මිං, මනුස්සෙසුති අත්ථො. තෙනාහ “යෙ ගොත්තපටිසාරිනො”ති. ජනිතස්මිං-සද්දො එව වා ඉ-කාරස්ස එ-කාරං කත්වා “ජනෙතස්මි”ත්ති වුත්තො. ජනිතස්මිත්ති ව ජනස්මිත්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. ජනිතස්මිත්ති සාමඤ්ඤග්ගහණෙපි යත්ථ චතුචණ්ණසමඤ්ඤා, තත්ථෙව මනුස්සලොකෙ. බත්තියො සෙට්ඨොති අයං ලොකසමඤ්ඤාපි මනුස්සලොකෙයෙව, න දෙවකායෙ බ්‍රහ්මකායෙ වාති දස්සෙතුං “යෙ ගොත්තපටිසාරිනො”ති වුත්තං. පටිසරන්තීති “අහං ගොතමො, අහං කස්සපො”ති පටි පටි අත්තනො ගොත්තං අනුස්සරන්ති පටිජානන්ති වාති අත්ථො.

කිමත්ථියසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අනුස්සතිවග්ගො

1-4. පයමමහානාමසුත්තාදිවණ්ණනා

11-14. දුතියස්ස පයමාදීනි උත්තානත්ථානි. තතියෙ කබ්බිකාරාභාරහක්ඛානන්ති කබ්බිකාරාභාරුපථීවිනං. කො පන දෙවානං ආභාරො, කා ආභාරවෙලාති? සබ්බෙසම්පි කාමාවචරදෙවානං සුඛා ආභාරො. සා හෙට්ඨිමෙහි හෙට්ඨිමෙහි උපරිමානං උපරිමානං පණීතතමා හොති, තං යථාසකං දිවසවසෙනෙව දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්ජන්ති. කෙවි පන “බ්ලාරපදප්පමාණං සුඛාභාරං භුඤ්ජන්ති, සො ජීවිහාය යපිතමත්තො යාව කෙසග්ගනබග්ගා කායං ඵරති, තෙසංයෙව දිවසවසෙන සත්ත දිවසෙ යාපනසමත්ථො හොති” ති වදන්ති. අසමයවිමුක්තියා විමුක්තොති මග්ගවිමොක්ඛෙන විමුක්තො. අට්ඨන්තඤ්ඤි සමාපත්තීනං සමාපජ්ජනස්ස සමයොපි අත්ථි තස්ස අසමයොපි, මග්ගවිමොක්ඛෙන පන විමුච්චනස්ස සමයො වා අසමයො වා නත්ථි. යස්ස සද්ධා බලවතී, විපස්සනා ව ආරද්ධා, තස්ස ගච්ඡන්තස්ස තිට්ඨන්තස්ස නිසීදන්තස්ස නිපජ්ජන්තස්ස බාදන්තස්ස භුඤ්ජන්තස්ස ව මග්ගඵලප්පට්ඨෙවො නාම න හොතීති න වත්තබ්බං. ඉති මග්ගවිමොක්ඛෙන විමුච්චන්තස්ස සමයො වා අසමයො වා නත්ථිති මග්ගවිමොක්ඛො අසමයවිමුක්ති නාම. චතුත්ථෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

පයමමහානාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මෙත්තාසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ සෙසජනානි මෙත්තාය වෙතොවිමුක්තියා අලාභිනො. සම්පරිවත්තමානානි දක්ඛිණෙනෙව පස්සෙන අසයිත්වා සබ්බසො පරිවත්තමානා. කාකච්ඡමානානි සුරුසුරුපස්සාසවසෙන විස්සරං කරොන්තා. සුඛං සුපතීති ඵත්ථ දුට්ඨා සුපනා සයනෙ පිට්ඨිප්පසාරණලක්ඛණා කිරියාමයවිත්තෙහි අවොකිණ්ණභවඬගප්පවත්තිලක්ඛණා ව. තත්ථායං උභයත්ථාපි සුඛමෙව සුපති. යස්මා සණ්ඨං නිපජ්ජිත්වා අඬගපච්චඬගානි සමොධාය පාසාදිකෙන ආකාරෙන සයති, නිද්දොක්කමනෙපි ඤානං සමාපන්නො විය හොති. තෙනාහ “ඵචං අසුපිත්වා” තිආදි.

නිද්දාකාලෙ සුඛං අලභිත්වා දුක්ඛෙන සුත්තත්තා ඵච පටිබුජ්ඣනකාලෙ සරීරබ්බෙදෙන නිත්ථුනනං විජම්භනං ඉතො විතො ව විපරිවත්තනඤ්ච හොතීති ආහ “නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති” ති. අයං පන සුඛෙන සුත්තත්තා සරීරබ්බදාහාවතො නිත්ථුනනාදිවිරහිතොව පටිබුජ්ඣති. තෙන

වුත්තං “එවං අප්පට්ඨුජ්ඣන්වා”තිආදි. සුඛප්පට්ඨොධො ච සරීරවිකාරාභාවෙනාති ආහ “සුඛං නිබ්බිකාර”න්ති.

හද්දකමෙව සුපිනං පස්සතීති ඉදං අනුභූතපුබ්බවසෙන දෙවතුපසංභාරවසෙන වස්ස හද්දකමෙව සුපිනං භොති, න පාපකන්ති කත්වා වුත්තං. තෙනාහ “චෙතියං වන්දන්තො වියා”තිආදි. ධාතුක්ඛොභහෙතුකම්පි වස්ස බහුලං හද්දකමෙව සියා යෙහුයොන විත්තජරුපානුගුණතාය උතුආභාරජරුපානං.

උරෙ ආමුක්කමුත්තාභාරො වියාති ගීවාය බන්ධිත්වා උරෙ ලම්බිතමුත්තාභාරො වියාති කෙහිවි තං එකාවලිවසෙන වුත්තං සියා, අනෙකරතනාවලිසමුහභූතො පන මුත්තාභාරො අංසප්පදෙසතො පටියාය යාව කට්ඨප්පදෙසස්ස හෙටියාභාගා පලම්බන්තො උරෙ ආමුක්කොයෙව නාම භොති.

විසාඛන්ථෙරො වියාති (විසුද්ධි. 1.258) සො කිර පාටලිපුත්තෙ කුටුම්භියො අභොසි. සො තත්ථෙව වසමානො අස්සොසි “තම්බපණ්ණිදීපො කිර චෙතියමාලාලඬිකතො කාසාවපජ්ජොතො, ඉච්ඡිතිච්ඡිතටියානෙයෙවෙත්ථ සක්කා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා, උතුසජ්ජායං සෙනාසනසජ්ජායං පුග්ගලසජ්ජායං ධම්මස්සවනසජ්ජායන්ති සබ්බමෙත්ථ සුලභ”න්ති. සො අත්තනො භොගක්ඛන්ධං පුත්තදාරස්ස නියානෙත්වා දුස්සන්තෙ බද්ධෙන එකකභාපණෙනෙව සරා නික්ඛමිත්වා සමුද්දතීරෙ නාවං උදික්ඛමානො එකං මාසං වසී. සො වොහාරකුසලතාය ඉමස්මිං යානෙ භණ්ඩං කිණිත්වා අසුකස්මිං වික්කිණන්තො ධම්මිකාය වණ්ණජ්ජාය තෙනෙවන්තරමාසෙන සහස්සං අභිසංභරී. ඉති අනුපුබ්බෙන මහාවිහාරං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාවති. සො පබ්බාජනත්ථාය සීමං නීතො තං සහස්සත්ථවිකං ඔවට්ටිකන්තරෙන භූමියං පාතෙසි. “කිමෙත”න්ති ච වුත්තෙ “කභාපණසහස්සං, භන්තෙ”ති වත්වා, “උපාසක, පබ්බජිතකාලතො පටියාය න සක්කා විචාරෙතුං, ඉදානෙව නං විචාරෙහී”ති වුත්තෙ “විසාඛස්ස පබ්බජ්ජටියානං ආගතා මා රිත්තභත්ථා ගමිංසු”ති මුඤ්චිත්වා සීමාමාලකෙ වික්කිරිත්වා පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො. සො පඤ්චවස්සො හුත්වා ද්වෙමාතිකා පගුණා කත්වා අත්තනො සජ්ජායං කම්මටියානං ගහෙත්වා එකෙකස්මිං විහාරෙ වත්තාරො වත්තාරො මාසෙ සමපවත්තවාසං වසමානො වරී. එවං වරමානො –

“වනන්තරෙ ධීතො ථෙරො, විසාඛො ගජ්ජමානකො;
අත්තනො ගුණමෙසන්තො, ඉමමත්ථං අභාසථ.

“යාවතා උපසම්පන්නො, යාවතා ඉධ මාගතො;
එත්ථන්තරෙ බලිතං නත්ථී, අභො ලාභො තෙ මාරිසා”ති. (විසුද්ධි. 1.258);

සො විත්තලපබ්බතවිහාරං ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං පත්වා “අයං නු ඛො මග්ගො, උදාහු අය”න්ති විත්තයන්තො අටියාසි. අථස්ස පබ්බතෙ අධිවත්ථා දෙවතා භත්ථං පසාරෙත්වා “එසො මග්ගො”ති දස්සෙති. සො විත්තලපබ්බතවිහාරං ගන්ත්වා තත්ථ වත්තාරො මාසෙ වසිත්වා “පච්චුසෙ ගමිස්සාමී”ති වින්තෙත්වා

නිපජ්ජි. වඩිකමසීසෙ මණිලරුක්කෙ අධිවත්ථා දෙවතා සොපානඵලකෙ නිසිදිත්වා පරොදි. ටෙරො “කො එසො” ති ආහ. අහං, හන්තෙ, මණිලියාති. කිස්ස රොදසිති? තුම්භාකං ගමනං පටිච්චාති. මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්භාකං කො ගුණොති? තුම්භෙසු, හන්තෙ, ඉධ වසන්තෙසු අමනුස්සා අඤ්ඤමඤ්ඤං මෙත්තං පටිලහන්ති, තෙ දානි තුම්භෙසු ගතෙසු කලහං කර්ස්සන්ති, දුට්ඨුල්ලමපි කථයිස්සන්ති. ටෙරො “සවෙ මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්භාකං ඵාසුච්චාරො හොති, සුන්දර” න්ති වත්ථා අඤ්ඤෙපි වත්තාරො මාසෙ තත්ථෙව වසිත්වා පුන තථෙව ගමනවිත්තං උජ්ජාදෙසි. දෙවතාපි පුන තථෙව පරොදි. එතෙනෙව උපායෙන ටෙරො තත්ථෙව වසිත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බාසිති. එවං ධමත්තාවිහාරී භික්ඛු අමනුස්සානං පියො හොති.

බලවපියවිත්තතායාති ඉමිනා බලවපියවිත්තතාමත්තෙනපි සත්ථං න කමති, පගෙව මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති දස්සෙති. බිජ්ජමෙව විත්තං සමාධියති, කෙනචි පරිපන්ථෙන පරිභිනජ්ඣානස්ස බ්‍යාපාදස්ස දුරස්සමුස්සාරිතභාවතො බිජ්ජමෙව සමාධියති, “ආසවානං බ්‍යායා” ති කෙචි. සෙසං සුච්ඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ව කිඤ්චාපි ඉතො අඤ්ඤකම්මට්ඨානවසෙන අධිගතජ්ඣානානම්පි සුබසුප්පාදෙයො ආනිසංසා ලබ්භන්ති. යථාහ –

“සුඛං සුපන්ති මුත්තෙයො, අජ්ඣාත්තං සුසමාහිතා;
සුජ්ජබ්බද්ධං පබ්බජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා” ති. (විසුද්ධි. මහාටි. 1.258);
ච ආදි –

තථාපිමෙ ආනිසංසා බ්‍රහ්මවිහාරලාභිතො අනවසෙසා ලබ්භන්ති බ්‍යාපාදාදීනං උජුච්චවනීකභාවතො බ්‍රහ්මවිහාරානං. තෙනෙවාහ “නිස්සරණං හෙතං, ආවුසො, බ්‍යාපාදස්ස, යදිදං මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති” තිආදි (දී. නි. 3.326; අ. නි. 6.13). බ්‍යාපාදාදිවසෙන ච සත්තානං දුක්ඛසුප්පාදෙයොති තජ්ජට්ඨකභූතෙසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු සිද්ධෙසු සුබසුප්පාදෙයො හත්ථගතා එව හොන්තිති.

මෙත්තාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා

16. ජට්ඨෙයෙ බෙලුවගාමකෙති වෙසාලියා දක්ඛිණපස්සෙ අවිදුරෙ බෙලුවගාමකො නාම අත්ථී, තං ගොවරගාමං කත්වාති අත්ථො. සාරජ්ජත්තකුලගණනායාති මහාසාරමහජ්ජත්තකුලගණනාය. දසමෙ යානෙති අඤ්ඤෙ අඤ්ඤෙති දසගණනට්ඨානෙ. අට්ඨකනගරෙ ජාතො හවොති අට්ඨකනාගරො. කුක්කුටාරාමොති පාටලිපුත්තෙ කුක්කුටාරාමො, න කොසම්බියං.

පකතත්ථජ්ජට්ඨිද්දෙසො ත-සද්දොති තස්ස “හගවතා” තිආදිහි පදෙහි සමානාධිකරණභාවෙන චුත්තස්ස යෙන අභිසම්බුද්ධභාවෙන හගවා පකතො අධිගතො සුපාකටො ච, තං අභිසම්බුද්ධභාවං සද්ධිං ආගමනීයපටිපදාය අත්ථභාවෙනෙව දස්සෙන්නො “යො සො...පෙ.... අභිසම්බුද්ධො” ති ආහ. සතිපි

ඤාණදස්සනසද්දානං ඉධ පඤ්ඤාවෙච්චනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන නෙසං
 විසයවිසෙසෙ පවත්තිදස්සනත්ථං අසාධාරණඤාණවිසෙසවසෙන,
 විජ්ජාත්තයවසෙන, විජ්ජාහිඤ්ඤානාවරණවසෙන,
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමංසවක්ඛුවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච තදත්ථං
 යොජෙත්වා දස්සෙත්තො “තෙසං තෙස”න්තිආදිමාහ. තත්ථ ආසයානුසයං ජානතා
 ආසයානුසයඤාණෙන, සබ්බඤ්ඤායාධම්මං පස්සතා
 සබ්බඤ්ඤාතානාවරණඤාණෙනි. පුබ්බෙනිවාසාදීහීති
 පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණෙනි. පටිවෙධපඤ්ඤායාති අරියමග්ගපඤ්ඤාය.
 දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතාති දෙසෙනබ්බධම්මානං දෙසෙනබ්බජ්ජකාරං
 බොධනෙයාපුග්ගලානඤ්ච ආසයානුසයවර්තාධිමුත්තිආදිහෙදං ධම්මං
 දෙසනාපඤ්ඤාය යාථාවතො පස්සතා. අරීනන්ති කිලෙසාරීනං, පඤ්චවිධමාරානං වා
 සාසනස්ස වා පච්චත්ථිකානං අඤ්ඤතිත්ථියානං. තෙසං පන භනනං පාටිභාරියෙහි
 අභිභවනං අජ්ජටිභානතාකරණං අජ්ඣුපෙක්ඛණඤ්ච. කෙසිවිනයසුත්තඤ්චෙත්ථ
 නිදස්සනං. තථා යානාට්ඨානාදීනි ජානතා. යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ පස්සතා.
 සවාසනානමාසවානං බිණත්තා අරහතා. අභිඤ්ඤායාදිහෙදෙ ධම්මෙ
 අභිඤ්ඤායාදිතො අවිපරිතාවබොධතො සම්මාසම්බුද්ධෙන.

අථ වා තීසු කාලෙසු අජ්ජටිභතඤාණතාය ජානතා. කායකම්මාදිවසෙන
 තිණ්ණමිපි කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතො නිසම්මකාරිතාය පස්සතා. දවාදීනමිපි
 අභාවසාධිකාය පභානසම්පදාය අරහතා. ඡන්දාදීනං අභානිහෙතුභූතාය
 අක්ඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤාතාය සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං
 දසබලඅට්ඨාරසආවෙණිකබුද්ධධම්මවසෙනපි යොජනා කාතබ්බා.

අභිසඬ්ඛනන්ති අත්තතො පච්චයෙහි අභිසම්මුඛභාවෙන සමෙච්ච සම්භූයා
 කතං. ස්වාස්ස කතභාවො උප්පාදනෙන වෙදිතබ්බො, න උප්පන්නස්ස
 පටිසඬ්ඛරණෙනාති ආහ “උප්පාදිත”න්ති. තෙ වස්ස පච්චයා වෙනනාපධානාති
 දස්සෙතුං පාළියං “අභිසඬ්ඛනං අභිසඤ්චෙතයිත”න්ති චුත්තන්ති “වෙනයිතං
 කප්පයිත”න්ති අත්ථමාහ. අභිසඬ්ඛනං අභිසඤ්චෙතයිතන්ති ච කුඩානස්ස
 පාතුභාවදස්සනමුඛෙන විද්ධංසනභාවං උල්ලිඬිගෙති. යඤ්ඤි අහුත්වා සම්භවති, තං
 හුත්වා පටිවෙති. තෙනාහ පාළියං “යං බො පනා”තිආදි. සමථවිපස්සනාධම්මෙ
 යීතොති එත්ථ සමථධම්මෙ යීතත්තා සමාහිතො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා
 අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදයො පජ්ජන්තො අනුක්කමෙන තං
 අනුලොමඤාණං පාපෙනා හුත්වා විපස්සන්තාධම්මෙ යීතො.
 සමථවිපස්සනාසඬ්ඛාතෙසු ධම්මෙසු රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො. නන්දනට්ඨෙන නන්දී.
 තත්ථ සුබ්බමා අපෙක්ඛා චුත්තා. යා නිකන්තීති වුච්චති.

එවං සත්තෙති එවං යථාරුතවසෙනෙව ඉමස්ස සුත්තපදස්ස අත්ථෙ
 ගහෙතබ්බෙ සති. සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො කත්තබ්බොති අනාගාමිඵලං
 අනිබ්බත්තෙත්වා තදත්ථාය සමථවිපස්සනාපි අනිබ්බත්තෙත්වා කෙවලං තත්ථ
 ඡන්දරාගො කත්තබ්බො භවිස්සති. කස්මා? තෙසු සමථවිපස්සනාසඬ්ඛාතෙසු

ධම්මෙසු ඡන්දරාගමත්තෙන අනාගාමිනා ලද්ධබ්බස්ස අලද්ධඅනාගාමිඵලෙනපි ලද්ධබ්බත්තා. තථා සති තෙන අනාගාමිඵලමිපි ලද්ධබ්බමෙව හොති. තෙනාහ “අනාගාමිඵලං පටිලද්ධං භවිස්සති”ති. සභාවතො රසිතබ්බත්තා අවිපරිතො අත්ථො ඵව අත්ථරසො.

අඤ්ඤාපි කාචි සුගතියොති විනිපාතිකෙ සන්ධායාහ. අඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියොති අසුරකායමාහ.

අප්පං යාවිතෙන බහුං දෙන්තෙන උළාරපුරිසෙන විය එකං ධම්මං පුච්ඡිතෙන “අයම්පි එකධම්මො”ති කථිතත්තා එකාදසපි ධම්මා පුච්ඡාවසෙන එකධම්මො නාම ඡාතො පච්චෙකං වාක්‍යපරිසමාපනඤායෙන. පුච්ඡාවසෙනාති “අත්ථී නු ඛො, හන්තෙ ආනන්ද, තෙන...පෙ.... සම්මාසම්බුද්ධෙන එකධම්මො සම්මදක්ඛාතො”ති එවං පවත්තපුච්ඡාවසෙන. අමතුප්පත්තිඅත්ථෙන්නාති අමතභාවස්ස උප්පත්තිහෙතුකාය, සබ්බානිපි කම්මට්ඨානාති එකරසාපි අමතාධිගමස්ස පටිපත්තියාති අත්ථො. ඵවමෙත්ථ අග්ගඵලභූමි අනාගාමිඵලභූමීති ද්වෙව භූමියො සරූපතො ආගතා, නානන්තරියකාය පන හෙට්ඨිමාපි ද්වෙ භූමියො අත්ථතො ආගතා ඵවාති දට්ඨබ්බාති. පඤ්ච සතාති අග්ගෙසා එතස්සාති පඤ්චසතං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ගොපාලසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ තිස්සො කථාති තිස්සො අට්ඨකථා, තිව්ධා සුත්තස්ස අත්ථවණ්ණනාති අත්ථො. එකෙකං පදං නාළං මූලං එතිස්සාති එවංසඤ්ඤිතා එකනාළිකා. එකෙකං වා පදං නාළං අත්ථනිග්ගමනමග්ගො එතිස්සාති එකනාළිකා. තෙනාහ “එකෙකස්ස පදස්ස අත්ථකථන”න්ති. වත්තාරො අංසා භාගා අත්ථසල්ලක්ඛණූපායා එතිස්සාති වතුරස්සා. තෙනාහ “වතුක්කං බන්ධිත්වා කථන”න්ති. නියමතො නිසින්තස්ස ආරද්ධස්ස වත්තො සංවත්තො එතිස්සා අත්ථීති නිසින්තවත්තිකා, යථාරද්ධස්ස අත්ථස්ස විසුං විසුං පරියොසාපිකාති අත්ථො. තෙනාහ “පණ්ඩිතගොපාලකං දස්සෙත්වා”තිආදි. එකෙකස්සපි පදස්ස පිණ්ඩත්ථදස්සනවසෙන බහුනං පදානං එකජ්ඣං අත්ථං අකථෙත්වා එකමෙකස්ස පදස්ස අත්ථවණ්ණනා අයං සබ්බත්ථ ලබ්හති. වතුක්කං බන්ධිත්වාති කණ්හපක්ඛෙ උපමොපමෙයාද්වයං, තථා සුක්කපක්ඛෙති ඉදං වතුක්කං යොජෙත්වා. අයං එදිසෙසු ඵව සුත්තෙසු ලබ්හති. පරියොසානගමනන්ති කෙචි තාව ආහු “කණ්හපක්ඛෙ උපමං දස්සෙත්වා උපමා ව නාම යාවදෙව උපමෙයාසම්පටිපාදනත්ථාති උපමෙයාත්ථං ආහරිත්වා සංකිලෙසපක්ඛනිද්දෙසො ව වොදානපක්ඛවිභාවනත්ථායාති සුක්කපක්ඛමිපි උපමොපමෙයාවිභාගෙන ආහරිත්වා සුත්තත්ථස්ස පරියොසාපනං. කණ්හපක්ඛෙ උපමෙයාං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනාදීසුපි එසෙව නයො”ති. අපරෙ පන “කණ්හපක්ඛෙ,

සුක්කපක්කො ව තංතංඋපමුපමෙයාත්ථානං විසුං විසුං පරියොසාපෙත්වා කථනං පරියොසානගමනං”න්ති වදන්ති. අයන්ති නිසින්නවත්තිකා. ඉධාති ඉමස්මිං ගොපාලකසුත්තෙ. සබ්බාවරියානං ආවිණ්ණාති සබ්බෙහිපි පුබ්බාවරියෙහි ආවරිතා සංවණ්ණිකා, තථා චෙව පාළි පවත්තාති.

අඬගීයන්ති අවයවභාවෙන ඤායන්තිති අඬගානි, කොට්ඨාසා. තානි පනෙත්ථ යස්මා සාවජ්ජසභාවානි, තස්මා ආහ “අඬගෙහීති අගුණකොට්ඨාසෙහි”ති. ගොමණ්ඩලන්ති ගොසමුහං. පරිහරිතුන්ති රක්ඛිතුං. තං පන පරිහරණං පරිග්ගහෙත්වා විවරණන්ති ආහ “පරිග්ගහෙත්වා විවරිතු”න්ති. වඩ්ඪිත්ති ගුන්නං බහුභාවං බහුගොරසතාසඬබාතං පරිවුද්ධං. “එත්තකම්ඳ”න්ති රුපියතීති රූපං, පරිමාණපරිච්ඡෙදොපි සරිරරූපමිති ආහ “ගණනතො වා වණ්ණතො වා”ති. න පරියෙසති විනට්ඨභාවස්සෙව අජානනතො. නීලාති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො. තෙන සෙතසබ්බලාදිවණ්ණං සඬගණ්හාති.

ධනුසත්තිසුලාදීති එත්ථ ඉස්සාසාවරියානං ගාවිසු කතං ධනුලක්ඛණං. කුමාරහත්තිගණානං ගාවිසු කතං සත්තිලක්ඛණං. ඉස්සරහත්තිගණානං ගාවිසු කතං සුලලක්ඛණන්ති යොජනා. ආදි-සද්දෙන රාමවාසුදෙවගණාදීනං ගාවිසු කතං ඵරසුවක්කාදිලක්ඛණං සඬගණ්හාති.

නීලමක්ඛිකාති පිඬගලමක්ඛිකා, බුද්දකමක්ඛිකා එව වා. සට්ඨි රුජති එතායාති සාට්ඨිකා, සංවඩ්ඨා සාට්ඨිකා ආසාට්ඨිකා. තෙනාහ “වඩ්ඪන්ති”තිආදි. භාරෙතාති අපනෙතා.

වාකෙතාති වාකපට්ටෙන. වීරකෙතාති පිලොතිකෙන. අන්තොවස්සෙති වස්සකාලස්ස අබ්භන්තරෙ. නිග්ගාහන්ති සුසුමාරාදිග්ගාහරහිතං. පීතන්ති පානීයස්ස පීතභාවං. සිහබ්බග්ගසාදිපරිස්සයෙන සාසඬකො සප්පට්ඨයො.

පඤ්ච අභානි එකස්සාති පඤ්චාහිකො, සො එව වාරොති, පඤ්චාහිකවාරො. එවං සත්තාහිකවාරොපි චෙදිතබ්බො. විණ්ණට්ඨානන්ති වරිතට්ඨානං ගොවරග්ගහිතට්ඨානං.

පිතිට්ඨානන්ති පිතරා කාතබ්බට්ඨානං, පිතරා කාතබ්බකිච්චන්ති අත්ථො. යථාරූචිං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තිති ගුන්නං රුචිඅනුරූපං ගොවරභූමිං වා නදිපාරං වා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ගොහත්තන්ති කප්පාසට්ඨිකාදිමිස්සං ගොභුඤ්ජිතබ්බං හත්තං. හත්තග්ගහණෙනෙව යාගුපි සඬගහිතා.

ද්විභාකාරෙහීති වුත්තං ආකාරද්වයං දස්සෙතුං “ගණනතො වා සමුට්ඨානතො වා”ති වුත්තං. එවං පාළියං ආගතාති “උපවයො සන්තති”ති ජාතිං ද්විධා හින්දිත්වා හදයවත්ථුං අග්ගහෙත්වා දසායතනානි පඤ්චදස සුබ්බමරූපානීති එවං රූපකණ්ඩපාළියං (ධ. ස. 666) ආගතා. පඤ්චවීසති රූපකොට්ඨාසාති සලක්ඛණතො අඤ්ඤමඤ්ඤසඬකරාභාවතො රූපභාගා. රූපකොට්ඨාසාති වා විසුං විසුං

අප්පච්ඡිත්තවා කලාපභාවෙනෙව පච්ඡිත්තනතො රූපකලාපා. කොට්ඨාසාති ච අංසා අවයවාති අත්ථො. කොට්ඨන්ති චා සරීරං, තස්ස අංසා කෙසාදයො කොට්ඨාසාති අඤ්ඤෙපි අවයවා කොට්ඨාසා විය කොට්ඨාසා.

සෙය්‍යථාපීතිආදි උපමාසංසන්දනං. තත්ථ රූපං පරිග්ගහෙත්වාති යථාචුත්තං රූපං සලක්ඛණතො ඤාණෙන පරිග්ගණ්හිත්වා. අරූපං චචත්ථපෙත්වාති තං රූපං නිස්සාය ආරම්භණඤ්ච කත්වා පච්ඡිත්තමානෙ වෙදනාදිකෙ චත්තාරො ඛන්ධෙ අරූපන්ති චචත්ථපෙත්වා. රූපාරූපං පරිග්ගහෙත්වාති පුන තත්ථ යං රූපපනලක්ඛණං, තං රූපං. තදඤ්ඤං අරූපං. උභයවිනිමුත්තං කිඤ්චි නත්ථි අත්තා වා අත්තනියං වාති එවං රූපාරූපං පරිග්ගහෙත්වා. තදුභයඤ්ච අවිජ්ජාදිනා පච්චයෙන සපච්චයන්ති පච්චයං සල්ලක්ඛෙත්වා, අනිච්චතාදිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා යො කලාපසම්මසනාදික්කමෙන කම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙතුං න සක්කොති, සො න වඩ්ඪතීති යොජනා.

එත්තකං රූපං එකසමුට්ඨානන්ති චක්ඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජීව්හායතනං, කායායතනං, ඉන්ද්‍රියං, පුරිසින්ද්‍රියං, ජීවිතින්ද්‍රියන්ති අට්ඨවිධං කම්මවසෙන; කායවිඤ්ඤත්ති, වච්චිඤ්ඤත්ති ඉදං ද්වයං චිත්තවසෙනාති එත්තකං රූපං එකසමුට්ඨානං. සද්දායතනමෙකං උතුචිත්තවසෙන ද්විසමුට්ඨානං. රූපස්ස ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතාති එත්තකං රූපං උතුචිත්තාභාරවසෙන තිසමුට්ඨානං. රූපායතනං, ගන්ධායතනං, රසායතනං, ථොට්ඨබ්බායතනං, ආකාසධාතු, ආපොධාතු, කලෙකාරො ආභාරොති එත්තකං රූපං උතුචිත්තාභාරකම්මවසෙන චතුසමුට්ඨානං. උපවයො, සන්තති, ජරතා, රූපස්ස අනිච්චතාති එත්තකං රූපං න කුතොචි සමුට්ඨාතීති න ජානාති. සමුට්ඨානතො රූපං අජානන්තොතිආදීසු චත්තබ්බං “ගණනතො රූපං අජානන්තො” තිආදීසු චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං.

කම්මලක්ඛණොති අත්තනා කතං දුච්චරිතකම්මං ලක්ඛණං එතස්සාති කම්මලක්ඛණො, බාලො. චුත්තඤ්ඤෙනං – “තීණිමානි, භික්ඛවෙ, බාලස්ස බාලලක්ඛණාති. කතමානි තීණි? දුච්චන්තිතචින්ති හොති, දුබ්භාසිතභාසි, දුක්කට්ඨකම්මකාරී. ඉමානි බො...පෙ.... ලක්ඛණානි” ති (ම. නි. 3.246; අ. නි. 3.3). අත්තනා කතං දුච්චරිතකම්මං ලක්ඛණං එතස්සාති කම්මලක්ඛණො, පණ්ඩිතො. චුත්තම්පි චෙතං “තීණිමානි, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතස්ස පණ්ඩිතලක්ඛණාති. කතමානි තීණි? සුචින්තිතචින්ති හොති, සුභාසිතභාසි, සුකතකම්මකාරී. ඉමානි බො...පෙ.... පණ්ඩිතලක්ඛණානි” ති (ම. නි. 3.253; අ. නි. 3.3). තෙනාහ “කුසලාකුසලකම්මං පණ්ඩිතබාලලක්ඛණ”න්ති.

බාලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතෙ න සෙවතීති යං බාලපුග්ගලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතසෙවනං අත්ථකාමෙන කාතබ්බං, තං න කරොති. තථාභූතස්ස ච අයමාදීනවොති දස්සෙතුං පුන “බාලෙ වජ්ජෙත්වා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ යං භගවතා “ඉදං වො කප්පති” ති අනුඤ්ඤාතං, තදනුලොමඤ්චෙ, තං කප්පියං. යං “ඉදං වො න කප්පති” ති පටික්ඛිත්තං, තදනුලොමඤ්චෙ, තං අකප්පියං. යං කොසල්ලසම්භූතං,

තං කුසලං, තප්පට්ඨකං අකුසලං. තදෙව සාවජ්ජං, කුසලං අනවජ්ජං. ආපත්තිනො ආදිනො ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා ගරුකං, තදඤ්ඤං ලහුකං. ධම්මතො මහාසාවජ්ජං ගරුකං, අප්පසාවජ්ජං ලහුකං. සප්පට්ඨකාරං සතෙකිව්ජං, අප්පට්ඨකාරං අතෙකිව්ජං. ධම්මතානුගතං කාරණං, ඉතරං අකාරණං. තං අජානන්තොති කප්පියාකප්පියං, ගරුක-ලහුකං, සතෙකිව්ජාතෙකිව්ජං අජානන්තො සුච්ඡද්ධං කත්වා සීලං රක්ඛිතුං න සක්කොති. කුසලාකුසලං, සාවජ්ජානවජ්ජං, කාරණාකාරණං අජානන්තො ඛන්ධාදීසු අකුසලත්‍යාය රූපාරූපපරිග්ගහම්පි කාතුං න සක්කොති, කුතො තස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪිනා. තෙනාහ “කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති”ති.

ගොවණසදිසෙ අත්තභාවෙ උප්පජ්ජිත්වා තත්ථ දුක්ඛුප්පත්තිහෙතුතො මිච්ඡාචිතක්කා ආසාට්ඨා වියාති ආසාට්ඨාති ආහ “අකුසලචිතක්කං ආසාට්ඨං අභාරෙත්වා”ති.

“ගණ්ඨොති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්තෙනං උපාදානක්ඛන්ධානං අධිවචන”න්ති (සං. නි. 4.103; අ. නි. 8.56; 9.15) වචනතො ඡහි වණුමුඛෙහි විස්සන්දමානායුසො ගණ්ඨො විය පිලොතිකාඛණ්ඨෙන ඡද්වාරෙහි විස්සන්දමානකිලෙසාසුචි අත්තභාවවණො සතිසංවරෙන පිදහිතඛිඛො, අයං පන එවං න කරොතිති ආහ “යථා සො ගොපාලකො වණං න පට්චිජාදෙති, එවං සංවරං න සම්පාදෙති”ති.

යථා ධුමො ඉන්ධනං නිස්සාය උප්පජ්ජමානො සණ්ඨො සුඛුමො, තං තං විවරං අනුපවිස්ස ඛ්‍යාපෙන්නො සත්තානං ඩංසමකසාදිපරිස්සයං විනොදෙති, අග්ගිජාලාසමුට්ඨානස්ස පුබ්බඛිගමො හොති, එවං ධම්මදෙසනාඤාණස්ස ඉන්ධනභූතං රූපාරූපධම්මජාතං නිස්සාය උප්පජ්ජමානා සණ්ඨා සුඛුමා තං තං ඛන්ධන්තරං ආයතනන්තරඤ්ච අනුපවිස්ස ඛ්‍යාපෙති, සත්තානං මිච්ඡාචිතක්කාදිපරිස්සයං විනොදෙති, ඤාණග්ගිජාලාසමුට්ඨාපනස්ස පුබ්බඛිගමො හොති, තස්මා ධුමො වියාති ධුමොති ආහ “ගොපාලකො ධුමං විය ධම්මදෙසනාධුමං න කරොති”ති. අත්තතො සන්තිකං උපගන්ත්වා නිසින්නස්ස කාතඛිඛා තදනුච්ඡවිකා ධම්මකථා උපනිසින්නකකථා. කතස්ස දානාදිපුඤ්ඤස්ස අනුමොදනකථා අනුමොදනා. තතොති ධම්මකථාදීනං අකරණතො. “ඛුස්සුතො ගුණවාති න ජානන්ති”ති කස්මා චුත්තං? නනු අත්තතො ජානාපනත්ථං ධම්මකථාදි න කාතඛිඛමෙවාති? සච්චං න කාතඛිඛමෙව, සුද්ධාසයෙන පන ධම්මෙ කථිතෙ තස්ස ගුණජානනං සන්ධායෙන චුත්තං. තෙනාහ භගවා –

“නාභාසමානං ජානන්ති, මිස්සං බාලෙහි පණ්ඨිතං;
භාසයෙ ජොතයෙ ධම්මං, පග්ගණ්ඨෙ ඉසිනං ධජ”න්ති.

තරන්ති ඔතරන්ති එත්ථාති තිත්ථං, නදිතලාකාදීනං නභානපානාදිඅත්ථං ඔතරණට්ඨානං. යථා පන තං උදකෙන ඔතිණ්ණසත්තානං සරීරමලං පවාහෙති,

පරිස්සමං විනොදෙති, විසුද්ධිං උප්පාදෙති, එවං බහුස්සුතා අත්තනො සමීපං ඔතිණ්ණසත්තානං ධම්මොදකෙන චිත්තමලං පවාහෙන්නි, පරිස්සමං විනොදෙන්නි, විසුද්ධිං උප්පාදෙන්නි, තස්මා තෙ තිත්ථං වියාති තිත්ථං. තෙනාහ “තිත්ථංභූතෙ බහුස්සුතභික්ඛු”ති. බියඤ්ජනං කථං රොපෙනබ්බන්ති, භන්තෙ, ඉදං බ්‍යාඤ්ජනං අයං සද්දො කථං ඉමස්මිං අත්ථෙ රොපෙනබ්බො, කෙන පකාරෙන ඉමස්ස අත්ථස්ස වාවකො ජාතො. “නිරුපෙනබ්බ”න්ති වා පායො, නිරුපෙනබ්බං අයං සභාවනිරුත්ති කථමෙත්ථ නිරුල්භාති අධිප්පායො. ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථොති සද්දත්ථං පුච්ඡති. ඉමස්මිං යානෙති ඉමස්මිං පාළිප්පදෙසෙ. පාළි කිං වදන්ති භාවත්ථං පුච්ඡති. අත්ථො කිං දීපෙතිති භාවත්ථං වා? සඬකෙතත්ථං වා. න පරිපුච්ඡන්ති විමතිවිෂේදනපුච්ඡාවසෙන සබ්බසො පුච්ඡං න කරොති. න පරිපඤ්ඤානිති පරි පරි අත්තනො ඤාතුං ඉච්ඡං න ආචික්ඛති, න විභාවෙති. තෙනාහ “න ජානාපෙති”ති. තෙති බහුස්සුතභික්ඛු. විවරණං නාම අත්ථස්ස විභජ්ඨවා කථනන්ති ආහ “භාෂෙත්වා න දෙසෙත්ති”ති. අනුත්තානිකතන්ති ඤාණෙන අපාකට්ඨකං ගුරුතං පටිච්ඡන්තං. න උත්තානිං කරොත්තිති සිනෙරුපාදමුලෙ වාලිකං උද්ධරන්තො විය පට්ඨිසන්ධාරොදකං විවරිත්වා දස්සෙත්තො විය ව උත්තානං න කරොත්ති.

එවං යස්ස ධම්මස්ස වසෙන බහුස්සුතා “තිත්ථ”න්ති චුත්තා පරියායතො. ඉදානි තමෙව ධම්මං නිප්පරියායතො “තිත්ථ”න්ති දස්සෙතුං “යථා වා”තිආදි චුත්තං. ධම්මො හි තරන්ති ඔතරන්ති එතෙන නිබ්බානං නාම තළාකන්ති “තිත්ථ”න්ති චුච්චති. තෙනාහ භගවා සුමෙධභූතො –

“එවං කිලෙසමලධොවං, විජ්ජන්තෙ අමතන්තළෙ;
න ගවෙසති තං තළාකං, න දොසො අමතන්තළෙ”ති. (බු. වං. 2.14) –

ධම්මස්සෙව නිබ්බානස්සොතරණතිත්ථභූතස්ස ඔතරණාකාරං අජානන්තො “ධම්මතිත්ථං න ජානාති”ති චුත්තො.

පීතාපීතන්ති ගොගණෙ පීතං අපීතඤ්ච ගොරූපං න ජානාති, න චින්දති. අචින්දන්තො හි “න ලභති”ති චුත්තො. “ආනිසංසං න චින්දති”ති වත්වා තස්ස අචින්දනාකාරං දස්සෙත්තො “ධම්මස්සවනග්ගං ගන්ත්වා”තිආදිමාහ.

අයං ලොකුත්තරොති පදං සන්ධායාහ “අරිය”න්ති. පච්චාසත්තිඤායෙන අනන්තරස්ස හි විප්පට්ඨෙධො වා. අරියසද්දො වා නිද්දොසපරියායො දට්ඨබ්බො. අට්ඨබ්බිකන්ති ව විසුං එකජ්ඣඤ්ච අට්ඨබ්බිකං උපාදාය ගහෙතබ්බං, අට්ඨබ්බිකා බාහුල්ලතො ව. එවඤ්ච කත්වා සත්තඬගස්සපි අරියමග්ගස්ස සඬගහො සිද්ධො භොති.

චත්තාරො සතිපට්ඨානෙතිආදියු අවිසෙසෙන සතිපට්ඨානා චුත්තා. තත්ථ කායවෙදනාවිත්තධම්මාරම්මණා සතිපට්ඨානා ලොකියා, තත්ථ

සම්මොහව්ද්ධංසනවසෙන පවත්නා නිබ්බානාරම්මණා ලොකුත්තරාති එවං “ඉමෙ ලොකියා, ඉමෙ ලොකුත්තරා”ති යථාභූතං නප්පජානාති.

අනවසෙසං දුහතීති පටිග්ගහණෙ මත්තං අජානන්තො කිස්මිඤ්චි දායකෙ සද්ධාභානියා, කිස්මිඤ්චි පච්චයභානියා අනවසෙසං දුහති. වාචාය අභිභාරො වාචාභිභාරො. පච්චයානං අභිභාරො පච්චයාභිභාරො.

“ඉමෙ අම්හෙසු ගරුචිත්තිකාරං න කරොන්ති”ති ඉමිනා නවකානං භික්ඛූනං සම්මාපටිපත්තියා අභාවං දස්සෙති ආවරියුපජ්ඣායෙසු පිතුපෙමස්ස අනුපට්ඨාපනතො, තෙන ච සික්ඛාගාරවතාභාවදීපනෙන සඬ්ගහස්ස අභාජනභාවං, තෙන ථෙරානං තෙසු අනුග්ගභාභාවං. න භි සීලාදිගුණෙහි සාසනෙ ථීරභාවජ්ජත්තා අනනුග්ගහෙතබ්බෙ සබ්බමචාරී අනුග්ගණ්හන්ති, නිරත්ථකං චා අනුග්ගහං කරොන්ති. තෙනාහ “නවකෙ භික්ඛූ”තිආදි. ධම්මකථාබන්ධන්ති පචෙණ්ඤාගතං පකිණ්ණකධම්මකථාමග්ගං. සච්චසත්තප්පටිසන්ධිපච්චයාකාරජ්ජපටිසංයුත්තං සුඤ්ඤතාදීපනං ගුළ්භගන්ථං. චුත්තච්ඡල්ලාසවසෙනාති “න රූපඤ්ඤ”තිආදීසු චුත්තස්ස පටිසෙධස්ස පටික්ඛෙපවසෙන අග්ගහණවසෙන. යොජෙත්වාති “රූපඤ්ඤ හොතීති ගණනතො චා වණ්ණතො චා රූපං ජානාති”තිආදිනා, “තස්ස ගොගණොපි න පරිභායති, පඤ්චගොරසපරිහොගතොපි න පරිබාහිරො හොතී”තිආදිනා ච අත්ථං යොජෙත්වා. වෙදිතබ්බොති තස්මිං තස්මිං පදෙ යථාරහං අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ගොපාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති මනොරථපුරණියා අඬ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

එකාදසකතිපාතවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ච මනොරථපුරණියා අඬ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

අනුත්තානත්ථපදවණ්ණනා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

මහාඅට්ඨකථාය සාරන්ති අඬ්ගුත්තරමහාඅට්ඨකථාය සාරං. එකුනසට්ඨිමත්තොති ථොකං උභාභාවතො මත්තසද්දග්ගහණං. මූලට්ඨකථාසාරන්ති පුබ්බෙ චුත්තඅඬ්ගුත්තරමහාඅට්ඨකථාය සාරමෙව අනුනිගමවසෙන වදති. අථ චා මූලට්ඨකථාසාරන්ති පොරාණට්ඨකථාසු අත්ථසාරං. තෙනෙදං දස්සෙති – අඬ්ගුත්තරමහාඅට්ඨකථාය අත්ථසාරං ආදාය ඉමං මනොරථපුරණිං කරොන්තො සෙසමහානිකායානම්පි මූලට්ඨකථාසු ඉධ විනියොගක්ඛමං අත්ථසාරං ආදාය එවමකාසින්ති. මහාවිභාරාධිවාසීනන්ති ච ඉදං පුරිමපච්ඡිමපදෙහි සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං “මහාවිභාරාධිවාසීනං සමයං පකාසයන්ති,

මහාවිහාරාධිපාතිනං මූලට්ඨකථාසාරං ආදායා''ති. තෙනාති පුඤ්ඤෙන. භොතු
සබ්බො සුඛී ලොකොති කාමාවචරාදිවිභාගො සබ්බො සත්තලොකො යථාරහං
බොධිත්තයාධිගමවසෙන සම්පත්තෙන නිබ්බානසුබ්බෙන සුඛී සුඛිනො භොතුති
සදෙවකස්ස ලොකස්ස අවචන්තං සුඛාධිගමාය අත්තනො පුඤ්ඤං පරිභොමෙති.

එත්තාවතා සමත්තාව, සබ්බසො වණ්ණනා අයං;
විසතියා සහස්සෙහි, ගන්ථෙහි පරිමාණතො.

පොරාණානං කථාමග්ග-සාරමෙත්ථ යතො යීනං;
තස්මා සාරත්ථමඤ්ඡුසා, ඉති නාමෙන විස්සුතා.

අජ්ඣෙසිතො නරින්දෙන, සොහං පරක්කමබ්බාහුනා;
සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන, සාසනුජ්ජොතකාරිනා.

තෙනෙව කාරිතෙ රම්මෙ, පාසාදසතමණ්ඩිතෙ;
නානාදුමගණාකිණ්ණෙ, භාවනාහිරතාලයෙ.

සීතලුදකසම්පන්නෙ, වසං ජෙතවනෙ ඉමං;
අත්ථබ්බාඤ්ජනසම්පන්නං, අකාසිං සාධුසම්මතං.

යං සිද්ධං ඉමිනා පුඤ්ඤං, යං වඤ්ඤං පසුතං මයා;
එතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන, දුතියෙ අත්තසම්භවෙ.

තාවතිංසෙ පමොදෙන්තො, සීලාචාරගුණෙ රතො;
අලග්ගො පඤ්චකාමෙසු, පත්ථාන පයමං එලං.

අන්තිමෙ අත්තභාවම්හි, මෙත්තෙයාං මුනිපුඤ්ඤවං;
ලොකග්ගපුග්ගලං නාථං, සබ්බසත්තහිතෙ රතං.

දිස්වාන තස්ස ධීරස්ස, සුත්වා සද්ධම්මදෙසනං;
අධිගන්ත්වා එලං අග්ගං, සොහෙයාං ජීනසාසනං.

සදා රක්ඛන්තු රාජානො, ධම්මෙනෙව ඉමං පජං;
නිරතා පුඤ්ඤකම්මෙසු, ජොතෙන්තු ජීනසාසනං.

ඉමෙ ව පාණිනො සබ්බෙ, සබ්බදා නිරුපද්දවා;
නිච්චං කල්‍යාණසඤ්චිකප්පා, පජ්ජොන්තු අමතං පදන්ති.

අඬගුත්තරට්ඨිකා සමත්තා.